

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

ÖYKÜ GÜNDEMİ

Ertan Örgen	<i>Öyküde Kişi Problemi ve Öykücü</i>	3
Hasan Hüseyin Kemal	<i>Bir Yudum Işık...</i>	4
İbrahim Koca	<i>Öykümüzdeki Çocukluk ya da...</i>	4
Yılmaz Yılmaz	<i>Öykü Filimleri: Çözülme...</i>	5

ÖYKÜLER

Leyla Burcu DüNDAR	<i>Kolera Günlerinde Öykü: 1990'lardan Bugüne...</i>	10
Cemal Sakar	<i>Çemberler</i>	28
Fikri Özçelikçi	<i>Çıkıp Geliversen Saçlarında O Kokuyla</i>	32
Güzide Ertürk	<i>Cehennem Sevinci</i>	36
Deniz Özbeyli	<i>Mandalina Bahçesi</i>	42
İbrahim Gökburun	<i>Bir Delinin Bilgelik Hikâyesi</i>	46
Alper Bilgili	<i>Barış</i>	51
Murat Çelik	<i>"Esen Kal"</i>	56
Zülküf Oruç	<i>Babamdan Sonra...</i>	60
Ali fianverdi	<i>Yirmi Yedinci Soru</i>	63

Hasan Aycın	<i>Çizgi</i>	68
DOSYA	ÇAĞDAŞ KIRGIZ ÖYKÜSÜ	
A. Sıdkov	<i>Kırgız Hikâyesine Kısa Bir Bakış</i>	70
Lokman Baran	<i>Kırgız Yazar Turusbek Maldıbay'la Söyleşi...</i>	73
Asım Öz	<i>Kırgız Kültürel Belleği ve Türkçe'deki Seyri</i>	80
Aydarbek Sarmambet	<i>Alıcı Kuş</i>	85
İsmayil Kadirov	<i>Kara Kedi</i>	96
Asankadır Esenkanov	<i>Öfkenin Sonu</i>	100
Ayım Aytbayeva	<i>Uğurlama</i>	104
Ayım Talgatbek Kızı	<i>Baskın</i>	108
Baratbay Arakeyev	<i>Mamırov ve Otuz Som</i>	112
Caki Taştemiroy	<i>Kötü Adet</i>	115
Cekşen Aşubayev	<i>Siperdeki Sürpriz</i>	120
Keneş Cusupov	<i>Anneliğin Gücü</i>	123
Köçkön Saktanov	<i>Yaşlı Kadının Aşkı</i>	128
Tölögön Kasımbekov	<i>Memleket</i>	130
fiabdanbay Abdıramanov	<i>Uzakta Kalan Oğul</i>	138
fiükürbek Beysenaliyev	<i>Kızıl Dağ'daki Kavga</i>	144

ÖYKÜLER

Nalan Barbarosoğlu	<i>Selim ileriyle Bu Yalan Tango Romanı...</i>	152
Ahmet Yasin Sezer	<i>Güncel Geçmişin Otobiyografik Kroniği</i>	157
Ayşe Sevim	<i>Şirket</i>	161
Serkan Türk	<i>Fotokopici Dükkânı</i>	164
Ekrem Sakar	<i>Kaybetmek</i>	169
Cem Mehmet Eren	<i>Okazyon</i>	172
Muhammed Cevad Hâverî	<i>Keder</i>	173
Lütfi Bergen	<i>Mustafa Kutlu'nun Sırrı</i>	178

ÖYKÜ KİTAPLIĞI

Selim Somuncu	<i>Herkesin içinde Hiç Olmak</i>	189
İshak Yetiş	<i>Sâlik Yola Düşünce</i>	190
Fatma Esti	<i>Rüzgârlı Camlar</i>	191

OY KÜ

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 7 SAYI: 39 HAZİRAN-TEMMUZ 2010

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. fiti. Adına
Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta **web:** www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi **Tel:** 384 31 20
K. Karabekir Cad. Ali Kabakçı İş Hanı No:85/2
İskitler/ ANKARA

2010 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 45 TL.

Kurumlar İçin: 110 TL.

Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. fiti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.05.2010

ERTAN ÖRGEN

ÖYKÜDE KİŞİ PROBLEMİ VE
ÖYKÜCÜ

Belli bir zaman içinde yetişen ve o şartların sonucunu bildiğimiz, tanıdığımız bir anlamda hayat içinde yaşayan kişileri, öykü sanatı anlatmaya kalktığı zaman acaba hangi ölçütü kullanmalıdır? Öykü, kişiyi roman sanatı kadar genişçe anlatamadığına göre burada onun etrafında verilecek en küçük davranış ve sembolün dahi büyük bir anlam ve çağırışına sahip olacağı aşıkardır. Geçmiş zamanların kişileri ile yeni zamanların kişileri dünyayı aynı biçimde algılamadıklarına göre farklılıkları da doğallıkla kabul etmemiz gerekecektir. Örneğin modernliğin ilk dönemlerinde öykü kişisi, kişilere sahip bir biyografi içinde sunulurken, modernist öykü onu çarpık resimlerle, parçalanmış bir kurguyla tanıtmıştır. Memduh Şevket'in öykü kişileri hayatın bir tarafına tutunur ve oradan kendilerini anlatırlarken Oğuz Atay'ın kişileri, gelir giderler, az az kendilerinden haberler verirler. Ama bu parçalı, fragmentel anlatıma rağmen onların bir iç tutarlılığı vardır. Yorulurlar, düşünürler, kızarlar, unutulurlar. Onların yaşama çabaları bize bir insanın var olduğunu gösterir. Bütün bunu da Türkiye şartlarında yetiştikleri dönemin uzantıları olarak değerlendirir ve kabul ederiz. Okudukları kitaplar, yanı başlarındaki figürler, onları hayatla yan yana getirir. Yabancılaşmaları bile yerli hayata bağlıdır.

Postmodern olmaya çabalayan öykü kişileri ise bu ülkeden ve şartlarından uzakta konuşur gibidirler. Değirmek istediğimiz nokta da burasıdır. Postmodern öykü tercihinde anlatılan kişiler acaba ne kadar bu ülkenin şartları içinde konuşmakta ve yaşamaktadırlar? Küresel sistemin hayata giren kabulleri onların biyografisini dâbette etkiler. Elbette reklamların ve markaların anonimliği hayata ortalama bir algı ve yansıtma dayatmaktadır. Ama aradan çıkıverecek bir renk, bir gelenek o kişileri yaşamayla iç içe getirecektir. Sürekli yazara benim hikâyemi yazmışsın ama benzememiş diyen kişilerin şikayetini böyle değerlendiriyorum. Yazara kişinin getirdiği itiraz, "özel hayatıma girdin ama bilmediğin tarafları kafandan tamamlamışsın protesto-su", bir anlamda beni yabancılaştırdın demektir. Böylece onu evrensel kalıplara iteleyen yazar bakışının yabancılığı da ima edilmiş olmaktadır. Farzedelim ki bir öyküde iki arkadaştan yazar olmayanı, beni ve eski sevgilimi yazmışsın diye yazar arkadaşını ısrarla sorgulasın. Yazar da bize yani okura böyle bir öykü yazmadığını fısıldasın. Diyelim ki metakurgu olsun, ya da fantastiğe kucak açmaya çalışsın. Ortaya çıkan, öyküsü yazılan kişinin itirazıdır. Kendisi neden dü-rüstçe yazılmamıştır? Kabul etmeliyiz ki yazarın

M

ÖYKÜ
GÜNDEMİ

hayal gücü ve tasarruf hakkı da var. Ama yazar da kurgu zemininde kendi yazdığına itiraz etmiş olmuyor mu? O zaman şu soruları sorma hakkımız doğuyor: Yazar, neden kendi kurduğu yapıyı zorlamaktadır? Türkiye vasatında artık okur için öykülerin sırrı kalmadığı için mi, kendi geçmiş birikimini yadsımak için mi, uzaklaşmaya çalıştığı bir anlatım tekniği dolayısıyla mı?

İlk soruda, yazarı eski şartlardan daha zor kulvarlar ortaya çıktığı için teknoloji yarışında ilgi çekmenin zorladığı düşünülebilir. Görselliğin ve hızın kışkırtıcı gelişimi, hayatı kuşatırken kurulacak yapı da ister istemez edebi düzeyi düşürmeden bu Gutenberg galaksisinden etkiler taşıyacaktır. Bilgi çığırından çıkmışçasına koşarken yazar, bu hızı yakalamak için öykünün yapısını zorlayacaktır. İtiraz noktası ise bu konuda şudur: metnin alımlanması ve okur merkezli eleştiri gibi teoriler aslında bu yapıya evet derken edebiyat kendi alanını terk etmiş olmuyor mu? O zaman bir süre sonra bu iştahın önünde çok büyük bir hızla eskijen yapılar, asıl olan noktadan tamamen uzaklaşmayı getirmeyecek midir?

Türkiye'deki okur ortalaması piyasa edebiyatı dışında kendi niteliğini artırmaya nasıl geçecektir ikinci soru. Okuru değişime götüreceği yerde, ona her zaman istediğini veren bir öykü de kendini tüketmiş olmayacak mı?

Yazarlar, ait oldukları toplumsal yapıyı terk ederlerse, öykünün New York veya Tokyo'da geçmesine izin verirlerse ortaya çıkacak boşluğun anlamı yazarlığın artık belli bir evrensel sosyoloji malzemesi olup olmadığını düşündürmektedir. Buradan bakınca edebiyat sanatı kendi doğuş şartlarını terk ederek varolacaktır, sonucu çıkmaktadır. O zaman da yazara alan açan yerel ve milli renkleri bir bilgisayar marifetiyle küresel sistemin verilerini onaylayan herhangi bir malzemeye dönüşecektir. Örneğin bir Anadolu türküsü, sadece tat olduğu için yer alacak ve ait olduğu dünya umursanmayacaktır.

Sözün özü, öykü sanatında konuşan kişiler, sınırların azaldığı dünyada ve edebiyat sanatının zaten varolan evrensel temalarında yaşamak durumundadır diye bir kabul, kendi kişi ve kaynaklarına yabancılaşmaktır. Bu nedenledir ki bir iç hesaplaşma niteliğinde öykü kişileri, beni neden doğruca yazmadın diye bir iç ses kişiliğiyle hakkını aramaktadır.

HASAN HÜSEYİN KEMAL

BİR YUDUM IŞIK...

Alev olmadan köz yakmaz mı sanırsın, köz olmadan alev çıkmaz mı? Söz olmadan dil konuşmaz mı, bakışlar suskun mu kalır sanırsın?

Yanında olunca kendimi buluyorum kayıp larımda, kendimle kalınca uçurumun son basamağında...Yokluğumun varlığa temas ettiği yerde doğuyor göz bebeklerin, hayatın fısıltıları tomurcuklarda.

Renksizliktir belki her rengin anası; her renk birleşse de doğurulamayan... Katıksız, katkısız ve ezeli... Ama renksizlik her renge boyunmaya hazır; bize, sana , bana.

Bazen kanatsız bir kuş gibi çırpınır duygularım, bereket taşır kara bir yağmur bulutu gibi kabusların toprağıma. Şaşırma sır bu, ne zaman neyi getireceği belli olmaz tılsımların; terk ederken kavuşmak gibi...

Böler durur yüreğimi apansız bir soru; Göl-geleri bürünüp gelsem yanına, karanlığıma umut çeşmenden bir yudum ılık içirir misin?

İBRAHİM KOCA

ÖYKÜMÜZDEKİ ÇOCUKLUK ya da ÇOCUKLUĞUMUZUN ÖYKÜLERİ

"Ömer çocuk odamda yok
bu damda yok
kucağımda
koyunumda yok
bu içimin içinde var"
Asaf Halet Çelebi

Toplam on beş yirmi sene sürer bir insanın çocukluk ve gençlik yaşantısı. Bu yirmi sene doğrularımızın, düşlerimizin ve düşüncelerimizin filizlenmeye başladığı bir zaman dilimidir. Hayata kendi gözünden bakılmış bir yirmi sene... Yaşadıklarınla, okuduklarınla içinde filizlenen, yeşeren düşüncelerinin oluştuğu bir yirmi sene.

İleride hayata müdahale etme saikiyle vereceğimiz refleksler de çocukluk ve gençlik dönemimizde, içimize attıklarımızın bir yansımasıdır aslında. Belki de birçok sanatçının ve yazarın eserlerinde çocukluk döneminin izlerini bulmak bu yüzden mümkün oluyor.

Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı'nda Cemil Kavukçu'nun 'Öykülere Taşınan Çocukluk' adlı yazısıyla *Mostar Dergisinin* Nisan 2010 (62) sayısındaki Yıldız Ramazanoğlu'nun 'Çocukluktan İlk Gençliğe Hikaye Definesi' yazısı, işte tam da bu konu üzerinde duruyor: Öykülerdeki çocukluk izleri...

Cemil Kavukçu; "Ayrımında olmadan çip çidiveren, bir yaşam düşünüldüğünde kısa bir dönemi kapsayan ama asla unutulmayan, içinden çıkılamayan ve hep oraya dönülen, oraya sığmılan bir evredir çocukluk." diye başlıyor söze. Kavukçu'nun bu sözüyle Ramazanoğlu-

H E C E Ö Y K Ü

lu'nun hemfikirliği şu cümlede tezahür ediyor; "Yazan biri için yerini sadece kendisinin bildiği, gerektiğinde çıkarıp kullandığı saklanmış bir küp altın gibi kıymetlidir çocukluk."

Peki, yazarları, öykülerinde çocukluk ve gençlik dönemlerini yazmaya iten nedir? Acaba bu bir zorunluluk mudur? Bir iç çekişle gelen özlem duygusu mu? Ya da her öykücüde bu durum aynı şekilde mi ortaya çıkar? Yoksa öyküyü kurgularken ve yazarken çocukluk döneminin verdiği özgür, huzurlu ve güvenli ortam mı yazarları çocukluk dönemleriyle halleşmeye zorluyor?

Cemil Kavukçu bu soruyu şöyle yanıtıyor; "Sanatın hangi dalında ürün veriyorsanız verin, yaşamla ve kendinizle barışık, mutlu, ve huzurlu olduğunuz için değil, tam tersine, bir sorunuzuz, henüz yanıtlayamadığınız bir sorunuz olduğu için yapıyorsunuz bunu. Ben de, sorularımın yanıtlarının geçmişte, çocukluğumuzda olduğunu sanıyorum. Yazarlık da bunu arıyorum."; "...Çocukluk dönemini ben, güvenli ve asla unutulmayan güzelliklerle dolu huzurlu bir dönem olarak anımsıyorum. Özlediğim, bir daha yaşama olanağım olmayan o yıllar (yaşam biçimleri, dostluk, komşuluk, arkadaşlık ilişkileriyle) öykü olarak geri dönüyor. *Pazar Güneşi* çocukluk dönemi izlerini taşıırken, *Uzak Noktalara Doğru*'da ise gençlik döneminin izleri ağır basıyor." Yıldız Ramazanoğlu, yazarların, öykülerde çocukluk ve gençlik dönemlerini yazmaktan çok, çocukluk ve gençlik dönemlerinin bu öyküleri yazdığını şu cümlelerle kayda geçer; "Hikayeler çocukluk ve gençlikte birikir. Sonrası, hayata açılıp gözlemlemek ve kayda almaktan ibarettir."

Hüseyin Su'nun dediği gibi; "Hayatın bize karşı yaptıklarına karşı bir misilleme olarak" yazılan bir öykünün tohumları, çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde atılıyor, orada dallanıp budaklanmaya bırakılıyor. Yine Hüseyin Su'nun; "Öykü yazma ve okuma anı, kendime ve insanlara en yakın olduğumuz andır. Bir halleşme durumudur çünkü öykü anı. Yazarken de, okurken de birebir kendimizle başbaşa kalıp halleşmektir." cümleleriyle belirttiği üzere, herhalde birçok öykücü, bu halleşmeyi çocukluk ve gençlik dönemlerinde arıyor.

YILMAZ YILMAZ

ÖYKÜ FİLMLERİ

Çözülme: Aileden Topluma Bir Eleştiri

I.

Ortada bir yanlış varsa, bunu şu ya da bu sebeplere bağlayarak kendimizi 'bozulmanın bizle ilgisinden' uzak tutuyorsak, tutabiliyorsak

zaten hepten hapı yutmuş sayılırız. Bozulmanın/sapmanın öznesi bizizdir. Dolayısıyla kökü içerde olan sebepleri, dışarıda aramak havanda su dövmekten başka bir şey de değildir.

Çözülme yukarıda değindiğimiz sorunsala odaklanıyor. Bir ailenin adım adım dağılışını [çözülmesini] ele alıyor, çekirdekten çınara tel tel dökülüşümüzü ifşa ediyor da demek mümkün buna.

Rasim Özdenören'in öyküsünden Yücel Çakmaklı tarafından TRT için televizyon filmi olarak çekilen bu film; toplumsal çözülmenin içe dönük sebepleri üzerine, daha doğrusu kaynağı üzerine, saptamalarda bulunuyor. Öykücü, ele aldığı sorunun üç yüzünü de/üç yönünü de okura sunuyor. İçtimai, ferdi ve ailevi yönler.

Yönetmen, öykü yazarının eserine sadık kalarak ortaya iyi bir uyarılma filmi çıkarmış.

II.

Yücel Çakmaklı'nın yönettiği film; milli sinema akımının başarılı örnekleri arasındadır. Yetmişli yıllarda Halit Refiğ'in ortaya attığı ulusal sinema kuramı daha sonra beyaz sinema ve milli sinema adı altında gelişerek film akımına dönüşür. Yücel Çakmaklı, Mesut Uçkan, Salih Diriklik, Mehmet Dinler gibi yönetmenlerin sahiplendiği bu yeni sinema anlayışı doğrultusunda filmler ve diziler çekilir.

Ortaya konan başarılı yapımlardan birisi de *Çözülme* adlı televizyon filmidir. *Çözülme*, Türk öyküsünün ve düşünce hayatının usta ismi Rasim Özdenören'in aynı adı taşıyan öyküsünden Yücel Çakmaklı tarafından filme alınmış. Film, gösterildiği *Prag TV Filmleri Festivali'nde* 1977 yılında ödül de almış. O yıllarda bir Türk filmi'nin, ideolojik kaygılar gütmekten ödül alması da ayrıca dikkat çekici bir hadise iken nedense sinema tarihimizde *Çözülme*'nin bu yönüne pek değinen de çıkmamıştır. Sadece edebi ürüne değil sinemasal yapıta da ideolojik gözlükle bakılması çünkü kadar eski, bugünkü durum kadar yeni.

Türk sinemasının yabancı festivallerden ödülle dönen filmleri büyük bir coşku ile karşılanırken *Çözülme* [ve *Çok Sesli Bir Ölüml*] filminin gerek eleştirmenler gerekse kültür camiası tarafından sükküt suikastına uğradığı söylenebilir.

III.

Filmin kısaca konusunu verelim: Kerim, işsiz güçsüz bir gençtir. Annesi, babası ve akıl hastası kız kardeşi ile yaşamaktadır. Annesinin bin bir emek vererek kirmacı ile eğittiği ipleri satarak geçinirler. Kerim'in bir de kötü alışkanlığı vardır ki ailenin bir türlü yakasını bırakmayan bu alışkanlık Kerim'in annesinin sürekli karşısına çıkmıştır. Filmin ilerleyen dakikalarında bunu görmekteyiz, bu *habis* alışkanlığı; yani kumarı...

Kerim sattığı iplik paralarının bir kısmını kendine ayırdıktan sonra kumar oynamaya gider. Arkadaşlarıyla beraber Arabacı Cemal'e bütün paralarını kaptırırlar. Meteliksiz bir şekilde kumar oynadıkları mezbelelikten çıkarak evlerine doğru giderken Arabacı Cemal'i görürler. Kerim'in arkadaşlarından Ragıp arabacının üstüne atlayarak arabacının kumardan kazandığı paralarını almak ister. Tam o esnada Kerim de bıçağını çıkarır; Ragıp ve arabacı yerde kavgaya devam eder. Ragıp arabacıyı alt etmekte zorlanmıştır. Ayağa kalkınca Kerim'i, elindeki bıçakla korkudan beti benzi atmış bir şekilde dikilirken bulur. Bıçağı elinden alır ve arabacıyı öldürür.

Paralarını aldıktan sonra her biri farklı bir yöne doğru giderek karanlıkta kaybolurlar.

VI.

Özdenören'in başarılı öyküsü *Çözülme*; hem toplumsal hem bireysel hem de ailevi açıdan birçok mesajı içeren, satır aralarında pedagojiye, çocuk terbiyesine varana değin birçok alt okumaya da açık bir öyküdür.

Gerçek sanatçının -yazarın- çağının tanıdığı olmasının yanı sıra toplumsal olaylara ayna tutma, bu olayları kendi ruh ve düşünce imbiğinden geçirdikten sonra okura -talimli okura- sunmak gibi bir derdi vardır. Yazar, bireysel bir meselede bile toplumsal olanı işleyebiliyorsa, halıkı, sıradan bir insanı bile ilgilediren bir konuyu satırlara taşıyorsa okurunu bulacaktır. Kişisel sıkıntıların, kararsızlıkların, bunalımlı ruh hallerinin öykü satırlarına taşınması "sosyal fayda" içinse öykü/yazar amacına ulaşmış demektir. Ancak bütün bunları yaparken gerek öykücünün, gerek film yönetmenin amacı mesaj vermek, insanları bir şeylere karşı uyarmak değildir, olmamalıdır da. Nitelikli okur bir öyküden, iyi sinemasever bir film den alacağını alır zaten. Şu halde; hem öykücü hem sinema yönetmeni sadece en iyi bildiği işi yapar; anlatır.

Bütün bunları şunun için söyledik: *Çözülme* filmi, ele aldığı konu itibarıyla izleyicisini yönlendiren, ona bir şeyler dikte ettiren, didaktik bir film değil; yoruma açık, farklı okumalarla zenginleştirilebilecek yapıda bir film... Zaten sinema dediğimiz sanat ideolojinin, fikri aşlamların emrine girdiğinde pek de başarıya ulaşmamıştır. [İlk dönem Sovyet ve Türk filmleri buna örnek olarak gösterilebilir.]

Film dışarı'dan içeri'ye dönen bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bir sarmalın en uzak noktasından merkez noktasına dönmesi gibidir bu durum. Dışarı: Temponun olduğu yerdir. Kasabanın -ya da ilçenin- dış görünüşü, irili ufaklı evler... Sokaklar, çarşılar, dükkânlar, gidenler ve gelenler... Alışveriş yapanlar, dükkân içleri, harıl harıl çalışanlar... Annesinin eğirdiği ipi satan Kerim de bu temponun içindedir. İpleri satar, parasını alır, sonra bir arkadaşına uğrar. Biraz laflar, akşam buluşmak için sözleşirler. Buraya kadar filmin dışarı dediğimiz kısmı vardır. Dışarı, toplumdur, halktır, kazanma/geçim telaşıdır, bir yerlere gitme/gelme hengâmesidir. İçeri; ailedir. Bu, Sezai Karakoç'un *Köpük* şiirinde dile getirdiği "*Bir insanı al onu çöz çöz çocuk olsun*" söyleyişine benzemektedir. Özdenören öyküsünden hareketle: Bir toplumu al, onu çöz çöz aile olsun, demek mümkündür.

Yücel Çakmaklı'nın ilk filmlerindeki kuru didaktik yapı, teatral söyleyişler *Çözülme*'de yoktur. Bu, hem eserin başarısı hem yönetmenin yeni sinema anlayışının zaferidir. Öyküdeki dışarı/toplum; içeri/aile yapısı filme görüntünün diliyle başarılı bir şekilde aksettirilmiştir.

Gelelim içeri'ye, aile'ye: Kerim eve gelir, sattığı ipliğin parasını annesine verir. Annesi satılan iplik karşısında verilen paranın azlığında dolayı kızar. Biliyordur ki; oğlu paranın bir kısmını kendine ayırmıştır kumar için. Bunca çaresizlik içinde fedakârca çalışan, mihnete göğüs geren anne, zor zamanlarda oğlunu yanında göremeyince/göremediği için oğluna karşı öfkesini her fırsatta dile getirir: Yemekte "ziftlen de yetiş gideceğin yere"; yemekten sonra "ocağımızı başımıza yıktın, bedeninin devrilsen senin e mi"; kahve isterken "zıkkım iç" der.

Kerim, işlemediği bir cinayet yüzünden korkuya kapılmıştır, evden çıkmaz. Bekler, Ragıp'tan bir haber gelmesini bekler. Bu bekleyiş zaten onu tüketen ve muhasebeye iten. Beklemek onu kendine yaklaştırır. İşlemediği bir suçun ağırlığını üzerinde hisseder, her sabah uyandığında. Bir gün, polislin gelip onu götürmesini beklemektedir âdetâta. Onun için kendini temize çıkarmaya çalışır iç sesiyle, vicdanını ikna etmeye çalışır. "Kaç zımandır" hasta yatan babasının yanına sokulur, onunla konuşmaya çalışır. İşte tam burada bir başka dramatik sahne ile karşı karşıya kalır izleyici.

V.

Bu dramatik sahneden önce başka bir aynaya bakmakta yarar var: Kerim ipliği sattıktan

Rasim Özdenören

H E C E Ö Y K Ü

sonra eve gelince babasının yanına, yan odaya girer. Yanına oturur hiç konuşmadan ve çocukluğundan bir sahneyi hatırlatır: Babası annesine "Bırakacağım bu illeti, bir daha kumar oynamayacağım" demektir.

İşte annesinin evlendiği günden bu yana yakasına yapışan kumar illeti, bir miras gibi kocasından oğluna geçmiştir. Nefsini ıslah edemeyen neslini ıslah edemez, demiş ehl-i irfan. Kerim'in kumar bağımlısı babası ve kendisi... Dolayısıyla sağlam bir aile terbiyesi alamamış bir çocuğun büyüyünce babasından farklı olması beklenemez, demektir bu da. Evet, istisnaların olduğu da vakidir; ancak çocuk eğitimi istisnaya bırakılamayacak kadar hassas bir mevzudur. Toplumun temeli aile, ailenin harcı çocuk.

VI.

Film -öykü- toplumsal, ailevi, ferdi ve pedagojik meseleleri ele alıyor demiştik. Biraz da çocuk terbiyesine bakan yönüne değinelim kısaca: Kerim, babasının alnına koyar elini ateşini kontrol etmek için. "Bir şey ister misin" der. Babası hiç kıpırdamadan, dudaklarını hafifçe aralar, *iğrenir gibi bir sesle* "Çek elini" diye mırıldanır. Buradan anlıyoruz ki baba gururludur, ölüm döşeginde şefkat ve üzüntü ile kendisine yardımcı olmaya çalışan oğlunu tersler. Oğlunun iç sesi ise zehir zemberektir: *Vay habıs, vay moruk hâlâ kin besliyor, ben kendisini bağışlamaya gelmişken, o, bağışlama hakkının kendinde olduğunu sanıyor... Sen bunca serveti sat savur, çar çur et.. kimse senden hesap sormasın, kimse sana gözünün üstünde kaşının var demesin, iki ayağın çukura girmişken bile gel böyle kasıntı yap. Ah nankör, ah, rezil...*

Filmde kısaca yer alan Kerim'in içsesi, çözümlenin bütün ayrıntılarını ve başlangıcını vermektedir aslında. Kerim'in "bundan on yıl önce" babasını öldürmediğine yandığına, şahit oluruz. Bir babanın, oğlu tarafından böylesi bir kinle yâd ediliyor olması ilginçtir. Şöyle bir şey söylenebilir, söyleniyordu da: Bizim kültürümüzde babaya, ataya asi olmak yoktur. Varsa da atanın kötülüğü dile getirilmez.

Öyküde ayrıntıları ile okuruz bu babaya duyulan öfkenin sebebini, filmde de kameranın dili ile iliklerimize kadar yaşarız tabiri caizse. Kerim'in, öfkesine rağmen gizli bir saygısı vardır yine de babasına.

Film, bu ayrıntıyı vererek muhafazakâr kesimdeki bir kabulü parçalamış oluyor: Baba kötü

tü ise kötüdür, birinin bunu söylemesi gerekir. Hiç kimse hatası ve günahı ile kutsanmaz, kut-sallaştırılamaz.

VII.

Film, beklemenin verdiği dayanılmaz işkenceyi bitirerek arkadaşı Ragıp'ın bir handaki küçük bekâr odasına giden Kerim'in cinayeti işlemeyeceği halde polis tarafından tutuklanması ile son bunuyor.

Babası ölmüştür. Annesi oğlunun tutuklanmasının, kocasının ölümünün ardından akıl hastası kızıyla bir başına kalması yüzünden çıldırır, aklını kaybeder.

VIII.

Kişisel bir okuma ile ele aldığımız *Çözülme* filmi 1977 yılında çekilmiş; yani öykü kitabının yayınlanmasından dört yıl sonra. Filmin müziklerini sürpriz bir isim, bir şair yapmış: Mehmet Ragıp Karcı.

Bugün VHS kaydı mevcut filmin ama onu da bulmak kolay değil. TRT için çekilen bu nitelikli televizyon filminin temiz bir dijital kopyasının, DVD'sinin de yapılmasını temenni ediyoruz.

Yücel Çakmaklı'nın milli sinema anlayışına uygun, samimi, yapmacıktan, özentiden uzak bir film *Çözülme*...

MUSTAFA KÖNEÇOĞLU

KAHRAMANMARAŞ ÖYKÜ GÜNLERİ

Yedi Güzel Adam'ın şehrinde güzel şeyler olmaya devam ediyor. Daha önce Sezai Karakoç sempozyumu ve Erdem Beyazıt programlarıyla önemli etkinliklere imza atan Kahramanmaraş, bu sefer de öykü günleriyle dikkatleri üzerine çekti. Kahramanmaraş Belediyesinin ev sahipliğinde, Hece Öykü'nün katkılarıyla gerçekleşen 'Kahramanmaraş Öykü Günleri' Türk öyküsünün tarihi seyrini ve bugünkü durumunu anlama noktasında izleyenlere önemli ipuçları veren bir program oldu. Enine boyuna Türk öykücülüğünün konuşulduğu toplantı, biri sabah diğeri de öğleden sonra olmak üzere iki oturumdan oluştu.

Toplantının birinci oturumunun başkanlığını Rasim Özdenören yaptı. Öykü günlerini teşekkülle karşıladığını ifade eden Rasim Özdenören, her yerde şiir ve roman günlerinin olduğunu, bu-

H E C E Ö Y K Ü

na mukabil öyküye rağbetin olmadığını vurgulayarak, bu anlamlı günü teşekkürle karşıladığını belirtti. Öykünün insanoğlunun ilk zihinsel yarattısına makes olmuş bir tür olduğunu da vurgulayan Özdenören, yazmaya Maraş'ta başladığını, bu nedenle 'Kahramanmaraş Öykü Günleri'nin kendisi için oldukça anlamlı olduğunu belirtti. Öykü günlerinin birinci oturumunda Necati Mert, Yunus Develi, Doç. Dr. Köksal Alver, Ercan Yıldırım ve Yrd. Doç. Dr. Ertan Örgen tebliğlerini sundular; Güray Süngü, Ömer Faruk Dönmez ve Kadir Tanır öykülerini okudular. Necati Mert, Türk öykücülüğünün geleneksel dokusu üzerinde durarak, günümüzde daha yoğun ve usta işi öyküler yazıldığını belirtti. Yunus Develi, bir öykünün doğuş sürecini anlatan ve dikkatle izlenen bir sunum yaptı. Türk öyküsünün toplumsal izdüşümü üzerine konuşan Doç. Dr. Köksal Alver ise öyküyü, toplumun şaşmaz gözcüsü olarak betimleyerek, öykünün her toplumsal durumu kaydeden bir galeri olduğunu vurguladı. Türk düşüncesinin düşünsel boyutu üzerine söz alan Ercan Yıldırım, Türk öyküsünün Türk modernleşmesiyle zaman zaman aynı kuldarda kaldığını, gündelik hayatın modern bir işleyişe kavuşmasında meşrulaştırıcı bir yol rol oynadığının altını çizdi. Birinci oturumun son tebliğini sunan Yrd. Doç. Dr. Ertan Örgen ise, Türk öykücülüğünde dönemler ve temalar üzerinde durdu.

Öğleden sonra başlayan ikinci oturumun başkanlığını Hece Dergisi Yayın Yönetmeni Hüseyin Su yaptı. Behçet Çelik, Doç. Dr. Hilmi Uçan, Cemal Sakar, Doç. Dr. Mehmet Narlı, Gönül Utku Yonar tebliğlerini sundular. 1980 sonrası Türk öykücülüğün genel özellikleri üzerinde bir sunum yapan Behçet Çelik, 1980'in hemen her konuda olduğu gibi Türk öyküsü açısından da bir milat teşkil ettiğini vurguladı. Eleştiri, metinlerarasılık ve Türk öykücülüğü üzerine konuşan Doç. Dr. Hilmi Uçan, öykümüzde ve bütün sanat etkinliklerimizde tüm dünyada olası bilgeliklerin alınması, buna mukabil yalanın dışlanması gerektiğini dile getirdi. Modern ve postmodern dönemlerde öykü konusunda bir sunum yapan Cemal Sakar ise öykünün gittikçe içine kapandığını ve kendine yeter bir dünya kurarak kendi gerçekliğinin tutsağı olduğunu vurguladı. Öykünün son on beş yirmi yıllık serencamına da değinen Cemal Sakar, bu dönemde öykünün müeddep bir suskunluk içinde metinselleştiğini ve bomba gürültüleri altında milyonlarca insanın çılgınlığının onun fildişi kulesine ulaşamadığını dile getirdi. Doç. Dr. Mehmet Narlı, Karagözden modern öyküye, örneklerle Türk öykücülüğünde ironi üzerinde durdu. Türk Edebiyatında fantastik öyküyle ilgili bir sunum yapan Gönül Utku Yonar ise hakikati arama serüveni olarak betimlediği fantastiğin günümüzde pek çok yazarın kalemine değdiğini dile getirerek, metafizik gerçeklik alanı oluşturan ya-

zarların birer derviş gibi sırrın peşine düştüğünü belirtti. Bu alanda en seçkin eserlerden birisinin Hasan Aycın'ın Esrarname'si olduğunu altını çizdi. İkinci oturumun son bölümünde İbrahim Sarı ve Şevket Bulut'un birer öyküsü okundu, Esra Demirci de kendi öyküsünü okudu. Öykü günleri, katılımcılara plaket verilmesiyle sona erdi.

SAİT FAİK HİKAYE ÖDÜLÜ ERDOĞAN'A VERİLDİ

Darüşşafaka Cemiyeti ve Yapı Kredi Yayınları tarafından bu yıl 56.sı düzenlenen Sait Faik Hikâye Armağanı Aslı Erdoğan'a verildi. Doğan Hızlan başkanlığında toplanan Hilmi Yavuz, Fusun Akath, Nursel Duruel, Jale Parla, Murat Gülsoy ve Beşir Özmen'den oluşan jüri, oybirliğiyle bu yılki ödülün Taş Bina ve Diğerleri adlı kitabıyla Aslı Erdoğan'a verilmesini kararlaştırdı. Ödülün gerekçesinde, "Seçici kurul, 56. Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 'çağımızın dilsiz tanıklığını mekânın, beden ve imgenin içinden dokuyarak evrensel insanlık açılanını seslendirmekte gösterdiği ustalık' nedeniyle Taş Bina ve Diğerleri adlı kitabıyla Aslı Erdoğan'a vermeyi uygun görmüştür." denildi.

Diğer yandan Sait Faik Abasıyanık, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Ada Dostları'nın birlikte düzenledikleri etkinlikle anıldı.

YUNUS NADİ ÖDÜLLERİ DAĞITILDI

Bu yıl 64'üncüsü düzenlenen Yunus Nadi Ödülleri, "ÖYKÜ" dalında Yekta Kopan'ın Bir De Baktım Yoksun adlı yapıtı ve Aysegül Çelik'in Kâğıt Gemiler adlı yapıtı arasında paylaşıldı. 6 dalda 11 ödülün verildiği Yunus Nadi Ödülleri yarışmasına 332 başvuru yapılmıştı. Öykü dışındaki diğer dallarda ödül kazanan isimler: 'Sosyal Bilimler Araştırması' dalında "Mimar Kemalettin" adlı üç ciltlik araştırmanın editörleri olan Prof. Dr. Afife Batur, Prof. Dr. Yıldırım Yavuz ve Doç. Dr. Ali Cengizkan'a ödül verildi. 'Roman' dalında ödülü "Faili Meçhul Öfke" adlı yapıtı ile Adnan Gerger kazandı. 'Şiir' dalında, ödül "Türklerde Gezer Adları" yapıtı ile Metin Demirtaş'a verildi. 'Karikatür' dalında Ahmet Öztürklevet ve Muammer Olcay'ın yapıtları arasında ödül paylaşıldı. 'Fotoğraf' dalında Sezgin Güvel ve Cem Turgay'ın yapıtları arasında yine ödül paylaşıldı.

"ATEŞİN DÜŞTÜĞÜ YERDEN ÖYKÜLER"

Şizofreni Dernekleri Federasyonu tarafından, Bilim İlaç desteği ile "Gerçekler Maskelenmesin" projesi kapsamında düzenlenen öykü yarışmasının 2.'sinin sonuçları açıklandı. Yarışmada Süveyda Ölüdeniz Kanatılmış Öyküler Kitabı isimli

H E C E Ö Y K Ü

öyküsü ile birinci oldu. Öyküleri değerlendiren jüride sanatçı Yılmaz Erdoğan'ın yanı sıra, yazar Mario Levi, Doğan Kitap Genel Koordinatörü Deniz Yüce Başarır, Tiyatro Kedi Genel Koordinatörü İpek Altın, Şizofreni Dernekleri Federasyonu Başkanı Doç. Dr. Haldun Soygür ve Bilim İlaç Genel Müdürü Dr. Erhan Baş bulundu.

Proje, şizofreni hastalığına dikkat çekmenin yanı sıra, fırsat verildiğinde şizofreni hastalarının neler yapabileceğini gösterme amacı da taşıyor. Şizofreni hastalarının dışlanması ile mücadele eden Şizofreni Dernekleri Federasyonu ve Bilim İlaç tarafından 2. si düzenlenen proje, 2008 yılından beri sürüyor.

Sadece şizofreni hastalarının katılabildiği bu yarışmada, yaş ve öykü sınırlaması yapılmadı. Jüri üyelerinin metinleri kurgu, dil, ifade gücü açısından incelediği yarışmaya bu yıl 95 öykü katıldı. Yarışmada, Kanatılmış Sözcükler Kitabı adlı öyküsü Süveyda Ölüdeniz birinci olurken, Çöpçüler öyküsü ile Yasemin Şenyurt 2., Yalnızlığın Getirdikleri isimli öyküsüyle de Mehmet Görkem Özköse 3. oldu.

BİLİMKURGU ÖYKÜ YARIŞMASI

Bu yıl on ikincisi düzenlenen Bilimkurgu Öykü Yarışması'nın konusu 'Mkim3033'. Siz hiç 'Mkim3033'ün resmini yaptınız mı? Siz hiç 'Mkim3033' galaksisine gittiniz mi? Siz hiç 'Mkim3033'ün hasretinden prangalar eskittiniz mi? Peki siz hiç Aşık Kaos'un 'Mkim3033' türküsünü dinlediniz mi? Ya da siz hiç 'Mkim3033' yönetim biçimiyle yönetildiniz mi? Peki, 'c=Mkim 3033' formülünün hangi fizik yasasına karşı geldiğini biliyor musunuz?" soruları 'konunun' ne kadar geniş ele alınabileceğini göstermek amacıyla sıralandı. Öykülerin, 1 Temmuz 2010'a kadar bilimkurgu@tbd.org.tr adresine gönderilmesi gerekiyor. Yarışmayı kazanan öyküler 13 Eylül 2010'da açıklanacak.

YENİ ÖYKÜ KİTAPLARI

LEVENT EGEMEN, YEDİ KAPI (Cinius Yayınları, İstanbul, 2010, 11 öykü: İlk Söz; Av; Koku; Karga; Yedinci Kapi; Uyku; "Z"; Perşembe; Mektup; Beklenen; Kan)

CEM KERTİŞ, ÇİRKİN ÇOCUKLAR (Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 31 öykü: Meyve Kokulu Kadınım; Arzu; Yalnızdır Şeytan; Rüzgâr ve Şeytan; Kırmızı Badem; Neyi Arıyoruz?; Kaşısına Gözyaşlarını; Fotoğraf; Özlemişim; Semaver; Yine Yalnız; Tek Yol Delirmektir; Gel ve Emzir Beni; Tipeks; Sen Gidince; Biliyorum Adı Kelime'ydi Sevdüğimin; Ses Mendili; Çirkin Çocuklar; Mektup; Kafe Umut; Haset Kodestir; Mavi At; Kadın Bütün Yemek Boyunca Ağlamıştı; Kuran ve Koca; Yoksa Ben Yok muy-

dum?; Kaydırdıktan Düşen Çetin; Aşktayken Aşık Olmak; Yarım, Yârim; Artık; Yalnızlar Meyhanesi; Öfkeliydi Mahsun Yüzlü Şovalye)

MELİH CEVDET ANDAY, BALERİNA'NIN ÖLÜMÜ (Everest Yayınları, İstanbul 2010, 28 öykü: Odun; Ayrılış; Perili Ev; Postacıdan Önce; Tehlikeli Yollar; Balerina'nın Ölümü; Kaçak; İyiliğin Cezası; Sadakat İmtihanı; Fırsat; Kışkandırırım Derken; Görücü; Bir Genel Aşk; Sıra Sende; Çocuğun Babası Kim; İtiraf; Yanlış Giden Mektuplar; Paris Çılgınlıkları; Yaman Hırsız; Tam Erkek; Bahis; Yeni Evliler; Tatsız Bir Olay; Demek Olmuyor; Cambazlar; Tuz Biber Ekerim; Çikolata; İki Tabancalı)

İRFAN YALÇIN, CELLAT AĞLIYOR (Can Yayınları, İstanbul 2010, 12 öykü: Altın Kartal; Düş Sokağı; Cellat Ağlıyor; Boksör; Kedimin Ölümü; Fotoğraflarda Kalmak; Kara Katır; Bir Günün Anısı; Ayaksesleri; Bir Öldüme Olayı; Ölmüş Bir Devrimciye Mektup; Budanmış Kahraman)

HÜZEYME YEŞİM KOÇAK, EDEBİYATÇIYSAM NE OLAYIM (Karatay Akademi Yayınları, Konya 2010, 30 öykü: Şapka Meşalesi; Nisa; Hüsnîye Terapiye Gidiyor; Hüsnîye Göllerde; Hüsnîye Televizyonda Bir Başkadır; Benim Karım Bi Tanel; Aydaş; Edebiyatçıysam Ne Olayım; Eleştirmen; "Seninle Bir Dakika"; İp; Dönüş; İz; Hırka; Süpürge; Alfabe; "Bir Sabah Uyandığımda"; Kadeh; Sebebi?; Kartpostal; Uyuklayanlar; İş; Heykel; Yönetim Sorunu; Süt-lü Çikolatalı Bir Gün; İçinde(kiler); Öngörü; Gölge; Senin İçin; Yumurtacı)

SUE KIZILÖZ, PLASTİK DÜŞLER (Digraf Yayıncılık, İstanbul 2010, 33 öykü: Çekirdekçiler; Bakar ailesi; Makarnacılar; Etçiler; Karbon Yaşam; Nokta Aşk; Ödünç Düşler Çöplüğü; Tırnaklı Pençeler Ordusu; Köşe, Sıfır; Sıradaki; Orası; Fahişe/Üç Dakika; Neskave; O; A(o)raya Bir Karış; On Milyon; Öde(ş)me; Merhumu(Meyi) Nasıl Bilirdiniz; Mezarlık Diyalogları; Merhumu(Meyi) Nasıl Bilirdiniz; Mezarlık Diyalogları II; Karanfil; İnsan Bahçesi; Yokken-t; Yüzdeyüz Treni; İnsomniyak Rüyalar; İn/sandık; Örümecek Temizliği; Mahallenin Bayrakları; Bir Vazoluk; Akrabalar; Üstünden Bir Ordu)

ASLI TOHUMCU, ŞEYTAN GEÇTİ (İthaki Yayınları, İstanbul 2010, 10 öykü: Şeytan Tırnağı; İki Kişinin Bildiği; Ecel Beşiği; Fit; Kurt Gözler; Belleğin Rüyası; Bir Performans Sanatı Olarak Cinayet; Namevcut; O Sinsi Vesvesenin Şerri; Allah Affetmez)

ŞİİR ERKÖK, YILMAZ, İNCİR ÇEKİRDEĞİ YANIĞI (YKP Yayınları, İstanbul 2010, 11 öykü: İncir Çekirdeği Yanığı; Kırmızı Başlıksız Kız; Kaçmak; Sevilme İstiyorum Bu Gece; Kurşunlanacak Bir Gece; Kıskançlık; Teğet; İpte Asılı Kalmış Bir Çift Çorap; Sakız; Onurlu Gururlu Bir Öykü; Bozkırdaki Bağlama; Yazı Yaşamak)

LEYLA BURCU DÜNDAR

KOLERA GÜNLERİNDE ÖYKÜ:
1990'LARDAN BUGÜNE
"KONUŞAN TÜRKİYE"İN HEZEYANLARI

Don Quijote'nin, romanın yasak olduğu İspanyol kolonilerine, şarap fıçılarını içine gizlenerek sokulduğu söylenir. 19.yüzyılın hemen başında Güney Amerika'yı kavurmaya başlayan bağımsızlık ateşinin, edebiyatın da özgürleşmesini sağlamış olması dikkat çekicidir. Bu dönemde, okurların iştahına karşılık verecek şekilde, birbiri ardına romanlar yayımlanmaya başlanmıştır. İspanyol iç savaşından sonraysa yani 1940'larda, kıtadaki İspanyol etkisi iyice zayıflamaya yüz tutmuştur. 1960'lı yıllara gelindiğindeyse Latin Amerikan edebiyatı bağlamında söz edilmeye başlanan "patlama" ile eş zamanlı olarak kıtanın İspanyolca ürün veren yazarları birbiri ardına Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmıştır. Söz konusu patlamanın en belirgin özelliği, kıtada yüzyıl başında hâkim olan toplumcu gerçekçi yazın anlayışının yerini "büyülü" bir gerçekçiliğe bırakmış olmasıdır. Batı kökenli bir edebî türün, Batı dışı bir coğrafyada, bir Batı dilinde kaleme alınması gibi bir ironiyi barındırmakla birlikte, *El Boom Latinoamericano* ile ilişkilendirilen yazarların başarısı, kullanılan yenilikçi anlatı teknikleri kadar yerel öğelerle de ilintilendirilmiştir. Şöyle ki metinlerin özünde bir "öteki"liğin dillendirilişine ek olarak özgül bir tarihî, coğrafi ve kültürel atmosferin yansıtıldığını söylemek mümkündür.

Güney Amerikalı yazarlarca yaratılan bu edebî akımın, niceliksel bir patlamaya eşlik eden niteliksel bir değeri de olduğu şüphe götürmez. Ancak böylesi bir denklemde yer alan nicelik ve nitelik faktörleri arasında, her zaman doğru orantı olduğu yanılgısına kapılmamalıdır. Nitekim dünya genelinden Türkiye özeline geçilip ülkedeki edebiyat ortamına bakıldığında, 1990'lı yıllara damgasını vurmuş görünen "öykü patlaması"nın nicelik ve nitelik açısından pek de örtüşmeyen bir profile sahip olduğu görülür. Bir başka deyişle, söz konusu dönemde üretilen yapıtlar incelendiğinde, niceliğin niteliğin önüne geçmiş olduğu rahatlıkla söylenebilir. Benzer şekilde, "patlama"nın yarattığı "gürültü" de bu olgunun somut bir şekilde analiz edilmesinin önüne geçmiştir. Kaldı ki sözü edilen patlamanın, "patlama" olup olmadığı dahi üzerinde düşünülmesi gereken bir sorudur.

2007 yılında tamamlanan akademik bir çalışma, bu soruyu merkezine alarak 1990'lı yıllardan günümüze öykü faaliyetini mercek altına almıştı.¹ Türkiye'de

kaç yayınevi bulunduğu sorusunun bile yanıtının olmadığı bir ortamda, araştırmanın yürütülmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşılıyordu. José Saramago'nun *Bütün isimler* adlı romanının kahramanı olan "arşiv muhafızı" Don José kaybolmamak için ayağına ip bağlayabilirken, kurmaca karakterler kadar şanslı olmayan araştırmacı, öncelikle edebiyatın olmayan arşivlerini öldürüp oluşturmak zorunda kalmıştı. Bunun için ilk olarak söz konusu yıllarda yayımlanmış bütün öykü kitaplarını içeren bir veri tabanı hazırlanmasının gerektiği görülmüştü. Ardından bu verilerden hareketle konu grafiklerle ifade edilmiş ve kısaca şu sonuca ulaşılmıştı: Öykü türündeki yayınlar ilk kez 1996 yılında sayıca artma eğilimine girmiş, sözü edilen "öykü patlaması" ise 1998 yılında gerçekleşmiştir. Ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında yayımlanan öykü kitabı sayısı azalmış, 2002 yılında ise 1998'deki düzey de aşılarak âdeta ikinci bir öykü patlaması yaşanmıştır. Bir başka önemli nokta, 2005 yılında yapılan yayın sayısının önemli ölçüde azalmış görünmesidir. Veri tabanından hareketle bu saptamaları yapmak mümkünse de öykü piyasasında izlenen hareketlenmenin gerçekten bir "patlama" sayılıp sayılamayacağı üzerine düşünürken, bazı istatistiksel ölçütlerden yararlanma ihtiyacı duyulmuştur. Bu çerçevede çeşitli "eğilim ölçütleri" ile "dağılım ölçütleri" dikkate alınarak veriler analiz edilmiş ve 1990-2005 aralığında bir öykü patlamasından söz etmenin yanlış olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. İlk bakışta, bu araştırmanın sonuçlarının zaten bilinen "bilgi"leri onaylamaktan ibaret olduğu izlenimi doğabilirse de bilimin kendini her zaman bilinmeyenleri ortaya koymakla değil, bilinegelenleri "olgu" kılmakla da yükümlü saydığı hatırlanmalıdır. Kaldı ki söz konusu araştırmada, öykü alanındaki patlamaya ilişkin şifahi bilgi ilk etapta somutlanmakta, daha sonra ise geliştirilmektedir. Yeniden bulgulara dönülürse, 1990'ların ikinci yarısında öykü alanında bir patlamanın varlığı tartışma götürmez; ancak önemli olan bu olgunun varlığından öte, niteliği ve izlediği seyirdir. Bu açıdan bakıldığında, patlama denen olgunun 1996 ile 1998 ve bir ölçüde 2002 yıllarındaki sıçramadan ibaret olduğu, çok da kalıcılık ve süreklilik arzeden bir durum olmadığı görülmüştür. Bu yüzden patlama tabiri yerine, öykü piyasasında sürekli bir hareketlilik ve hatta kararsızlık olduğunu söylemenin tercih edilmesi gerektiği saptanmıştır.

Bu girizgâhı daha fazla uzatmadan, konuya biraz daha yaklaşılabilir. Aslında içinde yaşadığımız medya çağıının arızalarının bir tezahürü olan bu söz kalabalığı yaratma eğilimi, tam da konuya girilecek noktadır. Nitekim günümüzde "kirlilik" olarak tanımlanan sorunun, yalnızca çevresel değil, kültürel boyutlara da haiz olduğu söylenebilir. 1990'lardan bugüne kültürel alanın biçimlenişini anlamlandırabilmek içinse yakın geçmişe bakmak yerinde olacaktır. Türkiye'nin siyasî tarihinde olduğu kadar kültür alanında da derin izler bırakan 1980 darbesi ve sonrasındaki süreç, bugün içinde bulunduğumuz durumu açıklamaya yardımcı olacak önemli veriler sunar. *Birikim* dergisinde yer alan "Alacakaranlık Yılları: 80'ler-90'lar" adlı dosyada bulunan yazılar, bu bağlamda oldukça ay-

dınlatıcıdır. Dosya başlığının, dönemin liberal ekonomi politikaları marifetiyle lüks tüketim maddelerinin ülkeye dolmasıyla yaratılan zenginlik illüzyonuna ve vitrinlerin ışıltısına karşın "alacakaranlık"tan söz etmesi ise manidardır. Çünkü bütün bu zenginlik ve aydınlığa karşılık, düşünsel anlamda mutlak bir karanlık hüküm sürmektedir. Dosyadaki yazılardan biri Tanıl Bora'ya aittir ve bu yazıda muhalif düşüncenin, 80'ler Türkiye'sinde susturma/bastırma yoluyla, 90'lar Türkiye'sinde ise lâf kalabalığına boğularak güçsüzleştirildiği söylenir (59). Gerçekten de 1990'lı yıllarda "konuşan Türkiye" hayali fazlasıyla gerçekleşmiş, hemen her alanda bir konuşma patlaması yaşanmaya başlamıştır.² Burada sabah-lara dek süren tartışma programlarını hatırlamak yeterli olacaktır. Sadece o haftanın konusuyla ilgili uzmanların değil, halktan kişilerin de katılımıyla şenlenen bu programlar bir döneme damgasını vurmuştu. Ardından gelen rating rekortmeni "reality show"lar toplu bir gözetleme pratiğine dönüşmüştü. Yine yakın döneme damgasını vuran yarışma programlarında hep çok konuşanların, konuşmasa bile en azından geçmişine dair trajik bir anlatıyı dolaşıma sokarak sivrilenenlerin "kazandığı" dikkate değer bir ayrıntıdır. Aynı şekilde, gün içinde yayınlanan ve "kadın programı" olarak adlandırılan yapımlarda da insanların içlerini fütursuzca döktükleri, ailevî meselelerini en mahrem ayrıntılarına dek anlattıkları, kısacası özel meselelerini kamusal kılmaktan çekinmedikleri görülmektedir. Son zamanlarda ise, "izdivaç" programlarına karşı zaten bağışıklığı olan izleyicilerin yeni bir boyuta taşınmasına ve "yalan makinesi" marifetiyle ölçülen "dürüstlüğü" para kazandırdığı yapımlarla zıvanadan çıkarılmasına dek varılmıştır. Elbette bu "ifşa" patlamasının bir de anlatı ekseni olması kaçınılmazdır. Bu eğilimin bir ayağını, son yıllarda artık sayısı ve adı takip edilemez bir hâl alan yerli diziler oluşturmaktadır. Ratingi yüksek diziler haddinden fazla uzatılırken, diğerleri birkaç hafta içinde yayından kaldırılabilmekte; verilen emek, yapılan masraf, oluşturulan kadro bir çırpıda gözden çıkarılıp izleyicinin tüketceği daha garantili olan yeni projeler hemen bitivermektedir.

Bu örneklerden hareketle, son yılları betimlemekte kullanılabilecek en uygun anahtar kelimenin "tüketim" olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu durum ister istemez edebiyat alanına da yansımış; böylece ifşa etme dürtüsü ve magazinleşmenin farklı bir kulvarda biçimlenişine tanık olunmuştur. Şüphesiz bu arada yayın dünyasının da çehresi değişmiştir: Gücünü ve sermayesini her geçen gün arttırıp iktidarını pekiştiren, "plaza"larda ikamet eden holdingleşmiş bir sektörle karşı karşıyayız bugün. Edebiyatın popüler yüzünün alanın tamamına hakim olduğu son on yıllarda, kitapçılar da "mağaza"ya -hatta "mağaza zinciri"ne- dönüşüp alışveriş merkezlerine taşınmıştır. Bu mekânların adlandırması da kaçınılmaz olarak farklılaşmıştır. "Kitabevi" sözcüğünün yerini "kitap-müzik market", hatta "multimedia" sözcüğü almıştır. Üstelik, "kitap da" satılan bu mağazaların adı kimi zaman "&" işaretiyle birleştirilmiş iki harfin İngilizce telaffuzuyla karşılanıp kabul görebilmektedir. Bu mağazala-

ra yakından bakıldığında, işleyişlerinde öne çıkarılanın eğlence faktörü olduğu çok net izlenebilir. Çünkü bu mekânlara girildiğinde ilk karşılaşılan ürünler cd'ler, vcd'ler ve dvd'ler olmaktadır. Tüketiciyi çekmenin bir diğer hilesi ise dergileri mekânın girişine yerleştirmektir. Ardından kitaplar gelebilir ama elbette "çok satanlar". Neyse ki bazı mağazaların, biraz incelikli davranarak bu raflara "çok okunanlar" adını verdiği de görülmektedir.

Satış aşamasındaki pazarlama taktiklerinin benzerlerini, basım aşamasında da izlemek mümkündür. Artık birçok yayınevinin ölçütleri, 1990'ların içine işlemiş popülerlik, medyatiklik, orijinallik, sıradışılık gibi "marifet"lerce belirlenmektedir. Bunun yansıması kitap kapaklarındaki yazılarda, kitapların kimi zaman ironik bir şekilde bankamatiklerde izlenebilen sunumunda, ödül mekanizmasının işleyişinde ve eleştiri alanının övgüye eşitlenmesinde görülebilir. Yazınsal alanda gözlemlenen bu yapısal değişim, ister istemez edebiyata da aksetmektedir. Daha doğrusu, edebiyat bu sistemin aslî çarkı olduğundan, döneme ve sektöre nüfuz eden düşünce yapısının ortaya konan yapıtlarda da izlenebilmesi doğaldır. Söz konusu dönemde Türkiye'deki edebiyat ortamında en çarpıcı dönüşümün öykü alanında yaşandığı, bu yazının başında "patlama" olgusu çerçevesinde gündeme getirilmişti. Dolayısıyla, yukarıda betimlenen ve son onyıllarda hüküm sürdüğü öne sürülen zihniyetin izini sürmek için en doğru alan öykü olacaktır.

Tabuların Efendisi: Şebnem İşigüzel

1990'lı yıllardan bugüne Türk öykücülüğünden söz ederken Şebnem İşigüzel'e değinmemek hata olur. 90'ların ilk yarısında yıldızı bir anda parlayan yazar, kitaplarıyla ilgi odağı olmuş, edebiyat çevrelerince bolca alkışlanmış, tartışmasız bir "hayran" kitlesine kavuşmuş ve yazın alanındaki çabasını kararlılıkla sürdürmüştür. Yapıtlarının farklı yayınevlerince defalarca basılmasıyla sürekli gündemde kalmış ve dönemin dikkat çeken isimlerinden biri olmuştur. Hatta İşigüzel öykücülüğü, 90'ların "konuşan Türkiye"sinin öyle bariz bir izdüşümüdür ki buraya kadar betimlenen atmosferin içinden objektifi bu "genç öykücü"ye kaydırmak ve odaklanılan konuyu bu örnek üzerinden anlatmak "zihin açıcı" olacaktır. Bunun için öncelikle yazarın biyografisinin temel taşlarına bakılabilir.

1973'te Yalova'da doğan İşigüzel, İstanbul Üniversitesi'nde antropoloji okudu. İlk kitabı *Hanene Ay Doğacak* 1993'te yayımlandı. *Öykümü Kim Anlatacak* (1994) adlı kitabıyla öykü alanındaki serüvenini sürdüren yazarın, ilk romanı *Eski Dostum Kertenkele* (1996) ile *Neşeli Kadınlar Arasında* (2001) adlı deneme kitabı okurla buluştu. Üçüncü öykü kitabı *Kaderimin Efendisi* (2001) yayımlandıktan sonra romana ağırlık veren yazar, *Sarmaşık* (2002) ve *Çöplük* (2004) adlı kitaplarıyla gündeme geldi. 2006 yılının sonlarında çıkan bir habere göre, İşigüzel'in *Resmi Geçit* adlı kitabı 2007'de yayımlanacaktı.³ Bu haber

"Şebnem İşigüzel Siyasete Girdi" başlığıyla sunulmuş ve romanda "Türk siyasi yaşamının son otuz yılının" anlatılacağı duyurulmuştu. Şeytanın ayrıntıda gizli olması gibi en ilginç nokta da haberin son cümlesinde gizliydi: "Yaklaşık 600 sayfa olması beklenen *Resmi Geçit*" diye başlayan bu cümle, kitabın sayfa sayısına ilişkin bir ön bilginin biz okurlar için ne ifade etmesi gerektiği konusunda anlaşılabilir bir önseziye sahip görünüyordu. Basit bir detaymışçasına üzerinde durulmayabilecek bu nokta, aslında "Kültür Sanat" sayfalarına dek sırayet etmiş, niceliğin nitelikten çok önemsendiği bir "zamane illeti"nin dışavurumuydu. Üstelik bu durum, "Şebnem İşigüzel yayıncılığı"nın genel tavrı göz önüne alındığında hiç de şaşırtıcı değildi. Yine de Goethe'nin öğüdüne uyup gülün dikenini yerine dikenin gülüne bakmak gerekirse, İşigüzel'in son on küsur yılda katettiği yolun takdire şayan olduğu söylenmelidir. Zira 1995 tarihli bir söyleşisinde İşigüzel, Türkiye'deki güncel olayları ve toplumsal gelişmeleri nasıl yorumladığı sorusuna şöyle yanıt vermişti:

Herşey bir komedi gibi görünüyor. Daha çok gülmek için Türkiye'de yabancı olmak isterdim. Türkiye'yi bombok görüyorum. Sadece havasıyla, sıyıyla ilgileniyorum. Ancak o faşist 'Memleketim' şarkısındaki gibi değil. Ben bencil ve bireyselim. Bazen elbette ben de üzülüyorum ancak toplumsal hayattan çok kendi hayatımla ilgiliyim. ("Şebnem İşigüzel'le Söyleşi" 58) Avuntu odur ki bu hazin profil zamanla değişmeye yüz tutmuştur. 2007 yılında yapılmış bir söyleşiden edinilen izlenim, 2008 sonlarında piyasaya çıkan *Resmigeçitte* yakın geçmişe damgasını vuran birçok siyasî konuya girmekten çekinilmediği yönündedir ("Şebnem İşigüzel İle..." 26-27).

1993 yılında ilk kitabı *Hanene Ay Doğacak*'la çarpıcı bir çıkış yapan İşigüzel, aynı yıl çok saygın bir ödül kazandı: En eski ve kurumlaşmış edebiyat ödüllerinden Yunus Nadi Öykü Ödülü'ydü bu. *Cumhuriyet* gazetesi tarafından 1946'dan beri verilen bu ödül, o yıla dek Hulki Aktunç (1990), Ülkü Tamer (1991) ve Erhan Bener (1992) gibi tanınmış ve orta yaşlı kabul edilebilecek yazarlara verilmişti. İşigüzel'e gelene dek yegane istisna 1991 yılında ödülü "yayımlanmamış öykü kitabı" ile kazanan ve o sırada 19 yaşında olan Dost Körpe olmuştu. 1993 yılında ise Vüs'at O. Bener ve Mehmet Zaman Saçlıoğlu yayımlanmamış öykü kitabı dalında ödülü paylaşıırken, İşigüzel de *Hanene Ay Doğacak* adlı kitabıyla ödüle layık bulunmuştu. Dost Körpe örneği olmasa, söz konusu ödülün tarihinde ilk kez bu denli genç bir yazarın ödül aldığı söylenebilecektir. Körpe ve İşigüzel örneklerine rağmen, Yunus Nadi Öykü Ödülü'nün 1990'lardan bugüne dek çizdiği profile bakıldığında, genelde Muzaffer Bayrakçı (1994), Ayla Kutlu (1996), Erendiz Atasü (1997), İnci Aral (2001) gibi edebiyata yıllarını vermiş, çizgisi belli yazarların seçildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹ Sözü fazla uzatmadan konuya dönersek, *Hanene Ay Doğacak*, 1993 yılında yayımlanışından kısa süre sonra seçiciler kurulunun oybirliğiyle aldığı kararla ödüllendirilir. Haliyle okurların yoğun ilgisine mazhar olan ki-

tap, iki ay içinde iki baskı yapar; ancak yıl ortasında Muzır Kurulu'nca sakıncalı bulunur ve satışı durdurulur. Buna göre kitap ya poşetle satılabilecektir, ya da bir daha hiç yayımlanamayacaktır. Dolayısıyla Can Yayınları, kararda muzır olarak nitelenen cümleleri siyah bantlarla —ki yayınevi bunlara "utanç bantları" diyecektir— kapatarak yayımlama yolunu seçer.

"Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu"nın bir öykü kitabını bu şekilde mahkûm etmesi, sanatın özerkliğine indirilmiş bir darbedir şüphesiz. Ancak kararın ardından yaşananlar da düşündürücüdür. Yasak, İşigüzel'i âdeta bir kahramana dönüştürmüş, "utanç bantları" da bu kahramanlığın alametifarikası sayılmıştır. Kitabın yeni baskılarının arkasına, yazarın yasağa ilişkin veciz bir söz ve yayınevinin açıklaması eklenmiştir. Bunların ardından kurul kararının tamamına yer verilmiştir. Üstelik kitapta üzeri siyah bantlarla kapatılmış olan yasaklı bölümler, bu karar metninde sayfa numaralarıyla birlikte tek tek sıralanmış olarak bulunmaktadır. Dolayısıyla yasaklı bölümler için okurlar kurul kararına bakarak boşlukları doldurabilmektedirler. Ayrıca bir de kitabın sonunda, Hilmi Yavuz, Latife Tekin, Orhan Pamuk, Selim İleri, Tahsin Yücel ve Yaşar Kemal gibi yazarlarca imzalı "Karşı Bildiri" vardır. Kurulun edebiyattan, sanattan elini çekmesinin istendiği bu bildiri şüphesiz çok önemli bir soruna işaret etmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki bildiri, ödül ve yasakla şöhreti yakalayan genç yazarın reklamına büyük katkı sağlamıştır. Uzun lafın kısıası, ödüller ve yasaklar kimi zaman "okurları edebî neşriyattan koruma" işlevini edinebilmektedir.

Yukarıda sarf edilen reklam sözcüğü tesadüfen kullanılmamış olup okurların bir nevi edebî göz boyamaya kurban edildiğini düşündüren bu örnekte yerli yerine oturmaktadır. Yazınsal alanda kurullar ve yasakların varlığı ne kadar kabul edilemezse, edebiyat ödüllerinin salt cüretkârlığa verilmesi de aynı ölçüde kabul edilemezdir. Sözü edilen kitabın edebî değerini edebî ölçütlerle saptamak yerine, süreci bir reklam başarısına dönüştürüp sansasyondan istifade kitabı pazarlamak, tam da yazının başında sözü edilen tüketim olgusunun yazınsal alandaki izdüşümü gibi durmaktadır. Buna benzer bir başka örnek, birkaç yıl önce yaşanmıştı: "Kadınların yazarı" olarak lanse edilen Meltem Arıkan'ın, cinsel taciz konusunu işlediği romanı *Yeter Tenimi Acıtmayın* 2003 yılında yayımlanmış ve yasaklanmıştı. Bu yasağın ardından aynı şekilde bantlanarak yayımlanan roman sayesinde, yazarın diğer kitapları da yeni baskılarına kavuştu. Bu arada 2004 yılında Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından verilen "Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü"nü alan Arıkan, romanlarına hakim olan ifade bozuklukları bir yana bırakılarak salt ifade etmeye girişmiş olması nedeniyle ödüllendirilmiş oldu. Burada altı çizilmeye çalışılan nokta, yazarların ne anlattıkları kadar —hatta ondan çok— nasıl anlattıklarının tartışılması gerektiğidir. Buna paralel olarak edebiyat eleştirisinin edebî ölçütlerle temellendirilmesi gereken bir pratik olması gerektiği de söylenmelidir. Doğması muhtemel sorulara şimdiden yanıt olmak adına, bu yazının kuramsal dayanağının, edebiyatın anlamlandırılmasında, metin odak-

lı "iç okuma" kadar tarih ve toplum odaklı "dış okuma"nın da önemine işaret eden Pierre Bourdieu olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla bu yazıda, İşigüzel'in yapıtlarının içeriğinden ziyade, bu yapıtların yayıncılar tarafından nasıl sunulduğu, okurlar tarafından nasıl algılanmasının beklendiği ve eleştirmenlerce nasıl değerlendirildiği üzerinde duruluyor olması yadırganmamalıdır. Yazınsal alanın, bütün aktörleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmesinin daha kuşatıcı bir çözümlemeye olanak sağlayacağı düşüncesinden hareketle şimdi *Hanene Ay Doğacak*'a daha yakından bakılabilir.

Öncelikle kitapta yer alan öykülere kısaca değinilecek, daha sonra ise kitabın yayınevlerince nasıl sunulduğu araştırılacaktır. 97 sayfadan oluşan kitapta 9 öykü yer almaktadır. Bunlardan ilki "Sevgili Bayan Ardavak" adını taşımaktadır. Bir morg görevlisinin kadavrayla "sevişmesini" doğal bir tonda aktaran ve kendisi doktor olan anlatıcı, Bayan Ardavak adlı fahişenin cansız bedeninin laboratuvarına getirilişini özlemle beklemektedir. İkinci öykünün adı "Tabut"tur. Bu öyküde ise sevgilisinin cenazesini ülkesine götürmekte olan bir kadının, çocukken uğradığı cinsel taciz ve tanık olduğu bir tecavüz vakası geriye dönüşlerle anlatılır. Üçüncü öykü "Suya Yazılan Mektuplar" adını taşır. Bu öyküde ikinci evliliğini eşcinsel bir erkekle yapan bir kadın vardır. Öykü, ilk evliliğinden olan oğluyla yaşadığı ensest ilişkiyi özleyen kadının yazdığı mektuplardan oluşur. Dördüncü öykünün başlığı "Bir Öğleden Sonra"dır. Anlatıcı geçmişte yaptığı "çılgınlıklar"ı anımsamaktadır; bunlar kütüphane ve müze gibi yerlerde yaşadığı cinsel deneyimlerdir. Ardından öykü boyut değiştirir ve baba-kız arasında yaşanmış bir yasak ilişkinin anlatımına dönüşür; ki sanıyorum en çok siyah bant bu öyküde bulunur. "Benimle Ölür Müsün?" adlı beşinci öyküde intihar teması işlenir. Kitaba adını veren öykü "Hanene Ay Doğacakla" ise anlatıcı kalabalık bir evde yaşamaktadır. Aklî dengesi yerinde olmayan babaannesi falına bakarken ona "ölü" olduğunu söyler ve öykü biter. Yedinci öykü "Şehir Beni Terk Etti" başlığını taşır. Anlatıcının âdeta sayıklamalarından oluşan bu öyküde yazar, sansasyonel malzeme katmayı unutmuş gibidir. "Bir Filmin Son Sahnesi İçin Gerçek Yaşamdan Alıntılar" adlı öykü ise bir idam mahkûmunun anımsamalarından oluşur. İntihar eden kardeşini, öldürdüğü adamı ve kendisine âşık olan —yazarın seçtiği ifadeyle— "dönme"yi bu geriye dönüşlerde tanırız. "Ayrıntılı Planlarımız Buraya Kadar" başlıklı son öykü, The Doors grubuna ait meşhur "The End" adlı parçaya ithafen adlandırılmıştır. İlerleyen sayfalarında da aynı şarkıdan bazı bölümler alıntılanan öykü, bir doğumhanede geçer. Tahmin edilebileceği üzere bebek ölü doğar.

Bu öyküyle "ayrıntılı planlar"ına nokta koyan İşigüzel, buraya kadarki dö-kümde görüldüğü gibi kitaptaki öykülerin biri hariç hepsini bir tabuyu yıkmak üzere planlamıştır. Şüphesiz bir yazarın kaleminde çıkan öyküleri bu şekilde bir-biri ardına özetlemeye çalışmak, bu metinleri olduğundan tekdüze bir şekilde sunmak ve yukarıda da belirtildiği üzere bir döküme indirgemektir. Ancak kita-

bın ilk yayımından bu yana 15 yıl geçtiği için tüketicilerin hafızasını tazelemek edebiyat eleştirisinin boynunun borcudur. Yeniden kitaba dönülürse, kürtaj, intihar, cinayet ve idam gibi okurları sarsacak konular "aldığı kadar" kullanılmış; eşcinsellik ve transseksüellik gibi cinsel kimlikler anlatıya yapıştırılmış; cinsel taciz, tecavüz, ensest ve ölüsevicilik normalleştirilmeye çalışılarak yazılmıştır. Ancak bu öğelerin tümü, tabiri caizse yüzeysel bir şekilde işlenmiştir. Bunun somut kanıtı, ilk öykü hariç, kitaptaki hiçbir öyküde kişilerin adının olmamasıdır. Şüphesiz edebiyat tarihi, adsız kahramanlarla doludur; ancak bu kitapta yer alan kişilerin silikliği ve derinlikten muaf oluşu, bunlara "karakter" demekte zorluk çekilmesine yol açmaktadır. Anlaşılan o ki yazar, karakterlere değil, eylemlere odaklanmış, ses getireceğini düşündüğü konuları seçip bir çırpıda yazmıştır. Açıkçası *Hanene Ay Doğacak'm* yayımlandığı yıl ödüle kavuşup hemen ardından yasağa uğraması da, yazarın edebî yeteneğinin yeterince tartışılmasını engellemiştir. Cüretkârlığın ödüllendirildiği bu tabloda, tabuları sınayan bir metni dolaşıma sokma uğraşının, tek başına yeterli olduğu görülmektedir. 1990'ların edebiyat âlemine ışık tutan bu örnek, aynı zamanda dönemin, cinselliğin ve şiddetin tüketimini körükleyen doğasının edebiyattaki izdüşümüdür. Günümüzde cinselliğe hemen her alanda vurgu yapılması öyle sıradan bir hâl almıştır ki artık bu konuda bir baskıdan söz etmek yerine bir tüketimden söz etmek doğru görünmektedir. Adnan Akçay, "Cinsellik: Yasaklamadan Kışkırtmaya" başlıklı yazısında, günümüzde karşı karşıya kalınan bu "cinsellik enflasyonu"nun arzu-yu "üretmek, yaymak ve ayrıntılandırmak peşinde" olduğunu yazmıştır (98). Bu durumun bir zenginleşme değil yoksullaşma, bir özgürleşme değil tutuklanma anlamına geldiğini söyleyen yazar, çok önemli bir noktaya temas etmiştir: Cinselliğin, bir özgürlük meselesi olarak algılanırken bir "kışkırtma nesnesi" olarak dayatılmaya başlanmasının alttan alta yarattığı baskı, "cinsellikten ve kuruluş biçiminden özgürleşme[nin]" anlamlı bir proje olabileceğini düşündürmektedir (99). Bu yaklaşım, edebiyat alanı için de pek âlâ geçerli olabilir.

İşigüznel, sözü edilen enflasyona önemli ölçüde katkıda bulunmuş ve kendisine şöhret getiren taktiği daha sonraki yapıtlarında da izlemiştir. Örneğin ikinci kitabı *Öykümü Kim Anlatacakta* hipnoz, tecavüz, cinayet gibi edimler; akıl hastanesi, hapisane, sperm bankası gibi mekânlar; ölü bedenler, ressamlar, çıplak modeller ve bunlarla ilintili marjinal yaşam biçimleri bulunur. Ancak salt bu "sıradışı" konuları işliyor olmak bir yapıtı değerli kılmakta yetersiz kalır. Bunlar zaten gazetelerin üçüncü sayfalarında, hatta haber bültenlerinde tekrarlı tekrarlı, büyütülerek ve efektlerle süslenerek sunulmakta olan konulardır. Bir yazardan beklenen ise herhangi bir konuya edebî bir değer katarken, farklı bir açıdan bakabilmeyi dolayısıyla baktırabilmeyi de başarmasıdır. Bu noktada akla Pedro Almodóvar'ın 2002 tarihli filmi *Hable con ella* (Konuş Onunla) gelmektedir. Koma halinde yatan Alicia'nın gönüllü hasta bakıcısı olan Benigno, yaşamla ölüm arasındaki bu kıza sınıksız tu-

Ummuştur. Durumun umutsuzluğunu yadsıyan, komayı yok sayarak sürekli kızla konuşan ve insanüstü bir çabayla onun bakımını üstlenen Benigno, mucizelere olan inancının karşılığını alacaktır. Gerçi bu, kendi yaşamının Alicia'nın ölümüyle yer değiştirmesi şeklinde olacaktır; ancak bu sırada izleyici, Benigno'nun dışarıdan "hastalıklı" veya "sapkın" olarak algılanabilecek edimlerinin ahlakî normlar çerçevesinde yargılanmasının yanlışlığını şaşkınlıkla kavrayacaktır. Benigno'nun tecavüzü ve ardından hapishanedeki intiharının, Alicia'nın hamileliği ve ardından yaşama dönüşüne yol açışını ustaca aktaran filmde, ana karakterin iç dünyasının bütün inceliğiyle perdeye aksettirilmesi sayesinde, izleyici bu karaktere nüfuz edebilecek ve hatta kendini kuşatan tüm koşulları sorgulamaya yönelecektir. Almodövar'ın başarısı, insanları bu "ağır" konulara daha önce hiç bakmadıkları bir açıdan baktırabilmesinde yatmaktadır. Kısacası, İşigüzel'in de sıkça kullandığı, tecavüz ve intihar gibi konulardan hareketle ortaya pek âlâ başyapıtlar çıkabilir; ancak yetkinlikle işlenmediğinde okurunu / izleyicisini irkiltmek, yazarını / yönetmenini ise "tabu yıkıcı"ya indirgemekten öteye geçmeyen bir risktir bu.

İşigüzel'in "sıradışı" konuları tekeline almışçasına işleme eğilimi neyse ki üçüncü öykü kitabı *Kaderimin Efendisi*'nde biraz hafiflemiş görünmektedir. Bu arada, bu "hafif"likten mi kaynaklanmaktadır bilinmez, yazarın önceki iki öykü kitabıyla kıyaslandığında en başarılı yapıtının bu sonuncusu olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu kitapta daha "sıradan" insanlara ve gündelik olaylara yer verilmiş ve daha derinlikli ruh hâlleri yakalanabilmiştir. Ancak burada da başka bir sıkıntı söz konusudur: 1990'lı yıllarda yayımlanan öykü kitaplarının çok büyük bir kısmında da görüldüğü üzere, metinler sınırsız sayıda itihafa ve epigrafa boğulmuştur. Çoğu zaman popüler kültürün kahramanlarından yapılan alıntılarının kullanılmasıyla hedeflenen nedir? Herhalde okurları daha tanıdık bir evrene davet etmek suretiyle okunurluğu arttırmak isteğidir. Örneğin, *Kaderimin Efendisi*'nde yer alan ve kitapla aynı adı taşıyan öyküde, Mahsun Kırmızıgül'ü bir kahramana dönüştüren yazarın amacının ne olduğu merak konusudur. Bu öyküde, Yenikapı'da bir oto yıkamacısında çalışıp orada yatıp kalkan Murat'ın yaşamı anlatılır. Hayallerini ileride büyük bir futbolcu olmak süsleyen Murat, bugünün zenginlik hayalleri kuran Türkiye'sini yansıtmaktadır. Bir gece paspasları yıkatmaya Mahsun Kırmızıgül'ün gelişi ve Murat'a imzalı fotoğrafını bırakıp gidişinin öyküye ne kattığını anlamak çok zordur. Oldukça yapıştırma duran bu bölümden sonra Murat, Aids'li bir Rus kızına tutulacak ve bu yüzden işinden olacaktır. Kısacası Kırmızıgül, hiç de öykünün gidişatını değiştirecek bir öge değildir. Kaldı ki kendisiyle yapılan bir söyleşide İşigüzel, "[b]elki Mahsun Kırmızıgül adı tesadüfen elimden çıktığı için o kadar yakıştı öyküye" diyerek, bu seçimin hasbelkader oluşu yönündeki izlenimi doğrulamıştır ("28 Yaşın Uсталık...").

Popüler kültürün kahramanlarının anlatı evrenine fonksiyonsuz bir biçimde sokulmalarını bir yana bırakıp şimdi yazarın fonksiyonsuz kaldığı bir örneğe geçelim. Yine aynı kitapta yer alan "Gül ile Fikri" adlı öyküde, Gül ölüm döşegindedir ve kocası Fikri, hastanede karısının başında beklemektedir. Oldukça dokunaklı olan bu öyküde, anlatıcının Gül'den bahsederken "Türkan Şoray gibiydi Gül" (3) demekle yetinmesi dikkat çekicidir. "Sultan" gibi hazır bir imgeye gönderme yapmaktansa, yazarın kendi hayalgücü ve daha da önemlisi dil hakimiyetini kullanarak özgün bir betimlemede bulunması çok daha anlamlı bir tutum olurdu şüphesiz. İşigüzel'in yapıtları izlenmeye devam edildiğinde, 2002 yılında ikinci romanının yayımlandığı görülür. *Sarmaşık* adlı bu yapıtın odağında yine tecavüz konusu vardır. Roman kahramanlarından biri renkkörü olmuş bir ressam, diğeri ise nörolojik bir hastalık yüzünden artık harfleri tanıyamaz hâle gelmiş "Nobel ödüllü ilk Türk yazarı Salim Abidin"dir. Bir doktor muayenehanesinde tanışan bu iki kişinin hayatlarında —tahmin edilebileceği üzere— sıradışı durumlara tanık olunur. Romanda yer alan kadınların hemen hepsinin bir şekilde tecavüze uğramış oluşu, bu yapıtın başarısını gölgeleyen bir unsur sayılmalıdır. Görünen o ki, *Hanene Ay Doğacak'm* yakaladığı başarı, yazara zengin bir damar bulduğunu düşündürmüştü ve o da tekrara düşmekten çekinmeden, aykırılıkların yazarı olma rolüne bürünmüştür.

Hanene Ay Doğacak'ın içeriğine kısaca değindikten ve yazarın daha sonraki yapıtlarında nasıl bir yön izlediğini saptadıktan sonra, kitaplarının yayınevlerince nasıl sunulduğu konusuna geçilebilir. Yazınsal alanın maruz kaldığı reklam ve pazarlama taktikleri, kitapların arka kapaklarında yer alan yazılarda kendini çok net belli eder. Nitekim 1993 yılında Can Yayınları tarafından piyasaya sürülen *Hanene Ay Doğacak*, daha sonraki baskılarda "doksanlı yıllar gençliğinin başucu kitabı" olarak tanımlanıp ardından da şöyle yüceltilir: "Doğrusu, oldukça sihirli bir kitaptı. Ondan önce, ensestten ölü seviçiliğe kadar aykırı duygular hiçbir kitapta bu kadar doğal ve sıradan bir dille anlatılmamıştı". Görüldüğü gibi burada anlatının özelliklerinden öte, anlatılanın aykırılığı önemsenmiş gibi durmaktadır. Tanıtım şöyle devam eder:

Bu kitapta tuhaf öyküler bulacaksınız. O zamanlar çok genç bir insan olan yazarının bunları yazması da ayrıca şaşırtıcı gelecek size, tıpkı kitabın adı gibi.

Hiçbir şekilde iğrendirici gelmeyecek ama; gerçi evet, irkiltecek sizi, ancak garip bir şekilde de seveceksiniz. Bu bölümden çıkarsanabileceği üzere, edebiyat dünyasının şaşırmaya ve irkilmeye ihtiyacı vardır. Everest Yayınları tarafından 2001 yılında yapılan baskıda, arka kapak yazısına şu bölümün eklenmesi uygun görülür: İmkânsız aşklar, pişmanlıklar, delirten takipler, hiç yüzünden yok olmak istemeler, çok sevmek uğruna dağılmalar ve parçalanmalar. *Hanene Ay Doğacak*, hem aşkın olmayacak hallerini anlatan bir öyküler kitabı, hem de genç yazarlara yönelik bir cesaret çığlığı. İşte, sekiz yıl sonra, öykülerinin

hepsi de sürprizli sonlarıyla, bir daha ve tekrar *Hanene Ay Doğacak...* Burada-ki "genç yazar" ve "cesaret çılgılığı"nın altı çizilmeli; çünkü yazarın *Hanene Ay Doğacaktan* sonra gelen bütün kitaplarında gençliğine, yaşına, cesaretine ve ödülüne vurgu yapıldığı görülür. Nitekim 2000'lerin hemen başında yapılmış bir söyleşide İşigüzel, aradan geçen bunca yıldan sonra çok ses getirmiş ilk kitabı hakkında ne düşündüğü sorusuna şöyle yanıt verir:

Hanene Ay Doğacak\ yazdığım da çocuk sayılırdım. Şimdi olsa yazamazdım.

Yazmazdım değil, yazamazdım. Artık o cesaretim yok. Her ne kadar *Hanene Ay Doğacak*'da bütün tabuları bir vuruşta yıktıysam da o kitabın bir sihiri vardı.

O kitabı bütün kalbiyle seven bir kitle oluşmuştu. ("28 Yaşın Ustalık...")

Bu ifadede, yukarıda sözü edilen gençlik ve cesaret denkleminin kurulmuş olduğu açıkça görülmektedir. Yazarın yaşına sürekli yapılan vurguya bir başka örnek, 1996 yılında yayımlanan romanı *Eski Dostum Kertenkele*'den verilebilir. Kitabın Everest Yayınları tarafından yapılan baskısının arka kapağında şu abartılı cümlelere yer verilmiştir: Bir bakıma kırılmanın, pişmanlığın, aşktan kaçışın, delirmek istemenin, hayatta kalma çabasının, ikiye bölünmüş bir ruhun romanı. Bir gün *New Yorker* kapağında göreceğinizden kuşku duymamanız gereken bir yazarın, 23 yaşında kaleme aldığı ilk romanı. İlk başta yer alan anlaşılması güç cümle bir yana, (şayet bahsedilen Bebek'teki restoran değilse) "The"sı unutulmuş *New Yorker* kapağında görülme umudu da bir yana, yazarın o sırada 23 yaşında oluşuna değinilmeden geçilmesi mümkün olamamaktadır. Burada yaş ve başarı arasında doğru orantı olduğu varsayımı sezilmektedir. Oysa bilindiği üzere edebiyat tarihi, genç yaşta şöhret edinip daha sonra başarı grafiğinin düşmesine engel olamamış yazarların trajedileriyle doludur. Dolayısıyla yaşın da, gelecekte pusu kurmuş başarıların da övgüye malzeme edilmesi çok anlamlı değildir. Yine aynı noktanın altını çizmekten çekinmeden, kitap kapaklarında şaşıla ve edebî bir dille mitler yaratmak yerine, metinlerin niteliklerini açığa çıkaran bir anlayışın yerleşmesi gerektiğine işaret edilmelidir. Kılavuz yerine "klişehâne" olmayı seçen bu alanın, sahip olduğu imkânı ziyan edişinin bir başka vechesi, az önce alıntılanan kapak yazısının devamında izlenebilir: "2.5 ayda, toplam 138 saatte yazılmış, 220 kilometre hızla giden bir roman. Sonrası, sıkı bir çarpışma ve sizin çözmeniz gereken sorular tabii..." Burada genç yazarın gençliğinden kaynaklanan üretkenliğinin somut kanıtı matematik ifadesini bulmuştur: "2.5 ayda, toplam 138 saatte yazılmış" bir roman. Görüldüğü gibi gençlikle iç içe geçmiş bir hızlı yazma miti yaratılmıştır. Ancak "hız"ı önemseyen şüphesiz yayınevi olduğu kadar, bu küsuratlı bilgiyi veren yazardır da. Aksi takdirde, 138 rakamının yayınevinde hangi hummalı çalışmalar sonucunda elde edilmiş olabileceği üzerine uzun uzadıya düşünmek gerekecektir. Benzer şekilde, İşigüzel'in 2002 yılında

yayımlanan *Sarmaşık* adlı romanı şu şekilde sunulmuştur: Nitekim 4,5 ay gibi kısa bir zaman diliminde kaleme aldığı *Sarmaşık* adlı bu ilk

uzun romanıyla, edebiyatımızın gelecekteki divasının ayak seslerini de

duyuruyor bize... Öznesi belirsiz bu ifadede, aradan geçen sekiz yıl zarfında yazarın hızının neredeyse yarı yarıya düşmüş olduğu görülmektedir. Yine de bu performans, senede üç kitap yazma kapasitesine hâlâ sahip olunduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Edebiyat dünyasına yaşamı boyunca sadece üç kitap armağan etmiş ancak edebiyat tarihinde tartışılmaz şekilde yerini almış kimi yazarlar düşünüldüğünde, hıza yapılan bu vurgunun tam da tüketim çağına yaraşır bir acelecilik içerdiği belirginleşir. Ancak bu tavrın, İşigüzel yayıncılığının bir tercihi olduğu yanılgısına kapılmak hata olur. Zira kendisiyle yapılan bir söyleşide yazar, *Kaderimin Efendisi* adlı kitabının ortaya çıkışını şöyle açıklamıştır: "Aslında bir roman yazmak niyetindeydim. Ancak bu yıl elimden çıkmazdı. Biraz da çok gerçek ve küçük şeyler yazarak okuyucuyla şakalaşmak için oturdum 15 günde *Kaderimin Efendisi*ni yazdım" ("Şebnem İşigüzel").

İşigüzel öykücülüğü söz konusu olduğunda dikkat çekilen ilk nokta gençliği ise ikincisi de aldığı ödül ve bu bağlamda sergilemiş olduğu cesarettir. *Hanene Ay Doğacak*'ın sağladığı ün, yazarın sonraki yapıtlarına direkt olarak taşınmıştır. Elbette Yunus Nadi Öykü Ödülü çok önemli bir başarıdır ve bu nedenle ödül sahibinin daha sonraki çalışmalarında bu başarıya referans verilmesi çok normaldir. Ancak yeni yayımlanan bir kitabın arka kapağında hâlâ eski kitaba dair detayların bulunması anlaşılmazdır. Örnek olarak, yazarın 1994 yılında yayımlanan ikinci kitabı *Öykümü Kim Anlatacaksın* Everest Yayınları tarafından yapılan baskısına bakılabilir: Kükreyen bir gök gürlemesi, kırık ışığı çok uzaklara bile yayılan bir şimşek, ardından yağmaya başlayan sıkı bir yağmur. İnsanı iliklerine kadar ıslatan kuvvetli bir sağanak gibi geliyor *Hanene Ay Doğacak*'ın yazarı, "Ben o zamanlar garip hayaller kurabilen bir yazarmışım," diye hatırladığı bu ikinci kitabı *Öykümü Kim Anlatacak*'la. Tam da Milan Kundera'nın dediği gibi: "Genç ve dünyadan bihaber." Bu yüzden 21 yaşında yazdığı bu kitabında uçmaya meyilli yeteneği bir kez daha pırıl pırıl ortaya çıkıyor. Bu metnin zor okunurluğu ve dahası anlaşılmazlığı, sözü edilen "bihaber"liğin dünyadan evvel sentaks ve semantikle ilişkili olabileceği izlenimini doğurmaktadır. Metnin devamında, yazarın adının daha sonra pek çok kez karşılaşılabileceği üzere "kötülük" ile aynı cümlede geçtiği görülür: Basit hayatlarla basit insanları güzel güzel anlatırken, kalemi tutan eli onu sürekli kötücül dehlizlere çeken bir yazar Şebnem İşigüzel. Yazarlığının asıl etkileyici gücü de buradan geliyor belki, her insanın kendinde fark ettiğinde, usulca titrediği karanlık bir yola işaret etmesinden.

Buna benzer bir başka örnek, yazarın 2002 yılında yayımlanan romanı *Sarmaşılın* tanıtımında bulunur: Doğrusu, her insan görünen yüzünün arkasında tuhaf bir hayat sürdürüp pisliklerle dolu sırlar barındırmaz mı? Ayrıca, hanginiz kendi hayatınızda irin akıtan bir taraf olmadığını iddia edebilirsiniz? [...]

20 yaşındayken yayınladığı *Hanene Ay Doğacakla* şeytanın yazıcısı rolüne soyunan, doğastü bir yazma yetisine sahip Şebnem İşigüzel, ironi yaratmada-ki becerisini olmadık yerlerde devreye sokan ve kendinizi cehenneme batmış gibi hissettiğiniz anlarda sizi güldürüp kahkaha attırmayı başaran bir yazar.

Bu parçada geçen "şeytanın yazıcısı" ifadesi, aslında makalenin başından beri anlatılmaya çalışılan şeye işaret eder: İşigüzel'in, şiddeti ve kötülüğü doğallaştırma çabasına. Buraya dek sıralanan eleştirilerin, söz konusu çabanın değerini yadsımaya yeltenmediği akılda tutulmalıdır. Sonuçta eleştirilen, çabanın kendisi değil, sonuçlarının okur üzerinde yarattığı etkidir. Türk edebiyatında "kötü"lüğün yazıl(a)madığına dair düşünce, Şerif Mardin'in 1984 tarihli bir yazısına dek geriye götürülebilir. Yazara göre, "daemon"un insana içkin değil de dışsal bir güç olarak alınıldığı toplumlarda "edebiyat ve sanat yüzeysel kalmaya mahkûmdur" (14). Çağdaş Türk edebiyatının "fakirliğinin" bundan kaynaklandığını düşünen Mardin, 2000 yılında bir sempozyumda yaptığı konuşmada da yeniden bu eksikliğin altını çizmiştir ("Hayal Gücümüz Sansürlü" 23). Öte yandan, dikkatli bakıldığında —Nahid Sırrı Örik'ten günümüze— bu alanda olduğu varsayılan boşluğu doldurabilecek pek çok yapıt bulunabilir. Nitekim bir süre önce Nurdan Gürbilek, *Kötü Çocuk Türk* adlı kitabında bu konuyu ayrıntısıyla tartışıp yetkinlikle çözümlemişti. Yokluk tespitlerinin kolaycılığına kapılmak yerine, varolanı sorgulayıp anlamlandırmaya girişen bu çalışma, edebiyat eleştirisi içinde tartışılmaz öneme sahip bir yer edinmişti. Dolayısıyla, kötülük ve edebiyat bağıntısı üzerine derinlemesine bir analiz için okurları bu kaynağa yönlendirdikten sonra yeniden incelemeye konu olan İşigüzel öykücülüğüne dönülebilir. Bu bağlamda, yazarın çok verimli olunabilecek bir malzemeyle verimsiz ürünler sunmakta olduğunu söylemekle yetinilebilir. Ancak İşigüzel'in kötülüğü yazma çabasının birçok kişi tarafından başarılı bulunduğunu eklemekten geçmek olanaksızdır. Örneğin, yazarla yapılmış 2005 tarihli bir söyleşide geçen "kaleminizden kan damlıyor" cümlesi övgü niyetine sarfedilmiştir ("Erdoğan, Romanı Adnan..."). Yine aynı söyleşide İşigüzel, *Çöplük* adlı romanı bağlamında, "kötülüğün sıradanlığı"ndan söz etmiştir. "Toplumların içinde kurulmamış bir kötülük zembereği var" diyen yazar, böylelikle kendimizi hemfikir olmaktan alıkoyamadığımız bir noktaya temas etmiştir. Dolayısıyla daha iyimser bir yaklaşımı benimsemek gerekirse, İşigüzel'in "çarpıcı" konulara olan zaafının olumlu sonuçlar da verebileceğinin, *Kaderimin Efendisi*'ndeki öykülerde alttan alta sezildiği söylenmelidir. Çünkü bu kitapta yer alan kimi öykülerde yazarın, insanların içindeki "kötülük zembereği"ni başarıyla açık ettiği söylenebilir. Örneğin "Doğuramayan Emine" adlı öyküde, pavyonda çalışan Emine'nin doğumevinde diğer kadınların acımasız davranışlarına maruz kalışı oldukça etkileyici bir biçimde anlatılabilmektedir.

Bu olumlamanın ardından, yeniden makalenin odağındaki kitaba bakılabilir. 1990'lardan bugüne açıkça bir başyapıt olarak ilan edilegelen *Hanene*

Ay Doğacak, 2006 yılında İletişim Yayınları tarafından yapılan son baskısında şu şekilde sunulmuştur:

Neydi bu kitabın gücü; ensest ilişkiyi, ölü seviciliği konu edip bizi sarsması mı?

Bir kitap sadece tabuları yıkarak okuyucusunu büyüleyebilir mi? Bizi aşkın yabancıları olduğumuz hallerine götüren *Hanene Ay Doğacak*'ı ayakta tutan başka bir şeydi. Sevdiğimiz, unutamadığımız kitaplarda var olan, ruhumuza işleyen o başka şey. Burada yer alan sorunun yanıtının, bu satırların yazarına göre "hayır" olduğunu söylemeye gerek yoktur. Yine de kitabı "ayakta tutan"ın ne olduğu merak konusudur ve bu yüzden bazı eleştirmenlerin yardımına başvurulmalıdır. Örneğin Feridun Andaç, *Edebiyatımızın Yol Haritasında*, İşığüzel'in bu kitabıyla öykücülüğümüze "tematik bir zenginlik" kattığını söyler ve şöyle devam eder: İşığüzel, aykırı bir anlatıcı. Bunu salt öykülerinde işlediği temlerle değil, anlatımıyla da kanıtlamaya çalışıyor. İnsan-insan ilişkilerinde tabu olan gerçeklere, cinsel 'fantezi'lere yöneliyor. (83) Andaç'ın bu kadarla yetinen yorumu açılmanmaya muhtaçtır. Sözü edilen anlatımın özellikleri daha somut biçimde ortaya konmadığı sürece, yapılan yorum —Türkiye'deki edebiyat eleştirisinin genel tavrıyla uyumlu şekilde— soyut bir övgü olmaktan öteye gidemez. Somut niteliklere yapılan göndermelerle kurulan bir eleştiri, bolca kullanılagelen "ilk"lik ve "yeni"lik gibi sıfatları daha dikkatle ve içini doldurarak kullanma zorunluluğunu da duymalıdır. Son dönemde yazılan "kitap tanıtma" tadındaki "eleştiri"lere bakıldığında, her yazarın bir "dâhi" olarak alkışlandığı, her kitabınsa yeni bir soluk getirdiği, çığır açtığı, hatta hayatlarımızı değiştirecek güce sahip olduğu görülmektedir. "Ürün"lerin satışını hedefleyen bu mekanizma hep aynı şekilde işlemekte ve "her yazarı", "her kitabı" benzer şekilde sunmaktadır. Bu durumun içerdiği paradoksa işaret eden Süha Oğuzertem, kitapların arka kapak yazılarının "bir yandan çoğaltıcı, bir yandan da tikelleyici" olduğunu belirtmiş ve şöyle devam etmiştir: "Sanki eleştirmen yokluğunda 'eleştirmen gibi' yazılmış, okur yokluğunda 'okur gibi' düşünülmüştür" (228). Niceliğin niteliğin üzerini örtmesi gibi "dış" da "iç"i âdeta örtbas etmektedir. Bunun en somut örneği, bu yazıda mercek altına alınan öykücünün şu sözlerinde bulunabilir: "Edebiyat dergilerini takip etmiyorum. [...] Sadece Aar'ı kapağını sevdiğim için aldım. İçini de sevdim. Derginin içindekilerin de güzelliği bana cevabı nar olan bilmeceyi anımsattı" ("*Şebnem İşığüzel'le Söyleşi*" 57).

İşığüzel öykücülüğüne dair yapılmış yorumlara dönülürse, *Kaderimin Efendisi* adlı üçüncü öykü kitabı bağlamında, İşığüzel'in "ötekilerin hikâyeleri"ni yazdığını söyleyen Ömer Türkeş'in çok önemli bir noktaya parmak bastığı söylenebilir. Hakikaten de 1990'lı yıllar öykücülüğüne yakından bakıldığında, yazarların sosyolojik profillerinin tekdüzeliğine ek olarak öykülerdeki karakterler, öykülerin geçtiği mekânlar ve öykülerin kendilerinin de tekdüzelikten muzdarip olduğu görülür.⁵ Dolayısıyla İşığüzel'in doldurmaya yeltendiği alanda bir boşluk ol-

duğunu yadsımak mümkün değildir. Böyle bir edebî ortamda, İşıgüzel'in *Kaderimin Efendisi* 'nde çizdiği yaşamlar, genel eğilimin dışında duruşları nedeniyle övgüyü hak edebilir. *Hanene Ay Doğacak*'taki zorlama tabu yıkma çabasına kıyasla bu kitapta yer alan öykülerdeki insanların yokluklarla örülü yaşamlarının çok daha etkileyici olduğu bir gerçektir. Yazar da bu gerçeğin farkındadır ve 2001 tarihli bir söyleşide bunu şöyle dile getirir: Aslında her şeyin anlar üstünde durduğunu fark ettim. [...] 'Büyük olaylar'dan *Hanene Ay Doğacakta* fazlasıyla vardı. An'ları çözmek, yazmak daha ince ve meşakkatli gibi geldi. Bundan sonra da öykü yazsam herhalde aynı şeyi yapmaya çalışırım. Daha kısa ve an'lar üzerine öyküler... ("Yazı Benim Kaderim...") Yazık ki İşıgüzel ile hemfikir olunan bu an çok sürmez. Söyleşinin devamında, ilk kitabını yazdığında 18 yaşında olduğunu vurgulayan yazar, artık 28 yaşında olduğunu ve *Kaderimin Efendisi*'nde yer alan öykülerin "ustalık öyküleri" olduğunu dile getirir. Bu kitabın diğer ikisine göre çok daha olgun ve doyurucu olduğu kesindir; ancak henüz otuzuna bile gelmemiş birinin ustalığa ulaştığını ilan etmesi pek de alçakgönüllü bir tavır sayılmaz. Vahamet kesbedense, yazarın altmışına geldiğinde yazacağı öyküler için sarf edilecek övgü sözlerinin şimdiden tükenmiş bulunmasıdır.

Sonuç Olarak

Denilebilir ki tükenen yalnızca övgü sözleri değildir. Bildiğimiz kapsam ve işlevinden uzaklaşan eleştiri etkinliği de hızla erozyona uğramaktadır. Bu meselenin pek çok katmanı olduğu ve aslında yazınsal alanı da içeren çok daha geniş bir kültürel dönüşümü yansıttığı söylenebilir. Bu noktada, 2007 yılında *Varlık* dergisinde yer alan ve günümüz öykücülüğünü konu edinen bir soruşturmaya bakılabilir. Burada görüşlerine başvuru Ayfer Tunç, edebiyatın kendisinin bir varoluş sorunu yaşadığını belirtmiş, "edebiyatın uğradığı değer, anlam ve ihtiyaç kaybı"nın altını çizmiştir ("Öykü Dünyasında Bir..." 54). Tunç'un bahsettiği bu "kriz" Türkiye'ye has bir olgu değildir şüphesiz; ancak meselenin Türkiye bağlamında çok daha çetrefil bir hâl alması şaşırtıcı olmamalıdır. Dinamik bir toplumsal yapıya sahip olunması, hızla değişen şartlara kolayca adapte olunmasını sağlamaktadır. İlk bakışta tutarlı görünen bu önerme, aslında çok önemli bir noktayı gözden kaçırmaktadır. Bu nokta, sözü edilen uyum sürecinin karmaşık bir şekilde gelişmekte oluşudur. Biraz daha açmak gerekirse, Türkiye'de toplumsal dönüşüm çizgisel bir seyir izlememiştir. Dolayısıyla tarım, sanayi ve bilgi toplumu iç içe geçmiş durumdadır. Sorun, sözü edilen toplumsal yapıların katmanlaşması değil, bu katmanların kaynaşması sonucunda ortaya çıkan çarpıklıklardır. Örneğin, "bilgi toplumu" hâline gelebilmek için yalnızca teknolojinin yaygın kullanılıyor olmasının yetmeyeceği açıktır. Teknolojik, ekonomik ve politik adımlara ek olarak bazı toplumsal ve kültürel adımların da atılması gerekmektedir. Türkiye örneğinde ise bu alanların tamamında yol alındığını söylemek mümkün değildir. Bilginin kullanımı kadar yayılımı ve daha da önemlisi üretimi sağlanmadığı sürece, bu dönüşümün özümsemesi olanaksızdır. Gerçi toplumsal ya-

pıda süreksizlikler değil süreklilikler olması doğaldır; ancak yukarıda sözü edilen yapıların kesişmesi ortaya tezatlar da çıkarabilmektedir. Bu durumu betimlemek üzere, 2008 boyunca televizyonlarda gösterilen "Köye Turkcell Geldi" reklam filmine bakılabilir. Hatırlanacağı gibi Sivas'ın bir köyünde yapılan çekimlerin ardından ortaya çok beğenilen bir reklam çıkmıştı. Ü'sünün noktalarını yitirmiş ve "celF"lenmiş olan operatörün, döngüsel bir zaman anlayışına sahip olan bir grup insana sunduğu olanak "hayata bağlanmak" olarak formüle edilmişti. Ancak burada ima edilen "hayat", orada sürdürülenden bambaşka bir hayattır ve çekimlerin ardından da çekip gitmiş olmalıdır. Zaten söylentiye göre, çekimler bittikten sonra "cellocan" rolünü başarıyla ifa eden köy çocukları, giydikleri kıyafetleri alıkoymak istediklerinde "telefonlar çekmemiş"tir.⁶ "Geldikleri gibi" giden reklam ajansının ardından, artık "kapsama alanı"na dahil olmanın kıvancıyla bakan "can"lar da ister istemez "cellocan"lık heveslerini kursaklarına gömmüşlerdir.

Bu örnekten hareketle vurgulanmak istenen, Türkiye'de farklı süreçlerin aynı anda yaşandığı ve bunun bir başarı hikâyesi olarak sunulmasının aldatıcı olabileceğidir. Yaşanan değişimi hayranlıkla izlememek mümkün değildir; ancak bu değişimin yol açtığı çarpıklıkları görmezden gelmek de imkânsızdır. Bu durumun ister istemez kültür alanına da yansımaları olmaktadır. Konuya edebiyat bağlamında bakılırsa, günümüzde niceliksel olarak "çağ atlandığı" rahatlıkla söylenebilir. Yazınsal alan, basım aşamasındaki teknolojik olanaklardan, satış aşamasındaki pazarlama stratejilerine, profesyonelleşmekte olan bir sektöre dönüşmüştür. Hatta artık kitapların, yazılı değil görsel bir "medya" hâline geldiğini söylemek yanlış olmaz. Bu saptamanın temeli, son dönemde edebiyat yapıtlarında dikkat çeken en çarpıcı değişimin görsel öğelerin kullanımı olmasına dayanmaktadır. Bu dinamik tablo ilk bakışta bir çeşitlilik sunar gibi görünse de yakından bakıldığında bunun edebiyatı zenginleştiren değil, gözden kaybeden bir yanı olduğu görülmektedir. Çünkü bu çeşitlilik, bir aynılığın çeşitli şekillerde dışavurumundan ibaret gibidir. Tıpkı kitap kapaklarındaki yazıların birbirini çoğaltması gibi yazarlar da metinlerinde "konuşan Türkiye"yi dillendirmekte, kendilerini görünür kılmak adına seçtikleri bir varoluş biçimini okurlara dayatmaktadırlar. İstemediğimiz evlerimizde misafir ettiğimiz diziler ve yarışmalar gibi yazarlar da bir yolunu bulup yazınsal alana sızılmaktadırlar. Her şey baş döndürücü bir hızla değişirken, kişisel tarihini kayda geçirmek istercesine kaleme sarılanlar, kaybolmamak ve tutunmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bu arada —bir zamanlar— edebiyatın, kaybolmanın ve tutunamamanın dışavurumu olduğunu unutmayı yeğlemektedirler.

Bu çerçevede, 1990'lı yıllarda tırmanışa geçen öykücülüğün, dönemin siyasal gündeminin yakınından bile geçmemeyi tercih etmesi kimseyi şaşırtmamalıdır. Bu dönemde yayımlanan öykülerde, dolaylı olarak yansıması bulunabilecek tek hadise 1980 darbesi olabilir; ki bu da depolitizasyon sürecinden miras kalan bireyci düşünme biçiminin içselleştirilmiş olmasından ibarettir. Metinlere sinmiş olan bu anlayış, çok sık rastlanan ithaflar ile epigrafların kişisel öğe-

ler taşımasında, metinlerde yaygın olarak ben-anlatıcı kullanımının benimsenmesinde, öykülerin kısmen mektup ve günlük biçiminde kaleme alınmasında kendini gösterir. Kitapların yazımının, sunumunun ve eleştirisinin "seri" olarak üretilmesi, yazınsal alana bir "endüstri" görüntüsü vermektedir. "Konuşan Türkiye"nin bir tezahürü olarak addedilebilecek bu tablo, kimi zaman ister istemez "hezeyan"ları da edebiyat postuna bürüyüp pazara çıkarmaktadır. Bu karamsar yorumun ardından, artık yazının başlığında gönderme yapılan *Kolera Günlerinde* Afk'a gelinebilir. Gabriel García Márquez'in 1985 tarihli bu romanında yer alan kolera anlatısı, burada Türk öykücülüğü bağlamında betimlenen atmosferi anımsatmaktadır. Romanda, yarım asrı aşkın bir süre beklemek zorunda kaldıktan sonra Fermina ve Florentino bir araya gelmiştir. Bir gemi yolculuğuna çıkan çift, meşhur Magdalena ırmağı boyunca yol alıp ülkelerinin kolera ile boğuşan topraklarının içlerine doğru ilerler. Simón Bolívar'ın Güney Amerika'yı bağımsızlığa kavuşturan rotasını izlerken, aynı zamanda elli yıl önce bırakmış oldukları yerde kendilerini aramaktadırlar. Salgın, tehlikeli bir hâl almış ve ırmaktan cesetler akmaya başlamıştır; ancak kahramanlar için tek çare, gemiye sarı kolera bayrağını çekip hiç durmadan yola devam etmektir. Benzer şekilde, Türk öyküsü bugün bir tıkanma noktasına gelmiş görünmektedir. Hüküm sürmekte olan bütün bu kalabalığa ve gürültüye kapılmadan, rotayı "edebiyat" olarak belirlemek ve onu aramaya devam etmek gerekmektedir. Kolera günlerinde öykü yazmak, şüphesiz zorluklarla dolu bir yolculuktur.

Ancak sabırla üretmeyi seçen öykücülerin yapıtları zamana direnecek nitelikte olacaktır; pusulası olmayan öykücüler ise unutuluşun elinden kurtarmaya arka kapak yazıları yetmeyecektir. Eleştirinin görevi ise ırmaktan akan ne olursa olsun, kılavuzluk etmektir. ^

Dündar, Leyla Burcu. "Edebiyat Sosyolojisi Açısından Türk Öykücülüğü: 1990-2005". Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2007.

Nurdan Gürbilek, "söz patlaması" olarak adlandırdığı bu kavramı 1992 yılında yayımlanan *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi* adlı kitabında ele almıştı.

"Şebnem İşigüzel Siyasete Girdi". *Radikal*. (17 Ekim 2006) <<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=201758>>

Gerçi 2007 yılında da ödülü 1973 doğumlu Cem Uçan, *Boşluğun izinde* adlı kitabıyla almıştı; yayımlanmamış öykü kitabı ödülü ise hakkında pek bir bilgiye ulaşılamayan İlhan Doğruyol'un olmuştu. 2008'e gelindiğindeyse ödül, 1979 doğumlu olan ve Batman'da ilkökul öğretmenliği yaptığının yanı sıra Türkçe'yi ortaokulda öğrendiğine vurgu yapma gereği duyulan Yavuz Ekinci ile hekimliğin yanı sıra edebiyatla uğraşan Alper Akçam'ın oldu.

Bu "tekdüzelik" saptaması, 1990-2005 yılları arasında birden çok öykü kitabı yayımlanmış 53 öykü yazarından oluşan bir popülasyonun incelenmesi suretiyle yürütülmüş olan —yazının başında da değinilen— araştırmanın sonuçlarından hareketle yapılmaktadır.

"Reklam Yıldızı Köylüler Şikayetçi". *Milliyet*. (14 Mart 2008) <<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=505369>>

KAYNAKLAR

- Akçay, A. Adnan. "Cinsellik: Yasaklamadan Kışkırtmaya". *Birikim* 49 (Mayıs 1993): 97-99.
- Almodovar, Pedro, yön ve sen. *Hable con ella*. Oyun. Javier Cámara, Leonor Watling, Darío Grandinetti, Rosario Flores, Geraldine Chaplin ve diğer. DVD. 2002.
- Andaç, Feridun. *Edebiyatımızın Yol Haritası*. İstanbul: Can Yayınları, 2000. Bora, Tanıl. " 'Son Yirmi Yıl'ı Ayırtırmak İçin Notlar". *Birikim* 152-153 (Aralık 2001-Ocak 2002): 55-60.
- Bourdieu, Pierre. *Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı*. Çev. Necmettin Kâmil Sevil. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Gürbilek, Nurdan. *Kötü Çocuk Türk*. İstanbul: Metis Yayınları, 2001.
- İşigüzel, Şebnem. "Doğuramayan Emine". *Kaderimin Efendisi*. 2. baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2003. 56-67.
- . *Eski Dostum Kertenkele*. 3. baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2001.
- . "Gül ile Fikri". *Kaderimin Efendisi*. 2. baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2003. 1-6.
- . *Hanene Ay Doğacak*. 5. baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2001.
- . *Hanene Ay Doğacak*. 6. baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- . "Kaderimin Efendisi". *Kaderimin Efendisi*. 2. baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2003. 7-18.
- . *Öykümü Kim Anlatacak*. 3.baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2001.
- . *Sarmaştık*. 1.baskı. İstanbul: Everest Yayınları, 2002.
- . "Erdoğan, Romanı Adnan Şenses Kadar Sevmiyor". Söyleşiyi yapan: Derya Sazak. *Milliyet* (7 Kasım 2005). <<http://www.milliyet.com.tr/2005/11/07/siyaset/asiy.html>>
- . "Şebnem İşigüzel". Söyleşiyi yapan: Turgay Uludağ. <http://www.turkiyeonline.com/roportajlar/kitap/sebnem_isiguzel.php>
- . "Şebnem İşigüzel İle Söyleşi". Söyleşiyi yapan: Hande Ögüt. *Varlık* 1198 (Temmuz 2007): 24-29.
- . "Şebnem İşigüzel'le Söyleşi". *Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı*. Haz., Süreyya Evren. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1995. 57-59.
- . "Yazı Benim Kaderim, Ben Onun Efendisi...". Söyleşiyi yapan: Filiz Aygündüz. *Milliyet Kitap* (15 Temmuz 2001). <<http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/010715/soyle-si.html>>
- . "28 Yaşın Uсталık Öyküleri". Söyleşiyi yapan: Fatma Dikel. *Radikal* 2 (15 Temmuz 2001). <http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=234>
- Mardin, Şerif. " 'Aydınlar' Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi". *Toplum ve Bilim* 24 (Kış 1984): 9-15.
- . "Hayal Gücümüz Sansürlü". *Milliyet* (24 Kasım 2000): 23. Márquez, Gabriel García. *Kolera Günlerinde Aşk*. İstanbul: Can Yayınları, 2001.
- Oğuzertem, Süha. "Taklit Aşklardan Taklit Romanlara: Genel Kadın Yazarlığı". *Kadınlar Dile Düşünce: Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet*. Der. Sibel Irzık ve Jale Parla. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004. 227-50.
- "Öykü Dünyasında Bir Sorun mu Var?" *Varlık* 1196 (Mayıs 2007): 49-57.
- Türkeş, A. Ömer. "Şebnem İşigüzel". <<http://www.pandora.com.tr/Sahaf/es-ki.asp?pid=90>>

H E C E Ö Y K Ü

CEMAL SAKAR

ÇEMBERLER

*Parçalana parçalana çürüdük.
Paralana paralana çürüdük.
Ey bütünlerin en Mükemmeli!
Ey bütünleyenlerin en Mükemmeli!*

Şimdi bir ipin üzerindeyim.
Gergin; düşmek, düşmemek elimde mi?
Ellerimde bir avuç mavilik; uzatsam, açsam avuçlarımı. Kime?
Neredesiniz!
Yoksunuz.
Ne zaman yoksun değildik.
Zaten hiç olmadınız ki!
Yokluğunuzda, ben, şimdi bir ipin üzerindeyim.

O zamanlar, bunlar aklıma gelince nefes alamaz olurdum; hemen aceleyle pencereye atardım kendimi. Her defasında alnım demir parmaklıklara çarpardı. Umursamazdım. Sımsıkı tutunurdum o paslı demirlere; alnımı dayardım; derin derin nefesler alırdım. Her defasında dışarıda deli bir bahar olurdu. Gözlerimi açar, açardım; göğü görmek için: Avlunun tam karşı köşesindeki jandarma gözetleme kulesinin demir ayaklarının arasından görünürdü: Bir avuç gök: Masmavi: Uzatsam ellerimi... Bütün göğü avuçlamış gibi sımsıkı kapatırdım ellerimi. Derin derin nefesler alırdım ve genişlemiş bir şekilde ranzama sırt üstü... İşte o zamanlar umursamazdım, yokluğunuzu; yoksunluğumuz da umurumda olmazdı. Kendimi aldatmalar; yok öyle değildi; o zamanlar, bunlar aklıma gelince nefes alamaz olurdum; hemen aceleyle pencereye atardım kendimi.

Koşarak gelmiştim, sığındığımız cami avlularına, kubbe altlarına.
Bir çınlama; kesif; kulaklarım...
Hani oralarda birikirdik.
Çoğalmak!
Çoğalır ve dağılırdık, sokaklara, hayata.
Adalet için... Hüsün ve kubuh...

Bu ben miydim? Cami avluları, kubbe altları?

Sonsuzluğa uzanan sesler. Seslerimiz. Sonsuzluk burnumuzun değdiği bir şeydi işte.

Yıllar sonra kapılar açılmıştı. Her şeyimi oracıkta bırakıvermişim; giysilerimi, birkaç kitap, kırık dökük notlar. Olsundu, ne önemi vardı; artık dışarıdaydım; ellerimde biriktiredurduğum gök; koşarak gelmişim, sığındığımız cami avlularına, kubbe altlarına.

Geldim. Her şey utanç içindeydi.

Şehir utanç içinde kendi üzerine kapanıyordu.

Dişlerimin arasında defne yaprağı; her nedense; belki bir gerçeklik duygusu, bahara dokunmak, koklamak. Bilmem ki.

Zilzal! Yüklerini atan ben miydim, sizler mi, şehir mi?

Dimdik ayaktaydım; bir çığ, bir sis, bir şey işte şehri kaplayıp kendine doğru çekerken.

Bir kavim gözlerimin önünde helak oluyordu; helak oluyordunuz. Koşa koşa, derin derin nefesler ala ala geldim. Her şey utanç içindeydi.

O gün; gece yarısıydı; palet sesleri altında sokaklar inliyordu.

Geç kaldığımı sandım; kendimi nefes nefese attım sokaklara. Neredesiniz diye bağırıyıştım. Yön duygumu kaybetmişim. Mekan, ayaklarımın altında titriyordu.

Önce omzumdan, sonra başımdan, ayaklarım, ellerim.

Yaralar içindeydim.

Toplandığımız, birikerek çoğaldığımız yerlere baktım. Çın çın.

Her yanda metal bir ses, çelik çeliğe değişiyordu.

Ensemde hissettim, çeliğin soğukluğunu; kulaklarımda çınlama.

Durduruldum; durdurulmasam, sizleri bulacaktım, sizlere ulaşacaktım; sandım.

Sanmak, aldanışların en safdilcesiymiş.

Bir dipçik miydi! Gözlerim kararmıştı, dizlerimin bağı... Minibüsün içinde bir ben vardım: O gün; gece yarısıydı; palet sesleri altında sokaklar inliyordu.

Dişlerimin arasında defne yaprağı, geldim ve banka oturdum. Bunu yapabileceğimi, buna güç yetirebileceğimi sanmazdım. Her şey karşımda işte: gözetleme kulesi, yüksek avlu duvarları, duvarların arasına sıkıştırılmış avlu; avluya bakan pencere; pencerenin hemen altındaki ranzam.

Demir parmaklıklar; paslı demirlere sımsıkı tutunmuş ve alnını dayamış; derin derin nefesler alan bir delikanlı. Karşı karşıydılar işte: göz göze: el ele.

Her defasında dışarıda deli bir bahar olurdu. Gözlerini açar, açarlardı; göğü görmek için: Avlunun tam karşı köşesindeki jandarma gözetleme kulesi-

nin demir ayaklarının arasından görünürdü: Bir avuç gök: Masmavi: Uzatsalar ellerini. Bütün göğü avuçlamış gibi sımsıkı kapatırlardı ellerini. Derin derin nefesler alırlardı ve genişlemiş bir şekilde ranzaya sırt üstü...

Başkaca nasıl katlanabilirdim; bir imge işte, var mıydı, ben mi kurmuştum? Ne önemi vardı, bana sabırla göğüs germe gücü veriyordu: Nedense, onu hep bir şair olarak düşündüm; alnı kırış kırış; çok güzel sigara içen; küçük penceresindeki demir parmaklıklara sımsıkı tutunmuş; güzleri buğulu, uzaklara bakıyor, sanki bir avuç göğün peşinde; kalbinde kim bilir hangi teller titriyor. Ben de işte aynı öyle yapardım; onun bakışlarında kaybolurdum, uzaklara doğru, dağılır, savrulurdum; kalbimde hiçbir zaman tanıyamadığım, tanımlayamadığım bir şeyler titreşirdi.

Dışarısını düşünürdüm: pencerenin hemen altındaki ranzamdan uzanır avluya bakardım; avluyu çevreleyen yüksek duvarların hemen karşısında, dışlarının arasında defne yaprağı, baharı bütün gerçekliğiyle hisseden bir delikanlıyla göz göze gelirdim.

Birbirlerine ellerini uzatırlardı. Bir avuç mavilik. Değiş tokuş ederlerdi; birinin hayalleriyle diğerrinin gerçekliğini.

Yoksa nasıl dayanırdık; dayanabilelim diye; dişlerimin arasında defne yaprağı, geldim ve banka oturdum.

Utanç içindeydiniz.

Geleceğinizi bilseydim!

Yılışık bir çehre.

İncitici olmak istemezdim. Yanıma oturmayın demiştim.

Dinlemediniz ve yanıma oturdunuz.

Yer ve gök ağlıyordu.

Ben buna alışık değilim demiştim; farkında bile değildiniz, üzerinizde pis bir koku vardı; etrafa pis kokular yayıyordunuz. Yerin ve göğün arasındakilere yemin ettiğimiz günleri; adaleti, iyiliği ve kötülüğü...

Duymuştum, her şeyi kitabı kapatır gibi kapatıvermiştiniz; ne kadar da kolaydı kitabı kapatırmek. Yerin ve göğün arasında olanları, kitabın kapakları arasına hapsedip her şeye sırt dönüvermiştiniz; ben neydim ki? Alt alta koyduğum iki cümleyle şair olunacağını sanan bir...

Ben neydim ki; bana gelirken siz utanç içindeydiniz.

Bilmiyorsunuz, ruhunuz bile duymadı; önce benim size geldiğimi.

Yaklaştıkça camdan binalarınıza pis bir koku duymaya başlamış ama önemsememiştim. Alışırım zannetmiştim. Birinci kat, ikinci kat, üçüncü kat; sekreterler, sekreterler, sekreterler; koku gittikçe kesifleşiyordu. Nefes alamaz olmuştum; o zamanlar nefes alamaz olunca hemen küçük pencereme atardım kendimi: Bir avuç masmavi göğü vaat eden, beni alıp yükselten, yüregimi genişleten. Şimdi her yan camdandı ama pencere yoktu.

Ben yokum artık, diye bir not; masalardan birine bırakıvermek istediğim: Ben yokum artık; ne zaman olduk ki zaten, diye. Ama yokluğum, yokluğunuz, yoksunluğumuz; cami avluları, kubbe altları...

Boğuluyordum.

Asansörü bekleyememiştım; merdivenlerden derin nefesler ala ala atmıştım kendimi dışarıya.

Dışarıda deli bir bahar yoktu, boğuluyordum. Şehir kendi üzerine kapanmıştı; beni içine çekiyordu. Gök; avlunun tam karşı köşesindeki jandarma gözetleme kulesinin demir ayaklarının arasından görünene hiç benzemiyordu. Uzatsam ellerimi... Ellerimden dökülüyordu, masmavi bir gök. Masmavi bir gök döküle döküle; bir şair imgesi parçalana parçalana; değiş tokuş edilen hayaller paralana paralana size geliyordum; bilmiyorsunuz, ruhunuz bile duymadı; önce benim size geldiğimi.

Bunu yapabileceğimi, buna güç yetirebileceğimi sanmazdım. Dışlerimin arasında defne yaprağı, geldim ve banka oturdum. Yaptım işte, yapabildim işte. Şimdi dimdik ayaktayım. Gelmeler, gitmeler arasındayım; düşmemek istiyorum, ayakta kalabilmeliyim. Bir delikanlının bakışlarında; göz göze gelmelerimizde, el ele verişlerimizde bana kalan nelerdi? Yüklendiklerim, taşıdıklarım, taşıyamadıklarım.

Boğazımda bir el; nefes alamıyorum.

Yabancı bir gök; hiçbir şey vaat etmeyen, beni alıp yükseltmeyen, yüreğimi genişletmeyen.

Sesler, seslerimiz; sonsuzluğa değmelerimiz.

Gittim, geldim; bir sarkaç gibi gidip gelmelerim: Aldanışlarım.

Şimdi çemberler içindeyim; mahpus gibi; her adımım, her sözüm ardımda beni bağlayan, beni sınırlayan, bana sınırlar çizen duvarlar gibi.

Bir tekme savurmak istedim beni kendi içine hapseden sınırlara, sınırlarıma, çemberlere: Bunu yapabileceğimi, buna güç yetirebileceğimi sanmazdım.

Yapabildim mi?

Şimdi bir ipin üzerindeyim.

Gergin; düşmek, düşmemek elimde mi?

Yapabildim mi?

Şimdi bir ipin üzerindeyim.^

H E C E Ö Y K Ü

FİKRİ ÖZÇELİKÇİ

ÇIKIP GELİVERSEN SAÇLARINDA O KOKUYLA

Süzülüp buram buram kadın kokan gecekarası saçlarından, pervasızca toprağa süzüldü yağmur damlası. Isırgan otunun, vahşi çiğdemlerin, illa tıf-
lanın, yabani reyhanın, dağların zirvelerindeki kekiğin, pencere kenarlarında-
ki uysal fesleğenlerin, şiirlerdeki gül goncasının ve ilkbaharın ve sonbaharın
kokularını bürünmüştü önceleri ama ne zaman ki senin saçının kokusunu bil-
di, işte o an diğer kokular anlamını yitirdi ve toprağı doyurması gerektiğin-
de, saçlarının kokusuyla doyurdu onu; doyurdu aşka, gözü başka şey görmez
hale getirdi, delirtip mecnun etti, toprağın damarlarından sızarak indi aşağı-
lara sonra, süzüldü çok aşağılara, süzüldü taa toprağın kalbine, birçok öykü
gördü toprağın kalbinde, bazıları okunmuş, bazıları da okunacak öyküler...

/Herkesin bir öyküsü yok mudur zaten?/

Kimi kendi yazar öyküsünü, kimi ise yazılmışı yaşar. Ben öykümü yazan
mıyım, yaşayan mıyım, bilemiyorum! Bildiğim tek şey, sen ve kokun...

Kararsızlıkların en kötüsü, bir başka insanın da etkileneceğı haller değil
mi? Ben, sadece karar vermek çabasına girmemek adına kaçınır dururum o
hallerden. Bunun bir zayıflık olduğı, yetersizlik olduğı söylenmedi değil ba-
na ama bu hiç umrumda olmadı. Hele duygulara dair hallerde verilecek ka-
rarları, bir insanın derinliğine sızıp da orada sarsıntılara yol açacak kararları
almak hiç harcım olmadı benim.

/akşam.../

sokak lambalarının sarı ve solgun ışıkları aydınlatıyor yolumu. tenhayım.
tenhadayım. sokak dar. köhnemiş tek katlı evler, öksürük nöbetine yakalan-
mış içli hastalar gibi hırıltılı sesler çıkarıp abanıyor yola. her an üzerime dü-
şeceklerini sanma duygusunu yaşamaktan alıkoyamıyorum kendimi. ister is-
temez gözler kaçıyor evlerin pencerelerine. ahh, mahremi keşfetmeye ne de
meraklıdır gözler! en çok gözler biriktirir bu yüzden günahı. karaltılar var
perdelerin arkasında: telaş dolu bazısı, öfkeli bazısı, bazısı ise ürkek... hayat-
tan ürken insanların karaltısı... yaşamak istemeyen ama yaşamaya mecbur
kalan insanların karaltısı nasıl da belli oluyor hemen./sahi, bir insan nasıl olur
da hem yaşamak istemez hem de mecbur kalır yaşamaya?/ben karaltı diyo-
rum ama her karaltı, biriktirilmiş bir hayat değil mi aslında? başkalarının ha-

H E C E Ö Y K Ü

yatları, merak edilen bir öykü değil midir diğer insanlara: meraklı gözlerle okunan ve hemen tüketilen bir öykü! lambaların sarı ve solgun ışıkları bir cürkura basıp sendelememi engelleyemiyor. sendelemek fiyakamı bozuyor, bir daha asla sendelememeliyim! sokak lambalarının ışıkları hep sarı oluyor nedense. ama sarı, ayrılığın ve ihanetin ve çiğdemin ve papatyanın ve bahçe güzeli lalenin rengi değil mi? günaha yakışan kara ise, ihanete en çok yakışan da sarı. güzel ve her güzel gibi güvenilmez sarı. iyi ki senin saçların kara. /ama neden bahtın kara?/ iyi ki senin saçların gece. iyi ki senin saçların leyl/a. iyi ki senin saçların uzun. uzayıp gidiyor saçların bir yol gibi. her yolun bir yolcusu olur. senin yolcun ben olmalıyım. her yolcunun bir yoldaşı olmuştur, benim yoldaşım yolun kendisi. senin saçların uzayıp giden bir yol kapkara. kapkara yolun başlangıcı da, bitimi de ankara. ankara'da, dudaklarında mahzun mu mahzun gülüşüyle bir kadın yaşar hayatının baharında. bu sene yalancı bahar, bir zerdali ağacının narçiçeği rengi tomurcuklarını vurmıştır bir, bir de mahzun gülüşlü ankaralı kadının mahrem hayallerini. kim olduğu bellidir o kadının /saçlarının kokusundan bilinir en çok/ üç şeyine bakar ve tanırsınız onu: sevmeyi, özlemeyi ve sabretmeyi bilendir, bir de çocukluğunu anlatandır: o, çocukluğunu anlatır ve siz çocuk olmak istersiniz; o, çocukluğunu anlattıkça büyür ve o büyüdükçe siz çocuk olup bahçenizdeki ağaca tutmanırsınız bir hayatı yeniden yaşar gibi. içinizde bir özlem büyür, büyür, siz daha oyuna yeni başlamış bir haşarı çocukken, sevdiği uğruna sizi terk eden bir baba olur. bir de bal rengidir gözleri. bal şifadır diyen kitaplar, doğru söylenmiş meğer, onun bal gözleri bana şifa oldu, yüreğime ecza oldu. işte şimdi ben, ankara'ya yürür gibi yürüyüp duruyorum şehrin daracık sokağında. işte şimdi ben, bir kadına yürür gibi yürüyorum şehrin daracık sokağında. işte şimdi ben, ölüme yürür gibi yürüyorum akşamın alacasında. dilim paslı, bu şehrin sokakları dar, akşamları rutubetli, kendisi küçüktü. benim aşklarım büyüttü bu şehri. bir de bu şehrin sokak lambaları, sarı ve solgun ışık gönderen cılız birer güneş gibi. zamansız doğan bir güneş gibi. zamansız ve ters yönden doğacak güneş bir gün. yutkunacağız. kırık kelimeler takılacak gırtlığımız. içimizde durmadan büyüyen bir ahh olacak, durmadan büyüyen bir ahh! ama nasıl ki halleri var adların/en çok yönelme hali sevimlidir adın/halleri de var işte öyle aşkın: bir gün olur her şeyden geçersin, sonraki gün, geçmeye değer ne var ki dersin. bir gün değersiz olan, vazgeçilmez olanıdır sonraki günün ve hepsi de haktır, doğrudur, hilafsız hakikattir. ama en kötüsü ve bu yüzden de en güzeli, râm olmaktadır ona. râm olursun ve her ne yaparsa o, güzel gelir sana. o güzellik, bir ırmak olup akar damarlarında, sen de güzel olursun. o kendi kalan, sense ona dönüşen olursun.

/ay şimdi hilaldir/

muhtemeldir ki bir mevlevî neyzenin nefesiyle hayat bulmuş bir ney sesi geliyor şimdi derinden. ses, balçıkta büyüyen kuru kamışın üstüne açılan bir küçücük çentiğin açtığı kapıdan çıkıp dağılıyor yeryüzüne, bir elif olup uzuyor gökyüzüne önce, ateşi ve havayı kuşatıyor; sonra vav olup toprağı ve sıruyu örtüyor kanatlarıyla, elif'in ve he'nin arasında yerini alıyor lam olup; çoğalıyor, çoğalıyor ses, genişleyen zaman, yakınlaşan mesafe oluyor, bir derişin kalbine nakşetmeye çalıştığı hû oluyor.

her şey yeni bir biçime bürünüyor

saçlarımızda ne de çok hüznün birikiyor

ölüm, dört harften ibaret cansız bir sözcük olmaktan çıkıp hayat buluyor birden, usul usul sokuluyor aramıza bir sâlâ hüznüyle

gurbetle erken tanışan bir parasız yatılının cebinde biriktirdiğı ortasından ikiye katlanmış siyah beyaz soluk fotoğraflardan geriye ne kalır

ne kalır geriye senden, ne kalır geriye benden

/firkat/

"bir firkat düştü içimize, sevip okşadığım güller ağlasın"

yan yana yürüyoruz. sessiz. konuşmanın sessizcesi aramızdaki. attığımız her adım, arkada bırakılan bir anı oluyor. /biriktirecek kadar oldu mu sahi anılarımız?/yol boyu sıralanmış dükkânları geçiyoruz birer birer. sokaklarda evlere yetişme telaşı... baharın nefesi dağıtıyor saçlarımızı. erguvanın bahar olup diriltken kokusu genizlerimizde. bahar biraz da erguvan demek değil midir zaten? hayat her biçime bürünür, en güzeli erguvanî hayattır. yürüyüşümüz sakince devam ediyor: yürüdükçe bir şeylerin sürmesini sağlamış oluyoruz, durduğumuzda bir şeyler de bitmiş olacak gibi geliyor bize. hakkında ne kadar da az şey bildiğimin farkına varıyorum birden. nedense şimdi canımı sıkıyor bu. oysa baştan beri böyleydi, söylemem demiştin ve ben de razı olmuştum buna. ama şimdi... hep gidip oturduğumuz tahta sandalyeli parka yakınlıktık iyice. parktaki ağaçlar tomurcuğa durmuş, renklerini kuşanmış ebemkuşığı gibi. çayı hiçbir zaman iyi değildi o parkın ama biz ne zaman çayı için gittik ki oraya! parka girip akasya ağacının altındaki masaya oturduğumuzda gamzene baktım ilk. gamzen ürkek bakıyordu bana, ısrarla gözlerini kaçırıyordu. ama ben senin gamzeni hiç böyle görmemiştim. belli ki vedaya hazırlamıştı kendini. ablam bana, kalbinin dilidir bir kızın gamzeleri derdi. sevildiğini görmek istiyorsan eğer, yanılmalarda boğulmak istiyorsan eğer, gözlerine bak. ama niyetine dair bir şey anlamak istiyorsan, gamzelerine bak derdi. işte şimdi ben gamzene bakıyorum, gamzen gözlerini kaçırıyor benden. suskun. bir şey demiyor bana. öfkelenseydi hiç olmazsa, kayıtsız kalmasaydı. ahh tan-

rım, bu kayıtsızlık öldürecek beni! akasyanın beyaz tomurcuklarına bakarken bile utanıyorum şimdi. sanki bakışlarım onu kirletiyor gibi.

sanki bakışlarımız her şeyi kirletiyor, renkler bile bir değişik artık
hayallerini bulutlara karakalemle çizen bir çocuğun hayallerini dağıtan
benmişim gibi bitkin ve çaresizim

bir sürgünün yaraları kanıyor da kanıyor içimde
kocaman yüreklerimiz vardı, dağ gibi büyük, volkan gibi gür
sevmek en çok bize yakışırdı, biz bilirdik aşka dair halleri
/emanet ehline verilse gerektir/

durup da bir şeyler anlatmanın, seni ikna etmeye çalışmanın zamanının geçtiğini anlayıverdim birden. bir boşluk kuşattı beni. durmadan büyüyen, ırmaklar gibi hoyratlaşan bir boşluk... masanın üstünde birbirine kenetlenmiş duran ellerine baktım. sağ elimi uzatıp ellerine dokundum bir veda niyetine. gamzen suskundu yine. hiçbir şey demeden doğruldum yerimden, arkamdan bakıp bakmadığını merak bile etmeden yürümeye başladım.

/evvele ve ahire dair son söz/
çıkıp geliversen şimdi saçlarında o kokuyla ey sevgili! &

CEHENNEM SEVİNCİ

A tını durdurup köprüden aşağı baktığında muazzam bir sessizlikle karşılaştı. Konuşmaya cesaret edemiyor, ayaklarının altında uzanan ormanın suskunluğunu bozmak istemiyordu. Ne bir uğultu, ne bir konuşma. Terk edilmiş bir diyar. Yoldaşı ve rehberi olan melek de sükûn hâlinde. Selman'ın gözleri ormanın üstünden bir meltem olup geçiyor, hiç bilmediği bu diyarı tanıma-ya çalışıyordu. Ne var ki daha uçuşunu tamamlamadan ulu ağaçların ardında bir şelaleye takıldı. Fıskıran damlalar, toz bulutu gibi yükseliyor, kollara ayrılan nehirler, köprü'nün altına kadar geliyordu. Fakat uçurum o kadar derindi ki dipteki nehir, beyaz bir ipliği andırıyordu. Selman, teslimiyetle bekleyen meleğe bakıp konuşmaya başladı; "Cennete yaklaşıyor olmalıyız." Kelimeler, ıssız diyarda yankılandı; "Cennete yaklaşıyor olmalıyız.", "Cennete yaklaşıyor olmalıyız." Ağaçların arkasında saklanan varlıklar, onu taklit ediyor gibiydiler. Selman, sözlerinin defalarca tekrarlanmasından ürperdi. İçini bir korku sardı. Ta ki yanındaki melek, teskin eden bir gülümsemeyle ruhu-na dokunana kadar; "Cennete ulaşacağından şüphen olmasın." Meleğin sözleri suya düşen küçük çakıl taşları gibiydi, "Şu an cehennemin üzerindeyiz."

Aşağıya baktı: Sonsuz bir yeşillik... Ne ateş görünüyor, ne duman! Melek, aklından geçen soruyu cevaplamakta gecikmedi; "Sen o ateşi amellerinle söndürdün ey Selman!" Söz titretti. Ardından amel, ateş ve söndürmek kelimleri sınıksız sardı Selman'ı. Tek tek kendilerini tanıtmaya hazırlanıyorlardı ki yolcuya, köprü'nün başında uzun boylu bir adam beliriverdi. Selman'ın dikkati bir anda derisi kemiklerine yapışmış, ayakları ağaç kökleri gibi kıvrılan bu kambur adama sıçradı. Başında lacivert bir sarık, aceleci adımlarla yürüyordu. Göğsüne kadar uzamış saçları sakallarıyla aynı hizadaydı. Yaşlı bir orman bekçisine benzeyen bu adam, cehennem zebanilerinden Kâim'di. Selman'a hürmetle selam verdikten sonra meleklerle konuşmaya başladı; "Köprüyü çabuk geçin! İnsanoğlunun nuru ateşi söndürüyor!" Uyarıyla birlikte iki atlı, harekete geçti, bu tuhaf diyarı bir an önce terk etmek istiyorlar, yurtlarına kavuşmanın özlemiyle mahmuzluyorlardı atlarını. Nal sesleri cehennemin içinde dakikalarca yankılandı. Kâim, hemen geri dönmedi, iki atlı gözden kayboluncaya kadar bekledi ve ağır adımlarla köprü'nün kenarındaki taş merdivenlerden aşağı inmeye başladı.

Selman gözden kaybolup etrafta cennet ehlinden kimse kalmayınca kadar devam etti sükût. Sonra, güneşin batınımda gökyüzü nasıl maviden kıızıla geçiş yaparsa, şelaleden fişkıran su damlacıkları da kızılılaşmaya başladı. Damlalar birer birer renk değiştiriyor, yapraklar sonbaharla karşılaşmış gibi kızarıyordu. Kırmızı karıncalar; ormanı, nehri, şelaleyi kuşatmıştı. Güneş, ay ve yıldızlar birden ortadan kaybolmuyor, üflenmiş mumlar gibi tek tek sönüyordu. Taş köprü çatırdamaya başladı. Biraz önce iki atlının rahatça geçtiği yol daralmış, yıkıldı yıkılacaktı.

Köprüden düşen taşlar, kaynayan nehre yuvarlanıyordu. Cehennem yedi kapısından geçip yedi katını dolaşan nehir, kan rengindeydi. Fokur fokur kaynıyor, kirli ve pis kokulu bir buhar yayıyordu. Çatık taşları, kıvrıkcık sakallarıyla bir Zeus heykeli yüzüyordu nehrin içinde. Bembeyaz mermer kapkara bir kömür parçasına dönüşmüş, alev alev yanıyordu. Süt beyaz bir Hera heykeli de fokurdayan suyun içinde kararmaya başlamıştı. İsa-Meryem ikonları; Lat, Menat, Uzza putları; yağda kavrulmuş irmik tatlıları; un kurabiyeleri; haçlar; kutsal taşlar; yeryüzünde boş yere adak adanıp secde edilmiş ne kadar cisim varsa, hepsi nehri doldurmuştu. Kaynayan suyun içinde yanıyor, akıp giden suyla birlikte cehennemi dolaşıyorlardı. Fokurdayan ırmak, yedi kola ayrılıyor, yedi farklı kapıdan geçiyordu. Yedi kapının ardında yedi dünya vardı. Kibirli şeytanlar, günahkâr cinler, kafir insanlar alevli âlemlerin içindeydiler. Putu şeytandan, cini insandan ayırt etmenin imkânı yoktu. Pişmanlık ve azap hepsini bir yapmıştı. Ateşin ilişmediği varlıklar sadece zebanilerdi. Fütursuzca dolaşıyor, ateş nehirlerinden yanmadan geçiyorlardı.

Selman'ı ve yoldaşını uyaran Kâim, alev ırmağının kenarında yürüyor, vazifeli olduğu kapıya doğru ilerliyordu. Elinde tuttuğu bastonu ırmaktaki putlara değdirip alevlerini kuvvetlendiriyor, sarı halatlara benzeyen kıvılcımlar çıkartıyordu. Kâim'in bekçilik yaptığı kapı, günahkâr müslümanların diyarına açılıyordu. Şehirde yetmiş bin kale, her kalede yetmiş bin oda vardı. Kahır en hafif, ateşi en cılız bölüm burasıydı. Günahkârlardan kimi bir gün, kimi bir sene duruyordu. Hepsinin azabı farklıydı. Kâim, emrindeki zebanilere görevler veriyor, ateş ehliyle tek tek ilgileniyor, kime nasıl acı vereceğini biliyordu. Ateşin temizleyip ak pak ettiği ruhlar, melekler eşliğinde cennete ulaşıyordu. Kâim'in sağır kulağı ne sesler işitmiş, kör gözü nelere şahit olmuştu! O kadar benimsemişti ki vazifesini, affedilen insanların diyarı terk etmesine çaresiz rıza gösteriyordu. Allah'ın affını ulaştıran melekler; önce Mâlik'le konuşuyor, sonra Kâim'in rehberliğinde bağışlanan kulları buluyorlardı.

Kâim, kapının eşiğindeyken azap ehlinden biri koşarak yanına geldi. Nefes nefeseydi. Heyecandan konuşamıyor, ayakta zor duruyordu. Nefsi, ateşle temizlenen müslümanlardandı İhsan. Kâim'in ayaklarına kapanmış yalvarı-

yordu; "Köprünün üzerinden Selman geçiyormuş, görmeme izin ver ey Kâim. Dünyadayken onun dostuydum." Cehennem ehlinin, kimi zaman cennet sâkinleriyle konuştuğuna şahit olmuştu. Fakat bu konuşmalar, nadir gerçekleşiyor, zebanilerden izin çıkmıyordu. Kâim de izin vermedi İhsan'a; "Yerine dön, beni uğraştırma," dedi taştan bir sesle. İhsan ise direniyor, kapının eşiğinde duran Kâim'i ittirip dışarı çıkmak istiyordu. "Konuşmama izin ver," diye ağlıyor, cılız bedeniyle zebaniye meydan okuyordu. Öfkelenen Kâim, eliyle İhsan'ın omzunu kavradı. Uzun, ince parmakları zannedildiğinden çok daha güçlüydü. Avucu, kaynamakta olan bir çaydanlık kadar sıcaktı. Dokunduğu yer su toplamış, İhsan'ın omzunda pembe bir el izi oluşturmuştu. Fakat İhsan direniyor, gözü hiçbir şey görmüyordu. Tek derdi Selman'la konuşup yardım istemektir. Geri adım atıp vazgeçmiş gibi davrandı ve zebaninin eşikten uzaklaşmasını fırsat bilerek koştu. Kâim, ateş ehlinin böyle bir firara yelteneceğini düşünememişti. İhsan, Selman'a yaklaşma ümidiyle sendeleye sürüne dışarı çıkmayı başarmıştı. Zebaninin gözleri hayretle büyüdü. Şaşırıp öfkelenildi. İhsan adım attıkça, kızgınlığı mayalanıp kabardı. Sonunda kaynayan bir nehir gibi fokurdamaya başladı. Hiddetinden köpürüyor, densizlik eden bu fâniye haddini bildirmek için arkasından koşuyordu. İhsan, bir yandan kaçarken bir yandan arkasına bakıp bağıırıyordu; "Tek isteğim Selman'ı görmek, izin ver!" Kaçarken bile izin istemeye devam ediyordu korkudan. Kâim'in kudretini biliyor, onu yatıştıramadığında olacakların hayaliyle ürperiyordu.

Firariyi gören cehennem ehli, çektiği azabı unutmuştu. İhsan'a bakıp cesaretine şaşıyor, zebaninin ne yapacağını merak ediyorlardı. Kâim'in bastonu, sertliğini kaybedip bir halat gibi esnedi. Kaçmakta olan İhsan'ın peşi sâra uzadı. Kâim'in elinde kırbaç olup firarının omzunda patladı. İhsan'ı yaran kırbaç, aynı zamanda düşürmüştü onu. Dengesini kaybeden adam, hafifçe sendeleyip tutunmak için bir destek aradı. Yardım arayan eli, havada asılı kaldı. Cehennem ehlinin gözü önünde kıpkırmızı süzülen nehre yuvarlandı. Bir an nehirde yüzen bedeni yavaş yavaş gömülmeye başladı suya. Fakat dibe batmadı tamamen. Taş gibi katılaşmış parmakları, hava kabarcıklarının arasında bir görünüp bir kayboluyordu.

İhsan, suyun içinde can havliyle debeleniyor, bu alev bataklığından kurtulmak istedikçe dibe batıyordu. Çırpınıp dururken eli bir cisme çarptı. Suyun üstünde yüzen bu nesneye dokunur dokunmaz hemen sarıldı ve yüzeye çıktı. Alevli dudaklarıyla, "Selman'ı görmek istiyorum," diye sayıklayıp ağlıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Gözyaşları biraz olsun ateşini söndürüp etrafı görmeye başlayınca sarıldığı nesnenin kor hâlinde yanan bir Zeus heykeli olduğunu gördü. İlk anda, kömürleşmiş bir cehennemlik sandı Zeus'u. Onun bir put olduğunu anlayınca bırakmak istedi. Ama sarılacak başka bir şey yoktu ırmakta. Karaya çıkabilmek için bu kora tutunmalıydı.

Günahkârlar kapısı çok gerilerde kalmıştı. Akıntının götürdüğü yöne doğru ilerliyor, nehrin içindeki putları gördükçe korkusu büyüyordu. Ehli nâr, put nehrinde yüzen bu günahkâr müslümana hayretle bakıyordu. İhsan, Zeus'a sarılmış; kafirlerin, şeytanların ve cinlerin diyarına doğru gidiyordu. Kâim'e karşı çıktığına bin pişmandı. Geçtiği yerlerde suyun kaynaması azalıyor, ateşin alevi hafifliyor, cehennem sönecekmiş gibi oluyordu. İhsan'daki imanın büyüüne kapılıp ona yaklaşmaya çalışıyor, "Keşke senin yerinde olsaydık," diye ağlaşıyorlardı. İhsan, fark edilmemek için suyun içine biraz daha battı. Gözlerini kapadı.

Kâim, başta Mâlik olmak üzere tüm zebanilere haber salmış, bir günahkârın alev nehrinde kaybolduğunu duyurmuştu. Merhametten yoksun gözleri, put ırmağına yuvarlanan İhsan gibisine şahit olmamış, bir an Selman'la buluşmalarına izin vermeyi geçirmişti aklından. İhsan ise yaptığına çoktan pişman olmuş, dünyada işlediği günahlardan tövbe ettiği gibi bu firardan da tövbe etmişti. Heyhat! Çok geçti. Fakat geri dönemeyeceğini düşündüğü bu anda tuhaf bir şey oldu. Şererfeşan bir puta sarılmış giderken meçhul bir dalga kıyıya attı onu ve gözlerini muazzam bir kitap yığınının yanında açtı. Sıçrayan kıvılcımlar, ciltlerin üzerinde gedikler oluşturmuştu. Kitaplar nehirden fişkıran sıcak su damlacıklarıyla kabarmış, kapakları kıvrılmış, sayfaları kopmuş, yer yer yırtılmıştı. Küme küme yükselen kitap tepeleri arasında gezinmeye başladı. Bir kütüphanedeymiş gibi sessizce yürüyordu. Fakat rafları ne redehydi bu kütüphanenin! Özensizce üst üste atıldıklarına bakılırsa korunmaları murat edilmemişti. Merakla uzattı elini en yakın yığına. Fakat eli titremeye başlayınca geri çekti. Merak peşini bırakmadı elin. Bir hamlede rastgele bir kitabı çekiverdi kümenin içinden. Fakat kapağı açmakta tereddüt etti. Yerine koysa... Hangi yer? Kapağı açınca bir avuç kül savruldu yüzüne. Alev alan bazı yapraklar küle dönmüştü. Kitap, yok olacakken son anda kurtarılmıştı. Sayfaları çeviren İhsan, el yazısını görünce bir deftere baktığını anladı. Siyah mürekkep sayfalara akmış, satırlar güç okunur olmuştu. Cümleler tanıdık geliyor, okudukça tedirginliği ve şaşkınlığı artıyordu. İlk defa aynaya bakan bir bebek gibi gözlerini kırpmadan defteri seyrediyordu.

Muammalar dünyası. Hiçbir şeyin sonlanmadığı, açıklığa kavuşmadığı o âlem. Perdelenmiş ruhu ne seçimler yapmıştı orada! Bir şans daha verilmeli, geri dönmeliydi dünyaya. Yanmış satırlara tutuna tutuna geri dönmeliydi bir daha seçmek için. Fakat hangi satıra elini atsa küle dönüp ufanıyor, göçük altında kalmış bir madenci gibi dünyaya kulak kesilmiş dinliyordu. Kararmış elleriyle dünyada cehennemi düşündüğü anlara dokundu birden. Satırlar küle değil ateşe döndü bu kez. Çatır çatır yanmaya başladı defter. İhsan'ın azapla ilgili düşünceleri uzun bir kâbustan öteye geçememişti dünyada. Şim-

di ateşten bir nehrin kıyısında, cehennemin tam ortasında idi. Kâbus sanıp hafife aldığı o yerde. Dumanların arasında Selman'la yaptığı sohbetlere rastladı. Köprünün üzerinden geçip giden dostunu hatırlayıp kederlendi. Keşke Kâim ona izin verseydi de Selman'dan yardım isteyebilseydi. Sayfaların arasında kaybolan İhsan, bir an cehennemde olduğunu unutup, geride kalan yaşamına döndü. Kahkahalar attığı, hayaller kurduğu o tasasız diyarda buldu kendini. Yeniden doğdu, çocuk oldu. Dizi kanadı. Annesini özledi. Hatalar yaptı. Kızdı. İtirafıta bulundu. Kışkırdı. Gülümsedi. Sevdı. İbadet etti. "Amin," dedi. Ağladı. Nefret etti. Defterin yanan sayfalarında neler olduğunu hatırlayamadı. Bir an tekrar cehennemde olduğunu anladı. Fakat okumaya başlayınca yeniden unuttu. Yalvardı. Hastalandı. İyileşti. Hamd etti. Ölmek istedi. Ölümünden korktu. Bir nefsin dinledi, bir Muhammed'i. Şaşırdı, bilemedi. Siyah noktalar büyüdükçe büyüdü kalbinde. Tövbe etti. Siyah noktalar küçüldükçe küçüldü. Huşu duydu. Gaflete düştü. Huzur buldu. Kahretti. Can verdi. İkinci kez okuyordu amel defterini. Sol omzunu çürüten o kâbus sayfaları yeniden karşısına çıkmıştı. Yaprakları çevirdikçe silinmiş bölümlere, üstü karalanmış satırlara rastladı. Ferahladı bir an. Fakat bir anlık ferahlık yakıcı bir rüzgârla yer değiştirdi hemen. Cehennemin karşı konulamaz nefesiyle nehre savruldu, Zeus putu akıntının içinde çoktan kaybolmuştu. Tutunacak bir şey ararken amel defterine sıkı sıkı sarıldığını fark etti. Batıran kayığına tutunarak sürüklenmeye başladı vadilerde.

Günahkârlar kapısının eşğine varabilse sevinecekti. Azap ehlinin haykırıları kulağında çınlıyor, feryat figan bağırarak onların azabına ortak oluyordu. Gözlerini kapatıp bir kez daha suyun içine gömüldü. Kâim'i mumla arıyor, ona itiraz edip kaçmaya çalıştığı için kendine kızıyordu. İhsan, cehenneme atıldığından beri en çok iblislerin, ifritlerin âleminde korktu. Gözlerini açtığında bir şeytanın ona bakmakta olduğunu gördü. Buzun içinde kıvranan iblis, İhsan'dan yardım istiyor, "Buraya gel," diye çağırıyordu. Boyu kısacık, gözleri küçücüktü. Hastalıklı bir oğlan çocuğunu andırıyor, fısıltıyla konuşuyordu, "Buraya gel." Acıyla kıvranan bedeni çaresizlik içindeydi. İhsan, ilk başta onun bir ifrit olduğunu anlayamamış, azap ehlinden bir cüce sanmıştı. Telkinine uyup nehirden çıkacakken, bir şeytana baktığını anladı. Gözlerindeki şerr ü fesad şeytandan başka hiçbir mahlukta bulunamazdı. "Euzubessmele" çekmek istediye de dilini döndüremedi. İblisin başında bekleyen zebani de İhsan'ı fark etmiş, "Nehirden çık!" diye kükremişti. Akıntı İhsan'ı sürüklemese elindeki halatla yakalayacaktı onu zebani. İblisin ufacık gözleri, İhsan'ın akıp gidişini izledi ağlayarak.

Cehennemin yedi kapısından geçip yedi katını dolaşan nehir, devasa bir ağacın dibinde son buluyordu. Ağacın kökleri, kaynayan suyu emiyor, putla-

rı parçalayıp içine çekiyordu. İhsan taş kesilmişti. Gözlerini hayretle açmış zakkum ağacına bakıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Milyonlarca dal, hareket ediyor, uzayıp kısalıyor, sağa sola yılanlar gibi kıvrılıyordu. Kafir, münafık, putperest ne kadar insan varsa ağacın etrafında toplanmış, dikenli bitkilerden, şeytan başına benzeyen yapraklardan yiyordu. İhsan, çareyi nehirden çıkmakta buldu. Biraz daha devam ederse, kendisi de putlar gibi parçalana-caktı. Belki bir çıkış yolu gösterirler diye, gölgesiz ağacın dibinde yemek yiyen cehennemliklerin yanına vardı. İhsan'ı görünce öfkelenen kafirler, zakkumun dikenli bitkilerini ona doğru fırlatmaya başladılar. "Git buradan, azabımızı artırma. Senin gibi olamadık biz!"

Gölgesiz ağacın dallarından biri İhsan'a doğru kıvrılmaya başladı. Düşmanını zehirlemek için sessizce yaklaşan bir yılan gibi yerde sürünüyordu. İhsan, kafirlerden kaçarken yaklaşan dalı fark edememişti. Birden ayak bileğine dolanıp onu baş aşağı kaldırdı dal. Önce kendine doğru yaklaştırıp inceledi. İhsanın bedeni dikenli bitkilere sürtünmekten yara bere içinde kalmıştı. Dallardan sarkan şeytan başları ona bakıp gülüyor, "Yerine dön!" diye bağırıyordu. Zakkum ağacı, yükseliyordu git gide. İhsan'ın kalbine uçurumlar yığarak büyüyordu. Öyle ki İhsan, kuş bakışı; yedi kat, yedi kapı cehennemi, ateş nehri bir bütün hâlinde görebildi. Nasıl bir manzaraydı bu! Cehennemliklerin feryatları bir uğultuya dönüşmüştü. İçinde yüzdüğü nehir, kırmızı bir ipliği andırıyor, ateşin sıcaklığı bulunduğu yükseklikte bile hissediliyordu. Zebani, insan, cin ve şeytan birbirine karışmış, İhsan'ın başı dönmeye başlamıştı. Gördüğü manzara onu çıldırtıyor, korku ve dehşet içinde çılgınlık atıyordu. Cehennemin en şiddetli azabı olmalıydı: Sonsuza kadar böyle asılı kalmak! Fakat gölgesiz ağacın bir cehennem sevinci göndermesi buyurulmuştu cennete. Zakkum, öyle bir fırlattı ki İhsan'ı, cehennemin üstünde hortuma kapılmış kızgın çöl kumları gibi döndü durdu bir süre. Kâim'in ayaklarının dibine düştüğünde müthiş bir ses çıkardı. Yere düşen amel defterini Selman kaldırdı.«

H E C E Ö Y K Ü

DENİZ ÖZBEYLİ

MANDALİNA BAHÇESİ

İnsanoğluna bunca güzellik yetmiyor." dedi Kemal. "Baksanıza, hâlâ yer beğenmeyip elimizde yiyecek içecek poşetleriyle kuytu yerler arıyoruz." "Gene başladı bizimki." diye hemen laf yetiştirdi Erhan, ayrık dişlerinin arasından tükürerek. Beğenmediği lafları duyunca işte böyle dişlerinin arasından epeyce uzağa tükürüyordu. Üç arkadaş limana doğru ilerliyor, hem hesap kitap yapabilecekleri hem de iki çift laf edip yanlarında getirdiklerini mideye indirebilecekleri bir mandalina bahçesi arıyorlardı.

Tepelerden aşağıya doğru bakınca hoş, oldukça renkli bir manzara vardı. En çok da yeşille kırmızı. Gelinciklerin tam zamanıydı. İncecik yaprakların dan dolayı mı, yoksa eteğe benzer yaprakları rüzgârda nazla sallandığı için mi gelincik demişler bu çiçeklere acaba? Nazık, incecik yapraklarına karşın uzaklardan fark edilen çok güçlü, kan gibi kızıl bir renk vardı bu narin çiçekte. Patikanın alt taraflarında inekler otliyordu. En aşağıda liman ve deniz. Hava açıkken buradan, Kilizman tepelerinden bakınca, tam karşıda körfezin açık denize kıvrıldığı yer, sağ tarafta Karşıyaka kıyıları, sola doğru ise Kuş Cenneti taraflarındaki tuz tepeleri.

Kemal'le Erhan'ı dikkatle takip eden ama pek de söze karışmak istemeyen Sinan epeyce tedirgindi aslında. Düşünmemeye çalışsa da aklına gelenlerden dolayı tedirgin olmaması kolay değildi doğrusu. Zihnine takılan şeyleri umursamamaya çalışıyordu. Rahatlamak için de aklına gelenlerin kendi kuruntusu olduğunu düşünüyordu. Mevsimlerden iğde mevsimiydi. Ne de güzel kokar iğde. Vahşi cazibe. Değil mi ya? Vahşi?

Batılılar yabani zeytin diyorlar iğde için zaten. Mavi gök. *Üstte mavi gök delirtmemiş*, öylece duruyor. Parlak. Sıcak. İç gıcıklayıcı, hayır hayır, iç bayıltıcı iğdeler gümüşü renkli tozlu yapraklarının arasında, sarı, küçük, rayihalı çiçekleriyle sanki her yere, herkese, her şeye ulaşmaya çalışıyordu. Ama tüm bunlar, tabiatın kokulu çiçekleri, insanı ve yer yeri saran güneşin sıcaklığı Sinan'ın içine o kadar da ferahlık veremiyordu.

"Kaç yıldır beraberiz, herkes birbirini biliyor." diyordu Sinan içinden. "Ama keşke kaptandan aldığım parayı saklamasaydım diğerlerinden." diye de için için hayıflanıyordu. Kaptan, evet işte artık göbeklerinden bağlı oldukları bu kaptan, yirmi altı metrelik gemisiyle mayısa kadar balığa çıkar ve yı-

lın on iki ayında da limandaki lokantayı çalıştırırdı. Aslında kırkından fazla değildi, ama aşırı derecede şişman olduğu için yaşını tahmin etmek neredeyse imkânsızdı. Civardaki her şeyi bilir, duyardı. Polislerle, belediyecilerle fir-
lan iyi ahabtı. "Erhan'la Kemal belki de çoktan öğrendiler kaptanın parayı bana verdiğini." diye düşündü Sinan. Fakat çok geçti artık. Hepsini harcamıştı. Cebinde tek kuruş bile kalmamıştı. Zaten bugün aldıklarını da Kemal bir iyilik yapıp ısmarlayıvermişti.

Kemal çarşıda berberlik yapıyordu. Okumaya meraklıydı. Eline ne geçerse okurdu. Önceleri gazetelerin yalan yanlış haberleriyle başlayıp, şimdilerde sağdan soldan bulduğu kitaplarla devam ettiriyordu hevesini. Bu işlere nereden de bulaşmıştı? Tamam, berberlikte çok büyük bir kazanç yoktu ama bir sürü insan da bu parayla aile geçindirmiyor muydu? Üfff, işin içinden de bir türlü çıkamıyordu. Zihni de zehir gibiydi hani. "Hiçbir meslek berberlik gibi olamaz." diyordu sonra da. Avukatlar, bankacılar, mühendisler, işçi, memur, çiftçi velhasıl sayabildiği tüm mesleklerin hiçbiri berberliğe benzemezdi. Ona göre, doğuştan keller hariç hemen herkes berber olarak bir başka insana muhtaçtı. Hem de bu diğer insan, yani berber, bizzat sana dokunup yapacaktı işini. Bu başka türlü bir muhtaçlıktı yani. Ayakkabın yırtıldı mesela, becerikliysen kendin tamir ederdin ya da bir ayakkabıcıya bırakırdın yırtık pabuçlarını. Ayrıca, birileri senin adına götürüp bırakabilirdi. Ayakkabıcıyı görmek zorunda bile değildin aslında. Oysa insan kafasını bir berbere gönderemezdi ki. İllaki bir berber ya da traşı yapan her kimse, sana dokunacaktı. Sen orada olmadan o iş görülemezdi yani. İşte böyle, insana böyle yakın kişilerdi berberler. Dokunmak. Başka kimler dokunurdu ki insana? Başka meslekler, mesela doktorlar da var diyebilirsiniz, onlar da size dokunurlar. Kemal'e göre pek böyle değildi. Herkes hasta olmayabilirdi, hatta ömür boyu bir doktor görmeyen binlerce insan yok muydu? Ama herkes saçını bir başkasına kestirtmek zorundaydı. Kemal işi daha da ileriye götürüyor, berberlerle anneleri birbirlerine benzetiyordu. İnsan annesine, annesi insana dokunurdu. Önemli ve mecburi bir ilişkiydi bu. Berberle olan ilişki de böyleydi işte. Vekâlet, aracı, uşak, ulak, bunlar sökmeydi berber işine gelince. Padişah da olsan berber sana dokunacaktı illa ki! Midas diye bir kral varmış mesela, bir tek berber bilirmiş onun sırrını. Ya, işte böyleydi berberliğin özelliği. Dünya yüzünde böylesine sihirli, insanoğlunun muhtaç olduğu böylesine başka bir meslek daha yoktu ona göre.

"Kemal, sen kafayı bozmuşsun." diyordu diğer iki arkadaşı. İşte, tam aradıkları gibi bir mandalina bahçesine gelmişlerdi. Alçak duvardan atlayınca iş tamamdı. Mandalina ağaçları çok sık ve kalın yapraklıdır. Dalları yere kadar eğilir. Karanlıktır. Kuytu yerleri sevenler için birebirdir doğrusu. Mayısın ortaları. İnsan zaten gölgeyi, hem de şöyle karışan dokunan olmadan kafa din-

leyebileceği sakin bir gölgeliği arıyordu. Sık yapraklı, nefti yeşil bahçe bu iş için gayet uygun duruyordu.

Arklardan birinin yanındaki düzlükte kendilerine bir yer sofrası kurdular. Poşetlerde getirdiklerini çıkarıp yaydılar. Daha ağızların bir lokma yiyecek koymadan birinci kadehlerini bitirmişlerdi bile. Dışarıdan dinleyen birisi için sohbetleri iyi sayılırdı. Ama aslında tedirgindi hava. Mandalinalarının çiçekleri birkaç hafta öncesine kadar insanın içine baygınlık vererek kokmuştu. Sonra, akasyalar enfes kokularıyla tabiatı bezemişti. Artık iğde zamanıydı. Bir de rüzgârla birlikte Limanreis taraflarından gelen kekik kokusu vardı havada. İğde kokusuyla birleşince çok hoş, insanı coşturan, yaşam sevinci veren bir karışım oluyordu. Bahar ne güzel şeydi. Epey zaman geçmişti, sanıyorum dördüncü bardaklarıydı, buz gibi bir soru geldi Erhan'dan: "Parayı ne yaptın Sinan?" Mandalina bahçesi, dalların arasından yer yer görünen gökyüzü, gözleri, her şey, hayatı karardı Sinan'ın o saat. Kötücül bir hava esti. Köpekler havlıyordu etrafta, deprem olacaktı. Sinan gözlerini kaldırıp bakamıyordu. "Hangi parayı, ne parası?" diye kekeleydi. Kemal'in başı döndü. Usturayla ilk kanatığı suratlar geldi aklına. Kıpırmızı yüzler. Ala bulanmış kara sakallar.

Kemal'in kanla teması daha küçük bir çırakken kendinden sadece bir yaş büyük kalfanın tıraşlarından sonra, ufak tefek kesikler olduğunda kantaşı getirip götürmesiyle başlamıştı. Gerçi daha önceleri defalarca düşüp dizlerini, çenesini, dirseklerini kanatmıştı. Bir defasında da taşla ceviz kırarken parmağını çok kötü yaralayıp kanatmıştı. Berber dükkânında durum başkaydı ama. Başkalarının kaniyle uğraşmak zorunda kalıyordu orada. Koca koca adamlarınkiyle. Gün geçtikçe daha az kan görüyordu gerçi. Ustalaşmanın işareti de buydu işte. Öğreniyordu.

Kemal baştan beri bu plana karşı çıkmıştı. Para yerin dibine batsındı. Kaptan tuhaf şeyler taşıtıyordu bu üç arkadaş. İçinde ne olduğunu anlamadıkları bir sürü torbayı, paketi, bazen de eskinin gaz tenekelerine benzer kutuları veriyordu ellerine. Onlar da gerekli adreslere teslim ediyorlardı. Sonrasında da "yorulmalarının" karşılığı olarak iyi para alıyorlardı. Tam da anlamadıkları pis birşeyler dönüyordu, ama para iyi olunca kimse sesini çıkarmıyordu. Son partide rahatsız edici şeyler olmuştu. Bu yüzden de Erhan'la birlikte Sinan'ı bir yerlere götürüp sorguya çekeceklerdi. Ağzından lafı alıp sonra da...

Erhan elindeki bardağı da bitirip ağzını gömleğinin yenlerine sildi. Kemal'in artık midesi bulanıyordu. Arada bir anlamsız sesler çıkarıp başını sağa sola sallıyordu. Konuşmaları tuhaflaşmaya başlamıştı. Gittikçe kendilerinden uzaklaşıyorlardı. Gerçi karar vermek zordu, gittikçe kendi benliklerine mi dönüyorlardı yoksa. "Hayatımız bir hikâye," diye düşünürdü Kemal böyle durumlarda. Her şey geçip gidiyordu. Şu an, evet şu an bile hemencecik geçmiş

oluveriyordu. Ama geçmişten kurtulmak o kadar da kolay olmuyordu işte. Geçmiş kancasını ta oralardan atıp takıveriyordu insan zihninin bir yerlerine. Ondan sonra uğraşıp dursunlardı bakalım. Adı acayip bir kitap geçmişti eline bir gün. *Dekameron*. Bir sürü hikâye. *Hikâyelerden birinde, zengin bir ailenin kızıyla fakir bir genç birbirlerini seviyorlar. Ama kızın ağabeyleri hiç hoşlanmıyorlar bu durumdan. Delikanlıyı ormana davet ediyorlar, ava. Kızın yüreği bir anferahlıyor, sevgilisi artık kabul görmüştür diye. Olur mu hiç? Dönüşte, sevgilisinin ormanda kaybolduğunu söylüyor ağabeyleri. Kız buna inanmıyor elbette. Ormanda gittikleri yeri buluyor. Taze kazılmış, kapatılmış bir toprak yükseltisinden sevgilisinin cesedini bulup çıkarıyor. Bulantılı, bunaltılı bir esriklik içerisinde öylece bakakalıyor. Ardından cesedin kafasını tuhaf bir ayindeymişçesine kesiyor. Eve gidiyor. Odasının balkonundaki fesleğen saksısını boşaltıp içerisine yerleştiriyor kafayı. Üstüne de toprakları doldurup, fesleğenleri dikeye dikeye tekrar. Artık hep birlikte olacaklardır!*

"Hoop hemşerim, biz buraya neden geldik? Sen dalıp gidiyorsun, şu hale bak." Erhan'ın sözleri Kemal'i yerinden sıçrattı: "Yok bir şey, tabi, tabi." Sinan bir çırpıda anlattı her şeyi. Erhan'la Kemal öğreneceklerinden fazlasını öğrenmişti. Erhan, Sinan'ın dehşet içerisindeki gözlerinden süzülen yaşlara aldırmaaksızın cebinden bıçağını çıkardı. Sinan'ın yüzündeki dehşet ifadesi, ürkek bir korkuya dönüştü. Arkasından öfkeye, sonra tekrar korkuya bıraktı yerini. Ayağa kalktı, sendeledi. Duvara doğru koşmaya çalıştı. Dallar yüzünü yırttı, kanattı. Sinan'ın kandan firfiriye dönen suratı Erhan'ı çılgına çevirdi. Erhan Kemal'i de çekerek ayağa kalktı. Sinan'ın peşinden koştular. Beyaz kireçli duvar, koyu yeşil bahçe, duvarın dibindeki çapa, balta, kazma, mandalina kesme makası, Dekameron, kan, her şey...

"Kazmanın sivri ucu sol omzunun önünden girip arkadan çıkmış. Kafasını usturayla uğraşa uğraşa koparmışlar. Vücutta da onlarca ustura izi. Hırs ve öfkeden kudurmuş olmalılar." diyordu savcı. "Gençler iyice azıttı savcı bey." diye mırıldandı kaptan. Yanında kır saçlı, yuvarlak gözlüklü baştabip ve tuhaf bakışlı başka adamlarla birlikte ifadesiz, hatta belki birazcık üzgün görünmeye çalışan bir suratla savcıyı dinliyordu. "Filozofberberle Erhan kayıp. Sakız'a bile gitmiş olabilirler." dedi birisi. Birbirlerine baktılar. Sonra, rapor düzenlenince hep beraber kaptanın lokantasına gidip çimçim ve balıklarını söylediler. Denizden, av yasaklarından konuştular. &

İBRAHİM GÖKBURUN

BİR DELİNİN BİLGELİK HİKÂYESİ

Merdivenlerden koştum fakat yetişemedim. Profesör, içeri girip kapıyı kapadı. Yine de koştum ve kapıyı araladım ama geç kaldım derse; dünyaya geç kaldım. Henüz derse başlamayan Profesör kapının aralandığını görünce sınıfa girip girmemek konusunda tereddütte düşen öğrencisini gözlerini eğerek çağırdı. Profesörün sesi bir peygamber sesi kadar içtendi. Sesin samimiyetine güvenip içeri girdim. Sınıfta bütün gözlerin ve derin bir sukutun arasından geçip sınıfın en arka sırasına mahcup bir çocuk gibi oturdum.

Profesör, sokaklara inciler döken bir anne gibi girdi söze.

-Bugün dersimizin konusu masal.

Bir masal anlatır gibi konuşmaya başladı. Masalın çocukların dünyasında can suyu olduğunu söylerken yüzünde bir din adamının samimiyeti vardı. Profesör, "Masal" bir milletin hafızasıdır. Bir halkın medeniyeti, inançları, hayalleri, ümitleri, üzüntüleri ve düğünleri masalların dünyasında gizlidir. Masallar bir milleti millet yapan unsurların ördüğü bir iklimdir. Masaları sadece bir eğlence unsuru olarak görmek ne acınası bir şeydir. Bir kültürün temelleri araştırmada zengin bir kaynak olan masal; dil bilimciler için gramerin sırlarını taşıyan bir hazine, bir sosyolog için toplumun kültürel kimliğinin sırlarını ortaya seren bir hazine olarak görülürken bir tarihçi için değerli bir belgedir. Çocuk eğitiminde masal, çocuğun algı dünyasının şekillenmesinde çok önemli bir yer tutar. Masallarda güzel olan yüceltilirken kötü ve çirkin olana karşı bir şahsiyet oluşturma ideali vardır. Masallarda; iyi kalplilik, cesaret, güzellik, sevgi, saygı, merhamet ve yaşamak yüceltilirken halka zulmedenler, sömürenler, kötülük ve nefrete karşı insani bir duruşun ortaya konulduğunu söyleyen Profesör, ara sıra kulaklarını dikip gözlerime baktı. Derse geç kalmanın da vermiş olduğu bir mahcubiyetle Profesör gözlerime baktıkça ben başımı eğdim. Sanki bir suç işlemişim de göz göze gelince ipliğim pazara çıkacakmış gibi kaçırdım gözlerimi.

Profesör, bir de masal anlatıcıları vardır. Onlar da masallar kadar önemlidir yaşantımızda. Özellikle sözlü edebiyat geleneğinin zirvesini yaşayan doğu toplumları için bu insanların önemi hangi cümle ile anlatılırsa anlatılsın kaç kitap yazılırsa yazılsın yine bir eksik kalır bir şeyler, dedi. Masal anlatıcılarının gönül mektebinin sultanları olduğunu söylerken yaşamını köy köy dolaşp masal anlatarak geçiren dedem gelip yanıma oturdu. Sınıfın en arka-

sında aklım dolaştı. Dedemin yüzüne bakmaya cesaret edemedim. Hayır, bu adam dedem değildi. Sınıfta hergelenin teki gevezelik ediyor işte. Kendimi zorlayıp dedemin nasıl biri olduğunu anımsamaya çalıştım. Orta boylu, kambur, zayıf, çocuklara masal anlatmaktan başka bir derdi tasası olmayan bir ömrü masallara ve çocukların dünyasına adanmış, güldürürken düşündüren düşünürken güldüren delinin biriydi. Daha doğrusu herkes öyle dedi yedi düvelde otuz altı köyde. Herkes deli dedi diye biz de deli bildik dedemizi. Oysa dedem konuşunca rüzgâr bile susardı. Her söz büyük bir bilge gibi dökülürdü dudaklarından. O söze başladığı an herkes susar dilinden dökülen kelimelere dikkat kesilirdi. Dedeme deli diyen, onunla alay eden ununu elemiş eleğini asmış adamlar etrafına toplanır ne anlatırsa bir çocuk gibi dinlerlerdi. Koskocaman adamlar susar kalırdı, küçücük çocuklar koskocaman adamları şaşırtan sorular sorardı. Her masalın sonunda; "Suyu, havayı, toprağı ve zamanı israf etmeden kullanacaksın." derdi.

Yaşamakla dalgasını geçen dedem, bahar gelince sabah namazını kılar kılmaz kazmasını alır göç yoluna konuklama yerlerine ağaçların dibini kazardı. Zaten ömrü boyun yaptığı tek işte bundan ibaret olduğunu söylüyor herkes. Elinde avucunda ne varsa paylaşır, yolda kalana yol gösterir. Kimsenin tavuğuna kış demezdi. Herkesin suyuna gider, koyununu güderdi. Genç yaşta bronşite yakalanmış bu sebepten zaman zaman öksürük krizleri tutardı fakat masal anlatırken öksürmemeye çalışırdı. Okuma yazma bilmez fakat bütün çiçeklerin, böceklerin, taşların, dağların, padişahların, hanların ve yıkılan devletlerin adını bilirdi. Mogalların Anadolu'yu nasıl yakıp yıktığını anlatırken ırmak gibi yaşlar akardı gözünden. Birinci Cihan Harbinde insanlığın nasıl zulüm gördüğünü ve Ermenilerin Maraş'ı nasıl yakıp yıktıklarını anlatırdı. Yunan mezalimini anlatırken öfkelenir elleri titrerdi. Sonra Mesnevi'den hikâyeler anlatır. Yunus'tan şiirler okurdu. Kenan illerinde kuyulara atılıp köle pazarlarında satılan bir peygamberin yeryüzü serüvenini anlatırdı. Sonra susar; biraz su isterdi. Suyunu yudum yudum içer:

— "Bu bir peygamber yalnızlığı..." derken dudakları toprak gibi çatlardı. Öylece yarım kalırdı kelimeleri... İki de birde kulaklarını dikip tepeden tırnağına beni süzen Profesörün sesi dedemin sesine ne kadar çok benziyor. Dersin sonunda kendinden geçen Profesör, "Bin Bir Gece Masalları"ndan bir bölümü açıp okumaya başladı. İki cümle okudu. Sustu. Sınıfa baktı. Gülümseyerek bekledi. Aradığını bulamamış bir adamın yüzüyle bana baktı. Sınıfa derin bir sessizlik çöktü.

Profesör; "Masal okunmaz, anlatılır." dedi ve kitabı usulca masaya koydu. Profesör, kitabını masaya bırakırken dedem sanki ateşin başında oturmuş torunlarına masal anlatıyordu.

Bin Bir Gece Masalları'nı baştan sona kaç kez dinlemişimdir dedemden. "Dede Korkut'u, Keloğlan'», Kazan Başlı Kazma Dişli Kız'ı, Aslan ile Kaplan'ı, Padişahın Kızı'nı, Kurt Masalı'nı, Çoban ile Padişah'ı... kaç kez dinlemişimdir. Fakültenin bu soğuk afisinde çocukken dedemden dinlediğim masalların dünyasıyla ve dedemin sesiyle karşılaşınca ilk kez dedemin masallardan başka ne anlattığı düşündüm: Hallac-ı Mansur'u, Cem Sultan'ı, Pir sultan Abdal-ı içli içli anlattığını anımsayınca masal gibi bir çocukluk yaşadığımı anladım. Anladım ama halk dedeme neden "deli" dedi, anlamadım.

Otuz altı köyde halk dedeme bir ömür "deli" dedi. Mahcup bir çocuk gibi oturduğum sınıfın en arka sırasında otuz altı köyde halkın dedeme bir ömür neden "deli" dediğini düşünürken; Profesör, bir şey sordu. Çıtım çıkmadı sustum kaldım. Çünkü bu sınıfta değildim. Uzak bir yerde bir ateşin başında küskün bir çocuk gibi oturmuş ilk kez otuz altı köyün neden bir ömür dedeme deli dediğini düşünüyordum. İlk kez dedemin bir deli değil de bir bilge olduğunu fark ediyordum. İlk kez masal gibi bir çocukluk yaşadığımı anlıyordum. Yine de ikna edemedim kendimi. Elimde olmadan:

— "Dedem, bir deliydi?" diye mırıldadım. Perihan, dönüp bakındı. Gülmüseddi. Umursamadım bile. Dedem, dedim. Dedem. Fakültede profesörün bilge, gönül ve gül ustası dediği dedem köyde herkesin delisiydi. Başımı sıraya koyup düşündüm.

"Acep dedemi tanıyan herkes dedeme neden deli dedi?

— "Dedem gerçekten bir deli miydi?

Bir halk bir ömür dedeme "deli" demişse elbet vardır bir nedeni.

Düşündüm. Düşündüm. Düşündüm...

Hiçbir neden bulamadım. Bir halkın dedeme neden bir ömür deli dediğini düşünürken kendi çocukluğumun yollarına düştüm. Çocukluğumdan anımsadığım en güzel şey dedemin masalları. Daha doğrusu bir dağ köyünde doğup büyüdüğümü, kışın evlerin kar altında kaybolduğu, avcıların koştuğu, kardan adamların konuştuğu, kurtların evlerin bahçesine kadar sokulduğu, kuşların uçtuğu ama hiçbir kervanın geçmediği bir köyde doğup büyüdüğümü anımsadım. Apak apak yağan karın yoları kapadığı, rüzgârın göğe değen ağaçları devirdiği, elektrik tellerini kırıldığı, kışın elektriklerin gittiği zaman ancak baharda geldiği uzun, soğuk kış gecelerinde insanların ne kadar birbirine yakın ve dostluğun ne kadar güzel olduğunu anımsadım.

Sınıfın en arka sırasında bütün huzurumu kaçırın profesörün yüzüne bir kez daha baktım. İçimde bir kıyametin koptuğunu hissedene profesör, dersi bitirdi. Herkesten sonra girdiğim sınıfı herkesten önce terk ettim. Telaşla çıktığım merdivenlerden sakince indim. Kapının önüne gelip biraz bekledim, etrafıma bakındım. Herkes kendi dünyasını yaşıyordu burada kim akıllı kim

deli belli değil. Öğrenciler son sınavlara çalışıyor. Belediye işçileri fakültenin kaldırımlarını döşüyor. Girişte ışıklandırma çalışmaları yapıyor. Bir bahar şenliğine hazırlanıyor üniversite gençliği... Bıyıkları yeni terlemiş bir grup öğrenci kendi aralarında şakalaşıp gülüşüyorlar. Biri acemi acemi sigara içiyor, diğeri sarışın çirkin bir kıza onu sevebileceğini anlatmaya çalışıyor. Dünya umurlarında bile değil. Yanımdan geçip gittiler. Çocukluğumun böyle geçip gittiğini gördüm. Sendelendim. Yürüdüm kimin akıllı kimin deli olduğu belli olmayan bir belirsizliğin içinde. İlerde ışıklandırma çalışanları yapan belediye işçilerinin şefi eski bir gazetenin üçüncü sayfasından heceleyerek bir şeyler okuyordu. Etrafına toplanan üç beş kişi hayretler içinde dinliyordu heceleyerek bir şeyleri okumaya çalışan bu ihtiyar. Bu hayretin nedenini öğrenmek için bir an durdum birini bekliyormuş gibi yaparak bu adamları dinlemeye başladım. Sonunda şef okuduğu metni kan ter içinde bitirdi. Herkes kem küm heceleyerek bir gazetenin yaprağından bir şeyler okumaya çalışan ihtiyarın yüzüne bakıp sustu. Yorgun belediye işçileri önemli bir açıklama bekler gibi beklemeye başladı. İhtiyar terini sildi. Elindeki gazete-yi bir kenara fırlatarak:

— "Zamane çocukları işte masal dinlemiyorlar ki söz dinlesinler. Türkü dinlemiyorlar ki yürek dinlesinler. Bilgisayarda, İnternette, çette büyüyorlar. Bu sebepten çocuklar annelerini öldürüyor." dedi.

İşin sırrı çözüldü. Bir gazetenin üçüncü sayfasından annesini öldüren bir çocuğun haberini okuyordu belediyenin ihtiyar işçisi. Öfkelendim. Yürüdüm.

Aklımı karıştıran bu üniversitenin yerleşkesinden uzaklaşmak için ezbere yürüdüm. Köşeyi döndüm. Otobüs durağında kalabalık bir grup son sınıf öğrencisi son sınavdan çıkmış huzursuzca ayaklarının ucuna bakıyordu. Bu suskunluğun anlamını soracak oldum. Cesaret edemedim. Yeni yapılmış apartmanların ve ışık vermiş ağaçların, çiçek açmış iğde dallarının arasından geçip şehrin varoşlarında toprak bir yola girdim. Gün eğilmiş ikindi yaklaşırken kurumuş bir asmanın altından geçip تنها bir sokağın ortasında durup dünyanın merkezinin, başkentinin neresi olduğunu düşündüm.

— "Olsa olsa İstanbul'dur" dedim.

Şimdi dünyanın başkentine ne kadar uzaktayım? Neredeyim bilmiyorum. İlk kez geldiğim bir sokakta, pencereleri kapalı, duvarların sıvası dökülmüş, balkonlarda dizilmiş bomboş saksılar duran evlerin önünde bomboş bir sokaktayım. Ne bir çocuk ne bir kadın ne de bir ihtiyar. Belki birine rastlarım diye biraz daha yürüdüm fakat derin bir sessizlikten ve kemikleri çıkmış aç bir keddiden başka hiçbir canlı yok bu sokakta. Biraz daha yürüdüm. Çıkamaz bir sokakta kendi çıkmazlarımdan kurtulmaya çalıştığım yerde çakılıp kaldım. Belki bir serçe geçer gökyüzünden diyerek yüzümü göğe çevirdim. Bir karga bile

yok gökyüzünde. Emin olmak için evlerin çatılarına baktım. Üniversite durağında son sınıf öğrencilerinin huzursuz bekleyişlerinin nedenini bu çıkmaz sokakta anladım. Hafakanlar bastı bulunduğum yeri. Bir an önce bu çıkmaz sokaktan kaçmalıyım. Bir ceset gibi kıpırdamadan bana bakan bu sokaktan kendimi kurtarmalıyım. Adımlarımı hızlandırdım. Kapısında "Lale Apartmanı" yazan apartmanın önünde kemikleri çıkmış kediyle bir kez daha karşılaştım. Kedi biraz sürünerek biraz yürüyerek yanıma yaklaştı. Pis pis miyavladı.

— "Miyav. Miyav. Miyav."

Pis bir koku yayıldı etrafa. Sanki bir hayvanın yedi günlük leşinin kokusuydu bu. İçim dışıma çıktı. Kendimi bu sokaktan kurtarmak için ayaklarımı sürüyerek koştum. Geldiğim toprak yolu geçip geldiğim yeri unutuncaya kadar koştum. Delicesine koştuğumu görenler bir şeyden kaçtığını sandılar. Sonunda yoruldum. Kendimi bir cami avlusuna şadırvana attım. Elimi yüzümü yıkadım, nefeslendim, su içtim. Cami avlusunda oyun oynayan çocukları ve kuşları seyretiltim. Çocukların ve kuşların neşesini görünce kendimi ancak inandırabildim bu şehrin terk edilmemiş olduğuna. Kalkıp cami avlusundan çıktım. Selçuk mimarisinin izini sürerken cumbalı evin duvarına çivilenmiş tabelada; "Şair Nigar Hanım Sokağı" yazısını okudum. Sokakta insanı kendinden geçiren bir iğde kokusu. iğde doğru uzanan minarelerde ikindi ezanları. Çocuk sesleri ve kuş seslerine, kuş sesleri ezan sesine karıştı. Başımı kaldırıp iğde baktım. Bir deniz gibi uzayan sokağın sonunda ufku gördüm. Sıra sıra dizilmiş cumbalı evlerin pencerelerinde duran saksılardan sarmaşıklar sarkıyor. Güller, karanfiller, fesleğenler, sardunyalar ve peygamber çiçekleri... bu sokak insana bütün sıkıntılarını unutturan bir çiçek bahçesi. Çamaşır iplerine konmuş serçeler, balkonlara asılmış çamaşırlar, çocuk sesleri bu sokakta yaşamı güzel ve anlamlı kılıyor. Ağaç, kuş ve insanı bir arada görmenin huzurunu yaşıyorum şimdi. Evlerin girişinde kadınlar ve ihtiyarlar oturmuş ikindi çayını yudumlarken ip atlayan, top oynayan, koşan, ağlayan, gülen çocuklar var.

Sokağın girişinde beni kendine çeken iğde kokusunun yerini sonunda buldum. Etrafında kocaman ağaçlarla çevrili küçük bir evin bahçesinden geliyor insanı kendinden geçiren o iğde kokusu. Ağaçlar o kadar büyük ki ev ağaçlar arasında bir kuş yuvası kadar küçük kalıyor. Evin duvarlarını bir asma kardeş gibi sarmış. İncir ağacının dalları sokağa doğru uzanıyor. Bahçenin tam ortasındaki nar ağacı çiçeklenmeye başlamış. Aksakallı bir ihtiyar nar ağacına yaslanmış etrafına toplanmış çocuklara; Bir Bilgenin Delilik Hikâyesi'ni anlatıyor. &

ALPER BİLGİLİ

BARIŞ

Paylaşacağım şeyi bir aşk tecrübesi olarak nitelemek mümkün. Her an rastlanmayacak türden, doğru. Yine de aşkın asgari öğelerini barındırıyor. Bir seven ve bir savaş.

12 ağustos 1993 -yani Emira ile tanıştığım o ilahi gün- benim miladımdır. O kadını görmeliydiniz. Öyle garip bir güzelliğe sahipti ki kendisinden önceki her hatırayı zihnimde ayrıntılar için ayırdığım çöplüğe dökmüştü. Düz siyah saçları ile tezat oluşturan beyaz, bembeyaz yüzü çillerle bezenmişti. İri gözleri simsiyahtı. Siyah göz olmaz, diyen çıkacaktır elbet. Ama yanılıyor, dünya öküzün başında bir tepsi değildir diyenler kadar hem de... Beyaz dişleri, kırmızı diş etleri vesaire...

Hayır!

Vereceğim hiçbir detayın o güzelliği anlatmaya yetmeyeceği açık. Küskün bir romancının da önerdiği gibi şimdi gözlerinizi kapatma vakti. Kapatın ve sizi en çok etkileyen, uzun süre esir alan bedeni hayal edin. Emira'yı zihninizde canlandırmanın en iyi yolu bu. Dedigimi yapın, kendinizi benim yerime koyun. Koyun ki yaptıklarımı daha kolay kabullenin. Beni bir okur hatırlığı ve küstahlığı ile yargılamayın.

Ben güçlü kadınları severim. Sanırım bu tercihim, zayıf yaratılışımla yakından ilgili. "Güçlü"yü biraz açmakta fayda var. Batı Avrupa'nın sert görünüşlü ama en fazla bir av köpeği kadar isyankar kadınları değil kastım. Onlardan sıkıldım. Güçlü, korkusundan savunmaya geçip yabanileşen değil, zayıfı umursamayandır benim için. Evet, sanırım adam yerine konulmamak beni etkileyen yegane şeydir.

Emira gücünü, kampa geldiği ilk gün -hem de fazlasıyla- hissettirmişti. Sığınmacılara ayrılan bölgenin yeteri kadar güvenli olmadığını iddia edip küçük çaplı bir isyana neden olmuştu. Bize karşı şükran duygusuyla dolu ihtiyarlardan umudu kesen Emira, diğer kızlara dönmüş, hepsiyle kısa konuşmalar yapmış ve nihayet akşama doğru bütün kampı arkasına takmıştı. Rahatsız edici derecede yavaş bir el devinimi eşliğinde derdini anlatışı zihnimde taptaze:

"Burada kalamayız. Evimizi terk edip buraya gelmemizin nedeni güvenli olmamamızdı. Karakoldan bu kadar uzakta kurulan bu kamp oradan daha güvenli değil. Burada kalmaktansa eve dönmeyi tercih ederiz."

"Merak etmeyin. Karakoldan buraya gelmemiz on dakikamızı alır. Üstelik bizim burada olmamız bile Sırları durdurmaya yetecektir. Kimse o kadar cılgın olamaz."

"Hiçbir şey bilmiyorsunuz. Karakolunuzu gördüm. Orada ancak elli asker barınabilir. Şehirde Sırpların burayı basmak için dört yüz kişilik bir milis gücü hazırladıkları konuşuluyor."

"Biz daha donanımlıyız."

"Onlar daha inançlı. Ne istediklerini biliyorlar. Siz ise kendiniz için savaşmıyorsunuz. Canınızı bizim için tehlikeye atmayacağınızı hepimiz biliyoruz."

"Önerin nedir?"

"Onları durdurmanın tek yolu buraya gelirlerse hiçbirinin sağ çıkmayacağını hissettirmek. O yüzden karakolunuzu kampın ortasına taşımanız gerekiyor. En azından dışarıdan roket atmalarını engelleriz. Sizden birisinin ölümüne yol açacak bir roket Batı basınında bu savaşın manşet olmasına yeter. Bunu göze alamazlar, inan bana."

"Buna tek başıma karar veremem. Üstlerimle konuşmam gerekiyor."

Emira bütün bu konuşma süresince öfkeden arınmış bir vücut diline sahipti. Zaman zaman gözlerini gözlerime diyor, bana inanmadığı anlarda yüzündeki alaycı ifadeyi gizleme gereği duymuyordu.

Bu ilk diyalog daha fazla uzamamıştı. Üstlerime bu konuyu açmayacağımı o da biliyordu. Yüzüme güvensiz bir bakış fırlatıp çavuşumla konuşmaya başladı. Elbette çavuş bana rağmen bir karar alamazdı. Emira'nın amacı farklıydı. Kimi isterse onu dikkate alacağı tehdidinde bulunuyordu. Sanırım ona olan ilgimi fark etmişti. Aslında ona yardımcı olmayı gerçekten istiyordum. Ama ne yapabilirdim ki? Kahraman değildim. Olmak zorunda da değildim. Birleşmiş Milletler'in bu lanet savaşın ortasına attığı sıradan bir subaydım. Hepsi bu.

Aradan üç dolunay geçti. Emira kampı terk etmeyi aklından tamamen çıkarmışa benziyordu. O da kaçınılmaz sonun farkına varmış olmalıydı. Her hâlükârda ölecekti. En azından burada daha uzun yaşayabilirdi. Saraybosna'da savaşın kızıştığı anlatılıyordu. Boşnaklar Suplardan elde ettikleri silahlarla iyi bir savunma örneği veriyorlardı. Bilhassa gönüllü askerler düşmanlarında, onlara kolay teslim olmayacakları hissini uyandırmışlardı. Moral kaybına uğramış Sırpların önceliği bu kamp değildi. Çünkü burası savaş kazanmak için stratejik bir nokta olmaktan uzaktı. Kampın sadece sembolik bir önemi vardı. Burayı basmanın ardında, düşmanına acı çektirmek ve onun onuruyla oynamak dışında hiçbir motivasyon olamazdı. Zira kampta sadece kadınlar, çocuklar ve yaşlılar vardı. Emira ve ona akıl danışanlar burada kalarak ölümü geciktirebilirlerdi.

Tüccar bir ailenin kızı olan ve eğitimini Kanada'da alan Emira'yı tanıdıkça ona daha fazla hayranlık duyuyordum. Aksanlı ama fazlasıyla yeterli İngilizceyle kamptakilerin sözcüsü konumundaydı. Bu yüzden sık sık karşı karşıya geliyorduk. Hemen her konuda bir şeyler biliyordu. Siyaset, ekonomi, sanat tarihi, teoloji... Bu yaşında bu kadar bilgiğe nasıl ulaştığını aklım almıyordu. Daha etkileyici olansa aşına olmadığı konulara hevesiydi. Biraz daha vakit geçirebil-

seydik keskin nişancı olma yolunda ciddi mesafe katedebilirdi. Bütün bu insanüstü özellikleri hayranlıkla dile getirdiğime bakmayın. Diğer duygular gibi hayranlığın da dengeleyicisi vardır: Aşağılık kompleksi. Evet sanırım bu şekilde tanımlayabilirim hayranlığın beraberinde getirdiği duyguyu. Emira yanımdayken, tek çabam açık vermeden, hata yapmadan sohbeti bitirmektir. Gelin görün ki o yanımda değilken de rahat değildim. Hayranlığım çocukça heveslerimi tetikliyor, buluşma dürtüsü peşimi bırakmıyordu. Emira albenili bir eziyetti.

Albeniliydi demiş miydim?

Samimiyetimizin artacağına inandığım o geceye dönelim. Gece nöbetçilerini teftiş etmek için dışarı çıkmıştım. Rotterdamlı askerin kulübesine vardığımda içeride kimsenin bulunmadığına şahit oldum. İnsanları uyandırmak için elimden geldiğince kısık sesle "Van Schubert" diye bağırdım. Bir yandan da sağa sola koşturuyordum. Sırlardan şüphe etmenin gereksiz bir düşünce olduğuna inanmama rağmen Van Schubert'in görev yerini boş yere terk etmeyeceğinden emindim. Birincisi, bu çocuk emrim altındaki askerlerin en zekisiydi. Buraya gelmeden önce bir enstitüde felsefe dersi verdiğini anlatmıştı bir sohbetimizde. Algıların insanı yanıltabileceğini iddia eden o kitaplara aldanmadıysa, görev yerini terk etmesinin canımıza mal olacağını bilirdi. İkinci gerekçem ilkinden daha saçma olmakla beraber daha muhtemeldi. Gariptir ama Feyenoord'a olan antipatim -ki en fazla Amsterdam'lı emekli hemşirelerin sahip olduğunu kadardır- Van Schubert'i görevini daha dikkatli yapmaya itiyordu. Futbol takımı yüzünden onun açığını aradığım söylentisi ortalıkta dolaşıyormuş. Ajax-Feyenoord maçlarından önce daha da nazik ve çekingen olması bu söylentiye kulak kabarttığını gösteriyordu.

Van Schubert'e olan güvenim, yanında çimlere uzanan Emira'yı görünce eridi gitti. Birkaç salise içinde tamamen öfkeyle doldum. Midemin asidinin yükseldiğini hissettim. Şimdiden gözlerimi yakıyordu. Silahımın dipçliğini genç askerin kafasına indirmeyi düşündüm. Zihnimde olaylar çabuk gelişiyordu. Mermileri çoktan, genç askerin bilmiş ağzına boşaltmış, cebimden çıkardığım İsviçre çakısıyla gözlerini oymuş, suçu da Sırlara atmıştım. Neyse ki Van Schubert boş bakışlarımdan öfkemin derinliğini ve planladıklarımı hissetti de hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Babam aciz ve sümüklü insanlara acı çektirmem gerektiğini beynime işlemişti. Merhametim, hıncıma galebe çaldı. Bana, en fazla bir pandomimci kadar güven veren o âdi yaratığa tükürükle servis edilen ağır küfürler eşliğinde yol verdim. Emira sessizdi. Van Schubert'in defedilişini ilgiyle izledi. Sıranın kendisine geleceğinden korkuyor olabilir miydi?

Elini ağzına götürdü. Hayır, gülümsüyordu ve sanırım ince parmaklarıyla gülümsemesini örttüğünü düşünüyordu. Yeniden yere uzandı. Elini cebine attı. Çıkardığı saç tokasını ağzına aldı. Uzunca bir süre saçlarını arkada toplamamasını bekledik. Nihayet saçlarını tokasıyla evcilleştirdi. Sonra birden ök-

sürmeye başladı. Astım krizi, belki de on saniyede o olgun kadını, aciz bir kız çocuğuna dönüştürdü. Elimi tuttu ve yanına uzanmamı istedi.

Bütün geceyi benimle geçirdi. Sol eli avcumda ve ince uzun boynunun üstünde emanet gibi duran başı omzumda öylece uzandık. Savaşla ilgili tek cümle etmedik. Savaştan yorulmuştu. Onu zorlamadım. Belki savaşın başında Hırvat komşuları tarafından öldürülen eşi veya bakkala giderken omuriliğine saplanan bir sniper mermisiyle sakat kalan bir kızı olabilirdi. Konuyu onlara getirebilir, şu an başka bir kampın hastanesinde yatan kızının fotoğraflarına bakabilirdik. Emira dayanamayıp ağlamaya başladı. Ben fotoğraftan başımı kaldıramazdım. "Ne tatlı bir çocuk!" derdim. Emira'nın bütün insanüstü güzelliğini taşıyor diye geçirirdim aklımdan. Bir an onunla evli olduğumu, bir çocuğumuzun olduğunu hayal ederdim. Tam da bana güven duyduğundan emin olduğumda, acizliğinden faydalanıp amacıma ulaşabilirdim.

Yapmadım. Neden bilmiyorum. Sanırım onu öyle aciz, bana muhtaç görmek ondan -geçici de olsa- tiksindirmeye yetmişti. Bir süre sonra saate bakma gerekçesiyle terli elini bıraktım. Saçları da kokuyordu. Belki de haftada bir kez daha yıkanmalarına izin vermeliydik.

O günden sonra benden sürekli kaçtı. Bir daha karakola yaklaşmak şöyle dursun, karşılaşabileceğimiz ortamlarda da bulunmadı. Kendisini odama çağırdığımda ise hasta olduğu haberini yolluyordu yakın arkadaşlarıyla. Onu zorlamam gereksizdi. Zaten bu oyunun sonu yoktu. Reddedilmek, kabul edilmekten daha çok ızdırap vermiyordu. Benden yardım dilenen aciz bir yaratığa sevgi beslemezdim. Tıkanıp kalmıştım. En iyisi olayları akışına bırakıp savaşın bitmesini beklemektir. Her aşk mutlu bitmez ya da mutlu biten şey aşk olmaktan çıkardı.

Sonra o muhteşem olay gerçekleşti, hem de ölüm ya da doğum kadar aniden.

Saat dokuz sularında sabah kahvaltısı için hazırlanırken odamın kapısı şiddetle vuruldu. Kapıyı çalan asker derdini açmak için titremesinin geçmesini bekledi. "Devriye gezen iki askerimizi esir alan Sırplar"dan bahsetti. Benimle görüşmek istiyorlarmış. Haberi getiren asker kadar belli etmesem de korku beni de kuşatmıştı. Aşağıya inerken ne kadar hazırlıksız yakalandığımızı düşündüm. Çaresizdik ve anlaşmada her çaresiz kadar pazarlık hakkımız vardı en fazla.

Sırp milislerinin lideri Bojan hayalimde canlandırdığımdan çok farklı bir dış görünüşe sahipti. Kaba sakallı, kırmızı gözlü ve pis kokulu değildi. İnce yüz hatları ve kibarlığı bende anlayabileceğimiz hissini uyandırmıştı. O da benim gibi buraya kazara düşmüş olmalıydı. Bojan'ı bilmem ama ben her Hollandalı kadar savaşçıydım. İkinci Dünya Savaşı'nda düşmana dört gün direnen atalarım kadar yani. Her Hollandalı asker kadar merttim. Hitler'e bütün Yahudiler'i itiraz etmeden, seve seve teslim eden meslektaşlarım kadar... Uzatmaya gerek yok, ben ne merttim ne de savaşçı. Övünebileceğim özellik-

lerim şeytana pabucunu ters giydirecek aklım ve pazarlık yeteneğimdi. Bojan ile çaylarımızı yudumlarken, kendisinden yirmi kat büyük Endonezya'yı üç yüz yıl sömüren atalarımın aziz hatırasını saygıyla andık.

Yanılmamıştım, zaten artık pek yanılmıyordum, galiba savaş insanı gerçekten de çabuk olgunlaştırmıyordu. Bojan anlayışlı bir adamdı. İkimiz de birbirimizin isteklerini doğal karşıladık. Samimi bir şekilde el sıkışıp işe koyulmak üzere ayaklandık.

"Yalnız Bojan bir şey daha var. Ona bu teklifi senin götürmeni istiyorum. Bu olay öyle bir şekilde gerçekleşsin ki ben bile... Anlıyorsun değil mi? Ben söylersem işin büyüğü kaçır."

"Tamam" dedi Bojan. Şimdi anlayışlı yüzünde bir de sevecen gülümseme belirmişti. Aşğın maşuğa kavuşması her kültürde kutsal mıydı?

Sonradan öğrendiğime göre her şey anlaşmamıza uygun gelişmiş. Bojan, Emira'ya gidip kamptan en güzel beş kızı kendilerine verdikleri takdirde kampın geri kalanına dokunmayacaklarına söz vermiş. Ha, bu arada vefalı dostum beni de unutmamış. Emira benimle bir kez yatarsa onu serbest bırakacaklarını da taahhüt etmiş.

Emira karar vermek için on dakika istemiş. On yıla denk on dakika. Yataktaki işimiz biraz daha uzun sürdü. Fazla oyalanmadan ayağa kalktım. Terlemiştim ama buradan bir an önce uzaklaşmamın ruh sağlığım açısından iyi olacağını düşünüyordum. Emira sırtını bana dönmüş, ağladığını gizlemek için kafasını yastığa gömmüştü. Uzun uzun seyretmek istedim. Ben onu seyre dalmışken bana dönüp nefretle baksa daha da mutlu olurdum. Ama dedim ya, acele etmeliydim. Tatmin hissim dağılmadan ve beynimde şu imajla orayı terk etmeliydim. İşte, hâlâ güçlüydü ve benden nefret ediyordu. Tiksinti vücudunu kaplamıştı. Yatağımdaydı.

Kusursuz aşk, bu olmalıydı.

Onu orada bırakıp giderken de kampı, herkesi öldürmeleri için Sırlara terk ederken de içimde en ufak bir endişe hissetmedim. Bize kamptan uzaklaşırken eşlik eden muhbir köylüden öğrendiğime göre Bojan alanında gerçek bir uzmanmış. Öldürülen bir yetişkinin vücudundan en fazla ne kadar siddik çıkar, beyin kanla birleşince nasıl bir renk alır ya da kurşun, kafatasını deldiğinde çıkan ses yaşlara göre nasıl değişir gibi sorulara ondan daha iyi cevap verecek birisi bulunamazmış. Malzemeyi heba etmeyeceğinden eminim. Kaldı ki endişe duyulmayı daha fazla hak edecek konular vardı zihnimde. Yeni bir platonik aşk gibi. Bana acizliğimi hatırlatacak, hayranlık duyacağım o kadını bulabilecek miydim?«

H E C E Ö Y K Ü

MURAT ÇELİK

"ESEN KAL"

tekneyi yıkadın geldin.

Masayı ortaya çektiler, gazeteler serildi üzerine.
Kerecini tekneye boşalttın. Spatula elinde: İleri-geri, ileri-geri...
Karışım tamam. Bekleme. Üzerine gazete örtüyorsun.
Boya ve fırça seçimi. Fırçalar boyaların içine.
Önce beyaz alıyorsun damlatıyorsun sonra siyah.
Herkes seni izliyor hayretle:
Elinin ucuyla şekil veriyorsun, elinin ucu bembeyaz.
Senin ellerin diye olmalı.
Beyazdan bir gök, hiç kullanılmamış kadar beyaz
Siyah çiçekler, boyları göğe erişen...
Hiç yapılmamışın uğraşını veriyorsun.
Siyahın beyazla dansı.
Bir parmağın siyahsa diğeri beyaz.
Sessizliğin ihtişamı nasıl gölge ederse etsin
Karanlık büyüyeceği toprağı biliyor,
Sen biliyorsun.
Bitiriyorsun.
Herkes şaşıyor.
Koskoca bir hiç.
Bu senin rüyan diyorsun bana dönüp.
Nasıl diyorum.
Beraber uyumadık ama beraber uyanacağız diyorsun.
Hiç tahammül edemezsin diyorum.
Susuyorsun.
Cevabı resmedeceğim diyorsun bana bir hafta zaman ver.
Peki diyorum peki peki peki....

Beynimin hışırdadığı, önümde duran beyaz kağıda tek tek damladığı doğrudur. Şeffaf beyazdan hafif sarıya geçiş yaptığı hatta yayvan, gramajı düşük bir halden daha katı, daha ağır bir hale büründüğü de pekala kabul edilebilir. Ne yapalım zihnimiz salık veriyorsa! Anlatacaklarımıza engel değil, zaten hiçbir şey engel olamaz...

Hep sonu bekledim ben sevdiğimi söylemek için. Son dersi, haftanın son gününü; ara tatillerin ya da uzun yaz tatillerinin başlangıç anını, başlangıcın sonunu... Peki ya şimdi? Yine mi? -SON-

Evet, yarın bitiyor. Bir daha aynı ortamda bulunamayacağız kuşkusuz. Ellerin acemiliğini, beceriksizliğini göremeyeceğim ve yüzü çocukça sırtarıken, burnunun kenarından dudağının iki yakasına inen çizgileri de.

Hep ilk görüşte yaşanan aşklardan taraf oldum ben. Gün gün bakarak, tanıyarak değil; ilk anda bütün dünyamı saran çekimin peşi sıra giderek yaşadım kendi hayal dünyamın tasvir ettiklerini... Karşılık beklemedim. Karşılaştığım en büyük aksilikte bu oldu: Karşılığını bulduğum anda yitirdim...

Peki, söylemeli miyim? Kaybedebilirim korkusu; hemde hiç kazanmadan. Kumar mı oynuyorum? Hayır! Sevdiğini kazanmak ya da kaybetmek diye bir şey yok. Seviyorsan zaten kazanmışsın demektir. Bunu bana kimse öğretmedi. Bu yüzden vazgeçemiyorum böyle düşünmekten. En kıymetlim kendi fikirlerim. Ben kibirli adam.

Yazacak ne çok şey varken hiçbir şey yazamamak... Bu çokça olur, bu herkesin kendi derdi değil bizzat toplumsal bir sorundur. Çözümler klişelerden yana olmasaydı eğer düğüm atıp çözümsüz bırakılacak pabucu yarım haddiseler artar, gün be gün katlanarak haddini aşardı. Peki ya sonra? Bu noktada ölü gergedanın boynu devreye girer. (Sırf laf olsun diye söylenmiş bir cümle. Ama kimseye söylemedim!) Gergedan zihninde canlandıramayanların kanayan, kandan acıya sızan yarasıyım zaten ben. Ben ipuçları silsilesinde, sözcüklerden zihin tahribatı yaratan yaratığım; hatta ruh halini çözümsüzlüğe kavuşturan, karma karışık eden adamım...

Yazarak düşünmeye kalkarsan böyle olur işte! Yazacaksın fakat yazmaya değer şeyleri yaz ya da yazmaya değer şeyler düşün! Yok; illa saçmalayacaksın, mürekkep tükenmiyor ya zihinde: Düşün-Saç/mala-Yaz.

Çizgisiz, beyaz kâğıda yazmanın resmiyete kaçmak olduğunu, dilekçe-varri düşüncelere yol açacağını söylemişti bir kız arkadaş. Bu yüzden mi şimdi telli defterden kopardığım, kenarları tırtık tırtık yırtılmış, çizgili kâğıda yazıyorum? Kadınları dinleme budalalığı:

Sabahın, sisli hummalar yarattığı ve sokaklardan, odama, odamdan içime taşırdığı bir gün... Vişneçürüğü güneşlikleri çekip bu manzaraya tanık olmak... Hiç şaşırtıcı değil! Pencerenin, beşinci kattaki bu pencerenin, hemen önünden geçen bir cadde... Sağ tarafta Cami, Cami'nin altında emlakçı, market, ikinci el ev eşyası satan mağazalar sıralanıyor. Gelir kapıları bunlar, camiye açılıyor; fakat bu dükkânlardan kazık yemek... İşte bu çok acı... Hemen solda ise büyük caddeye, büyük caddeden daha büyüğüne uzanan bir yol. Öncesinde; büyük duvarın üzerinde sarı korkuluklar... Ardı sıra boşluk...

H E C E Ö Y K Ü

Sonsuz gökyüzü, bozkırın uzandığı en uç noktada, ufuk çizgisinin alın çizgisi gibi kıvrılarak göğe yakarması; ya da hiçlik, basbayağı, sıradan bir yol.

Şimdi arkamda olduğunu, şimdinin ötesine geçerek gelecek zamanlı bir eylem içerisinde beraber yer almak istediğimizi sana söylemeye çalıştım. Anladığımı hiç zannetmiyorum. Çünkü anlatmayı iş edinerek değil; anlatma işini saklayarak, üstünü örterek, ipuçları sunarak tatlandırmak benim elimden gelen. Tiyatral yeteneği olmayan köstekli saat gibi durabilmenin yanında, böyle minik oyunlar sergilemek.

* * *

Bugün yalnızca ikimiz varız.

Diğerleri daima diğerleridir en az iki kişi olabilmişseniz.

Yanağında allık var bugün. Biraz rötuş sezinledim...

Gözlerinden de bir şey kaçmıyor maşallah...

Diğerleri de farkındadır muhtemelen.

Kime göre diğerlerinden bahsediyorsun benim onlarla ilişkimin ne boyutta olduğunu bilmiyorsun ki.

Haklısın.

Haklıyım tabi. Bugün sen yapacaksın resmi, ben sözcükler sunacağım sana, sen çağrışımları büyütüp, gölgeli tevatürler üreteceksin...

O da ne demek? Anlayabileceğim gibi anlat.

'Seni seviyorum'u çiz diyeceğim mesela...

Beni seviyor musun peki?

Hayır.

Çok somut bir cevap olmadı mı?

'Hayır'ı elinde mi tutuyorsun.

İçimi acıtıyor, acıyı hissedince 'hayır'ın boyutunu kavrayabiliyorum.

Sussam da için acıyabilir.

Çünkü susmak hayırdan bile kötü.

Beterin beteri varmış işte kendin söyledin.

Peki. Sevebilecek misin diye sorsam?

Yaptığın resme göre.

* * *

Bir sürü şey anlatmaktansa iki sözcüklü bir pusulayı çantasının kenarına sıkıştırmak en iyi çözüm. İsmimi de yazmam altına, bakalım seilmeyi umduğu bir başkası var mı.

Son konuşmamızda yere üçgenler çizerek geometri anlatan adamın adını sordum; Pisagor olabilir mi diye de ekledim. Herhalde o dedi. Platon ya da Öklid olamaz mı dediğimde ise kafasının karışıklığı yüzünde birebir gülümseme halinde gözüküyordu. Bilmiyorum, dedi nihayetinde. Ne kadar ayıp, seni

H E C E Ö Y K Ü

bilim alemine rezil edeceğim, dedim hemen. Nolur kimseye söyleme, diye yalvardığında bir şartım olduğunu söyledim. Hiç tereddütsüz kabul etti. Ona, sergiye gitmesini, sergide ne kadar lale temalı ebru varsa hepsini bir araya toplayarak yakmasını; mesai bitmişse de, binayı ateşe vermesini aksi takdirde bildiklerimi profesörlerine, doçentlerine, yardımcı doçentlerine hatta asistanlarına bile anlatacağımı söyledim. Gözlerini yere indirmişti dinlerken, yüzüme baktı sonra: Senin zorun ne o güzelim ebrularla, dedi. Geleneğe karşıyım, gelenek yıkılmadan yeniyi üretmek imkânsız, eski kökenli yenilikler numarası çok bayat; bir şey ya eskidir ya da yeni, dedim. Bunları yapmaktansa seni öldürmek daha kolay, dedi. Hiç beklemediğim bu cevap karşısında afalladım, nasıl diyebildim. Seni sevmediğimi ve sevemeyeceğimi söyleyerek, dedi ve gitti. Bakakaldım ardından. Ağaçların savurduğu küçük dal parçalarını aradım etrafta vakit kaybetmeden. Bulabilseydim... Bunları yazabilir miydim?-*»

ZÜLKÜF ORUÇ

BABAMDAN SONRA...

Babam öldüğünde başsız kaldım. Bedenim sanki sadece ayaklarımdan ibaretti. Sanki kaynağı olmayan bir suydum, öylece boşlukta akıyordum. Cermal Süreya'yı hatırladım; "sizin hiç babanız öldü mü; benim bir kere öldü kör oldum", artık dünyanın boşluğunda yuvarlanabilirdim. Oysaki ilk gençlik yıllarım babama karşı savaşmakla geçmiştir benim. Uzayan saçlarımdan, kırık notlarıma kadar her şey babamla aramızda bitmez tükenmez tartışmaların aile içi yüz yıl savaşlarının sebebi olabilirdi. Ben gururlu bir şövalye o ise despot bir kral. En yakın olduğumuzda aslında o denli uzaktık.

Bir kız çocuğu için baba ilk erkek demektir. Sığınılacak bir liman, koruyan, gözeten, saklayan bir ulu çınar kovuğu. Akşamları güneş batınca döner babalar eve. Banliyö trenlerinden insanlar boşalırken, fabrikalar kusarken yığınları, babalar ellerinde boyalı gazetelere sarılı ekmekleri ve ucuz çukulatalarıyla döner. Yorgun elleriyle döverler kapıları, kimi isyankar ve huzursuz o yüzden zalim ve kaba kimi nasırlanmış ellerine inat yufka gibi yumuşacık yüreği ile sıcacık hani alıp içinize koyasınız gelir. Henüz çözölen dilleriyle kırık kelimelerle ilk yarım yamalak cümlelerini kurar kız çocukları. Kız çocukları daha çabuk konuşmak ister. Sanki bir an evvel hiçliğin duvarlarını aşmak, insanlara ulaşmak, içlerinde ne var ne yok dökmek isterler. Oğlanlar ağırdan alırlar bu işi. Geriden gelirler. Şeker gibi eriyen kelimeleriyle kız çocukları babaların dizlerine yayılıverirler. Pamuk helva elleriyle kirli sakallarını severler. İşte o zaman ne yorgunluk kalır ne dert ne keder. İnsan buymuş, der hayatın manası. Buymuş benim de bu bahçeden toplayacağım gül. Hani o an, bitti gel, deseler, kalkıp gidesin gelir.

Bizim çocukluğumuz bir tren düdüğüyle başladı. Sıcak bir ağustos günü güneş tren raylarını gümüş renginde uzatırken öğrendik çocuk olmayı. Kiraz ağaçlarından düşerek, demirden dev cüssesiyle kendisi gelmeden kulakları sağır eden siren sesleri işitilen trenlerden korkarak akşam saatinde ellerimizde ekmekle babamızı beklerken birden büyüdük. Büyüdükçe açıldı aramızdaki mesafe babamla.

O hep kendisi gibi olmamam için söylendi durdu. Kendi hayat penceresinden gördüğü dikenli tellerle çevrilmiş, çamurlu, çakallı dünyayı bana bitimsiz yinelemelerle anlattı durdu. Fakat ben henüz açık mavi renkli bir patiskanın içinde uyanıyordum her sabah dünyaya. Sonu gelmeyen gençlik uykularım,

yoksulluktan anlamayan kitaplardan biriktirdiğim hülyalarım vardı. Babamın ökçelerinde biriken çamurdan ağırlaşmış ayakkabılarıyla yürüdüğü yollardan ben yuvarlanmak istiyordum, gördüğüm her şeyi koklamak, içime çekmek ellerimle dokunmak, hatta oynamak istiyordum. Hiç de çekingen değildim dünyayla sevişirken. Babamın kaçırdığı artık geri dönülemeyecek kadar uzaklarda kalmış fırsatları vardı. Liseyi bitirebilirdi örneğin her sabah kalabalıkları yutan sonra öğüten ve akşamları doymuş ağzını kocaman açan fabrikalarda çalışmak yerine her gün elinde evrak çantası, jilet gibi ütülü pantolonu, makosen ayakkabılarıyla bürosuna gidebilir, asansörde karşılaştığı arkadaşlarını kafasının küçük ve kibar bir hareketiyle selamlayabilir, masasını özenle silerken kısa boylu tombul çaycıdan tek şekerli demli çayını isteyebilirdi.

Erkenden evlenerek liseyi yarıda bırakıp para kazanmak umuduyla Adana'ya çuha fabrikasına giden babam artık geri dönülemeyecek bir hatanın kurbanı olmuştu. Bu sonu gelmeyen, asla tamamlanamayacak bir eksiklik demekti. Ömrü boyunca başına gelen her şeyden dolayı kendi kendisini suçlamasına yetip artmıştı bile. Sabahları trende ayakta duracak yer bile bulamadığında, pazar yerinin kalabalığında, hastane kuyruklarında, kurbandsız geçen bayramlarda, her sene okulların açıldığı eylül ayı burukluklarında, kış aylarında evi dumana boğan kok kömürünün karasında babam hep kendi bahtının karasını görürdü. Hatta ortanca kardeşimin bütün şirinliğine rağmen çoğu zaman hissiz bakan mongol yüzünden dahi kendini mesul sayardı.

Eğer babam okusaydı büyük bir adam olacağından emindi. Mutlaka memleketeye büyük faydaları olacak bir üst düzey bürokrat olacaktı eğer lise yıllarında o haytalıkları yapmasaydı. Bunu her akşam sürekli ikazlarıyla ağzını âdeta bantlayarak, pür dikkat kesilerek, hatta arada bizi de kocaman gözleriyle keserek izlediği trt haberlerinden, her Pazar sabahı büyük bir ciddiyetle okuduğu gazetelerden, sonrasında da hiçbir zaman bitirememesine rağmen çözmekten asla vazgeçmediği bulmacalardan anlayabilirdiniz. Kiranın, bak kalın, pazarın, televizyon taksitinin, elektrik ve suyun tek tek toplanarak maaşa bir türlü denkleştirilemediği ay sonu hesaplarını neredeyse kalem kağıt kullanmaksızın yapan babam, bunu büyük bir matematik dehasının açık delili bilirdi. Muhtemelen liseyi bitirip mühendislik fakültesinde inşaat bölümüne girebilseydi memleketin makûs talihini değiştirebilirdi. O kafasının dışı parlak, gıdıklı adamdan ağzı daha iyi laf yapmasa da gavurun bizden sakladığı memleketin zengin petrol ve uranyum yataklarını eliyle koymuş gibi bularak, dokuz çocuğunun her birini tek tek emziren ama yine de sütü eksilmeyen Çukurova'nın analarının münbit memeleri gibi bereketli toprağından senede sekiz kere ürün alarak hepsini toplasan bir Abdulhamit, bir İnönü bile etmeyecek siyasileri kaynar kazanda haşlayıp ülkeyi 10 yılda ayağa kaldı-

racağından emindi. Kısacası babam, hep hayatta yanlış zamanda, yanlış yerlerde olmuş bir adamdı.

O yüzden anlatamadım ona yanlışın kendisinde değil, her şeyin baştan yanlış olduğunu. Bir türlü iki yetişkin gibi oturup çaylarımızı yudumlarken -varsın o sigarasını yalnız içsin- şu dünyanın ahvalini konuşamadık. Keşke bir kez olsun konuşabilseydik. Anlatabilseydim ona eksiklik alnımızda yazılı diye. Nereye gidersen git, neye sahip olursan ol, nerede çalışırsan çalış, ne renk olursan ol, hangi dili konuşursan konuş, hangi kadınla evlenirsen evlen eksiksin. Sonu gelmeyen bir eksiklik. Bak baba, demeyi isterdim çayımızı yudumlarken yarım bardağı göstererek, bak baba, tıpkı bunun gibiyiz diyebilmeyi. Bir kez olsun paradan puldan, işten güçten, bakkalın Kars'tan getirdim diyerek millete kakaladığı şekerlenmiş baldan, fırıncının bayatları çekip yeniden hamuruna kattığı ekmeklerden, kafalarının dışı parlak, gıdıklı siyasilerin sahtekarlıklarından bahsetmeksizin gözlerinin ta içine bakarak kalbimi onunkine dökerek bütün çaresizliğimi anlatabilmeyi çok isterdim. Fakat anlatamadım. Karşısına geçip, babacığım dünya senin bildiğin gibi değil. Bak nasıl acı çekiyorum. Eğer sessizce katlanıyorsam bu çaresizliğimdendir. Ne doğan günden ne de karnını gererek şişinen akşamları arsızca semiren bu şehirden de. Bak babacığım, ben hiçbir şey olmak istemiyorum ya da hiçbir şey olmak istiyorum. Gözümde altının pul kadar değeri yok. İnsanın yükseldikçe alçaldığı bir dünyada yerimde saymak istiyorum. Gömülmek kaybolmak istiyorum. Kendimi layık gördüğüm en büyük kariyer babacığım bir kum tanesi olmak. Ne kravat bağlamak ne de ütülü, kolalı, manşetli gömlekler giymek istiyorum. Babacığım senin o heves edip yarıda bıraktığın haytallığı sonuna kadar götürmek, haytalıktan hüküm giymek, hatta ölmek istiyorum... demek isterdim babama. Fakat geç kaldım.

Bir yandan babamı yıkayıp öte yandan beni teselli etmek için çabalayan iyi yürekli imamın yanı başında çekingen gözlerle ona bakıyorum. Artık ona değil, onun cansız bedenine. Beyazlamış olmasına rağmen dökülmeyen saçlarına, kırmızı ve kırışmış ensesine, incelmış bacaklarına, kıvrıcık göğüs kollarına bir türlü dokunamıyorum. Dehşetle fark ediyorum ne denli ona benzediğimi. Çocukluğum, bütün isyanlarım, öfkelerim gözümün önünden geçiyor siliniyor. Bana hasretle sarıldığı o uzaklardan döndüğüm gün geliyor aklıma. Beni koklayıp şükrettiği gün. Rüyasında beni gören bir insan daha eksildi dünyadan. Benim için endişelenen dua eden bir adam. Beyazlara sarıyoruz babamı, hacca gidemediği geliyor aklıma. Beyazlar içinde ihrama bürünmüş hacıları görünce çok özenirdi. Az sonra olacakları anlatmaya dilim varmıyor. O da benim mahremimde kalsın..

ALİ ŞANVERDİ

YİRMİ YEDİNCİ SORU

Son sınıfa girmiş olmak heyecan verici, bir de şu sınav kaygısı olmasa ne güzel olur, diye düşündü. Yaşından büyük gösteren gövdesinin içindeki çocuksu ruhu, bu kadar ağır sorumluluğu kaldırmakta oldukça zorlanıyordu. Zaten anne ve babasının desteği olmasaydı zor katlanırdı bütün bunlara...

Annesi, babası ve artık aileden biri olarak saydığı papağanı Gammaz'la birlikte evde dört kişiydiler. Evdekiler herkesle arkadaşlık kurmasını istemediklerinden, okul haricinde dışarıya çıkmasını pek istemiyorlardı.

Evde yalnız kaldığında arkadaşı Gammaz olurdu. Onunla konuşup sohbet eder, annesine bile söylemediği birçok şeyi papağanıyla paylaşır, dertleşirdi. Anlatmak, rahatlatmak demek değil miydi? O da anlattıkça rahatlıyordu.

Yaşı on yediye varmasına rağmen, hayatın gerçekleriyle ancak kafesteki bu kuş kadar yüzleşebilmişti. Bu güne kadar canı ne istemişse ayağına kadar gelmiş, nereye gitmek istemişse elinden tutup götürülmüştü. Zorlukları başkaları göğüslemiş, kendisine bir şey hissettirilmemeye çalışılmıştı. Bu nedenle de sıkıntıları sadece dizilerde, sinemalarda seyretmiş; zaman zaman da romanlardaki kahramanlarla hayatın sıkıntılarını paylaşmıştı.

Arif Bey, sonradan pişmanlık yaşamamak için her defasında Figen Hanım'ı sıkı sıkıya tembihlemeyi kendine bir görev bilmişti. "Bu devirde çocuk yetiştirmek öyle kolay bir şey değil. Her bi şeylerini şimdiden düşünmeli." diyerek kendinden emin bir ses tonuyla konuşmasına devam etti. "Yoksa yarınlar diye uzaktan uzağa bakılan günler birdenbire çıkıverir insanın karşısına. Eh, o zaman da ışınlanır gibi geriye dönmek mümkün olmaz tabi. Dönüşü olmayan bir yola giren, adımlarını hesaplı atmalı."

Zaten sırf çocuğuyla ilgilensin diye işinden bile ayırmamış mıydı Figen Hanımı. İşaret parmağını ona doğru sallayarak; "Senin işin bundan böyle bu çocuk; ona hem ana hem baba hem de arkadaşsın." dememiş miydi? O da öyle yaptı zaten. Hem de Arif Bey'in dediklerinden daha fazlasını. O gün bu gündür Halil Bedran, yanında kimse olmadan dışarıya adımını dahi atmış değildi.

Figen Hanım; "Bugüne kadar bakkala bile tek başına gitmeyen çocuğunun, yalnız evde değil; dışarıda da takip edilmesini isteyince Arif bey de haklı bulmuştu onu. Öyle sıradan bir okul aracına verilmemeliydi mesela. Evvela o serviste kimlerin olduğu bilinmeli. Sonra, bunların, hangi okula gittikleri, mahalleleri, oturdukları evin kaç odalı olduğu. Yoksa bir çocuk nasıl kontrol edilebilirdi ki...

O kadar aramalarına rağmen güvenecekleri bir servis bulamayınca, önceki yıllarda olduğu gibi yine babasının götürüp getirmesinde karar kılındı. Ha-

lil Bedran, artık her sabah babasıyla çıkıyor, eve gelmek için de yine onu bekliyordu.

Lise sonda olmak zor işti. Ama asıl zor olan ve hatırına geldikçe dilini, damağını kurutan şey, bu yıl ÖSS'ye girecek olmasıydı. Bu nedenle her geçen gün, özel ders için eve gelen hocaların sayısı arttıkça heyecanı daha da artıyordu. "Ya kazanamazsam!" diye kıvranıp duruyordu.

Annesi, son zamanlarda neredeyse her gün okuldaydı. Sınıftan çıkan her öğretmeni, ameliyattan çıkan doktor misali kapıda karşılayıp; "Çocuğum nasıl hocam?" diye sorması öğretmenleri de cevap vermede zorluyordu. Çocuğün biraz serbest kalmasını tavsiye eden hocaları sessizce dinlese de onlara asla katılmıyor, hatta içten içe kızılıyordu bile.

Her geçen gün bir adım daha yaklaşan ÖSS, artık Figen Hanım'ın da Arif Bey'in de uykularını kaçırır olmuştu. Sonuçta rezil rüsva olmak da vardı. Çocukları, istedikleri bölümü tutturamazsa başkalarının yüzüne nasıl bakarlardı o zaman. Çok sıkı çalışmalıydılar çok.

Evdeki yoğunluk, ziyaretlerine gelen Salih dedesinin de dikkatinden kaçmadı. Gelinine hitaben "*Torunum büyük imtihana hazırlanıyor, onu fazla sıkmayın.*" demesi Halil'in hoşuna gitse de Figen Hanım bundan pek hoşnut olmamıştı; fakat cevap verme cesaretini de gösteremediğinden şimdilik tepkisini somurtkan bakışlarla gösterebilmişti. Halil de annesinin çatılan kaşları karşısında tebessümünü yarıda keserek bakışlarını kitabına çevirmişti.

Halil'in dedesi ertesi sabah torunundan ayrılınca, evde yeniden bir telaş başladı. Zamanın iyice daraldığını söyleyen Figen Hanım, yeni tedbirler almak peşindeydi ve aklına ilk gelen de gecelerden çalmak oldu tabi. Altı saatlik uyku fazla, diyordu Arif Bey'e ve bunun azaltılmasını istiyordu. Gerekirse, çocuğunun başında sırayla nöbet bekleriz, diye de ekliyordu. "Ha gayret, az kaldı; şu testleri de şu soruyu da." diye diye çalıştırırız onu diyordu.

Aylardır süren bu yoğunluk neticesinde Halil, hayattan kopmuş; sadece ÖSS'ye kilitlenmişti. Şimdi bütün derdi, tasası üniversite surlarını yıkabilmektir. Bu sınav, hem yaşam biçimi olmuştu kendisi için hem de en büyük, en acımasız rakip. Bir gün bu rakibini madara edecekti mutlaka. Kazanamamayı düşünemiyordu bile. Yoksa hayatın, yaşamının ne anlamı kalırdı! Dünyaya niçin geldiğini sorsalar cevabı dünden hazır: ÖSS'yi kazanmak...

O kadar çalışıyordu ki zor soruları çözüme kavuşturmak onun için sıradanlaşmıştı. Karşılaştığı bütün problemleri çözüyor, çözüyor, çözüyordu. Onu gören sorular, artık kaçacak delik arıyordu. Deneme sınavlarıysa onun için oyunu yeni öğrenen biriyle satranç tahtasına oturmak gibi bir şeydi. Taşları ilerlettikçe rakibini sıkıştırıyor ve nihayetinde de mat ediyordu; fakat her defasında bunu daha kısa sürede yapmaya azmederek masadan kalkıyordu.

Ailesine göre artık sınavı kazanması garanti. Deneme sınavlarında hep derece yapıyordu. Çocukları, kazanacaktı kazanmasına ama diğer kazananlar-

başı üzerinde gezdirip dualar okuyor, babasının mıncıklamalarıyla şekilden şekle giren oğlunun suratına üflüyordu.

Sınav yerine doğru giderken, ne güneşin pırıl pırıl olması; ne kuşların cıvıldaşarak ötmesi ne de seyyar satıcıların bağırışları... Hiçbiri, hiçbiri umurunda bile değildi. Arabanın nerelerden geçtiğine bile bakmıyordu. Yol boyunca, düşüncelerinde alt yazı şeklinde geçen formülleri, tanımları seyretti.

Sonunda sınavın yapılacağı binaya geldiler. İçeriye geçerken, kâğıdına döker endişesiyle yanına su almasına bile izin vermediler. "Hele sınavdan bir çık, sana zemzem suyu içiririz." diyorlardı.

Korkularıyla yüz yüzeydi şimdi Halil Bedran. Önündeki kitapçıktan, soruları birer birer çözüyor, çözdüğü her soruda da rakibini sıkıştırıyor duyğusuna kapılıyor ve son hamleyi yapmak için de üzerine daha bir heyecanla çullanıyordu.

Her şey iyi gidiyordu. Ta ki sayısal bölümün yirmi yedinci sorusuna kadar. O soruda bir süre takıldı; çözemeyince de fazla durmadı. Sonra kontrol ederim, düşüncesiyle diğer sorulara geçti. Fakat zaman yetmediği için de bir daha dönemedi.

Artık derin bir nefes alabilirdi. Sınav bitmişti. Rahatlık ve hafiflik ne güzel şeymiş öyle! Sokaklarda yürürken ilk defa gözüne ilişen çok şey gördü o gün. Bir süre sonra yorgunluk üzerine çökünce de annesi babasıyla beraber eve döndüler. Halil, ayların, haftaların uykusuzluğunu üzerinden atmak istemesine kendini yatağa bıraktı. Ne zamandır özlemiş olduğu o rahatlığın kollarına sığınıvermişti şimdi.

Uykunun en derin yerinde, yine kendini sınav ortasında buldu. Matematikten yirmi yedinci soruya kadar yapıyor ve o soruyu boş bırakıp geçmek isterken, cevapları kaydırıyordu.

Telaşla uyandı, çarpılmış gibiydi. Yüzünü, vücudunu ter basmıştı. Gözleri alabildiğine açılmış öylece kalakalmıştı.

"Hayır, hayır." diye söylendi. Ama kendini ikna edemedi, yoksa gerçekten cevapları kaydırmış mıydı? Eğer gerçekten öyleyse ne yapardı şimdi!

Tedirgin bir halde annesinin yanına gitti. Durumu anlatınca da olanlar oldu. Evi bir anda yas havası bürüdü. Bir süre kimsenin ağzını bıçak açmadı. "Gerçi zaten çok dikkatsizdi Halil ve bu yıl fazla çalışmamış, yeterince de hazırlanamamıştı! Fakat her şey bitmiş değil. Asıl gelecek yıl görecekti herkes çalışmanın nasıl olacağını.

Aradan iki hafta kadar geçti. Zaman hiç de iyi şeyler getirmiyordu artık Halil Bedran'a. Gün geçtikçe tuhaflaşmaya başladı. Garip hareketler, ani refleksler gösteriyordu. Yıllarca besleyip büyüttüğü hayallerinden sonra, yakınları da terk etmeye başlamıştı onu ve içine düştüğü yalnızlık an be an artıyordu.

Sınav sonuçlarının açıklanmasına bir hafta kala tamamen değişti. Misafirleri öcü gibi görüyor, arkadaşlarını yanına yaklaştırmıyordu. Durup dururken

etrafa bağıyor, odasını darmadağın ediyor, duvarları yumrukluyordu. Çekindiği ve saygıda kusur etmediği babasına bile saldırganca davranabiliyordu. O korkak, pısrık çocuk gitmiş; yerine kendine saldıracak yer arayan belabiri gelmişti.

Sınav sonuçlarının açıklanmasına bir gün kala evdekilere korkuyla karışık telaş yaşatan bir telefon geldi. Halil hastanedeymiş.

Apar topar evden çıktılar. İnsanın aklına neler gelmiyordu ki böyle zamanlarda? Yol boyunca korkuyla kıvranıp durdular. Gerçek ise ancak hasta ne odasında karşıladı onları:

Halil bir manava uğramış, orda da sınav muhabbeti açılınca dayanamayıp ortalığı birbirine katmış. Sonra da kendi aralarında sınavla ilgili konuşan iki öğrenciye saldırınca da olanlar olmuş.

Anne babası duydukları karşısında şaşırıp kalmışlardı. Sınavı unutmuş, çocuklarını yeniden kazanma derdine düşmüşlerdi. Doktor, gözyaşları içinde kendisini bekleyenlere; çocuğun psikolojisinin iyi olmadığını söyledikten sonra nedeninin ne olabileceğini sorduğunda ikisinin de bakışları ayak uçlarına çevrildi.

Salih dedesi, olanları duyup hastaneye gelmişti. Önce geliniyle göz göze geldi. Dudaklarından, *"Büyük imtihan, büyük imtihana dikkat edin!"* sözleri karşısında Figen Hanım daha fazla dayanamadı:

— Ne diyorsun sen baba, sınav bitti artık biz çocuğumuzu istiyoruz, diye sesini ilk kez yükseltti. Salih dede yine o sakın ve olgun tavrıyla gelinine baktı. Muzdarip gönüller, o nemli bakışlarda birleşmişti.

— *Kızım sınav bitti ama imtihan devam ediyor. Biraz da onun için hazırlayın çocuğunuzu. Aslolan o değil mi?*

Figen Hanım, bu beklenmedik cevap karşısında ne diyeceğini şaşırdı. Suçu yüzüne vurulmuşçasına kızardı ve buğulanmış gözlerle sessizce bekleme-ye devam etti.

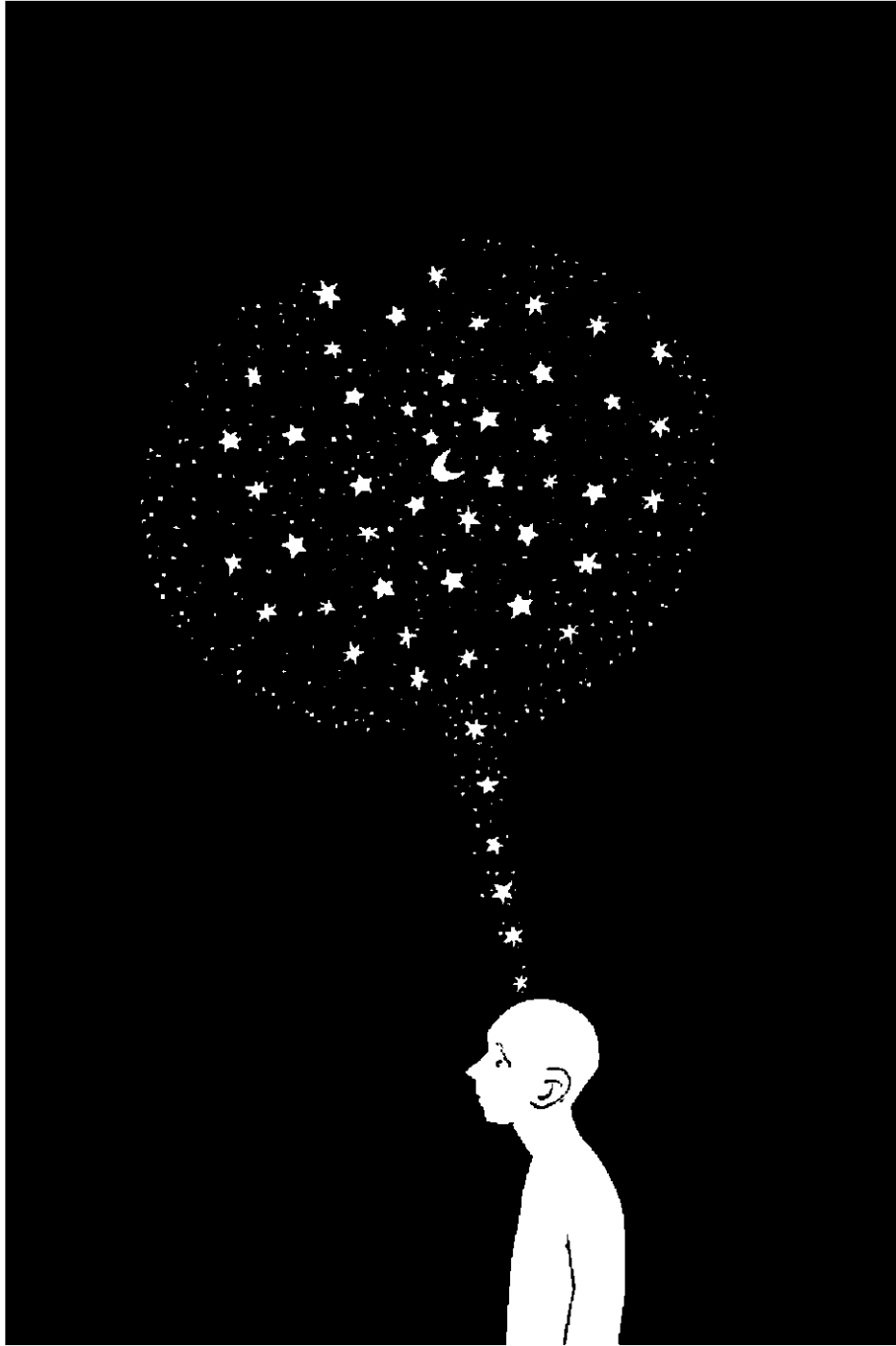
Geçmişe dönmek mümkün olmadığından ilerisi için tedbirler alınmalı, diyordu doktor. Halil Bedran'ın hastanedeki tedavisinin yanında, yakın ilgiye ihtiyacı olduğunu da ekliyordu. Bunlar yapılırsa belki bir yıl içerisinde normal hayata dönebilirdi.

Ertesi gün, ÖSS sonuçları açıklansa da ne annesi ne de babası merak edip bakmadılar bile. Suçluluk duygusu büsbütün susturmuştu yüreklerini. Ta ki o telefon gelinceye kadar.

Telefondaki ses, oğlu sınavda derece yaptığı için kendisini kutlamak istediğini söylediğinde, Arif Bey'in titrek bakışları, her şeyden habersiz yatağında uzanan oğluna döndü. Halil Bedran, yorgun ve bitkin bakışlarını tavana dikmiş, anlamsızca bakıyordu. Oğlunu bu vaziyette görünce, içini derin bir eziklik duygusu sardı. Bulutlanan gözlerine bir anlam veremeyen Figen Hanım'a cılız, bitkin bir sesle; O kazandı, biz kaybettik, diyebildi ancak. &

HASAN AYCIN

ÇİZGİ

15.5.2016 *Hasan*

DOSYA
ÇAĞDAŞ KIRGIZ ÖYKÜSÜ

A. SIDIKOV

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

KIRGIZ HİKÂYESİNE KISA BİR BAKIŞ*

Sovyetler Birliği'ne dâhil oluncaya kadarki yıllarda Kırgız edebiyatı, genel olarak diğer Türk halklarının çoğunda olduğu gibi sözlü edebiyat şeklinde devam etmekteydi. Bu edebiyat türüne en güzel örnekse dünya çapında yaşanan en büyük destan olan Manas Destanı'ydı. Bu destanı Manasçılar söylemekteydi ve her bir Manasçının kendine ait varyantı vardı. 'Akın' denilen halk ozanları ise daha kısa ve genelde Kırgızların günlük hayatından kesitleri, kahramanlık hikâyelerini içeren destanları, kendileri üreterek ya da eskileri dilden dile aktararak söyleye gelmekteydi. Çoğunlukla Kırgız milli çalgısı olan kopuz eşliğinde söylenen bu destanlar ve Kırgız halk şarkıları kayıt altına alınmadığı, yazıya dökülüp saklanmadığı için bir süre sonra unutuluyordu. Bu nedenle Kırgız edebiyatı her ne kadar zengin bir kültürel, edebî mirasa sahipse de 20.yy başlarına kadar çok fazla gelişmemiş ve dünya edebiyatında hak ettiği yeri alamamıştır.

1910'lu yılların sonunda özelde Kırgızistan'da genelde Orta Asya'da meydana gelen siyasî hayattaki çalkantılar, edebî hayatı da etkilemiştir. Bu anlamda Çarlık Rusyası'nın içerisinde esen değişim rüzgârları, kolonisi olan Orta Asya'yı da içine alarak etkili olmaya başlamış; 1917'de kurulan Sovyet Rusya'nın edebiyatı, Kırgız edebiyatında da değişmelere yol açmıştır. Ancak asıl etki, 1920'li yıllarda görülmeye başlamıştır. Ekim Devrimi ile uzun yıllardan beri devam eden günlük yaşayışın değişmesi beraberinde edebî hayatı da etkilemiş ve değiştirmiştir. Kısa süre içinde birçok gazete ve dergi öncelikle yeni sistemin propagandasını yapmakla birlikte Kırgız edebiyatının yazılı türdeki ilk örneklerinin de sergilendiği yayınlar olmasıyla ayrı bir önem arz etmeye başlamışlardır. Böylece çağlardan beri devam eden sözlü Kırgız halk edebiyatına, yazılı edebiyat da eklenmiştir. Doğal olarak edebiyatın çoğu türündeki örnekler bu yıllarda yeni ideolojiden etkilenerek ortaya çıkmıştır.

1920'li yıllarda profesyonel anlamda Kırgız nesir edebiyatı Kasımalı Bayalınov'un *Acar* adlı ilk eseriyle başlamıştır. 1927 yılında basılan bu hikâyede konu, 1916 yılında Kırgızistan'da Çarlık Rusya'sına başkaldıran ancak alınan yenilgi neticesinde baskıyla Çin'e gerçekleşen Ürkün (Ürkme) adlı kaçış sırasında Kırgız emekçilerinin başından geçen olayları ele almakta ve derin bir hüma-

nizmi barındırmaktadır. Başkahraman Acar, cahillik ve eski sistemin bağnazlığı ile mücadele ederken yeni sistemin temellerinin atılması için kendini kurban eder. Bu eser kısa bir süre içinde sadece Rusçaya değil, İngilizce, Fransızca, Almanca ve Çek dillerine de tercüme edilen ilk eserlerden biridir. 1924 yılında Kazakistan'ın *Cas Kayrat* (Genç Gayret) dergisinde Kasım Tınıstanov'un *Köl Ceeginde Mariyam Menen* (Göl Kıyısında Mariyamla) adındaki hikâyesi yayımlandı. 1928-1929 yıllarında Sıdık Karaçev'in *Erksiz Kündördö* (Tutsak Günlerde), *Erdik Tanı* (Yiğitlik Tanı) adındaki hikâyeleri yayımlandı.

1930'lu yıllara gelindiğinde Kırgız hikâyesi bir nebze gelişme göstermiş olsa da atılan temellerin üzerinde yükselmesi bir hayli zor olmuştur. Psiko-ideolojik hikâye dalındaki ilk arayışlar *Acar* adlı eserde görülse de bu yöndeki gelişme birden bire olmamıştır. Yeni başlayan öğrenme ve deneme döneminde M. Abdukarimov, Kasımalı Cantöşev, Tügölbay Sıdıkbekov, S. Sasıkpayev gibi genç hikâyeci ve yazarlar ortaya çıkmıştır. Bu yazarların nesir edebiyatındaki arayışları hikâye ve denemelerle başlamakla birlikte, sözlü halk edebiyatından yazılı türde çok iyi yararlanamamışlardır. Bu yıllar aynı zamanda milli nesir edebiyatının kalıplaşma/şekillenme yılları olarak da kabul edilmiş ve bu yıllarda yazarlar daha çok otobiyografik türden eserlere imza atmışlardır. Bu yıllarda verilen eserler aynı zamanda, yeni dâhil olunan SSCB'nin resmi ideolojisi bağlamında konulara ağırlık vererek bir bakıma propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

1940'lı yıllarda Kırgız yazarları eserlerinde doğal olarak 2. Dünya Savaşı'nı ana konu olarak ele almış ve bu yönde birçok esere imza atmışlardır. Anavatan'ı korumaya yönelik ortaya çıkan eserlere örnek olarak T. Sıdıkbekov'un *Eköö* (İkisi), *Tarbiya* (Terbiye), *Zambirekçiler* (Topçular) gibi hikâyeleri; K. Bayalınov'un *Od içinde* (Ateş İçinde) adlı hikâyesi örnek verilebilir.

1945-1955'li yıllarda Kırgız edebiyatında şiir dalında olduğu gibi nesir dalında ve bu arada hikâye türünde de en birinci konu, 2. Dünya Savaşı'ndan galip gelen bir ülkenin üyesi olunması yönüyle kahramanlar hep savaşla ve komünizmle ilgili olmuş; SSCB'nin yenilmezliğine, en zor zamanlarda bile insanların idealleri için neler yapabileceklerinin propaganda yoluyla gösterilmesine çalışılmıştır. 1949 yılında T. Sıdıkbekov'un genel olarak savaş yıllarında kaleme alınan hikâyeleri ve denemelerinden oluşan *Abısındar* adlı derlemesi yayımlanmıştır. Yazar, *Paydaga Çeçilgen Çatak* (Barışla Sonlanan Kavga), *Tarbiya* (Terbiye) ve *Kanal Boyunda* (Kanal Kenarında) adlı hikâyelerinde Sovyetler Birliği vatandaşlarının, hastalıkta veya savaşta mücadelesi ve kahramanlıkları öne çıkarılmıştır. Çoluk çocuğu babalarından ayıran kanlı savaştan nefretin ele alındığı *Saginbadımbı!* (Özlemedim mi) adlı etüt hikâyesi yazarın derin düşüncesini ve büyük bir yazar olduğunu göstermiştir. Savaştan sonraki

yıllarda meraların tarlaya dönüştürülmesi, çöllerin, yaylaların düzenli kullanım alanları haline getirilmesi gibi çalışmalar edebî eserlerde de işlenmiş ve bu konuda birçok eser ortaya çıkmıştır. 1947 yılında Ekim Devrimi'nin 30. yılı hatırasına Kırgız yazarların denemeleriyle hikâyelerinden oluşan *Emgek Azamattarı* (Emek Kahramanları) adlı derleme yayımlanmıştır. Bu kitabın içinde çeşitli denemelerden başka, T. Abdumomunov'un *Dostor* (Dostlar), N. Baytemirov'un *Talant* (Hüner), A. Ubukeyev'in *Koyçuman'ın Angemesi* (Koyuncunun Hikâyesi), N. Udalov'un *Çaban* (Çoban) gibi hikâyeler dâhil edilmiştir.

1955-1980'li yıllarda Kırgız edebiyatı artık belli bir seviyeye gelmiş ve SSCB'nin resmi ideolojisinin yanında modern konular da ele alınmaya başlanmıştır. Arayışların devam ettiği bu dönemde yazarlar arasında gelenekçi-modern tartışması da yaşanmış ve dönem dönem yapılan toplantılarla bu konu da ele alınmıştır. Satkın Sasıkbayev'in 1958 yılında *Zavod Baldarı* (Fabrika Gençleri) adlı hikâyeler derlemesi yayımlanmıştır. Bu dönemde yazarlar savaş kahramanlarının hayatını, kadınların hayatı gibi otobiyografik özellikli birçok esere imza atmışlar; önceki dönemlerde yayımlanan eserlerin devamı niteliğinde ya da onları belli oranda yeniden işleyerek yeni eserler ortaya çıkarmışlardır. A. Tokombayev, T. Sıdıkbekov, K. Cantöşev, U. Abdulkaimov, K. Bektenov, N. Baytemirov, S. Ömürbayev bu dönemin orta yaş üzeri yazarlarıyken, aynı zamanda Ö. Danikeyev, K. Cusupov, B. Cakiyev, K. Kaiomov, fi. Beyşenaliyev, K. Osmonaliyev, A. Saspayev, A. Stamov, K. Akmatov, M. Gaparov, S. Cetimişev, M. Murataliyev gibi genç yazarlar da ortaya çıkmış ve çeşitli eserlere imza atmışlar. Aman Saspayev *fiirenke* (Kibrit), *Tatum Tuz* (Bir Tadımlık Tuz), *Şeyşep* (Çarşaf-Nevresim) gibi hikâyeleri ile edebî yoluna devam etmiştir. 1964 yılında kaleme aldığı *Kayaşa* (Naz-Direnme) adlı hikâyesinin kahramanı Zakeş, C. Aytmatov'un kahramanı Cemile gibi eski âdetlere karşı mücadele ederek talihinin peşinden koşmuştur. 1952 yılında C. Aytmatov Japon çocuğunun hayatını ele aldığı *Gazetçi Juydo* (Gazeteci Juydo) adlı ilk hikâyesini yayımladı. Ondan sonra *Aşım* (Haşım), *Tünkü Sugat* (Geceki Sulama), *Ak Caan* (Sicim Gibi Yağmur), *Asma Köprü* (Asma Köprü) adlı hikâyeleri yayımlandı. C. Aytmatov'un daha ilk eserlerinde görüldüğü üzere, onun derin psikolojik analize yatkınlığı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde başta C. Aytmatov'un eserleri olmak üzere birçok yazarın eseri çeşitli dillere çevrilmiş ve gerek SSCB'de, gerekse diğer ülkelerde ödüller almışlardır. Böylece sözlü edebiyatın şekillendirdiği Kırgız edebiyatı, Sovyetler Birliği'nin diğer üye devletlerinin edebiyatı ile birlikte büyük bir gelişme göstererek Dünya edebiyatındaki yerini almıştır. &

KIRGIZ YAZAR TURUSBEEK MALDIBAY'LA
SÖYLEŞİ: "NE YAZIK Kİ KIRGIZLAR TÜRK
EDEBİYATINI, TÜRKLER DE KIRGIZ
EDEBİYATINI BİLMİYOR."

Konuşan: Lokman BARAN

Lokman BARAN: Sayın Turusbek Maldıbay, gerçekleştireceğimiz bu söyleşiyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Dilerseniz söyleşimize başlayalım...

Turbek MALDIBAY: Hay hay başlayalım, Lokman Bey.

— *Sayın Turusbek Maldıbay, kısaca kendinizi ve sanat anlayışınızı Türk okuyucusuna anlatabilir misiniz?*

— 1957 yılında Kırgızistan'ın güneyinde kalan Toktogul şehrinde doğdum. İlk, orta ve liseyi Toktogul'da bitirdikten sonra, Rusya Rostov'da üniversitede okumaya başladım. Yazmaya daha ilköğretim yıllarında, 1970 yılında çevremdeki insanların; 'Cengiz Aytmatov'a benziyorsun, sen de yaz.' diye teşvikleriyle başladım. İlk önce Kırgızistan'daki edebî dergilere, gazetelere yazılarımı gönderdim; yavaş yavaş hikâyelerim, uzun hikâyelerim, çevirilerim yayınlanmaya başladı. İtalyanca, İspanyolca, İngilizce ve Fransızca'dan çeviriler yaptım. Kırgızistan'da 1985 yılında yapılan 'En İyi Fantastik Eser' adlı yarışmada *Buz Kule* adlı hikâyemle birinci oldum. 1986 yılında Letonya'da yapılan uluslararası edebiyatçılar konferansında eserimin kitap olarak yayınlanmasına karar verilmesine rağmen Gorbaçov'un Sovyetler Birliğini dağıtmasıyla eserim yayınlanamadı. *Buz Kule* adlı eserimden sonra 'fantastik yazar' olarak tanınmaya başladım. Daha sonra ise fantastik eserleri gerçekle karıştırarak yazmaya başladım. 1989 yılında *Duvar* adıyla birinci hikâyeler antolojisi yayınlandı. Antolojide her bir hikâye birbirinden bağımsız görünmekle beraber toplamı bir uzun hikâyeyi oluşturuyordu. Hikâyede bir mahallede yaşayan 15 ailenin yaşam hikâyesi, yaşam mücadelesi ve birbirleriyle olan ilişkileri anlatılıyor. Fantastik yazdığım son eser çok ilginç. Bu eserim Türkiye'de geçiyor. *Beli Rusçik* adlı bir uzun hikâye. İstanbul, Marmara Denizi ve Karadeniz sahillerinde geçiyor. Uzun hikâyem bir yunus balığı hakkındadır. Bir gün Soçi sahilinde yüzerken bu eseri yazmak aklıma geldi. Bir arkadaşım denizde çok açılmamam için beni uyarmıştı. İlk anda arkadaşım çok dikkate almadım. Sonra düşünmeye başladım. Gerçekten de derin su-

lara açılsam, sonra su alıp beni götürse ne olur diye! Derken bu hikâye aklımda şekillenmeye başladı. Suda tam boğulacakken bir yunus balığı beni alıp İstanbul'a kadar götürüyor. İstanbul'da bir ilim adamı olan ve yunus balığına konuşmayı öğreten Şükrü Bey'in evinde kalıyorum. Bu şekilde bir yıl geçiyor. Türkçe'yi yavaş yavaş öğreniyorum. Daha sonra yine aynı yunus balığının yardımıyla memleketime dönüyorum. Bu hikâyem o zamanlar Türkiye'de Bursa film festivalinde ilgi görmüş ve film olarak çekilmek istenmişti. Ancak ekonomik vb. nedenlerle film çekilemedi. Uzun hikâyem 1991 yılında da *Ala Too* dergisinde *Beli Rusçik* adıyla yayınlandı. 1992 yılında Moskova'da Siyasi Bilimler Fakültesi'nde okudum. 1992-1998 yılları arasında *Kırgız Ruhu* gazetesinde çalıştım. 1998-2000 yıllarında da Parlamento'da çalıştım. 2000-2004 yılları arasında *El Ünü* (Milletin Sesi) adlı gazetede başyazar olarak çalıştım. 2006 yılında *Kükünüs* (Feniks; Feniks, Eski Mısır mitolojisinde ölüm zamanı yakınlığında yanarak daha sonra küllerıyla vücut bulup tekrar yaşama dönen gizemli, sırlı bir kuş.) adlı hikâyemle Moskova'da *Russkaya Premie* ödülünü aldım. Bu eserim Çince, Rusça, Kazakça ve İngilizceye çevrildi. 2008 yılında Sent Petersburg'da *Dobraya Mira* adlı ödülü *Küçük Berdi'nin Acıları* adlı eserimle aldım. Bugünse ABD Büyükelçiliği'nde Amerikan Klasik Edebiyatı'nı İngilizceden Kırgızcaya çeviriyorum.

— *Eserlerinizden biraz bahsedebilir misiniz? Eserlerinizde okuyucuya hangi mesajı vermek istediniz?*

— Ben çok yönlü yazar biriyim. Sadece aşk, sevgi, tarih konusunda yazmıyorum. Puşkin'in bir sözü var; "Yazarın halkı yönlendirmesi gerek." der. Ben uzun hikâyemde Kükünüs kuşunu örnek aldım. Peki neden Kükünüs kuşu? Çünkü Kükünüs kuşunun enerjisi çok, kuvvetli, dirayetli bir kuş, ölümsüz bir kuş. Dünya'daki bütün devletler var olmuşlar, sonra da yok olmuşlardır; Sovyetler de yıkıldı, Osmanlı da... Ama tekrar doğmuşlardır. Her medeniyet ardından yeni doğan bir medeniyeti, her devlet de ardından yeni doğan bir devleti getirir. Sovyetlerden sonra Sovyetlerin bünyesindeki devletlerin her birisi özgür ve bağımsız devlet oldular. Osmanlı'dan sonra Türkiye devleti doğdu. Devlet, medeniyet, millet bu şekilde, tıpkı Kükünüs (Feniks) kuşu gibi yeniden hayat bulur. *Kükünüs* adlı romanımda yeniden doğuşu ele aldım. Tıpkı Kükünüs kuşu gibi. Kükünüs adlı romanımın başkahramanı Oruscul. Oruscul bir ömür Sovyetlerde yaşar ve şimdi ölüm döşeğindedir. Onunla beraber imparatorluk da yok olmaya yüz tutar, yok olur. Yani Sovyetler Birliği yıkılmaktadır. Oruscul, bütün insanlar gibi ölüm döşeğindeyken, bütün hayatını sorgulamaya başlar. Sovyetlerin artık yıkıldığını düşünür, tarihi olaylar gözünde canlanır. Kırgız tarihini, Türk tarihini ve Dünya tarihini düşünür. Kendi halkının, milletin tarihini düşünür ve sonunda Sovyetlerin de bir insan hayatı gibi biteceğini, bir insan gibi yaşayıp öldüğünü düşünür. Ro-

manda Sovyetler Birliği'nin kuruluşunu, gelişimini ve yıkılışını bir insanın (Oruskul) hayatıyla özdeşleştirip okuyucuya mesaj vermek istedim. *Kükünüs* romanı Çince'ye çevrildi. Çinlilerin roman hakkındaki yorumlarına göre, Çinliler bu romanla Sovyetlerin nasıl yıkıldığını öğrenme fırsatı yakalamış oldular diye düşünüyorum. Bu romanı tam 20 yılda tamamladım. Dobraya Mira adlı ödülümü gençler, çocuklar için yazdığım *Küçük Berdi'nin Acıları* adlı eserimle aldım. Eserimde kahraman Küçük Berdi yetim bir çocuk. Küçük Berdi yetim olduğu için evinde de okulunda da başarılı olamıyor. Ailesi tarafından hor görülüyor, ailesi tarafından hor görülmesi, dışlanması onun okul hayatında da başarısız olmasına neden oluyor. En sonunda okuldaki bir öğretmen küçük Berdi'ye sahip çıkıyor. Onu yanına alıyor. Bunların dışında İngilizce, Rusça, Kırgızca şiirler de yazıyorum.

— Eserleriniz arasında en çok beğendiğiniz hangisi? Neden?

— Eserlerim, benim çocuklarım gibidir. O yüzden şu eserimi daha çok beğeniyorum, şu eserim diğerinden daha iyidir, diyemem. Tıpkı bir ana babanın çocukları arasında ayırım yapmadığı gibi. Yine de her çocuk arasında bazı farklılıklar olur. Birisi daha zeki, birisi daha güçlü, birisi daha güzel, birisi daha narin olabilir. Bunun gibi benim için de bazı eserlerim diğer eser-

DOSYA

lerime göre nazarımda biraz daha farklıdır. Mesela, *Kükünüs* adlı romanım benim için ayrı bir yere sahip. Niçin? Çünkü *Kükünüs*'ü yazarken çok büyük emek harcadım, çok araştırma yaptım, Türk tarihini, Rus tarihini, Kırgız tarihini, bugünkü Türkiye ve Dünya tarihini çok araştırdım. Romanımı tamamlamam benim 20 yılımı aldı. Bu roman bana büyük bir ödül getirdi. *Küçük Berdi'nin Acıları* adlı eserimi yazarken öğretmenlik tecrübelerimden faydalandım. 15 yıla yakın bir süre öğretmenlik yıllarımda yaşadığım, gördüğüm, duyduğum tecrübelerimden faydalandım. Bu zaman dilimi çok önemli. Bir öğretmenin hayatı bu. *Çöl Beyanı* adlı şiirimde ise günümüzde, Dünya'nın gün geçtikçe sararıp solduğunu, âdeta çölleştiğini dile getirdim. Dedim ki; "İnsanlar dünyayı çölleştirmesin, aksine bir gül bahçesine çevirsin." Ayrıca *Delfin* adlı eserimde Cumhuriyet döneminin siyasi olayları, Cumhuriyet Türkiye'si ve hikâyenin geçtiği zamandaki Türk siyasi tarihine yer verildi. Bütün bunları yapabilmek için çok iyi araştırma yapmak gerek.

— *Kırgız edebiyatında ön plana çıkan eserler, yazarlar ve konular hangileridir?*

— Kırgız edebiyatı, Kırgız hikâyeciliği deyince bütün dünyada akla ilk gelen isim kuşkusuz Cengiz Aytmatov'dur. Cengiz Aytmatov'un eserleri içerisinde *Cemile* adlı uzun hikâyesinde sevginin gücünü, bütün engellere karşı dimdik ayakta duracağını bütün dünyaya ispatladı. Evet! İlk başlangıçta olayların gelişimi ve sonuçlanması Kırgız halkının hoşuna gitmedi. Hatta Kırgız halkı bundan utanç duydu. Ama mesele o değildi. Mesele aşkın, sevginin her şeye rağmen galip gelmesiydi. İşte bu ulvi duyguyu Cengiz Aytmatov *Cemile* 'de çok iyi bir şekilde işlemiş ve okuyucuya altın bir tepside sunmuştur. Yine Cengiz Aytmatov'un *Gülsarı* adlı uzun hikâyesinde bir hissiyatı, ruhundaki pek çok insanda bulunmayan ulvi şahsiyeti işleniyor. Pek çok okuyucu ve eleştirmen şunu çok rahat bir şekilde söyleyebilir ki Cengiz Aytmatov'un *Gülsarı* 'sı pek çok insandan daha asil, daha üstün bir şahsiyete sahiptir. Cengiz Aytmatov'dan sonra tarihi romanlarıyla Kırgız edebiyatında ve dünya edebiyatında tanınmış yazar Tölögön Kasimbekov ve onun iki eseri *Sıngan Kılıç* (Kırık Kılıç) ve *Baskın* adlı romanları gelir. Asanbek Stamov psikolojik hikâyeleri ve romanlarıyla yine Sultan Rayev drama türünde yazdığı eserlerle tanınmış yazarlardır.

— *Kırgız edebiyatın bugünkü durumundan biraz bahseder misiniz?*

— Bugün de eskisi gibi şiirler, hikâyeler, uzun hikâyeler, romanlar yazılıyor. Yazarlar okuyucuya yeni bir şeyler vermek istiyor. Tarihi eserler yazılıyor. Fakat bugün her yazar kendi boyunun, kendi şehrinin kahramanını eserlerinde işliyor, dile getiriyor. Hâlbuki genel bir isim adı altında Kırgızistan tarihi ya da Kırgız tarihi, Kırgız kahramanı adı altında eserler vermek lazım. Boyculuk, bölgecilik, şehircilik yapmamak gerek. Ayrıca bugün pek çok araştırmacı Türkolog, Kızılderililerin, Atilla'nın, Cengiz Han'ın Kırgız olduğunu dile getiriyor ve yazıyor. Bunlar belki doğru olabilir ama şahıslar üzerinde durup yüzeysel bir milliyetçilik yapma yerine eserlerimizde insanların yaşamlarına yer vermemiz gerek. Evet, tarihi eserler yazılacak ama tarihi eserleri yazarken de belli ölçülere uymamız gerek. Bence mühim olan insan, insan hayatı ve hayatın edebî, sanatsal eserlerde işlenmesidir. Bugün edebiyatımızda ve sinemamızda Kore, Çin, Hindistan ve Avrupa'nın çok büyük etkisi var. Genç yazarlar yazdıkları eserlerde bu medeniyetlerin, ülkelerin etkisinde eserler veriyorlar.

— *Bağımsızlıktan sonra Kırgız hikâyeciliğinin durumu, yayınlanan eserler ve içerikleri hakkında neler söylersiniz?*

— Yukarıda belirttiğim gibi daha çok tarihî eserler, aşk, polisiye ve macera türü eserler yayınlanıyor.

— *Kırgızistan'da yeni çıkan edebi dergiler ve Kırgız okuyucusunun edebî dergilere ilgileri nasıl?*

— Bugün Kırgızistan'da *Yeni Ala Too* ve *Alatoo Plus* dergileri yayınlanmakta. Maalesef dergiler kalemhakkı vermedikleri için yazarlar, şairler yazılarını dergilerde yayınlamak istemiyor, bekletiyorlar. Bu da edebiyat için büyük bir kayıp. Tabii yazarlar da haklı. Onların tek geçim kaynakları kalemleri. Umarım bu sorun yakın zamanda çözülür. Gençlerin edebî dergilere ilgileri, akademisyenlerin, edebiyata meraklı olanların edebî dergilere ilgileri var. Ama bunu genel halk için söylemek doğru olmaz. Zaten ekonomik kriz de var. İnsanlar dergi almak istemiyor. Onun yerine evlerine aş götürmek istiyorlar.

— *Bağımsızlıktan önceki (Sovyet dönemindeki) Kırgız edebiyatı ile bugünkü Kırgız edebiyatını karşılaştırabilir misiniz?*

— Eskiden komünist partisini övmek gerekiyordu. Bunun için de bütün temalar, konular partinin ideolojisine uygun oluyordu. Bugün de yine aynı ideolojiyle yazan, Sovyetlerin tekrar dirileceğini ümit eden yazarlar var. Ben de dirilemeyecek, dirilse dahi başka bir Sovyetler gelecek. Sovyetler Birliği'nin iyi yanı yazarları kollaması, yazarlara destek vermesiydi. Bunun için pek çok edebi dergi, edebi gazete yayınlanıyor, yazarlar için eserlerini rahatça yazacakları, yazarların bir araya gelip sohbet edebilecekleri, fikir alışverişinde bulunabilecekleri yazarevleri vardı. Yazarlara, yazdıkları her makale ve eser için kalemhakkı veriliyordu. Bu şekilde yazarlar geçimlerini sağlayabiliyor, başka işlerle meşgul olmayıp okuyucuya iyi eserler verebiliyorlardı. Bunun dışında pek çok edebi konferanslar, toplantılar düzenleniyor, yazarları yazmaya teşvik etmek için ödüller veriliyordu. Aynı zamanda yazarlar da komünist partinin en büyük silahlarıydı. Bugün bunların hiçbirisi yok. Yazarlar âdeta yetim kaldılar; maddi açıdan büyük zorluk çekiyorlar. Yazarlar eser mi verecek, yoksa kendilerinin, ailelerinin karnını mı doyuracaklar? Ayrıca Kırgızistan'daki yazarlar üçe, dörde bölündüler. Bu bölünmüşlük Kırgız edebiyatına, Kırgız romancılığına, hikâyeciliğine büyük zarar veriyor. Kırgız yazarların tek bir çatı altında toplanmaları gerek. Tek bir çatı altında olsak daha güçlü oluruz. Bunları gerçekleştirmek içinse bütçe gerekiyor. Bugün yazarlar üç dört kola bölündükleri için devlet maddi destek veremiyor; 'birleşin, tek bir çatı altında toplanın, destek verelim.' diyor.

— *Sizce Kırgız edebiyatının geliştirilmesi için neler yapılması gerekir?*

— Tabi ki bütçe gerek. Devletin maddi destekte bulunması gerek. Edebi dergiler, gazeteler çıkarılsa bu dergi ve gazetelerde yazarların makaleleri, ya-

zıları yayınlansa, kalemhakkı verilse ne güzel olurdu. Önce ülke içinde, kendi aramızda tek çatı altında teşkilatlanmamız, daha sonra da uluslararası edebiyat dernekleriyle, vakıflarıyla, kurumlarıyla bağlantı kurup birleşmemiz gerek. Yazarların eserlerinin diğer yabancı dillere çevrilip dünya edebiyatında tanıtılması gerek. Buna benzer pek çok şey... Şu anda en büyük problemi-miz ekonomik kriz. Yazarlara devlet tarafından bütçe ayrılmalı.

— *Türk edebiyatından tanıdığınız yazarlar var mı? Hangi eserleri okudunuz? Bunların arasından hangilerini beğendiniz?*

— Türk yazar ve edebiyatçılarından Yaşar Kemal'in, Reşat Nuri Güntekin'in, Aziz Nesin'in ve Samim Karagöz'ün eserlerini okudum. Türk yazarların içerisinde benim için Aziz Nesin'in yeri bir başkadır. Verdiği eserlerin içerisinde de en çok küçük hikâyelerini ve masallarını beğeniyorum. Peki niçin Aziz Nesin? Benimsediği ideolojisinden dolayı mı? Hayır! Aziz Nesin'in yazdığı eserlerde, hikâyelerde, masallarda ideoloji yok. Sıradan, basit insanların hayatlarını, mizahî bir dille yansıtıyor. Aziz Nesin'in eserlerinde beğendiğim en güzel yan, okuyucuya az sözle pek çok şeyi verebilmesidir. Yani kısaca, öz ama çok ilginç. Okuyucuya verdiği ana fikir, düşünce çok derin ve anlamlı. Bugün dünya edebiyatında tahkiyede, yani kısa hikâye ve masal yazıcılığında Çehov, Hemingvey ve Aziz Nesin başta gelir.

— *Kırgızistan devletinin Kırgız edebiyatına ve yazarlarına bakışı nasıl? Bu bakış sizce yeterli mi?*

— Daha önce de değindiğimiz gibi eski rejimde, Sovyetler döneminde sanat da edebiyat da tamamen ideolojiye bağımlıydı. Buna bağlı olarak rejimi destekleyen bir edebiyat teorisi, edebiyat bilimi, sanat anlayışı meydana getirildi. İdeolojiyi destekleyen normlar, kurallar konuldu. Evet, bugün Sovyetler yok. Ama eski rejimin izleri devam ediyor. Bugün edebiyatçılarımızın, üniversitelerde ders veren hocalarımızın büyük çoğunluğu yaşlı ve eski rejimde eğitim almış, bilim öğrenmiş insanlar. Dolayısıyla bugün gençlere verdikleri eğitim de tamamen eski sisteme yönelik. Gençlerse ellerindeki kaynakların eski kaynak olmasından ya da yeni sisteme yönelik edebi kaynaklar yayınlanmadığından veya yetersiz olduğundan eski sisteme yönelik eğitim alıyorlar. Yeni bir edebiyat enstitüsü açılması yönünde yakın bir zamanda Amerikalı ve Türk bilim adamlarıyla konuşuldu, görüşüldü. Ayrıca, yurt dışında yetişen genç yazarlarla bağlantı kurulmalı, ilişkiler sıklaştırılmalı.

— *Son olarak Türk edebiyat okurlarına neler söylemek istersiniz?*

— Son sözlerimi edebiyata değil de benim için ve benim gibi pek çok Kırgız insanı için çok önemli olan Kırgız-Türk ilişkilerine ayırmak istiyorum. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığın ilk yıllarında yani Türkiye ve Kırgızistan arasında ilk bağlantıların yapıldığı günlerde ve yıllarda her şey çok iyiydi. İki halk birbirini seviyor, birbirini kardeş görüyordu. Fakat son

yıllarda biraz aksayan taraflar oldu. Artık, bazen görüyorum ki Kırgızların bir kısmı Türk insanına şarhlı bakıyor, yakınlık göstermiyor. 'Türkler buraya ticaret yapmaya gelmişler, para kazanmaya gelmişler.' diye düşünüyorlar. Tabii bunların içerisinde Türk insanına yakışmayan bazılarının tavır ve hareketlerine değinmek istemiyorum. Peki ama neden böyle oldu? Neden Türkler ve Kırgızlar birbirlerinden uzaklaştılar, birbirlerini saymaz, tanımaz oldular? Bunun sebebi ne? Bunun sebebi, iki halkın birbirini tanımaması, bilmemesi. Evet, sizin de belirttiğiniz gibi Kırgızistan'da Türkiye ve Kırgızistan tarafından açılan Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Ala Too Üniversitesi, pek çok lise-kolej ve Türkçe dil kursları (TÖMER) var. Özellikle Türk kolejleri şimdiye dek çok güzel şeyler yapmalarına rağmen, bu saydığımız kurumlar sadece eğitim veriyor, Türkçe öğretiyor, matematik, fizik, kimya vb. dersleri veriyorlar. Benim üzerinde durmak istediğim konu bu değil! Ben, iki milletin birbirini tanınmasından, iki milletin birbirine yakınlaşmasından bahsediyorum. Bu da, iki milletin birbirinin kültürünü, medeniyetini tanınmasıyla gerçekleşir. Bugün sizin de bildiğiniz gibi Kırgızistan'da pek çok insan Türkçe biliyor. Gençler, orta yaşlılar hatta ihtiyarlar. Burada okuyan Türk gençleri, Türk ticaret adamları da Kırgızca biliyor. Ama Türklerin Kırgızca; Kırgızların Türkçe bilmeleri bu iki milleti birbirine yakınlaştırmaya, iki milletin birbirinin kültürünü, medeniyetini tanınmasında yeterli olmuyor. Size sorarım, niçin Kırgızistan'daki küçük bir çocuktan ihtiyar bir insana kadar her Kırgız, her insan Rus edebiyatını, Rus tarihini, Rus güzel sanatlarını, Rus halk edebiyatını biliyor? Çünkü Ruslar buralara, Kırgızistan'a gelince kendileriyle beraber medeniyetlerini, kültürlerini de alıp geldiler. Bize Rus edebiyatını, tarihini, güzel sanatlarını vb. öğrettiler. Bizler de öğrendik. Kırgızistan'daki her Kırgız, Rus edebiyatından Puşkin'i, Lermontov'u, Tolstoy'u bilir. Ama bir Aziz Nesin'i, Yaşar Kemal'i, Reşat Nuri Güntekin'i bilmez. Bizler Rus medeniyetini öğrendikten sonra Rusları daha iyi tanıdık, kabullendik, özümstedik. Türkler ise bunu yapmadı. 'XXI. asır Türk Asrı olacak.' dendi. Ama nasıl? Yapılan ekonomik, siyasi anlaşmalar, yatırımlar yeterli mi? Bence değil. Bence her şeyden önce iki milletin birbirinin medeniyetini, kültürünü tanınması gerek. İşte iki millet birbirinin kültürünü, medeniyetini tanıdığı zaman diğer bütün sorunlar çok daha kolay bir şekilde çözülür, alınacak olan yol da daha hızlı ve emin adımlarla kat edilmiş olur.

— Sayın Turusbek Maldıbay, bu hoş söyleşiyi gerçekleştirme imkanını bize sağladığınız için tekrar teşekkür eder, edebiyat yaşamınızda başarılarınızın devamını dilerim.

— Ben de size, *Heceöykü* ve *Hece* dergileri aracılığıyla Türk okuyucusuna teşekkür ederim. &

ASIM ÖZ

KIRGIZ KÜLTÜREL BELLEĞİ VE
TÜRKÇE'DEKİ SEYRİ

Y-»emen bütün ulusal edebiyatlar gibi on zamanlara kadar kadim anlatı/söz-
XXIü edebiyat şeklinde devam etmiş olan Kırgız edebiyatının şekil ve öz bakımından zengin olup olmadığı noktasında birkaç örnek dışında genele ilişkin ayrıntılı okumalar yapılamadığı için kesin bir şey söylemek zordur. Kırgızların yazılı edebiyatı aşırılıklar çağında, yirminci yüzyıl başında gelişmeye başlamıştır. 1917 Rus devriminden önce, ancak birkaç edebi eser çıkmıştır. Kırgız dilinde yazılmış olan ilk eser, Kılıç Manırkanoğlu'nun *Zelzele* adlı eseridir. 1911'de yayınlanan bu eserde Arap Alfabesi kullanılmıştır. Esenkali Arabay'ın alfabe kitabı ise 1913'te çıkmıştır. Osmanali Sadıkoğlu'nun *Kırgız Tarihi* de 1913'te yayınlanmıştır. Onu 1914'te Manap Şabdan'ın tarihi takip eder.

Sovyetler'in milliyetler politikasından dolayı 1924'te Kırgızca ilk gazete çıkar, aylık bir edebi derginin yayınına başlanır. 1927'de Kırgız Yazarlar Birliği kurulur. Uluslar ötesilik olarak da adlandırılan bir Rus ekseni içinde bir araya getirilmesini sağlayacak bir yönetim tarzı bulmayı da içeren bu yaklaşım doğrultusunda bir yandan da, hiç olmazsa kuramsal olarak, halkların haklarına ve *çokdilliliğe* saygı gösterilecekti. Ama bunlar baştan planlandığı gibi olmadı, aksamalar, sindirmeler sonraki süreçte ulus-devlet modelinin ve onun kurucu söylemlerinin çoğu zaman halklara rağmen kök salmasını sağladı. O yıllardan doksanlara Kırgız edebiyatı epey yol kat etmiştir ve bu büyümenin nedenleri araştırılırken elimizde bulundurduğumuz bu verinin payı gözden ırak tutulmalıdır. Milliyetçilik üzerinden Türkçede yer bulan çoğu söylemin bu noktada temel bir problem; yeni eleştirel bir yönetime ihtiyaç duyan bir problem olarak karşımızda durduğunun da farkında olunmalıdır.

1930'a kadar Alaş Orda'nın ağır ideolojisi altında yazan Kırgız yazarları daha sonra şiirlerini ayrı olarak yayınladı. 1927'de de Kırgız şairlerinin eserleri *Kızıl Kol* adlı bir antolojide toplanmıştır. Bu dönemin şairleri arasında Ali Tokombay, Bayalın, Mukay Elebay önemli yer tutar. 1930-1938 yılları arasında Kırgızistan'da milliyetçi yazarlarla yeni rejim taraftarı yazarlar arasında yoğun bir ideolojik savaş olur. Bu dönemin ünlü yazarları arasında Tugelbay Sıdıkbek, Mukay Elebay ve Cusup Turusbek sayılabilir. Son dönemin

tanınmış yazarı olarak Cengiz Aytmatov tek başına Kırgız edebiyatını yüklenmek durumunda kalır. Öte yandan seçkinler Sovyet sisteminden hareketle bir ulusal çerçeveye bağlanmışlar ama bir kültür, hele bir *milliyetçi ideoloji* oluşturmaya çalışmamışlardı hiç. Oliver Roy'a başvuracak olursak şunlara dikkat kesiliriz: "Habitus ile milli tahayyül arasındaki uyumsuzluk çarpıcıdır: Anderson'ın örneklerinde gün ışığına çıkarttığı zorunlu ilişki bu ikisi arasında söz konusu değildir. Özellikle de, eserleriyle ve araştırmalarıyla bu milli tahayyülü canlandırmaya çalışan bir milliyetçi entelektüeller kategorisine rastlanmaz. Tersine gerçek entelektüeller, Kırgız Cengiz Aytmatov veya klasik Fars kültürünü canlandırma tasasındaki Tacik şairler gibi evrenselcidir."¹ Dünyaya da edebiyata açıldıkları gibi açılan ve farklılaşan yazarların Dünyaya bir haber bülteninden değil, bir roman, deneme ya da bir şiir üzerinden baktıkları inkâr edilemez bir gerçektir.

Milli habitus'un bir ideoloji gibi değil, birçok bağlamda (giysi, mutfak, etik, ilişkiler, aile) işleyen bir kod gibi dayatır. Bu tür bir milli tavır almanın öncesinde (ve şimdiye kadar görüldüğü gibi, sonrasında) bilimsel ve incelikli bir entelektüel yapılanma olmaması dikkat çekicidir. Kırgız edebiyatına nasıl bakmamız gerektiği de bu noktada önem kazanıyor. Bir zamanlar ağırlığı kalitesiyle örtüşen Kırgız edebiyatının şimdilerde tadı kalmadı diyen eleştirmenler de bir bakıma bunu doğrulamaktadır. Şu satırlar bu konuda oldukça manidardır: "Neredeyse yayımlanan tüm kitapların kalitesi bir yana, muhtevası dahi taleplere cevap vermekten uzak. Bazı edebiyatçılar, bağımsızlıktan sonra Kırgız edebiyatının bir duraklama yaşadığını ve tema yönünden de çizgisini kaybettiğini söylerken bazıları nüfusu az ve fakir bir ülkede edebiyatın birdenbire büyüyüp gelişebileceğinden şüpheliler. Genç kalemler ise Kırgız edebiyatındaki düşüşü, çeviri ve tenkitin yokluğuna bağlamaktalar." Sovyet sonrası edebi ortamın zayıflığı ile ilgili olarak şunu da belirtmeliyiz. Doksanlı yıllar boyunca bütün dünya insanlarına, hayatlarını devam ettirebilmek için tek ve alternatifsiz bir sisteme mecbur oldukları anlatıldı. Kapitalizm ve onun iktisadî-siyasî mekanizmaları en akılcı, insan tabiatına en uygun seçenek olarak sunuldu; piyasanın hayatı en adilane bir şekilde düzenleyen mübadele biçimi olduğu tartışmasız kabul edilsin istendi. Kapitalizme geç kalan toplumların önlerinde ne büyük fırsatların olduğu vazedildi. Ama bu vaat bir türlü gerçekleşmedi.

Kırgız edebiyatının Türkçedeki seyri oldukça cılızdır. Hatta birkaç eser ve yazar dışında bilindiğini söylemek bile mümkün değildir. Kırgız edebiyatının da Türkçe seyrine baktığımızda ilkin asırlar boyu kuşaktan kuşağa aktarılan ve her yerde söylenen Manas destanı gelir akla. Bu destan dünya edebiyatının en önemli eserlerinden biridir. Destan, doğa ve insan hayatının en hassas konularını, bin yıllar öncesinden ortaya atmıştır. Ferid Edgü düzyazıya, öykü-

ye teğet geçen *Dağ Şiirleri'nde* "Ben o yorgun Kırgız/ Atının terkesine yapışmış giden" diyordu.² Cengiz Aytmatov bereketi ve yorgunluğunu taşıyor gibiydi. Bu açıdan bakılınca dilimize yer etmiş sağlam bir Aytmatov altyapısından söz edebiliriz. Neresinden bakılırsa bakılsın avantajlı bir başlangıçtır bu.

Kırgız edebiyatının dünya edebiyatına katkısından söz edecek olursak, tabii ki Cengiz Aytmatov'un eserlerinden bahsedilmesi gerekir. Örneğin *'Drujba Narodov'* (Halkların Dostluğu) dergisi, 1972 yılında bütün Sovyetler Birliği'ne şöyle bir anket sorusu hazırlamıştı: "SSCB halkları edebiyatı size neler verdi?". Bu anketi cevaplayan şair ve yazarların % 90'ı Cengiz Aytmatov'un adını vermiştir. Kırgız edebiyatının Türkçedeki seyrinden önce genel olarak doksanlardan sonra Kırgızistan'ın da dahil olduğu coğrafyanın yaşadığı genel dönüşüme bakmak gerekiyor.

Mihail Gorbaçov'a ve onun Sovyetler Birliği'nde yaptığı reformlara karşı 19 Ağustos 1991'de muhafazakâr bir darbe patlak verdiğinde, Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Sovyet cumhuriyetleri yöneticilerinin çoğu darbecilere onay vermişti. Darbeden birkaç gün sonra da aynı yöneticiler ülkelerinin bağımsızlığını ilan ettiler; bağımsızlık ilanını izleyen üç ay içinde bu karar resmileşti. Bir anda milliyetçilikler çağına yeniden dönüşü andıran bayraklar, vatana, bağımsızlığa ve ulusa övgüler düzen yeni sloganlar çıkıverdi ortaya. Sovyet sistemi içinden gelen ve Moskova'nın sloganlarını körü körüne tekrarlayan yöneticiler, birdenbire Rusya'ya karşı kuşkuyla yaklaşan, Batı'ya dönük, milliyetçi bir söylem tutturdular. Her ülkede Milli marş bestelenmesi ve devlet armasının hazırlanması için yarışmalar düzenlendi. İşin en ilginç tarafı ise Komünist partilerin birdenbire devlet başkanlarının partilerine dönüşmesiydi. Rusçadan başka dil bilinmediği için çat pat konuşuluyor olsa da, ulusal diller resmi yazışma dili oldu.

Bu dönüş çeşitli biçimlerde açıklanabilir Ama meydana gelen durumun "yeniye referansla mı eskiye referansla mı açıklanacağı konusunda bir tereddüt vardır". Yaşananlar ne Sovyet öncesi geçmişe dönüş, ne de bir Yeni-Sovyetizm'dir. Ortada olan yeni uluslardır. Sovyetler Birliği, farkında olmaksızın ya da isteksiz biçimde Orta Asya'da önemli bir ulus imal etme aracı oldu. Milliyetler politikası var olan milliyetçilikleri, özellikle Rus, Ukrayna, Gürcü, Tatar hatta Kazak milliyetçiliklerini kırmak için düşünülmüştü. Halkları büyük Sovyet bütünü içinde eritme hedefi doğrultusunda, sadece görünüşte var olan bir yönetime dönüştürme amaçlayan bu politika hakkında Oliver Roy şunları ifade eder: "SSCB'nin ideolojik hedefi halkları Rusdilli bir *homo sovieticus* (Sovyet insanı) içinde eritmek olsa da, yeni imparatorluğun kurulması sırasındaki stratejik öncelik, dil (Türkçe) veya din (İslam) üzerine kurulu büyük dilsel ve kültürel bütünleri kırmaktı. Bunu yapabilmek için,

Stalin "milliyet" (natsionalnost) kavramını öne çıkardı: Her milli siyasal varlık, tüm tarihsel süreçler sırasında dile dayalı bir kimliği koruyabilmiş bir etnik cemaat olarak tanımlanan asli bir milliyete karşılık gelmeliydi. Bu halk, mensuplarının her türlü siyasal sözleşmesinden ve bilinçli seçiminden bağımsız olarak gelişen, canlı, doğal bir veri olarak sunulmaktaydı."

Türkçedeki Kırgız edebiyatı birikimi hakkında ise genel olarak şu bilgileri aktarabiliriz: Biyografik ve kronolojik prensip üzerine kurulmuş olmanın eksiklerini barındıran ama bunun yanında Kırgız edebiyatı hakkında mümkün merteye bütüncül bir fikir sunan hem dünya edebiyatları tarihinde önemli yer tutan hem de sadece Kırgız edebiyat tarihi bakımından atlanmamsı gereken yazarları tanıtan *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*'nin Kırgız edebiyatına odaklanan 31.cildi önemli bir boşluğu doldurmaktadır.³ Bu antolojinin başında yer alan giriş yazısı, bir Kırgız edebiyatı tarihi niteliğinde. Kırgız yazarlarının kaynaklarını açıklarken elbette Kırgız tarihinden de yararlanmış hazırlayıcı. Kırgız kültürel belleği ve yazarları üzerine ilgi çekici saptamalarda bulunmuş.

Halit Aşlar-Orhan Söylemez tarafından hazırlanan *Çağdaş Kırgız Hikâyeleri Antolojisi*⁴ Sovyet dönemi Kırgız edebiyatının, yani bir bakıma çağdaş Kırgız edebiyatının önde gelen yazarlarından seçilmiş hikâyeler bir araya getirilmiştir. Kırgızların göçebe hayattan yerleşik hayata geçişlerini olduğu kadar Sovyet dönemi hayatının da panoramasını veren bu hikâyeler, hem tarihe tanıklık eden hem de sözlü gelenekten yazılı yaratıcılığa geçişi özetleyen önemli metinlerdir. Manas destanı ve Cengiz Aytmatov'un eserleriyle dünyaya açılan Kırgız edebiyatının hikâye türünde yetiştirdiği değerli yazarların nitelikli eserleri hem dramatik hem de trajik tablolar aksettirmesi açısından dikkat çekicidir. Yazarlar çok fazla olmayınca hikâye antolojisi editörünün işi ne yazık ki öykü çıkarmaktan çok öykü eklemeye dönüşecektir. O yüzden bir Amerikan Edebiyatı öyküsüne odaklanan bir antoloji hazırlamanın güçlüğüyle ri yaşanmaz Kırgız edebiyatının öykü verimine odaklanan bir antolojide.

Kırgızlar çok zengin folklor hazinesine sahip halklardan biridir. Dünyaca ünlü ve şiirin okyanusu sayılan Manas destanından başka irili ufaklı onlarca destan ve halk hikâyeleri vardır. Mitik özellikler gösteren efsaneleri ve halk şiiri de oldukça zengindir. Zekeriya Karadavut'un hazırladığı *Kırgız Masalları* hem bu masallar hakkında genel bilgiler vermekte hem de masal örnekleri sunmaktadır.⁵ Masal kitabı belirli bir sözel/yazınsal türün orada gösterdiği gelişmeyi de bir çizgisellik içinde gösteriyor okura. Bunu yaparken Kırgız bilincine de çevirtiyor okurun gözlerini. Bu bakımdan, kitaplığımıza unutulmaz bir kaynak armağan etmiş oluyor. Çünkü, nerede masal varsa orada insanlar var ve masallar grup varlığı olarak insanı anlamanın yollarından biri. Bu tür çalışmaların sürmesini dileyelim.

Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi 2009'da yayımladığı 30 sayısını yirminci yüzyıl Kırgız yazarlarının en ünlülerinden biri, belki de en ünlüsü Cengiz Aytmatov'un birinci ölüm yıldönümü dolayısıyla Kırgız Edebiyatına ayırdı. Bu özel sayıda, Kırgız edebiyatı hakkında genel bilgiler; yazar, şair ve edebiyatçıların yazılarından, eserlerinden örnekler bulunmakta. Özel sayı Cengiz Aytmatov'un "Isık Göl'e Özlem" şiiriyle başlıyor. Böylelikle büyük yazarın bugüne kadar bilinmeyen bir yönünü de öğrenmiş oluyoruz. Şiir bölümünde, Kırgız edebiyatının usta, lirik şairi Alıkul Osmo-nov'dan; yaşayan en büyük Manasçı Urkaş Mambetaliyev'den, Kırgızistan Yazarlar Birliği Başkanı Omor Sultanov'dan, genç şairlerden Nurlan Şerim-bekov ve Altınbek İsmailov'dan şiirler yer alıyor. Mukay Elebayev'in "Fırtı-nalı Gün", Çolponbek Abıkeyev'in "Benim Hakkımda Yazın" başlıklı eser-lerini önemli hikâye örnekleri olarak okunabilmekte.

Sonuç olarak günümüzdeki Orta Asya coğrafyasında yaşayan halklardan en eskisi olan Kırgızların Türkçe kültür dünyasındaki edebi eserlerinin yoğun olduğunu söylemek eğer milli habitus ideolojinin yanlış bilincine yaslanma-mışsak mümkün değildir. Bundan Kırgız edebiyatının farklı sesle, çoğaldık-ça çoğalan söylemler ortaya çıkaramamış olması da etkilidir. O yüzden Kırgız edebiyatı iki isimle özetlenebilir: Manas destanı ve Batı'nın formu ve ye-rel malzemelerinin bir uzlaşma anlatısını başarıyla kuran ve bu bakımdan dünya edebiyatına dâhil olan Cengiz Aymatov.«

Olivier Roy,yeni *Orta Asya ya da Ulusların imal Edilişi*, Çeviri: Mehmet Moralı,Metis Yayınları.

Ferit Edgü *Dağ Şiirleri*, P Kitaplığı, İstanbul, 1999.

Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Kırgız Edebiyatı - I 31.Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları,Ankara

Halit Aşlar-Orhan Söylemez,Çağdaş *Kırgız Hikayeleri* Antolo/i'si,Salkımsöğüt Yayınları,Erzurum,2009.

Zekeriya Karadavut, *Kırgız Masalları*, Kömen Yayınları,2006.

AYDARBEK SARMAMBET*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

ALICI KUŞ

Başındaki gümüş gibi beyaz karlar güneş ışıklarıyla parlayan, beyaz bulutların sardığı zirveleri, göğü yırtarcasına yükselerek heybetli bir şekilde uzanan kutsal Ala toollar.** Hemen onun dizinin dibinde kutsallığı ondan geri kalmayan masmavi ısıklı göl. Gökyüzünden bakıldığında, ormanlık dağlarla çevrilmiş göl, çukur bir kaptaki sağa sola sallanan civa gibi görünmekte. İşte o kutsal vadideki yüksek, düz zirveli dağın yamacını kaplarcasına birbirini ardı sıra tekrarlayarak öten kartalın sesi yankılandı. Ürkütücü ve hükmedici sesle etraftaki diğer hayvanların hepsi birden irkildi. Kalp atışları hızlanıp damarları iyice belirginleşerek gökyüzüne hepsi birlikte bakmaya başladılar. Çünkü o ses, gökyüzünün padişahı kartala aitti! Bugünkü ötüşünden, özellikle hâkim ve acı seziliyordu. Acaba neden?

Kuzey Ala toolların en büyüğü ve en heybetlisi olarak bilinen Kessenir'in Kartal Yuva diye adlandırılan dik, pürüzsüz zirvesinin yamacına yaptığı yuvasında yaşlı kartal kanatlarını açarak yeniden öttü. Tepesinde uçsuz gökyüzü, arkasında gökle yarışan dağ, önünde ta ileride dalgalanarak uzanmakta olan göl duruyor. Bu geniş, ucu bucağı belirsiz, göreni kendine hayran bırakan çevreyi o, son defa görmekte olduğuna kendisi inanmasa bile, kalbine malum olmuştu. Hayatını eninde sonunda kaybedip bir daha dönmek üzere gideceğine hangi canlı inanır ki zaten. Böylesi büyük bir nasibi kim bırakıp da 'giderim' der! Ümit sonuna kadar bitmezmiş meğer! Ama o büyük hakikate boyun uzatmamaya da çare yok! Bir gün o büyük acı, her bir canlının başına gelmeden bırakmaz. Kim olursa olsun, herkesin sonunda dikkati, bu dünyadan gitmeye çevrilir. Acı gerçeği kim ne şekilde karşılar? Ecelle karşı karşıya geldiği zaman kimi yenilir, kimi dünyadan göçmekte olduğu anda da son defa büyük bir zafer elde ederek gider. Kulun nasıl biri olduğu işte bu noktada saklı!

Uzun kanatları güçten düşüp göğüs kemikleri iyice belirginleşip hareket etmeye bile zor bela güç yetiren kartalın dış görünüşü iyice çirkinleşse de gözleri her zamanki gibi delicesine bakmakta ve heybetli görünüyordu. Ah keşke! Dipsiz gökyüzünü kat edencesine uçarak hükümlüğünü devam ettirdiği o eski günleri, gençliği... Hiç olmazsa ömrünün yarısında olsaydı şimdi! O uzun zamanların şöyle kısa bir bölümü bile geri gelse! Kanatlarını olabildiğince gerip dünyanın sahibi kendisiymiş gibi uçsuz gökyüzünü göz açıp kapayıncaya kadar dolaşır hükmeder gibi ötmez miydi, önüne kattığı diğer canlıların yüre-

ğini ağzına getirerek. Ama ne yazık ki her bir dakikasına paha biçilemeyecek kadar kıymetli ömür elde iken o kadar da kıymeti bilinmiyormuş meğer.

Her şeye rağmen büyüklüğün verdiği korku hemen kaybolmuyormuş! Kartalın hükmeden ötüşünden sonra dağ fareleri bir anda toparlanıp inlerine girdiler, uzun kulaklı tavşanların yürekleri titreyerek gözleri fal taşı gibi açıldı; hatta Ala too'nun gözden ırak vadilerinde kendi hükümdarlığını sürdürmekte olan boz kurtlar bile rahatsız olarak gökyüzüne bakmaktan kendilerini alandırdılar. Hayır. Gökyüzünde kanatlarını iki yana açarak ısıklık çalarcasına uçup korku salan karaltı yok ortada. Öyleyse gökyüzünün padişahı neden acı acı öttü acaba? Daha başka ne gibi bir belayı başlarına getirecek ki? Onun, gücünü kuvvetini kaybetmenin derdiyle yuvasında kaldığını kim bilebilirdi ki? İstedikini istediği gibi kavrayıp bırakmayan pençesindeki sivri tırnakları yuvasındaki kuru dalları bile zorla tuttu, düşmemek için. Ah başına gelenler! O eski şımarık gençlik günlerinde birlikte kanatlandıkları genç eşine hava atacağım diye tuzağa düşmesine ne demeliydi! İhtiyar kuşçu,*** üzerine kürkünü atarak yıkıldığı sırada o, genç eşinin etrafında çaresizlik içinde gökyüzünde dört dolanarak uçtuğunu son defa görebildi! Sonra gözden kaybetti. İki defa dönüp bakmasına rağmen acı hakikat anlamının çaresizliği içinde kendi yolunu belirleyerek uçup gitmiş olmalı. Onun yaptığı da doğrudur. Ölenin arkasından ölmek akılsızlık demek değil midir? Her şeye rağmen hayata devam etmek gerçek er yüreklilik değil midir? Sonunda bir gün ebediyen veda edecekğini bilerek yaşamak, hem de onuru, gururu elden bırakmadan yaşamak, örnek alınacak bir ömür geçirmek, iki kat büyük er yiğitlik değil midir? Öyle yapabilmekse sadece gerçek alıcı kuşların elinden gelir. Bu arada alıcı kuş demişken, tuzağa ilk düştüğünde kürküyle üzerini kapatarak yıkılan sivri sakallı ihtiyar birazdan açıp daha doğru düzgün bakmadan, 'alıcı kuşum, kurban olduğum alıcı kuşum' diyerek ağzı kulaklarına varırcasına sevinmemiş miydi? Meğer uzun zamandan beri gözü düştüğü için uzaktan uzağa takip ediyormuş!

Sonra sahibiyile kendisinin mücadelesi başladı. Adam kartalı karanlık bir odaya kapatıp deriden tüneğine kondurdu, aç bırakıp iyice zayıflattı. Öyle yapmasındaki amaç, fazla etlerini atması içindi. Hiç kimseye boyun eğmeden, gökyüzünün boşluğunda özgürce devran süren kartal, birkaç gün içinde bir yönüyle öfkesinden, bir yönüyle de sade sudan başka ağzına bir şey girmediği için dermanı kesilip titreyerek vücudundan soğuk terler boşanmaya başladığı zaman sahibi geldi. Kapı gıcırdayarak açılırken kaç günden beri görmediği ışığın parlaklığından mı, yoksa açlıktan içinin geçmesinden midir nedir, gözleri dumalanıp gelen sahibinin silüetini zor fark etti; onun sesini güç bela tanıdı. Kanadını ya da demir gibi sert pençelerini açmaya dermanı kalmamıştı. Keskin gözlerini şaşkın şaşkın açıp kapamadan başka hiçbir şey yapamadı. İşte o zaman kartal kendini ne kadar güçlü görüyor olmasına rağmen, bundan sonraki hayatının, kaderinin iplerinin artık tamamen bu adamın eline geçtiğini iyice fark etti; acıyla boyun salladı. Öyle yapmaktan başka çaresi mi vardı? Bu adam

isterse bundan sonra da aynen böyle aç bırakarak kendisini iyice rezil edecek—tir. Kalın bileğinden, sağlam kayış bağı ile tüneğine bağlanarak mavi gökyüzü—ne veda eden kartal, yeryüzünde adamın hükümrانlığını iliklerine kadar hisset—ti. Mücadelede yenildi. Yalın ayak adam gök padişahını yendi. Tuzağa düştü—ğü an, çırpınıp didinmiş; adamın kucagından kurtulmak için o kadar gayret et—miş, üstelik onun gözlerine darbe vurmaktan bile geri durmamaya çalışan kar—tal, şu anki mücadelenin artık bir işe yaramadığını hissetti. Kartalın bakışından onun içindeki gizli düşüncesini hissetmiş gibiydi sahibi:

— Haydi artık alıcı kuşum, birbirimize dış geçirmeye çalışmak yerine el ele verelim! Dövüşmenin sonu ölüm! İkimizden birinin ölmesinin ikinciye ne fayda—sı olur? Sen bana gurur ver, ben de seni horlamadan bakayım, alıcı kuşum! diye—rek alev gibi yanan gözleriyle bir süre dikkatlice bakıp elinde tuttuğu taze eti ça—kı gibi keskin eğri pençesiyle kopararak çiğnemededen yutmaya başlayan kartalın başını hafifçe okşadı. Dikkat et kurban olduğum, ben senden memnunum! Birbi—rine söz veren dost olalım! dedi, bir an gözlerinden yaş geldi. Sebebi neydi, bel—li değildi. Sahibinin yumuşak, şefkatli sesinden kartal güzelliğın işaretlerini sezip öfkesini bıraktı. Böylece kin bitti. İkisi de sessizce birbirlerini anlamışlardı.

İki gün sonra sahibi kartalının başına örtü geçirdikten sonra, dirseğine ka—dar gelen kalın deri eldivenine kondurarak dışarı çıkardı. Kanatlarını gerine—rek açıp çırpınan, temiz havayı göğsünü gere gere içine çeken kartal kısa süre içinde güç kuvvet topladı. O güne kadar epey bir zorluk çekmiş, bu havayı öz—lemişti. Sahibi sürekli olarak boynunu sıvazlayıp kanatlarını okşayarak tarı—yormuş gibi yaparak kendince kartalını sevip şımartarak uzun bir süre etrafı gezdi. Öyle yapmasının amacı, sesini kartalın kafasına sokarak iyice tanıtmak ve kendine alıştırmaktı. Hayvanla insanın birbirini anlaması işte bu hareketle başlıyordu. Her zaman boyun tüyleri dikilerek öfkesi yüzüne vuran kartal, bu sefer öyle yapmadı; sakinleşerek kısa zaman içinde sahibinin sesine alıştı.

Bir hafta kadar süre geçince sahibi sıradaki ilginç işine girişti. Uzunca bir ipe bağladığı kırmızı eti, atın arkasından toz kaldırarak oğluna çektirerek kendisi köyün kenarındaki boş arazide kartalının başındaki örtüyü çıkarıp hızla ilerlemekte olan ete yöneltiyor, avı yakalatmayı, yakaladığı avı sahibi gelene kadar bırakmamayı öğretiyordu. 'Haydi, haydi!' diye çağırıp sahibi—nin yanına dönerek onun koluna konmayı öğretti. Böylece bir ay bile geçme—den, insanoğlu göğün padişahını artık hiçbir zaman kaçmayacak şekilde alış—tırıp kendine bağladı. Ayrılmaz, birbirine kıyamaz bir ortak olmayı başardı—lar. En önemlisi de birbirlerine inanıp saygı duymayı öğrendiler.

Sonraki günlerde kartal tavına gelerek dağlarda tepelerde nice av yakalayıp nice yıllar geçirdikçe adam ona 'dostum, can dostum' diye sevgisini gösterdi. Başındaki örtüyü sıyrıp elini salları sallamaz, gözüne ilinen avı kaçmasına fırsat vermeden yakalayıp getirse daha ne olsun! Tilkinin az bulunan mavi yünlüsüne, kurdun daha güçlüsü olan erkeğine kadar yakaladı. Gerek dağlardaki avlarda, gerekse büyük bayram meydanlarındaki yarışlarda bir kere bile sahibinin geri

kalmasına meydan vermedi; onun gururunu incitmedi. Bir keresinde sahibinin arkadaşlarının kıskançlıklarından, 'yiğitsen dağ keçisine sal da görelim övdüğün kuşunun gücünü' diyerek saldırdıklarında, sahibi başındaki örtüyü kaldırıp da hedef gösterdiği avı görür görmez, sahibinin gururunu kendi canından daha büyük bilip gerekirse ölümü bile göze alarak içinin alevlendiğini, büyük bir gayret ve inancın varlığını kapladığını hissetmişti. Can dostlar birbirlerini hiçbir söze gerek kalmadan anladılar! Kanatlarını gererek hazırlanıp göğe doğru yükselmeye başlar başlamaz dağ keçileri kartalın bakışının tam da kendilerine odaklandığını hissetmişçesine yamaçlardaki çakıl taşlarını sağa sola savurarak zirvenin kuytu yerlerine doğru kaçmaya başladılar. Sahibimin gururunu bir kere daha yücelteyim, diyen alıcı kuş, dağ keçilerinin arasına dalarak içlerinden en irisinin, boynuzları geriye doğru kıvrık semiz bir tekenin boynuna çökerek gagası ile keskin pençelerini vücuduna geçirdi ve kaşla göz arasında havaya kaldırıp ayaklarını yerden kestikten sonra az ilerideki tepeye bıraktı. Ayakları birbirine dolanan teke can havliyle acı acı meleyerek tepeden aşağı yuvarlandı! Kartal, avının yere 'küt' diyek düştüğünü görmek için havada bir iki tur attıktan sonra süzülerek gelip sahibinin koluna kondu. Sığır derisinden itinayla dikilen uzun eldivenini sıkıca kavrayarak sahibinin koluna iyice tutundu. Öyle yapması, 'Bana olan güvenini boşa çıkarmadım!' anlamına geliyordu. Sahibi onu anlamıştı. 'Kurban olayım alıcı kuşum, benim her şeyim!' diyerek eğri gagasından birkaç defa öptü. Gözlerinde birkaç sıcak damla birikmişti.

Ondan sonra sahibi onu avın ardından göndermedi. Dağ keçisinin bedduasına uğramak istemedi. Kartal istese avını yakalayıp getirebilirdi aslında; onun gücü kuvveti dolup taşıyordu. Ama öyle yapmadı. Ona saygısındandı. Dağ keçisinden sonra tilki ya da bozkurtları yakalamaya gönderilmezdi ki. Öyle yapmak akla yatmazdı, saygısızlık da olurdu. Hayır, o günden sonra alıcı kuşunu, özel olarak yaptığı kafesine de koymadı; yazın sıcağında da kışın dondurucu soğuklarında da tilki derisinden yapılmış kalpağını, siyah yeleğini giyerek alıcı kuşunu koluna kondurup atına bidî, arkadaşları ile birlikte av seferlerine katıldı. Ancak, hiçbir avda diğerleri gibi can dostunu uçurup ava göndermedi. Zaten göndermiş olsaydı, birincilik her zaman onun olurdu. Alıcı kuşu, daha geçenlerde büyük bir dağ keçisini yakalamıştı! Artık hiçbir kuş ona denk değildi! O, hepsinden büyük, hepsinden öndeydi! Bir defasında.

Sonbahardı. Bir gün sahibi ava çıktı. Gözlerinded bir maceraya atılacağı okunabiliyordu. O günlerde Utaş taraflarında zarar veren bir tilki ortada dolaşmaya başlamış. Hiç kimseye de yakalanmıyormuş. Bosteri köyünden Çonsarıoy köyüne kadar olan yöredeki çok maharetli denen dört beş kuşçu söz birliği ederek sabahın erken vakitlerinde kartallarını alıp yola çıkmışlar. Tilkiyi acaba kimin kartalı elinden kaçırmadan yakalar da onun değerli derisini ve namını ele geçirir, diyerek içlerinden sessizce hesap yaparken, bir yandan da kimse kimseye sır vermiyordu. Hemen hepsinin de kendi kartallarına olan güvenleri tamdı. Ancak birbirlerinin kartalına şüpheli ve 'acaba' diye bakıyor ve içten içe heyecanlanıyorlardı. Buylaş ihtiyar da alıcı kuşunu uçuracak

mı acaba, uçurursa ne zaman, en sonunda mı uçuracaktı acaba... şeklindeki soru dolu düşünceler de vardı hepsinin içinde. kavgaya edercesine.

Biraz sonra tilki ortaya çıkıp da yerini belli edince, Bayet Köyü'nden gelen genç kuşçu kendi aralarında konuşmaya dalan ihtiyarların boşluğundan faydalanıp hepsinden önce, kartalına hedefi gösterip havaya bıraktı. Kartalın geldiğini fark eden tilki az ilerideki çalılığa doğru kaçtı. Kartal görür de bırakır mı hiç; yere doğru ok gibi inerek tilkiye ulaşmıştı ki tilki büyük devdikenlerinin dibine saklandı. İlk hamlesi boşa giden kartalın şevki kırıldı, yeniden havalanıp az ilerideki bir taşın üzerine başını dikerek kondu. Tilki yerinden tekrar çıkıp ardından hafif toz kaldırarak çalılıklara doğru ilerlemeye başlayınca başka bir kartal ona doğru uçmaya başladı. O da yakalayamadı. Bak sen şu işe! Her zamankinden farklı olarak kuyruğunu sallayarak kaçan tilki, kartal onu kuyruğundan yakalayıp da yükselecekken, kuyruğunu yere uzatıp taşların kovuğuna girerek kurtulmaz mı!

Öteki kartallar da tilkiyi yakalayamadılar. Bir ara alıcı kuşun örtüsü beklenmedik bir şekilde açıldı. Hiç beklemediği bir anda gözüne gelen ışığa alışamayan kartal göğsü doğru kanatlandı, gözü ışığa alışana kadar bu sefer de can derdiyle ileride kaçan tilkiyi gördü. Alıcı kuş onu hedef bilip atılırcasına uçmaya başladı. Ah, ne yazık ki biraz gecikmiş olmalı! Alıcı kuşla arasında bir urgan boyu mesafe kaldığında tilki sık çalılıkların arasına girmeyi başardı. Birkaç saniye daha erken olsaydı. Tekrar gökyüzüne yükselen kartal, tam o sırada hafif yüksek tepelerin arasında ağır aksak ilerleyen ne olduğu belirsiz bir canlıyı gördü! O kızıl derili şey, yere doğru eğilip tekrar yuvarlanırcasına biraz ilerliyor, durup yerden bir şeyler alıyor gibi hareket ediyordu; kendinden geçmiş gibiydi. Yetti yetmedi demeye kalmadı, sahibi deminki çalılıklara kaçan tilkiye değil de tam bu meçhul canlıyı hedef göstermiş olmalı diyen kartal ona doğru mermi gibi atıldı. Ne olursa olsun, onu yakalaması gerektiği sahibi için! Rüzgâr kulaklarda ıslık çalmaktaydı...

Yuvarlanırcasına ilerleyen 'kırmızı derili canlı', ihtiyar Kıdık'tı. Kasabadaki dükkâna varıp evine çay, şeker götürecekti. Meğer atının üzerindeki hurcun dibi delikmiş. Önce küp şekerler, sonra da kâğıtlı şekerler yol boyunca birer ikişer düşmekteymiş. Fark edince yeniden dönüp yerdeki malzemelerini toplamak için bir eğilip bir doğrulup yürümekteymiş. Uzaktan bağırtı çağırtı sesleri yükselip tehlikeli bir şey hızla kendine doğru gelmekteyken, o sırada yerdeki şekeri almak için eğilip doğrularak arkasına dönmüştü ki hızlı bir şekilde atlarını sürüp kamçılarını sallamakta olan kartal sahiplerini gördü. Tam o anda deminki gürültücü kuş geldi, omzuna bir pençe atarak göğsü yükseldi. O, alıcı kuştı! Uzaktan gözüne kızarak görünen 'canlının' insan olduğunu görünce, kendini hedefine kilitlediğinden hızı iyice arttığı için yönünü değiştirmesine fırsat kalmadan, adamın omzuna pençesini takıp tekrar yükselmişti. İhtiyar Kıdık'ın kırmızı cepkeninin sol omzu kartalın pençesine takıldı. Kartalın hızlı darbesi karşısında dengesini kaybeden ihtiyar yıkılarak yolun boz toprağına belendi. Ufak tefek ihtiyar, ayağına kalkıp üstünün tozunu silkeleyip kendine çeki düzen verene kadar, kartal sahipleri güle oynaya yetiştir.

H E C E Ö Y K Ü

- Aman Allahım! Bu bizim Kıdık amcaymış...
- Burada ne işin var kurban olduğum, bu in cin olmayan vadide, söylesene?
- Adam geyik olayım demiş olmalı, böyle ihtiyarlayınca. Ha ha ha!..
- Maşallah maşallah! Alıcı kuşun gerçekten de güçlüymüş, adama bile saldırıyor.
- Gözüne görünen hedeften vaz geçmeden. Tavında iken demek ki!..
- Maşallah! Maşallah!..

Kendi aralarında gülüşerek eğlenen kartal sahipleri o gün elleri boş dönmesine rağmen, iyice öfkelenen sahibinin bir hafta sonraki avda, ilk önce bırakınca alıcı kuş kurnaz tilkiyi yakalamıştı. Önceki avda da birazcık daha erken olsaydı aslında ona kurtuluş şansı vermezdi. Ecelinin kapıya dayandığını hissedenden tilki canını dişine takarak tam da kartal tırnaklarını geçireceği sırada, birden arkasına dönerek arka ayakları üzerine doğrulup dişlerini göstererek hırlamasın mı! Ama alıcı kuş el çabukluğuyla ondan önce tilkinin ağzını kapatırcasına yakalamayı başarmıştı.

Bir başka defa!

Hayvanların yiyecek bir şey bulamayarak acıktıkları bir ilkbahar günüydü. Elbette, etçil olmayanlar. Onlar her gün ava çıkıp o günkü payına düşen avının sıcak etinden kana kana yiyerek karınlarını doyururken neden acıkacaklardı ki.

Buylaş, kartalını kulübesindeki tüneğine kondurarak her zamanki gibi beslemekle uğraşıyordu. Kış süresince onun önünden eti eksik etmemişti. Hem de her türlüşünü. Öyle yapmazsa kuşun tavı bozulurdu. Ayrıca alıcı kuşları şefkatle besleyerek davranışlarında saygıya yer verilmediğinde onlar kısa süre içinde tüylenip gücünden de tavından da ayrılabilirdi. Onun aklına geleni yerine getirmeliydi. Hatta kuşçunun mahiri, alıcı kuşunun isteklerini önceden anlayarak öyle besler, bakımını yapardı.

Bir gün öğleden sonra Buylaş geldi, her zamanki alıcı kuşunun örtüsünü açıp üzerindeki buharı hâlâ gitmemiş bir dilim eti ona verdi. Yemek vaktini bekleyen kartal, keskin tırnaklarını iyice açtı, kaslı bacakları ile eti kavradı, koparmaya iyice uygun hale getirirken, et birden yere düştü.

— Aman sen de sanki ne varsa; kışın iyice uyuşup tavını biraz kaybettin herhalde, meret hayvan! diyerek her nedense alıcı kuşunu her zamanki gibi şımartıp sevmek yerine, elinin tersiyle boynuna hafifçe vurdu! Böylesi bir şeyi hiç beklemeyen kartal, kanatlarını hafifçe açarak kendini düzeltmeye çalışırken, kısa bağlanan tüneğinden az kalsın yere düşüyordu. İşte o zaman ayak kaslarının derisi soyulup bir süre onun ceremesini çekmesi gerekti. Daha önce sahibinden böylesi en küçük bir azar işitmeyen kartalın öfkesi başına vurmuş olmalı ki kendini tutamayarak kanatlarını açtı, sahibine bir biri ardı sıra vurdu! Buylaş, durduğu yerde dengesini kaybederek kütük gibi yıkıldı. Böylesi sert bir karşılığı beklemeyen adam, kartalın kanat çırpmasından dolayı tozu havaya kalkan kulübenin kapı tarafındaki köşesinden öfkeyle söylenerek toza belenen üzerini silkeleyip ayağa kalktı ve yıkıldığı an eline geçen deve dikeninden avluyu süpürmek için kullandığı süpürgeyle kartala rastgele vurmaya başladı.

— Canı çıkmayası! Ne yapıyorsun sen! Delirdin galiba! Sahibine el kaldırdığına göre kafayı yemiş olmalısın! Kudurmuşsun sen! diye söylenerek süpürgeyi fırlatıp hışımla çıktı. Ardından kapı sert bir şekilde kapanınca, acı maya gibi tatsız, tanımadığı bir koku yayıldı ortaya. Bu neyin kokusuydu acaba? Ne yapacaktı şimdi?

Öfkesi uzun bir süre dinmeyen kartal, ayaklığı üzerinde ikide bir hareket ederek kapıdan tarafa yalvarır gibi bakıp sahibini korku içinde beklemesine rağmen o geri dönmedi.

Mevsim yerinde beklemedi; günler geçti, yaz geldi. Kuşçu ile kartal daha önce aralarında bir anlaşmazlık olmamış gibi yine birlik beraberlik içinde gezdiler. Gerçi, hani birbirlerini darılttıkları fırtınalı günün ertesi, sahibi tan vakti sökmeden kulübeye girdi:

— Affet beni, alıcı kuşum. Bozayı fazla kaçırmış olmalıyım. Yiğitler arasında böyle ufak tefek şeylerin olması normaldir. Elleşelim. Öfke duyma bana. Benim seni nasıl sevip saydığımı biliyorsun, diye konuştu, boynunu okşadı, sıvazladı, tüneğinden alarak gözlerine suçlu suçlu baktı. Kartal, sahibinin verdiği eti, biraz üzüntüyle yemiş ama sır vermemiştir. Acısı ve öfkesi içindeydi hâlâ...

Çoktan beri kanatlarını açarak uçmadan, kulübede esir gibi kaldığı için kartalların içindeki dert biraz hafiflesin dediklerinden midir nedir, günlerden bir gün Bosteri'li büyük kuşçu, kopuzcu dostu Çalagız ile Buylaş atlarına terlik**** vurarak dağa doğru yola çıktılar.

Kartalcılar öyle fazla da yürümediler; her zamanki gibi serbest bırakıp hedefi göstererek uçurdular, arkasından atlarını kamçılıyarak kartallarını ikide bir arkasına bakan ava doğru da göndermediler. Dağın eteğinde bir hayli yükseldikten sonra, aşağıda parlayarak uzanan Isık göl'e doğru yönelten Çalagız kartalını bıraktı. Sahibi avı da göstermediğine göre, temiz havayla ciğerlerini doldurup güç kazanmasını düşünerek bıraktığını hisseden kartal, kanatlarını genişçe açıp aşağıdan zirvelere doğru esen rüzgâra karşı hazırlandı, ta zirvenin en yüksek noktasına kadar yükseldi, iki defa döndü, vücudunun üzerindeki uyuşukluğu attığına kani olduktan sonra, tekrar gelip kuşçusunun koluna kondu. Sonra Buylaş, alıcı kuşunun örtüsünü alıp onu havaya fırlattı. Kulübede uzun süre oturmaktan kanatları uyuşmaya başlayan alıcı kuş, gökyüzünde çok fazla uzağa gitmeden tekrar sahibine yöneldi. Eski toprak kuşçulardan olan Çalagız, kötü bir şeylerin olacağını fark ederek seslendi:

— Hey Buylaş, çabuk ol, saklan! Hayvanını darıltmış olmalısın; üzülmüşe benziyor! diye çağırdı. Demeye kalmadan, Buylaş geçen günlerde güçlü bozanın verdiği baş dönmesiyle alıcı kuşunu darılttığını hatırlayarak hemen atından inip yakındaki büyük taşlardan birinin duldasına saklanmaya yeltenmişti ama üç dört adım kaldı kalmadı, deminden beri kendisini hedef alarak yaklaşan kartal hızla gelip omzuna basınca yıkıldı! Buylaş yere yüzüstü düştü. Hiç sesi çıkmadı; yaptığı hatayı bir kez daha anlamıştı. Sadece kartalın üzüntüsünü nasıl, ne kadar çıkaracak acaba diye pişmanlık duydu. Eğer daha bir hınçla pençesini sıkmış olsaydı, onun cepkeni çengel gibi kılıçtan keskin parmak-

ları karşısında dayanamaz, biz gibi yırtar geçerdi. Öyle yapmadı alıcı kuşu. Ne kadar da fazla gurur yapıp öfkelense de öfkesini tam zamanında bastırmayı bildi; sadece 'eğer bir daha beni öfkelendirecek olursan işte böyle öcümü alırım' demeye getirdi. Yüzüstü düşerken, hiç olmazsa yüzüm gözüm sağlam kalsın diye cepkeninin yakasıyla kapamaya yetişen Buylaş'ın, önünde yattığına emin olduktan sonra, bir defa daha baktı, öfkesi geçmiş gibi varıp az ileri-deki taşa, pat, diye kondu. Gerçekten de büyük bir beladan kurtulduğuna inanamayan Buylaş, kartalın ağırlığının omzundan kalktığını anlasa da, gözümü oyup bir şey yapmasın, dercesine cepkenin yakasının altından hafifçe baktı.

— Hey kötü adam, kalk! Sağlam kaldın! Kolay kurtuldun vallahi! diye yaygarayı koparan Çalagız, dostu geldiğinde belanın geçtiğine tamamen inanarak yattığı yerden kalkıp geldi. Çalagız onun kırmızıya boyanan yüzünü görür görmez:

— Aman Allahım! Bu canavar yapacağını yapmış olmalı! Buylaş, gözünde bir şey yok ya? diye bağırdı. Sıcak kan aksa da gözünün gördüğünü hisseden Buylaş, haline şükredip sevindi. Yüzünün yırtılmış olması önemli değildi; yanağı ikiye ayrılabilir yine de gözü görecekti ya! Eğri kanca gibi keskin tırnaklarıyla çarpıp gitmiş olmalı, yanağı kulağından dudağının ucuna kadar yırtılmıştı. Derisi sıyrılıp kan akarken bile titreyen parmaklarıyla yanağını sıvazlayarak:

— Neyse! Öfkeyse öfkesini, öçse öcünü aldı ya! diye mırıldandı.

Gerçekten de kartal, sahibinin kanını akıtmayı düşünmemişti aslında; sadece ne yapabileceğini göstermek istemişti. Sol pençesiyle omzuna vurup sağ pençesiyle cepkeninin ense kısmından tutayım derken, sahibi beklenmedik bir şekilde başını çevirip yüzünü göğsüne doğru hareket ettirince yanındaki çukura yuvarlanmıştı. Yine de iyi, sahibinin gözünü çıkarsaydı ne olurdu o zaman. Sahibinin arkadaşının eyerin terkisindeki kumaştan biraz kesip yakarak daha dumanı bile çekilmeden Buylaş'ın yarasına bastığını görünce, kartal işlediği suçun farkına varıp başını eğerek ileri geri hareket ederek olduğu yerde kaldı.

O günkü olaydan sonra aralarındaki kin ve husûmet sona erdi. Öfkesi bitti, sinirleri yatıştı. Kartal sahibinin yanına gelerek özrünü beyan da etmedi. Yanağındaki kılıç yarası gibi derin izi gördükçe içten içe pişmanlık duydu. Buylaş'a da büyük bir ders oldu. Daha önce birkaç kere duymasına rağmen, kartalın bu şekilde öç almasına, kindarlığına hiç şahit olmamıştı. Bu ilk ve son oldu.

O günden sonra üç yıl kadar, halk arasında 'sahibine baş kaldırıp saldırmaktan geri kalmayan er yürekli, tam bir alıcı kusmuş' diye anılan, ününe ün katan kartalına daha bir özenle bakarak gururla hayatını devam ettirmişti. Bir seferki ilkbaharda ise her nedense, onu köyün kenarına kadar yaya olarak çıkarmış, örtüsünü açıp kalın bacağından kısaca bağlanan kayışı çözdükten sonra:

— Bundan sonra seni şanına yakışır bir şekilde sevip sayıp besleyemez oldum; zaman tersine dönmedi mi, taze et vermeye bile mecalimiz yetmiyor, kendimize bile bulamaz olduk, bundan sonra bana darılma alıcı kuşum; seni daha fazla zorlamayayım, senden ebediyen razıyım. Bir kere bile gururumu yere düşürmedin, dik duran başımı yere eğdirmedin, hatta bana saldırmam bile benim ünümü artırdı. Bundan sonra kendi yolunu kendin çiz, önüm belirsiz, günahında

kalmayayım, haydi güle güle git, elveda! diyerek gagasını öptü, yaş dolan gözleriyle her zamankinden farklı olarak kartalın gözlerine baktı. İkisinin bakışları birleşti! Saygı, sevgi, birbirlerine olan memnuniyet hissi ikisinin gönlünde de zirvedeydi! Kendisini toparlayan adam kartalın başını dikkatli bir şekilde sıvazladı ve havaya doğru fırlattı. Gitti! Kanatları iyice gerilerek sınırsız özgürlükten başı dönse de her zamanki gibi yükseklerle kanat çırpı. Özgürlük! Artık sonu başı belirsiz gökyüzü tamamen ona aitti. İstedığı gibi yaşayacaktı bundan sonra. Bu özgürlüğü, bu mutluluğu sonunda kendisine veren sahibiydi! Buna iyice inanmıştı.

Kartal dağa doğru kanat çırpıp nokta kadar kaldı, yükseklerle çıktı ama ne yapacağını, yönünü hangi tarafa çevireceğini bilemez oldu. Yuvasının olduğu tarafta artık hiç kimse çoktandır uçmuyordu. İçinde kimse yaşamadığından boş kalıp dağılmış o yuvayı görmek istemedi. Yuvasından ayrıldıktan sonra her şeye rağmen sahibisiyle hayatın ilginç geçen bir dönemini beraber yaşadılar, asıl şimdi ne yapması gerekiyordu? Ya aşağıda, yeşil otların üzerinde kara bir nokta gibi yapa yalnız kalan sahibi? Bundan sonra nasıl bir ömür sürecekti acaba? Ne yapacağını bilemez oldu. Gerçekten de sahibisiyle bir daha dönmek ve görüşmek üzere ayrılmışlar mıydı? Neden? Nasıl? Kartal geri döndü. Ta aşağıda, göl kıyısı boyunca uzanan ağaçların arasındaki köyü, onun kenarında gözlerini gökyüzüne dikerek bakan sahibini gördü ve onların üzerinde iki defa tur atıp, acı acı öterek dağa yöneldi. Ne olursa olsun, özgürlük güzel bir şeydi! Sihirli mi sihirli...

— Kurban olduğum alıcı kuşum, geri dönerek vedalaşmaya mı geldin? Bana kıyamadığını göstermek mi istedin? Ben senden memnunum. İki dünyada da seni unutmayacağım. Bundan sonra kendi başına yaşa, Allah'ın sana verdiği kader yolunu tek başına adımla. Elveda! diyerek mırıldanan sahibi arkada nokta kadar kalıp gözden kayboldu. Daha sonra ikisi bir daha görüşmediler. Sahibinin kartalı durup dururken serbest bırakmasının arkasındaki sır, bir yıl geçmeden ortaya çıktı: Kışın en soğuk günlerinin birinde hayata gözlerini yumdu. Adam, bu dünyadaki kullardan biri olarak artık rızkının tükenmekte olduğunu önceden hissetmiş olmalıydı. Ortada bir cenaze olduğunu kartalın kalbi de hissetti. Sadece köyünde değil, koskoca ilde ünü yayılan kuşçuyu mezarlığa götürüp de tam defin işleri başlamışken, bir kartalın gökyüzünde acı dolu haykırımlarla öterek kalabalığın üzerinde dolandığını gördüler!

- Aha! Buylaş'ın kartalı geldi!
- Hani nerde?
- İşte, işte gökyüzüne baksana!
- He ya, o kartal. Hani şu dağ keçisini yakalayan alıcı kuş değil mi?
- Kızık amcaya da saldırmıştı ya!..
- Onu bırak, sahibi Buylaş'a bile...
- Evet, evet!
- Doğru.
- Tövbe tövbe! Demek ki sahibini tanımış...
- Böylesi can dostluğu nerden görülmüş!

— Vay canına, bir kuşun yaptığına baksanıza!.. diyerek gökyüzüne bakıp kendi aralarında konuştular. Gökyüzündeki bu uçuş, gerçekten de alıcı kuşun sahibine karşı son görevini yerine getirmesi idi.

İşte, şu an o alıcı kuş burada, gücünü kaybetmiş halde, ihtiyarlığa boyun eğip oturuyor. İki metreyi aşan kanatları, havayı yararak kendinden yüz kilo daha ağır gelen dağ keçisini kaldırmak bir yana, hafif bir rüzgâra bile dayanamadan bükülüp sahibini bile taşıyamayan mecalsiz bir yüke dönüştü. Özgürlüğüne kavuştuktan iki yıl sonra bulduğu ikinci eşi de kuşçuların tuzağına yakalanmıştı. O şimdi ne yapıyordu? Nasıl bir kadere razı olmuştu? Sahibi nasıl birisiydi? Meçhul kaldı. Geri dönmedi. İnsanoğlu bu, ne yapıp edip bir yolunu bulup kendine bağlamıştır sonunda! Diri olsa yeterdi. Özellikle sevmiştii o dişi kartalı...

Kartalın düşünceleri gönlünden taşıp dağlarda yankılanan sesiyle bir defa daha acı acı öttü! Ya sonraki eşiyle birbirlerini yeniden bulmaları! Nasıl unutulabilir. İkisinin uçtuğu alan birbirlerine sınırdı. Sahipleri uzun bir süre eski eşini avların ardından göğe uçurdu. Bu sırada onlar farkına varmasa da birbirlerine saygı gösterdiler. Sonunda bir gün, kaderin buyruğu olsa gerek, etrafın yemyeşil olduğu bir bahar günü, ikisinin de gözü aynı dağ faresine odaklandı. Birbirlerinin ardı sıra ava saldırdılar. O av, tam sınırın ortasındaydı. Alıcı kuş daha önce ulaşmasına rağmen diğer kartalın dişi olduğunu fark edip saygı ifadesi olarak avı yalamaktan vazgeçti, yeniden gökyüzüne doğru havalandı. Diğer de erkeğin kendine karşı olan saygısının farkına vardı. İçinden memnun oldu, avı yakalayıp götürdü. Sonraki günler ikisi gökyüzünde dolana dolana birlikte uçmaya ve yarı kınlaşmaya başladılar. Birbirlerini etkilediler. Sonra birlikte yuva kurdular. Her yıl iki yavru sahibi oldular, birisini büyütüp yetiştirerek yuvadan uçurdular. Güçlünün güçsüz yavruyu yuvadan atması, kaderin emriymiş. 'Güçlülerin ayakta kalıp soyunu devam ettirmesi kanunu' gerçekmiş meğer. Çürük soyun devam edip de babalarının adını kirleteceklerine yok olmaları daha iyi değil mi?

Şimdi bu gerçek oldu, bir tanecik yavrusu bile babasını hatırlamadı. Gelmediler geri. Ne kadar ağır ve acı bir durum olsa bile, bu da hayatın kanunuymuş. Herkesin kendine göre kaderi var, acı tatlı. Kendi ayakları üzerinde tuzağa düşmeden yaşar, kazaya belaya uğramadan erkenden ölüme yakalanmazlarsa yeter. Canları sağ olsun! Anne baba için bu bile büyük bir mutluluk kaynağıdır. Babanın yerini alıp yuvayı devam ettirecek birisi elbette çıkar bir gün.

Gökyüzü açık, göz kamaştırıyor. Yazın sıcak günleri. Daha yukarıdaki buzuldan serin bir esinti geliyor, aşağıdaki sıcaklığın yuvaya ulaşmasına engelliyor. Kartalın gözleri karardı. Uçayım, ava çıkayım diyor ama kanatlarının gücüne güvenemiyor. Tekrar yuvaya gelemeyecekmiş gibi. Kurda kuşa yem olacağına... Üstüne üstlük komşu genç kartal daha erken havalanarak onun bölgesini de sahiplenip uçmaya başladı. Gelip ona saldırıp rezil etmesi bile mümkün. Hayır, olamaz! Onurunu kirletmemek için hep yüksek tutması gerekiyor. Gençlerde, kuvveti iyice azalan parmaklarıyla yakaladığı ihtiyar tavşan, yuvaya dönerken ayakları arasında çırpınıp debelenmeye başlayınca, kan ter içinde kalmış, yolda kaç defa 'yere batsın şu meret mide derdi!' diyerek avını bırakıp

gelmek istemişti. Ama midesine acıdı. O olmazsa açlıktan ölürdü. Şimdiyse bir hafta önce yakalayıp yediği tavşana da razı oldu. Daha ne zamana kadar böyle, mide derdiyle uğraşacaktı. Hani ebedi olarak yaşayacak olsa bir yana. Eni sonu ecele baş eğmeyecek mi? Öyleyse neden böyle azap çekip de hayatın olur olmaz bir zevki için canını verircesine mücadele ediyordu. Yuvasından çıkmayarak eli kolu bağlanıp yattığı yerde ihtiyaç giderip kir pas içinde kalacağına layıkıyla ölmek en iyisiydi. Onuruna leke sürdürmeden, ölürlen bile başını dik tutarak ölmek, yiğitlikti. Sadece gerçek alıcı kuşlar öyle yapardı. Yaşamak ne kadar değerli olursa olsun, ecel büyüktü, sonunda canını almadan bırakmazdı. İhtiyarların meydandan çekilip gençlere zamanında yer vermeleri, yeni neslin hayatı devam ettirmesidir doğru olan. İşte ancak o zaman hayat bir adım daha ilerler. Ancak, diriler şanıyla ölerken eceli yenebilirlerdi! Öyleyse...

Kartal, deminden beri kafasını meşgul eden düşüncelerden sıyrıldığında, etraf kararmaya başlamıştı. Gökyüzüne doğru uzanan dağlar, daha bir ürkütücü dikişliip arkadan birden bire saldırıcağı gibi korku veriyordu. Akşamın soğuk rüzgârı, içe işlemeye başladı. Alıcı kuş, göğsünü gerip kendine çeki düzen verdi. Aşağıda cam gibi parlayan göle, onun arkasındaki Güney Alatooların beyaz buzullarla kaplı göze sevimli gelen hayal meyal zirvelerine, onların başları üzerindeki uçsuz bucaksız mavi gökyüzüne iç geçirerek bir süre baktı ve kanatlarını açıp iyice hazırlandı, vadilerde acı bir yankı bırakarak öttü, kendini boşluğa bıraktı! 'Elveda, paha biçilmez hayat! Hayatın güzel günleri, ebediyen elveda!'

Vakti zamanında sınırsız gökyüzünün padişahı olan kartalın ümitle açılan kanatları daha fazla dayanamadı ve arkaya bükülünce, hayvan yamaçtan aşağı kaya gibi yuvarlanmaya başladı. Alıcı kuş, dik zirveden aşağıya eceline doğru ilerledi, önündeki sivri taş a nişan alırcasına varıp çarptı...

Alıcı kuş, daima alıcı kuştur! &

Aydarbek Sarmanbet: 1953 yılında Isık göl eyaleti, Isık göl ilçesine bağlı Karaoy köyünde doğdu. 1973'te askerden geldikten sonra Kırgızavtomaz (Kırgız otomobil ve araba) Fabrikası'nda işçi, Kıyal (Hayal) El Sanatçıları Birliği'nde usta ressam, Bir Mayıs ilçesi Kaymakamlığı Teftiş Bölümü'nde müfettiş olarak çalıştı. 1986-1992 yıllarında Kırgız D. Ü.'ni dışarıdan bitirerek gazeteci oldu. 1990 yılından itibaren *Kamvolflık* gazetesinde muhabir ve tercüman, *Dtykanlar (Çiftçiler)* gazetesinden bölüm redaktörü, *Kırgız Ruhı*, *Zaman Kırgızistan*, *Kırgız Tuusu (Tuğu)* gazetelerinde bölüm müdürü, başmüdür yardımcısı, *Dil ve Keneş* gazetelerinde başmüdür olarak çalıştı. 2007 yılından itibaren Kırgızistan Yazarlar Birliği'nde sekreter, *Kırgız Madaniyatı (Medeniyeti)* gazetesinde başmüdür yardımcı olarak çalışmakta. İlk eseri 1967 yılında *Kırgızistan Piyoneri* gazetesinde yayımlandı. Yazıları günümüze kadar değişik ülkelerin yayın kurumlarında yayımlana gelmektedir. Çeşitli yıllarda Kırgızistan'da ve milletler arası yarışmalarda ödüller almış olan yazar, Kırgız Yazarlar ve Gazeteciler Birliği'nin üyesidir. Eserleri: *Kimça Bel (ince Bel)*, 1989; *Cüke Balban (Cüce Pehlivan)*, 2007

Alatoo: Tanrı Dağları'nın Kırgızistan'da kalan bölümüne verilen ad, Ala dağ

Kuşçu: Kartal, atmaca, şahin gibi kuşları küçükken yakalayıp, kendine ve avcılığa alıştıran, bu işi eğlence ya da av amacıyla yapan insanlara verilen ad; Kırgızca münüşkôr denir.

* *Terlik*: Atların eğrinin altına bağlanana hafif kumaştan yapılan örtü.

İSMAYİL KADİROV
Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

KARA KEDİ

O mahallede tanınmayan bir adamın kedisinin doğumu sonrasında 'bu kadar kediyi ne yapacağım?' diyerek, önüne gelen bahçeye bıraktıklarından biri mi yoksa çocukların çaldıktan sonra biraz oynayıp usanınca çaktırmadan getirip salıverdikleri mi bilmem, ilkbahara doğru bahçede gözleri daha yeni açılmış küçücük bir kedi ortaya çıktı. Bu davetsiz misafir, ev ahalisinin de hoşuna gitti! Böylece beklenmedik bir anda eve giren kedi, orada büyümeye başladı. O evde ihtiyar bir karı koca yaşıyordu. Yavru kedi kısa zamanda ikisini de sevmişti. Kadın kedinin kursağını kısa bir süreliğine de olsa aç bırakmıyor, kocası ise sırtını sıvazlayarak sıcak sobanın* dibinden uzak bir köşeye gitmesine izin vermeden beraber oturuyordu.

Kediye yaşadığı bu hayat hep böyle geçecek gibi geliyordu. Vakit hızla akıp gitti. Yavru kedi kendi kuyruğunu oyuncak ederek oynadığı bebekliği bıraktı ve tüyleri kapkara genç bir kediye dönüştü. Bir gün her zamanki rahat hayatının düzeni bozuldu. İhtiyar adam yatağa düştü. Geçmiş olsuna gelenler falan derken eve giren çıkan insan sayısı epeyce arttı. Aradan bir hafta geçmeden hiç beklemediği ve daha önce duymadığı şekilde bir feryat kapladı ortalığı. Evin sokağa açılan kapısının kenarına bir boz üy** diktiler ve ihtiyarın naşını çadırın içinde bir kenara yatırdılar. Etraftaki karışıklık, ağlama sızlama, feryatlar ve gürültü patırtıdan kedinin de başı döndü. Gecenin geç vaktinde ortalıkta insan iyice azalınca kedi sessizce gelip ihtiyarın naşına yaklaştı. Onun sırtını sıvazlayarak sevmesini, şımartmasını özlemişti. O sırada başına yas örtüsünü alarak diğer tarafa dönüp oturan kadınlardan biri kediyi fark etti ve terlikle vurarak kovalayıp dışarı çıkardı. Kedi yeniden eve giremeyince bahçede gezindi durdu. Ertesi gün, öğleden sonra ihtiyarın naşını evin önüne çıkardılar ve ahabları ile akrabaları sırasıyla onunla ilgili değişik hatıralarını anlatarak taziye konuşması yaptılar. Bu sırada ağlayanların ağlaması da sona erince, toplanan halk cenazeyi kedinin bilmediği bir yere doğru götürdü. Az ileride bir duvarın dibinde olan biteni anlamak istercesine seyreden kara kedinin yüreği sızladı. Acı acı miyavladı. Her şeye rağmen ahibinin geri döneceği ümidiyle kalırsa de ihtiyar geri gelmedi.

Ertesi sene bir yıllık aş1 verilene kadar, ihtiya1 kadın sabah akşam öbür tarafına dönerek kocasının arkasından ağlama âdeti edindi. Kedi ilk zamanlar onun bu haline şaşırıyordu ama bir süre sonra alıştı. Ancak o günlerde eve bir genç geldi. Onun davranışları, görünüşü kedinin hoşuna gitmedi. O genç, ihtiyarın kızının oğlu idi. Genç, kediyi orasından burasından mıncıkladıktan sonra, havaya atıp onun dört ayağı üzerine düşmesini seyretmekten zevk alıyordu. Kedinin sağ1 solu ağrımış ya da bu oyundan bıkmış olması onu ilgilendirmiyordu. Kedinin dili olsa; 'Hangi günahımdan dolayı beni bu kadar zorluyorsun?' diyecekti. Bu işkenceden dolayı kedi, çoğu zaman gence görünmemeye çalışırdı. Bir gün eve bir kamyonet yanaştı ve evdeki eşyaları ona yüklemeye başladılar. İhtiyar kadın, artık tamamen kızının evinde kalmak üzere kendi evinden taşınıyordu. Bu sırada kedi ne yapacağını bilememenin çaresizliği içinde miyavlayarak kapının kenarında beklemeye başladı. Yüklenen eşyaları gözden geçiren ihtiya1 kadın, bir ara bacaklarına sürtünen kediyi kucağına aldı ve sırtını sıvazladıktan sonra, kamyonetin kasasına fırlattı. Yükleme tamamlanıp da kamyonet hareket ederek epey bir yol kat ettikten sonra, adamların birisi kediyi gördü.

— Hayda! Bu kedi de neyi nesi? dedi yüksek sesle. Arabaya kedi bindirilmez. Üstüne üstlük kedi bir de kara. Bize uğursuzluk getirir. Hemen bu kediyi arabadan atmamız gerek!

— O kedi bizim kedimiz. Batıl söze inanıp da hemen uygulamak mı gerekiyor? Kedi kara diye, talihi de mi kara? Rahmetlik kocam çok severdi. Kimseye bir zararı da yok, dedi ihtiya1 kadın.

— Kediyi seviyormuşsa ne olmuş! O şimdi size çocuk mu oldu yani? Haydi, şu kediyi atın hemen arabadan, dedi başka bir adam.

Önceki adam kediyi kaçmasına fırsat vermeden yakaladı, gözlerini kapattı ve ayaklarını birleştirerek sıkıca tuttu. Biraz daha yol aldıktan sonra, arabadan aşağıya atıp yollarına devam ettiler. Yolun kenarındaki tümseğe dört ayağı üzerine düşen kedi, üzerindeki tozu toprağı silkerek tüylerini temizledi; yabancılık çekerek etrafa göz attı. Arabanın havaya kaldırdığı dumandan gözüne ilk anda hiçbir şey görünmedi. Bir süre sonra gözleri aydınlığa alıştığında araba çoktan gözden kaybolmuştu bile. Bomboş dağın kucağında miyavlayarak kedilere mahsus bir şekilde ağladı. Oturup ağlamanın bir fayda etmeyeceğini sezmiş olmalı ki arabanın geldiğı yöne doğru yolun kenarından yürümeye başladı. Yol bitmek bilmedi. Karnı iyice acıktı ve gittikçe derman1 tükenmeye başladı. Derken yolunun üzerine bir akarsu çıktı. Biraz su içerek dinlenmeye çekilmişti ki burnuna tanıdık bir koku geldi. Köprünün ağağının duldasına gizlenip uzun bir süre bekledi. O sırada bir fare kediden tarafa biraz yürüyerek toprağı eşelemeye başladı. Keskin gözlerini farenin üye-

rinden ayırmadan, karnı üzerine sürüne sürüne iyice yaklaştı, bir hamlede fareyi ensesinden yakaladı. Fare bir iki çırpındı ama kedi iyice kavrayarak kaçmasına fırsat vermedi. Oturup fareyi bir güzel yedikten sonra karnının biraz doyduğunu hissetti. Acele etmeden ayakları ile ağzını, burnunu temizledi ve yalanma işi bitince yoluna devam etti.

Bir müddet gittikten sonra, nerden çıktı bilinmez, yolun öbür tarafından iri yarı bir sarı köpek görüldü. Kedinin yüreği ağzına geldi. Köpek hırlayarak kedinin üzerine saldırdı. Kedi hızla yerinden fırladı. Kedi kaçmaya, köpekse bir kuyruk uzaklığında kovalamaya başladı. İşin aksi bu ya, etrafta kuruda olsa bir tane ağaç yoktu, tırmanarak köpekten kurtulması için. Biraz daha gidince yol üstünde borulardan yapılma dar bir köprüye denk gelen kedi, oraya girerek köpekten kurtuldu. Ancak karanlık çökünce çıktı. İki tarafını kontrol ettikten ve köpeğin olmadığına kanaat getirdikten sonra çevreye göz attı. Göz kırpan yıldızlara dikkatli bir şekilde baktıktan sonra kedilik içgüdüleriyle köyünün yakında bir yerde olduğu sonucuna vardı. Sevincinden karnının acıktığına aldırış etmeden koşar adım o tarafa doğru ilerlemeye başladı. Gecenin bir yarısında köye ulaştı ve büyüdüğü evini hemen buldu.

Ertesi gün bu eve yeni evlenen bir çift geldi. Kedi, evin yeni sakinlerine hoş geldiniz dercesine yaklaştı ve ayaklarının arasında dolanmaya başladı. Eski sahiplerinin kendini şımartarak sevmelerine hasret kalmıştı.

— Eyvah! Önümüzden kara kedi geçti, sakın bir uğursuzluk getirmesin?' dedi, gelin.

— Bırakın bu boş inanışları! Bu kedi, bu evin kedisi; her gün önümden geçmesine rağmen ben şimdiye kadar bir uğursuzluk görmedim, dedi onlarla birlikte eve giren kediyi tanıyan komşu. Onların kedininünkü 'yolculuğundan' haberi yoktu. Eğer kedinin dili olsaydı, nerdeyse bir günlük yoldan evini nasıl bulduğunu övünerek anlatacaktı. Kedi de onlarla birlikte eve girdi. Böylece onlar bu evde yaşamaya başladılar. Akşam olunca kediyi dışarı çıkardılar ve bir daha içeri almadılar. Kedi, kapının önünde uzun bir süre miyavladı. Kapı açılmayınca usandı ve çatıya çıkarak yattı. Sonraki günlerde kedi, arada bir eve girmenin dışında çoğu zaman bahçede dolaşmakla vakit geçirdi. Bazen kendi kafasına göre eski sahiplerinin zamanındaki gibi eve girecek olsa, gelin kafasına gözüne vurarak dışarı çıkarıyordu. Evde fare çoğaldığı zaman yatmadan önce eve alıyor ve sabaha doğru yeniden dışarı çıkarıyorlardı. Gelinin kocası bazı akşamlar; 'Eve alsak ne olur sanki zavallı kediyi?' diye hayıflanırdı. O zaman gelin:

— Kediler; 'Evde çocuk olmasa da sadece ihtiyar karı koca olsa, onlar benim hep sırtımı sıvazlardı.' diye dilermiş. Köpekler de; 'Evde küçük bir çocuk olsa da elindekini paylaşarak yesek.' diye iç geçirirmiş, dedi; birilerinden duyduğu sözü kendine dayanarak yaptı.

Bir gün kedi, ev sahipleri farkına varmadan evde kaldı. Evde kimsenin olmamasından faydalananak süt içti. Ömrü boyunca ilk defa o gün hırsızlık yapıyordu. Karnı acıkmamış olsaydı öyle bir şey yapmazdı. Kapı pencere de açık olmadığı için bir süre dayanmasına rağmen sonunda gidip bir koltuğun altında ihtiyaç giderdi. Suç işlemiş olduğundan, göze kolayca görünecek yere yatma yerine, yarı kapalı sobanın içine girerek başköşeye kıvrıldı; sütle karnını iyice doyurduğundan bir süre sonra üzerine uyku çöktü ve uykuya daldı. Gelin akşam gelince süt kabının kapağının açıldığını ve kaptaki sütün eksildiğini fark etti. Ortalığı kaplayan pis kokuyu takip ederek onu da koltuğun altında buldu. Sonunda bunları yapanın kedi olduğunu anlayınca, cinleri tepesine çıktı ve etrafta kediyi aramaya başladı. Bulamayınca;

— Sen hele acele etme, nasıl olsa elime geçersin, diyerek sobayı yakmaya koyuldu. Odunları dizdikten sonra üzerine biraz gazyağı döktü.

Kedi ancak kötü kokulu yağın bir kısmı üzerine döküldüğünde uyanıp başını kaldırdı, tüyleri diken diken ayağa kalktı. Tam o anda kibrit çakılıp odunların üzerine atıldı. Yalımlar anında kedinin üzerine yayılmaya başladı. Korkan kedi sobanın ağzından fırlayarak dışarı kaçtı. Gelin korkarak sırt üstü yere yıkıldı. Kara kedinin üzerindeki yanan yağlar, onu diri diri yakmaya devam etti. Kedi, can havliyle bir o yana bir bu yana mivaylayarak köyün sokaklarında uçarcasına koşturmaya başladı. O günden sonra da bir daha o eve uğramadı...»

Soba; Hikâyede geçen soba Türkiye'deki gibi klasik soba tarzında değil, içi tuğla ile örülü, dışı metal kaplı, yarısı duvarın içine monte edilerek sabitlenen sobadır.

Boz üy; Kırgız çadırı. Cenaze bu çadıra konur ve gelen ziyaretçiler eve girmeden bu çadıra girerek Kur'an okuyup taziyede bulunur.

H E C E Ö Y K Ü

ASANKADIR ESENKANOV*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

ÖFKENİN SONU

Bu kadar büyük bir kışlakta kımıldayan tek bir canlı görünmüyor. Sadece, kışlağın dışında olgunlaşmış, biçilmeyi bekleyen otların başları hışırtıyla sallanmakta. İnsanın beynini kaynatan bir sıcak var. İlerideki otların dört bir yanında neşe içinde öten bıldırcınların sesi duyuluyor. Kışlağın dere tarafında, az ileride büyük, beyaz evden, arada bir uykusundan uyanarak ağlayan küçük çocukların sesi yükseliyor; kreş olarak ayarlanmış bir ev olmalı.

Sessizliğin hüküm sürdüğü kışlakta uzaktan uzağa bir atın nal sesleri duyuldu. Atını dörtlüyle süren kişi sokaktan aşağıya doğru, küçük, eski, siyah eve doğru gidiyor. Siyah evin karşısında eski bir ahır var. Evle ahırın kapıları karşılıklı. Ahır iyice eskimiş; içinde sıcaktan korunmaya çalışan üç eşek bulunuyor. Ahırın duvarları iyice aşındığından, türlü dertlerle beli iyice bükülen bir ihtiyar kadın gibi gösterişsiz ve çirkin bir şekilde ayakta durmaya çalışıyor. Evin etrafında bazıları yan yatırılmış, bazıları da dik duran on kadar yağ kovanı duruyor. Siyah evin duldasına bırakılmış küçük kamyonetin sivri burnu görünüyor. Eski evin damında, göğe uzanan borudan duman çıkıyor. Kapısı açık bu evin içinde eskimiş ve kirden kararmış yuvarlak küçük masanın üstünde rakı şişeleri duruyor. Şişenin biri, üç bardağa eşit olarak doldurulmuş.

— Haydi, bardağımızı Muratbay'ın gelişi için kaldıralım, dedi kadın neşeli bir ses tonuyla. İnsan olduğumuza göre, hayatta işte böyle birbirimizi sayıp, bir iki şişe bile olsa bölüşüp içerek, farklı yerlerde olsak da ara sıra birbirimize uğramamız ne kadar güzel. Böylesi karşılıklı saygıya ulaşan da ulaşamayan da bir sürü insan var.

Kadından yukarıda oturan iki erkek, söylenen sözlerden duydukları memnuniyeti göstermek istercesine ileri doğru eğilip masanın başına geldiler ve bardakları alıp tokuşturdular. Erkeklerden biri kadının kocasıydı. İyice yağlanarak kirlenmiş beyaz kalpağını alnına düşürerek içkileri doldururken böylesi güzel sözleri bulup konuşan hanımına; "Gerçekten de ben bu kadar güzel söz bulup konuşamazdım." diye düşündü içinden. Diğer köşede, yeşil kadife şapkasının düzünü tersine çevirerek giyen adam da boşuna gelmemiş olmanın verdiği mutlulukla oturuyordu. O, dışarıda gizlemeye çalışılarak park edilmiş küçük kamyonetin sahibiydi. Kadının, Murat'a 'bay'ı da ekleyerek şımarırcasına hitap etmesi hoşuna gitti.

Ancak ikisi de hiçbir şey söylemeden, kadına katılarak rakılarını içtiler.

— Birazdan çay kaynayıp, Daniyar da çayını içtikten sonra işe gitmezse çavuş kızar, diyerek kadın tekrar lafa girdi. Ot biçmeyi bitirmeye çalışıyordu bu arkadaşın. Ot biçme işi başladığında, Oy Talaa'nın otlarını biçme işini üzerine alır. Murat, sen istersen ayaklarını uzatarak biraz dinlen. Ondan sonra kamyonetinle bitirilecek işleri bitirip gelir, alıştığın ev değil mi, yatarsın. Şimdiyse ben ikiniz için hemen yumurta pişireyim. Şimdilik... Akşamkini artık arkadaşın düşünür.

Tam o sırada yaklaşan atın nal sesleri duyuldu.

— Çık da bak bakalım, kimmiş? dedi, Daniyar hanımına. Kendisiyse boş şişeyle bardakları yuvarlak masanın altına koyup diğer içilmemiş şişeyi ise yüklüğün arkasındaki bir oyuga sıkıştırarak beklemeye başladı.

— Çavuşun yardımcısı Cekşebay'mış. Doğrudan bu tarafa geliyor, diyerek içeri girdi kadın.

Kadın tekrar çıksam mı, yoksa girsem mi diye düşünürken, atın sesi tam eşiğe yaklaşmış durdu ve çavuş yardımcısı Cekşebay'ın öfkeli sesi duyuldu:

— Şarapat, beri çıksana!

Şarapat'ı eşikte görür görmez daha da öfkeleni:

— Daniyar nerede? Siz ne yapıyorsunuz? Evde kaldığınız yetmiyormuş gibi bir de benimle saklambaç oynayıp gördüğün hâlde içeri kaçırıyorsunuz. Sizde hiç utanma yok mu? Yoksa sizin canınız diğerlerinkinden daha mı kıymetli?

— Eve arkadaşımız gelmişti de. İşte, kamyoneti orada duruyor...

—Yahu madem öyle, biriniz gidince diğeriniz evde kalsanız. İkinizin birden avare olması da ne demek oluyor?

—Biz de tam birer bardak çay içip gelmek üzereydik. Haydi, sen de gel. Sen de birkaç yudum bir şey iç diyerek Şarapat her zamanki gibi çenesiyle çavuş yardımcısının atının dizginini tuttu.

— Sağ olun, kalsın yemeniz içmeniz. Şimdi oturup içki içmenin vakti mi? Şu Daniyar denen herif, traktörünü tarlada bırakmış da göbeğini göğesini dikip yatıyor mu? diyerek iyice hiddetlenince, Şarapat'ın demin midesine yuvarlandığı şey vardı ya, birden celallendi ve haklarını saymaya başladı:

— Ne yani, biz hiç dinlenemeyecek miyiz? 'Güneşin çıkışından batışına dek çalış.' diyen bir kanun mu varmış! Öylesi bir kanun yok burada. Eğer kanunları bilmiyorsan öğreteyim; yedi günün beş günü çalış, iki günü dinleniyor devlet. Karşınızda, acaba ne yapacak diyerek saygımızdan dolayı sessiz kaldıkça kendinizi dev aynasında görüyorsunuz zaten... Durup dinlenmeden çalıştıkça iyice tepemize çıkıyorsunuz!..

Çavuş yardımcısı birkaç defa bir şeyler söylemek için ağzını açacak oldu fakat Şarapat iyice sinirlenmiş ve cinleri tepesine çıkmıştı bir kere, duracak gibi değildi. Bunu anlayınca, kamçısının ucu ile Şarapat'ın omzunu dürttü, bir şey söylemek için.

Şarapat fırladı:

— Ne var?

Ağızından biraz önce içmiş olduğu rakının kokusu yayıldı. Bunu hisseden Cekşebay daha fazla kendine hâkim olamadı:

— Kadın başınla rakı içeceğine, babanın kanını iç emi. Bir de bana karşı gelmez mi. Hangi yüzle iki günlük tatilden bahsediyorsun. Tam da ekinlerin, otların olgunlaştığı zamanda, sıcaklar günden güne her yanı kavurmaya başlamışken hangi domuzun dinlenmek için bataklıkta belenip yattığını gördün?

Rakının iyice tesirine giren Şarapat, ağızından köpükler çıkaracak kadar ileri atıldı:

— Babama kurban ol, ahmak herif! Tarlada gezip bataklığa belenen pis domuz sizsiniz. Rakımı sen mi satın aldın da babamın kanını karıştırıyorsun? Senin hangi rakını içmişim ben ha, ahmak! diyerek atın dizginini daha sıkı bir şekilde tutarak.

Evden diğer ikisi de çıktı. Dışarı çıktıktan sonra kamyonet sürücüsü Murat, yeşil kadife şapkasını başından çıkarıp tekrar giydi, kim olduğunu çavuş yardımcısının fark ettiğini düşünerek:

— Kadına saygı göstermeyen, anlayışsız ahmağa tutanak tutmak gerek! diye bağırды. On beş gün yattığında kadınlarla dalga geçmenin ne demek olduğunu o zaman öğrenir!..

Onun ardından kamyonet sürücüsü daha sözünü bitirmemişti ki Daniyar bağırarak gelip Cekşebay'a vurmaya başladı.

Canı yanan Cekşebay, can havliyle Daniyar'ın sırtına kamçısıyla bir kere vurdu, ikincisini vurmaya hazırlanıyordu ki atı dizginlemekte olan Şarapat atılıp kamçıyı tuttu.

— Ona vuracağına bana vur! diyerek adamın bacağına vurmaya başladı. Çavuş yardımcısı kamçısını kurtarmak düşüncesiyle güçlü bir şekilde çekince, kamçının başındaki bakır, kendine vurmaya çalışan Şarapat'ın yüzünü yırtıp geçti.

Yüzünün "cız" ettiği an boş eliyle sıvazlayıp baktığında; elindeki kanı gören Şarapat canının acısıyla bir çığlık kopardı, Cekşebay ise kurtulur kurtulmaz gevşeyen dizgini çekip atın sağrısına ayağıyla vurarak koşturdu. Şarapat çırpınarak kamçıyı bırakmadan sürünmeye başlayınca kamçının bileğe geçirilen yeri koptu, kamçı elinde kaldı.

Cekşebay üç kişinin kovalamasından kaçarak uzaklaştı. Bağrıların yükseldiği yere, köyde kalan yaşlılar, çocuklar birer ikişer toplandılar. Şarapat onlara göstermeden kamçının başını yüzündeki yaranın kanına birkaç defa değdirdikten sonra, toplananlara dönerek dert yandı:

— Ahh ah!.. Bakın, görün, yüzümü işte böyle yaralayıp kaçıp gitti, şu sarhoş domuz. Bunca yıl birlikte yaşadığım kocam Daniyar'a bile bir kere olsun dövdürmüş müydüm kendimi? O domuz ise rakıya iyice doyup yüzümü böy-

le yırtıp gitti yüzümü. Beni dağda yaşayan, hısım akrabası olmayan biri gibi sanıyor. Bu adam havalara girmiş olmalı. Kendini ne sanıyorsa, ihtiyar anasını her gün karısına dövdüren şey! Beni de öyle sanıyor, herhalde! Ben de senin bu havanı indirmezssem, ölmüş babama kavuşayım! Çavuş yardımcısının yaptığı sadece bu değil. Geçmiş yıllarda, ben koyun bakarken, veterineri özellikle aracı edip bana yaranmak için koyun kesip önümde düğmelerini ilikleyerek kadife bir paltoyu hediye getirdiğini hepiniz biliyorsunuz ya. Beni hafifmezrep sanıyor herhalde. Şimdiki devir, kadınların devri, eşitlik devri olduğunu ona öğreteceğim. Sür Murat kamyonetini. Şu kanım kurumadan beni ilçeye, polise yetiştir. Kanım kurumadan diyetini devlet alsın!

Böylece, Şarapat harabe ev ile eski ağılın arasındaki tozu kaldırırcasına koşarak kamyonetin içine hışımla oturdu. Arkasından yavaşça yürüyüp yanına gelen Daniyar, kabine başını uzatarak kimsenin duyamayacağı şekilde Şarapat'ın kulağına fısıldadı:

— Eve girip deminki kalandan bir yudum alsan?...

Murat, Daniyar ve Şarapat deminden beri açık kapıdan eve girip kapattılar ve sonra hızla dışarı çıktılar. Şarapat evden çıktıktan sonra, eline geçen her şeyi yiyecek gibi bir hışımla kamyonetin kabinine girip oturdu. Kamyonetin kapısını kapatınca, Daniyar el sallayıp yumuşak sözlerle tembihte bulundu:

— Sen dosdoğru Amankul eniştemin yanına git. Biliyorsun, Pazar yöneticisinden sonra ikinci önemli ismidir. Evi de tam olarak pazarın arkasında. Cezaevi polisiyle komşular. İki bir kâse çayı bölüşüp içecek kadar yakın dostlar. Hiçbir yere uğramadan Amankul eniştemin yanına gidersen gereken her şeyi o yapar. Benim söylediğimi söyle.

Daniyar, söyleyeceklerini bitirdikten sonra, şaşırılmış halde seyredenlerin önünden geçerken "ne yani, ben öyle kaale alınmayacak biri miymişim!" dercesine caka satarak bakıp geçti. O sırada Şarapat dirseğini kabinden çıkararak seslendi:

— Söyleyin ona. Onu hapislerde çürüttürecek. Bunu istemiyorsa, ben işlemlere başlamadan arkamdan yetişip gelsin, af dilesin, diyerek uzaklaştı.

Büyük bir pişmanlığa kapılarak kendine hâkim olamadığı için bu durumlara düştüğünden dolayı utanan Cekşebay, kafasındaki türlü düşünceler içinde atının dizginini Daniyar'ın bıraktığı traktöre doğru çevirip sürdü. Traktörün yanına geldiğinde attan inip bir müddet oturup dinlendi, bir sigara içti. Nasıl olup da insanların arasından deminki üç kişiye benzeyenlerin bulunabildiğine şaşırarak kafa yorgunluğu ve başına üşüşen türlü düşünceler arasında ot biçmeye girişti... &

Asankadır Esenkanov: 1938 yılında Narın şehrinin Tyanşan kasabasına bağlı Kazankuygan köyünde doğdu. 1962 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni, 1976 yılında Moskova'daki Parti Yüksekokulu'nu bitirdi. *Kırgızistan Piyoneri*, *Leninçil Çaş* (Leninci Genç), *Sovettik Kırgızistan*, *Narın Pravdası* gazetelerinde görev yaptı. Eserleri: *Buluşma* (Hikâyeler), 1961; *Benim Portrem* (Hikâye), 1968; *Beyaz Yağmur* (Hikâye), 1983

H E C E Ö Y K Ü

AYIM AYT BAYEVA*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

UĞURLAMA

* ğabeyiydi-kardeşiydi, geliniydi-kocasıydı... derken bizim ailemiz, annemizin deyimiyle, 'cıvıl cıvıl, kendi halinde birlik beraberlik içinde yaşayan bir *Şehirdi*.' Ah, o masmavi gökyüzünü, gönlün neşesini, günlerin huzurunun bozup gençliğin mutluluğunu, yiğitlerin ömrünü elinden almaya çalışan bin dokuz yüz kırk birinci, kırk ikinci... yıllar hiç unutulur mu?

Önceleri biz sekiz kişiydik, altımız kaldı. Sonra beş, dört... derken, en sonunda evde sadece annemle ben kaldık. Bayramlık elbisesinin yerine asker kaputunu, günlük ayakkabısının yerine asker botunu giyerek savaşa gitmeye hazırlanırken karlarla kaplı Ala-Toosunun¹, sevdiğinin, şefkatli ana babalarının hayallerini gönüllerine yazmaya çabalayan çakmak gözlü delikanlıların kaçına şahit olmadık ki!

Her gün demiryoluna çıkıp batıya doğru koşarcasına yol alan tren katarlarının ardından uzun süre nemli gözlerle bakmak, sonra da iç çekerek eve dönmek, o yıllarda annemle benim alışkanlığımız olmuştu.

- Yolun açık, sağlığın yerinde olsun ağabey!
- Sağ salim çabucak dön, oğlum!
- Yüreğim daima seninle olacak sevdiğim.

Dilenen iyi dilekler, nazik davranışlarla kutsal ümitler, sıcak hisler, kendince bir nehre dönüşerek askerlerin bindiği trenlerle yarışarcasına akacak gibi sezilirdi.

Hepsinden de öte, 1941'in son günlerindeki bir uğurlama, şu an bile hatırlımdan çıkmıyor. Ben o gün demiryoluna yalnız çıkmıştım. İşten daha yeni gelip sobayı tutuşturmaya çalışırken, kapının önüne bir Gazik marka araba gelip durdu. Sevinçle koşarak evden çıktım. Çünkü yüreğimin her köşesinin beklediği eşimin, geçenlerde yine böyle bir arabayla eve gelip gitmişliği vardı.

— Bu mektup size olmalı, asker elbiseli şoför beni görür görmez döş cebinden avuç içi kadar kâğıdı çıkarıp bana uzattı.

Mektuba hemen oracıkta aceleyle göz gezdirdim: "...Biz şu an batıya doğru yola çıkmak için Pişpek² istasyonunda bekliyoruz. Çalıştığım kuruma gidip oradaki arkadaşlarımla da vedalaşamaya fırsatım olmadı. Sebebini onlara sonra mektupla bildiririm. Seni ise her ne olursa olsun görmem gerek. Sana mektup getiren bu arabayla gelmeni bekliyorum. Sakın gecikme!"

Al sana, şimdi Abuke de³ mi gidecek yani? Mektubu okur okumaz sendeledim. Nedense, o zamana kadar Abuke'yi hiç uzaklara gitmeyecekmiş gibi

düşünürdüm. Aslında o, bundan bir ay kadar önce çağrılmış, Frunze'deki⁴ asker bölüğünde bir müddet kalmıştı. O günlerde yarım saatliğine de olsa bazen eve uğrayıp hal hatır sormayı ihmal etmezdi. Bana hep bu şekilde devam edecekmiş gibi gelirdi.

— Gerçekten gidiyor mu?

— Vakit dar, kımıldayın, şoförün acele ettirmesi düşüncelerimden uyandırdı.

— Tren ne zaman yola çıkıyormuş acaba? Evden son defa bir şeyler yemeden mi gidecek? Ne yapacağımı şaşırılmış bir halde elim ayağıma dolaşmıştı.

— Ah, eve gelip de bir şey yemeye zaman mı var. Tren onu bekler mi sınırsın? şoför surat astı.

Koşarak eve girip gıda dolaplarının içini karıştırmaya başladım. Sonunda biraz kurut⁵ ile iki tane nardan başka layıkıyla hiç bir şey bulamadım. Bunları alelacele sarmalayıp paltomu giyerek hemen koştum.

Bindiğimiz araba Pişpek'e geldiğinde önümüze gülerek biri çıktı. Kafasında kulaklı kalpak, üzerinde bembeyaz kısa kürk, ayağında sıcak botu vardı. Abukemmiş.

— İşte, bekledin gelir dediğin buymuş! O gözleri tebessümle dolu ellerini açtı ve "Hadi gelsene." Arabanın kapısı açılır açılmaz, atlayacak küçük çocuğu alacakmış gibi ellerini uzattı.

O andaki görünüşü sanki hayalime sonsuza dek silinmeyecek şekilde kazanmış olmalı ki onun kısa boylu ve sağlam vücudu, görene sıcak hissedilen dış görünüşü, güldükçe parlayarak görünen dümdüz dişleri, gülümseyen kara gözleri sanki bugünkü gibi aklımda.

İstasyon meydanında yola çıkacak olan delikanlılar o gün de hayli fazlaydı. Biri ri çoluk çocuğunun, diğeri anne ve babası ile yakınlarının ortasında kaldığı gibi bazı gençler de nişanlıları ile yan yana bekliyorlardı. Onlar birbirlerine özlemle bakıp fısıldaşırken, arada kaygılı bir şekilde düşüncelere d alıyorlardı. Biraz daha beride duran ikisinin birbirlerine karşı davranışları diğerlerinden farklıydı, aynı şekilde kımıldamadan suskun, sözleri tükenmiş gibi sessizce bekliyorlardı.

— Hey, şuradaki ekmekler satılıyor!

O askerin yanındaki gelin sanki bahane arıyor da bulamıyor gibi hemen biraz ötedeki dükkâna doğru sevinçle seslendi:

— Şehirdeki ekmek dükkânlarında sıra çok fazla. Burada ise ekmek olduğunda beklemeden alıp gidiyorlar.

Gelin birden dönüp dükkâna yöneldi. Asker delikanlıysa ağzını açmaya fırsat bulamadan ardından baka kaldı. O esnada istasyon görevlisi; "Yoldaşlar, vagonlara girip yerlerinizi alın!" diye seslendi.

Peronda bekleyenler kucaklaşıp öpüşmeye başladı; bazıları hiç konuşmadan ıslak gözlerle karşılıklı bakarken, kimileri de hüngür hüngür ağlayarak vedalaştılar. Deminki eşi dükkâna giden yiğit ağzındaki sigaranın kalanını yere attı ve ayaklarıyla ezmeye başladı; gözleri eşinin gittiği tarafta. Biraz baktıktan sonra, üzgün bir halde yürüyerek vagona girdi ve görünmez oldu.

H E C E Ö Y K Ü

Deminden beri istasyon salonuna girip çıkanlara bakmaktan vazgeçip gözlerini onlardan çevirerek bileğindeki saate sık sık bakan ve bu durumdan oldukça rahatsız olduğu anlaşılan, esmer renkli bir genç o an bizim yanımıza geldi:

— Sadece biz kaldık sanırım, dedi Abuke'ye dönüp. Haydi, artık biz de girelim.

O, gömleğinin yenini kaldırarak bileğindeki saate bir daha baktı. Abukem'le vedalaştıktan sonra, ben o kişiye ellerimi uzattım:

— Selamette olun, siz de dileğinize ulaşsınız inşallah, dedim. O, birden beni kendine doğru çekerek alnımdan öptü ve "Aklına bir şey gelmesin." dedi. Sesinde hüznün ve sitem vardı. Soru dolu gözlerle Abuke'ye baktı.

— Beklediğimi göremeden gidecek olmama baksana, bilemiyorum neden gelmedi acaba? Bu bacımla böyle vedalaşmamın sebebi, hiç olmazsa hayalimde kendi hanımımı öpmüş olayım, dedim.

— Elbette, böyle yapmanız güzel bir şey. Abuke ona gülümseyerek başını salladı ve "hadi buyur" deyip sağ elini yayararak onun vagona girmesine yol verdiğini belirtti.

Trenin karaltısı gözden kayboluncaya kadar hüznünlü bir şekilde arkasından bakarken "Ahh... Başıma gelenler!" diyen sitemli sesi beni ürpertti.

Dolgun vücutlu, buğday tenli gelinmiş. Nefes nefese kalmıştı, gözlerinden yaş akmaya başladı; burnunun direği sızlıyor gibiydi. Onu bir yerde görmüşüm sanki, gözlerime tanıdık geldi.

— Tüh, ah şu başını gözleri kör olası geçim derdi ah!

Gelin, başına örttüğü kızıl güllü şalı sanki boğazını sıkıyormuş gibi çenesinden çekip gevşetemediği için rahatsızlanıyor gibiydi.

— Sizin yakınlarınızdan biri de mi gitti yoksa biraz önce? Gözünü tren yolundan alamayarak üzgün bir şekilde duran geline acıyan gözlerle bakarak yavaşça sordum.

— Yakın, hem de ne yakın; yüreğimin yarısı! Onu uğurlayamayan ben, zavallının biriyim işte böyle.

Meğer o gelin, Abuke ile birlikte vagona giren delikanlının eşiymiş.

— Haberi öğlen vermişler; Yola çıkmak üzereyiz, diyerek. O sırada evde olmayışına yanayım. Başını yemesin şu geçim derdi. Hemen bugün gideceğini bilseydim... Ah!

Gelin trenin gittiği yöne doğru bakarak hem konuşuyor hem de ağlıyordu.

— Yeter artık, akşamüstü ağlamayı bırakın. Koluna girerek demir yolunun kenarından beriye doğru yürüdüm. Onun yerine tezelden sağ salim gelmeleri için dua edelim. Hepimiz de yüreğimizin yarısını uğurlamıyor muyuz?

İstasyondan ayrılıp gelini uğurladıktan sonra kendi yoluma düşerek eve doğru giderken deminki dükkâna giren gelin görüldü. Kolunun altına iki ekmeği sıkıştırmıştı.

— Eşinizle vedalaşmaya fırsat bulabildiniz mi? diye sordum yaklaşınca.

— Aman... birlikte bekledik ya, yetmez mi onun için?.. Hiç umursamaz bir tavırla cevap verdi ve köşeye varınca aşağıya doğru döndü.

— Ey Allahım! Demek ki her insanın yürek teli başka oluyormuş. Böyle insanlar da var, dedim içimden, deminki cevabından sonra. Belki de onların gönülleri soğumuştı.

Ya biz? Ya Abukem? Sevmesi nazik, hasrete dayanıklı, vara yoğa alışmış biri. Demek, onun yüreği ne kadar nazik olursa o kadar dayanıklı olmalıydı. Kanlı savaşa, kara sürgüne giderken bile tebessümle bakıp şakacı tavrını bozmamasına baksana. Ne yazık ki bu şekilde, güzel insanların kaç tanesi her gün gidiyor! Allahım, onların en kısa zamanda sağ salim geri dönmelerini göster!

Eve gelinceye kadar gönlümde türlü düşünceler gezindi durdu.

Annem daha gelmemiş. O, sabah erkenden kalkıp oğluna kurşun isabet eden akrabalara gitmişti. Evde kımıldayan bir canlı yok, gönlüm daha beter çöktü, yalnızlığı iyice hissettim. Girişteki odada masanın üzerinde, gündüz soforün getirdiği mektubun açık halde durduğunu gördüm.

Gönlümü sıcak bir his sardı, ondan başka evdeki hiçbir şey gözüme görünmez oldu. Mektup değil de sanki Abuke'nin kendisi oturuyormuş gibi gönlümü nasıl da bir ışık kapladı. Mektubu avucuma alıp göğsüme bastırdım... O an; "Bugün batıya doğru yola çıkmaya hazırlanıyoruz." satırlarını görünce az önce ortaya çıkan sıcak ışık yitip gitti, gönlüm yeniden karanlığa gömüldü. Kanepeye yığılıp kaldım. Abuke'yi uğurlarken ağlamamaya çabalamıştım... Oysa gönlüme gölge düşüp gözüme yaş gelmemesi için onun neseli tavrı, şefkatli davranışları yardımcı oluyormuş meğer.

Ondan sonra hıçkırıklara boğularak ne kadar süre kanepede yattığımı bilmiyorum. Bir ara pencerenin dibinden her nasılsa gizemli bir ısıklık duyuldu, ortalığı hışırtı sesleri kapladı. Ayağa kalkıp baktığımda, dışarıda şiddetli bir tipinin yolun kenarındaki karları uçurmakta olduğunu gördüm.

O günden sonra daha kaç defa karanlık akşamlar, kaç defa aydınlık sabahlar gelip geçti... &

Ayım Aytbayeva: (1917-1975) 1917 yılında Karakol ilçesi, Çelpek köyünde doğdu. 1928-1929 yıllarında, Prjevalsk (Karakol) şehrindeki yetimhanede kaldı. 1929 yılında Kırgız Kadınlar Sanat Okulu'na nakledildi. 1930-1935 yılları arasında Leningrad'daki, Gertsen Pedagoji Enstitüsü'nde okudu, Kırgızistan Pedagoji Enstitüsü'ne geçiş yaptı. 1942 yılında mezun oldu. 1948 yılına kadar Kızıl Kırgızistan gazetesinde önce edebiyat uzmanı, sonra bölüm başkanı olarak çalıştı. Yazarlık hayatı adı geçen gazetede çalıştığı yıllarda başladı. 1936 yılında Kırgızistan Piyoneri gazetesinde, çocuklar için yazılmış Kara Balaban (Kara Balaban) ve Birinci Mektep (İlk Okul) adlı hikâyeleri yayımlandı. Tamçı Kan (Bir Damla Kan) adlı romanı, edebiyat hayatında önemli bir yer tuttu. Bazı eserleri Rusça'ya ve diğer SSCB ülkeleri dillerine çevrildi. 1959'dan itibaren SSCB Yazarlar Birliği üyesi oldu. Eserleri: Sırduu Konguroo (Gizemli Çan)-1960; Turmuş Çakırat (Hayat Çağırıyor)-1960; Atanın Cagoosu (Babanın Yakası)-1963; Torsogoy (Tombul)-1964; Tamçı Kan (Bir Damla Kan)-1966; Atanın Amanatı (Babanın Emaneti)-1971. *Pişpek*: Bişkek'in eski adı.

Frunze: Bişkek'in eski adı. Bu adı kuşatma ile Bişkek'i alan Rus komutandan almıştır.

Ala too: Tanrı Dağları'nın Kırgızistan'da kalan kısımları.

Abuke: Abdıkadır'ın şımartma şeklinde söylenişi.

Kurut: Tuzlu çökeleğin yuvarlak şekilde kurutulmuş hali.

AYIM TALGATBEK KIZI

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

BASKIN

Süslü araba, büyük caddeden döndükten sonra korna çalarak farlarıyla akşamın karanlığını aydınlattı, bir bahçe kapısından içeri girip durdu. Kornayı duyan genç ihtiyar, kadın kız heyecanlanarak dışarı çıkıp beklemeye başladılar. Ciguli'den dışarı çıkan genç:

— Müjde! Gelin geldi! diye bağırdı.

— Haydi, gözünüz aydın, diyerek iki gelin arabanın arka kapılarına yaklaştılar.

Utanarak kafayı eğip yere bakan gelini eve getirdiler. İhtiyar kadınlar gelinin başından şeker saçtılar. Gelinin başına eşarby Ermek'in annesi bağladı. Her hangi bir kavga gürültü, ağlama olmadan gösterilen yere oturdu, yeni gelin.

— Kurban olayım, eşinle birlikte ihtiyarla! diyerek kaynanası yüzünü okşadı ve gelinini saygı ifadesi olarak karşısında eğdirdi. İhtiyar kadınlar, genç kızlar sırasıyla başına eşarp bağlayıp gelini görmek için girip çıkmaya devam ettiler. Semaverde fokurdayarak kaynayan çaydan servis yapıldı, sofraya daha yeni pişirilen boorsok dağıtılıp çeşitli tatlı ve pasta çeşitleri kondu. Evin içi gülüşmeler ve neşeli konuşmalarla doldu. Kapının önünde müzik çalıyordu. Millet toplanmaya başladı. Düğüne gelenler için koyunlar kurban edildi. Ceplerine şekerlemeler ve cevizler doldurulan, ellerinde çeşitli bisküviler tutan çocuklar bir o yana bir bu yana koşup oynamakla meşguldüler. Yeni gelin köye sevinç getirdi. Genç damat arkadaşları ile birlikte dışarıda mutluluğunu bölüşmekteydi. Bir kasa meşrubat, bir koyun, birkaç kutu tatlı ile bir miktar parayı yağlığa saran ev sahibi Tursunbaylar gönül almaya gittiler. "Yeni hısımlar bizi güzellikle karşılayıp misafir ettiler. Nikâh merasimi ve düğün başlasın." diyerek merakla bekleyenlerin merakını giderip ertesi gün akşama doğru döndüler, gönül almaya gidenler. Yirmi bir yaşındaki genç imam nikâhını kıydı. Kadın ve kocanın hayatı, birlik beraberlik, evlilik hayatı hakkında bir sürü âdet ve kurallar, örnekler dile getirildi. Etrafta oturanlar büyük bir saygı ve sessizlik içinde dinlediler ve nikâh merasimi sırasında kâselerdeki çaylarını yudumlayarak genç damat ve geline dualarını ettikten sonra dağıldılar.

Ertesi gün, yeni gelin ve damat için düğün başladı, misafirler çağrıldı. Her biri ellerinde birer paketle misafirler gelmeye başladı.

— Yahu kardeşim, bana neden müjdeli haberi geç verdiniz?

— Gelininiz hayırlı olsun!

— Sağ olun, geçin, buyurun!

H E C E Ö Y K Ü

Her birinin dargınlığı kırgınlığı bitti, çeşit çeşit sırlar, başlarından geçen ilginç olaylar ortaya dökülüp başkalarından duyulan yenilikler dile getirildi, sıcak çaydan içilerek aceleye getirmeden uzun süre oturup gönül eğlendirdiler.

— Biliyor musun, Duulat'ın oğlu evlendiğinde düğününe on beş adam kovalamaya gelmiş diyorlar, diyen kambur ihtiyar kadın yeni bir laf başlattı.

— Aa, neden o kadar çokmuş?

— Orasını kim bilsin, Duulat'ın canını burnundan getirmişler.

— Bırak, bırak, ona zaten öyle bir şey yakışır. Şimdiye kadar toy düğün yapıp kimi doyurmuş ki?

— Gelini nereden almışlar?

— Narın'ın öbür başından diyorlar.

— Adı batasınca... ööv! Karaçiy denen bir köydenmiş.

— Daha önce tanışıyorlar mıymış?

— Nerden bileyim... Narın'daki amcası bulmuş olmalı.

Tam o sırada kapıdan biri hızla içeri girdi:

— Baskına geldiler! Baskıncılar!

— Hayda! Bu ne diyor yahu? Deminki kambur ihtiyar kadın, elindeki kâseyi yere bıraktı.

— Nerdeler, hani? Oturanlar hep birlikte ayağa kalktılar.

— Haydi karşılayın!

Eve üç uzun kadın girdi.

— Utanmazlar. Cipek'imiz nerde? Pantolonlu sarı kadın söze girdi. Nerde, çabuk söyleyin?

— Buyurun, kızlar! Başköşeye geçin. Buyurun! diyerek damat tarafı, salonu gösterdi.

— Başköşenize kendiniz geçin! Cipek nerde? diyen zayıf uzun boylu kara olanı emir verircesine konuştu. Neden koyun hırsızları gibi kızımızı kaçırdınız?

— Affedersiniz, sizin önünüzde boynumuz kıldan ince, hısımlar. Sakin olun, çay içelim. Gelenek böyleymiş, dedi Tursunbay, kadınların önüne çıkarak.

— Gelenek göreneklerinizi biz bilmeyiz! dedi, birisi.

— Sizden çay falan isteyen kimse yok, Cipek bu odada mı? dedi Tursunbay'ın kapattığı kapıyı göstererek deminki.

— Evet. Uzaklardan geldiniz, yoruldunuz. Önce birer bardak çay için hele. Zeyne sarı yüzlü kadının kolunu tutarak, Hısımınız ben oluyorum. Haydin, gelin, dedi.

— Bir de hısım diyor. Hemen kız kardeşimi gösterin, biz onu götürmeye geldik. Bırakın onu, yoksa polise bildiririz.

Baskıncılar gelinin olduğu odaya daldılar.

— Şuna bakın hele, çoktan oturmuş bile!

— Keyifli keyifli oturmasına baksana! Tam da bulmuşsun kocayı.

— Ablacığım!.. Cipek, büyük ablasına sarılarak ağlamaya başladı.

— Daha önce tanışıyor muydun? Kara kadın soruyordu.

Gelin ses çıkarmadı.

— Çöz şunu! Kara kadın kız kardeşinin başındaki eşarbyı çözüp perdenin üzerine astı. Nerde kendi giyimlerin? Divanın üzerinde duran paketi gelinin eline tutuşturdu. Çabuk! Biz senin için kavga ediyoruz...

— Kaç defa söyledim, köylü gençlerle konuşma diye, akılsız! Sarı kadın da kız kardeşine iyice sinirlendi.

— Bırakın gözünüzü seveyim, nikâh kıyıldı, düğün oldu, gönül almayı kendiniz kabul ettiniz. Beri tarafta duran zayıf kara ihtiyar kadın hısımlara seslendi.

— Nikâh da kıyılsa bu kız bu evden gidecek. Burayı boşaltın hele bir, başımızda kalabalık yapmayın! Cipek giyinsin, gideceğiz.

Genç ihtiyar herkes odadan çıktı. Genç gelinin eski elbiselerini giydirip abla kız kardeşler kaçarcasına koridora çıktı. Koridorun diğer ucunda ekmek ve tuzluğu tutarak damadın annesi Zeyne, kamçısını boynuna asan Tursunbay, damat Ermek'in arkadaşları, gelinler, kızlar, akrabalar birikmiş bekliyorlardı.

— Hısımlar! Gelinimizi bırakıp gidin. Ekmek, tuz ve kamçının ruhaniyeti çarpar, bizi tepeleyip geçmeyin! dedi ev sahibi.

— Şunlara bakın! Kaçırıp getirdiler, gelinimiz diyorlar. Cipek size gelin olamaz. Narın dediğiniz dağ ise yuvarlanacağınız yer neresi? Kuş uçmaz kerwan geçmez bir yer burası. Sizler karanlıkta kalmışsınız.

— Aman, hısımım, deminden beri görmüyor musunuz ışık hiç sönmedi bizde! Zayıf ihtiyar kadın cevabı yapıştırdı.

— Vahşiliğin dik âlâsı! Bizim Cipek şehirde yaşayacak! Bize para gerek, ticaretle uğraşacak. Siz Bişkek'ten çok uzaktasınız. Bizim kızımız köyde yaşamayacak.

— Düşündüğünüz şeye bakın! Tursunbay'da para var, ev bark dersiniz Allah'a şükür. Bunların hepsi de Ermek'in olacak. Kapıda araba duruyor. Allah'ın izniyle... diye konuşuyordu ihtiyar kadın. Kara kadın onun konuşmasını böldü:

— Allah, Allah deyip duruyorsunuz. Bu işle Allah'ın ne alakası var? Tamam, konuşmayın, başım yeterince ağrıdı zaten. Yolumuzu açın!

— Lütfen hısım, sakın olun, iyi düşünün. Gitme konusunda Cipek kendisi karar versin.

— Konuşmayacak! Bu kız zaten küçük, onun başını çoktan döndürmüşsünüzdür.

— Lütfen, öyle yapmayın!

Gitmesine engel olmak isteyen gencin bileğini tırmaladı, baskıncı kara kadın.

— Defol! Senin gibi adamlar zaten beni epey bıktırdı. Uzak dur benden, yoksa basarım tekme.

— Amanın! Durun, hısımlar! Bunca milletin bedduasını alırsınız aksi halde. Aklınızı başınıza toplayın! dedi, az ileride duran bir şişman kadın.

Kamçı, tuz ve ekmeği tepeleyip gidemedi baskıncı kadınlar. Hınçları iyi-

ce artmış bir şekilde öylece ayakta beklediler. Saat gece 12'yi geçti. Çay verdiler, ayakta içtiler. Et getirdi ev sahipleri, yine koridorun ortasında yediler. Ayakkabıları, paltoları ile gitmeye hazır bir şekilde inat edip beklediler. En sonunda misafirlerinin gönlünü eden ev sahipleri, derin bir 'oh!' çektiler. Müzik yeniden başladı. Akşamdan beri saklanmakta olan genç damat arkadaşları ile birlikte eve geldi. Oynadılar, dans ettiler. Baskıncıların binip geldiği yabancı marka arabanın şoförünü de ortalarına alarak eğlendiler. Düşüncüler epey bir süre sonra yorularak her biri bir köşede uykuya daldı.

— Eyvah! Kaçmışlar! Zeyne'nin evinden gelen bağırtı çağırtı ile sabah saat sekizde gözlerini ovuşturarak uyuyanlar uyanmaya başladılar. Meğer baskıncılar, şoförü de orada bırakarak bir fırsatını bulup kaçmışlar!

Oradakiler kendi aralarında fısıldanmaya başladılar.

— Gece yaya kaçmışlar. Kendi aralarında anlaşmış olmalılar.

— Biliyor musun, sabahleyin nevresim falan toplamamışlar. Hani o kızın başka bir konuştuğu var diyorlardı ya, demek ki doğruymuş.

— 'Ermek sabahleyin ağlıyordu' diyorlar.

— O ablası var ya, Nursuluu değil de Cadaloz'un tam kendisi olmalı. 'Sap-par'ın yüzünü tırmalayıp karnına yumruk attı.' diyorlar.

— Her şeyi ayarlayan o ablası olmalı. 'Siz vahşisiniz, kız kardeşimi Bişkek'te yaşatacağım,' demiş. Ermek'in kolundan tutup iyi bir dövüşmüş.

— Belalı insanlarmış. Kendileri için kötü olur. 'Kız dediğin kıyamet kadar, akşam olmadan istediğin kızı alıp getiririm.' demiş Tursunbay oğluna. 'Boorsok pişirerek yeniden düğün hazırlığına başladılar.' diyorlar.

— Şu Urmat var ya, onun kızını alacakmış...

— Peki, bu kız için başlık parası için Isık göl'e ne kadar götürmüşlermiş?

— On bin som, bir koyun, bir sandık meşrubat, diyorlar. Atı ise daha sonra götüreceklermiş.

— Isık göllüler, onca parayı artık vermezler de.

— Bunlar öyle gelin gitme, kocaya varma yerine, her ay biriyle kaçıp ticaret yapıyor olmalılar.

— Doğru söylüyorsun. Deri palto giyip hâlâ 'bana para gerek diyordu ya.' Büyük ablası da tam bir şirret kadındı. Öylesi kadınlar neler yapmaz ki...

Köydekiler daha bunun gibi sözlerle Tursunbay'ın gelini ve ablaları hakkında konuştular, eleştirdiler. İçinde kara gözlü, beyaz tülbentiyle Cipek'inin olmadığı, çok sayıda eşarbın bağlandığı bomboş atlas perdeli küçük bölümde morali bozuk bir şekilde sırtüstü yatan Ermek'e akşama doğru biri dürttü:

— Ermek!.. Ermek! Ben kaçıp geldim. Ayağında pantolon, gözleri şiş, saçları dağınık, çehresinden yorgunluk akan Cipek, Ermek'in yanına oturdu.«

H E C E Ö Y K Ü

BARATBAY ARAKEYEV
Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

MAMIROV VE OTUZ SOM

Okulda işe başladığımın ertesi günü, okul müdürü odasına çağırdı ve bana ilk nasihatini verdi:

— Öğretmen olarak çalışmak senin düşündüğünden daha ağır bir iş, oğlum! Olanca gücünü, kuvvetini, enerjini, gönlünü ve vaktinin tamamını bu işe verip de çalışmayacaksan, daha şimdiden başka bir işe başlaman daha iyi senin için. Bunu sakın unutma oğlum. Sana 8-A sınıfını vereyim. Darılma, başka öğretmensiz sınıf yok. Savaş zamanında sana benzeyen yiğitlerin çoğu kurşunlar karşısında can verdiği için bu hale geldik. O sınıfın önceki öğretmenini şu an hastanede yatırıyor. Kalbi bir duruyor, bir çalışıyor ve ne zaman çıkacağı belli değil. Kaderden nereye kaçabiliriz ki? 8-A sınıfına sınıf öğretmenliği yapman alınca yazılmışsa, ondan kurtulmak mümkün mü? Bir şey daha diyeyim; bana darılma oğlum.

Dışarı çıktım ve onun bu beklenmedik sözlerine şaşırdım. Sınıf öğretmenliği almış olmam daha iyi değil mi? Hiç olmazsa tecrübe kazanırım. Ayrıca alacağım fazladan 30 som sınıf öğretmenliği ücretini saymıyorum bile.

— Hangi sınıfı verdi? diye sordu, dışarıda duran öğretmenlerden biri.

— Sekiz A sınıfını.

— Size büyük bir güven duyuyor demek ki dedi o öğretmen, dudaklarındaki belli belirsiz gülümsemeyle. Tecrüben hemen dağ gibi büyür. Türlü türlü dertlerle tanışırsın kısa zaman içinde.

O öğretmenin dedikleri de ayrıca bir bilmece gibiydi. O sınıfta neden türlü dertler olsundu ki?

— Peki, müdür sana o sınıfı verirken Mamırov ile görüşmüş mü?

— Bilmiyorum, dedim. Mamırov öğretmenler sendikasında görevli biri olmalıydı.

Elimde sınıf defteriyle sınıfa girdiğimde, öğrenciler kapının önünde birikmişler duruyorlardı. Ortalarında beyaz gömlekli, siyah pantolonlu, benim yaşlarımda bir genç vardı. Beni görür görmez çocuklar birbirlerini itip kakarak sınıfa doluştular. Ortadaki genç beni tepeden tırnağa şöyle bir süzdü.

— Merhaba, nasılsınız, diyerek elimi verdiğimde, olanca gücüyle birden sıkınca gözümde kıvılcımlar çıktı.

H E C E Ö Y K Ü

— Bu sınıfa beni sınıf öğretmeni olarak verdiler, dedim, elimi fark ettirmeden ovuşturarak.

— İyi olmuş, dedi o genç. Peki, benimle neden görüşmemişler bu konuyu!

— O kısmını bilmiyorum. Müdür gönderdi. Sendika temsilcisi bu oldu, sinirli görünüşüne göre.

— Müdür mü? Genç, sinirli bir şekilde dişlerini gıcırdattı. O da bildiğim bildik diyor. Bir kere olsun konuyu açsa olmuyor mu? Neyse, haydi gel de çalış bari diyerek sınıfa girdi ve en arka sıralardan birine oturdu. Daha ilk derste beni kontrole gelmelerine epeyce içerlemiş ve içimden kızmıştım. Neyse, diyerek öğrencilerle tanışmaya başladım.

— Adılov!

— Ben.

— Baydiyev!

— Ben.

— Mamırov!

— Ne! Benim hakkımda size bilgi vermediler mi? demin arka sıraya geçen genç sendikacı birden gürlledi.

— Sen. sen..

— Evet. Ben, ben.

Meğer Mamırov, her sınıfı ikişer yıl okuyarak bu yıla gelmiş. Öğretmenler kurulunun kararıyla da bu sene sekizinci sınıfı bitirmesi gerekiyormuş. Hatta Mamırov'un mezun olacağı gün kutlama yapmak üzere bir organize heyeti bile oluşturulmuş ve terbiye işleri ile ilgili müdür yardımcısı da bu heyetin başına getirilmiş!..

Aradan bir ay geçti. Bir gün Mamırov derse gelmedi.

— Şehre gitmiş, dedi biri. 'Öğretmen beni idare etsin, gürültü çıkarmasın' diyerek bana haber vermemi söyledi.

Mamırov, ertesi gün de gelmedi.

Bu sefer, 'Dün şehre gittiğim için yorulmuştum. Şimdi dinleniyorum. Eğer gürültü çıkaracak olursa onunla başka türlü konuşurum.' diyerek haber göndermiş.

Üçüncü gün gürültüyü müdür çıkardı:

— Vay başıma gelenler. Özellikle güvenerek size öğrenci emanet ediyoruz, senin bu yaptığın iş mi şimdi? Milli Eğitim'den gelip de Mamırov nerede, diye soracak olsalar, nasıl cevap vereceğim. Mamırov ile çalışıp ona bir şeyler öğretsinler, diye sana özel olarak otuz som ücret ödeniyor. Haydi, git getir onu. Ama nasıl getireceğin konusunda ben bir şey bilmem. Bu iş senin işin. Otuz somu boşuna mı alıyorsun sanki!

H E C E Ö Y K Ü

Sora sora Mamırov'un evini buldum. Dış kapının tokmağına vurdum. Kapıyı ihtiyar biri açtı.

— Ben Mamırov'un sınıf öğretmeniyim.

— Ya, öyle mi! Buyrun içeri geçin. Mamırov'unuz uyuyor. Biraz sonra uyanır. O zaman onunla konuşursun, dedi, biraz sonra da önüme çay getirdi.

Bir müddet sonra, gerine gerine Mamırov içeriden çıktı.

— Söyle bakalım neden geldin? dedi suratını ekşiterek.

— Sizi aramaya gelmiştim...

— Beni neden arıyorsun ki kaşla göz arasında eriyip de gidecek buz muyum ben!

— Sizi okula çağırıyorlar.

— Adama bir rahat yüzü göstermiyorlar. İki gün evde yatayım dedim. Müdürü başta olmak üzere herkes buraya geldi. Yapacak başka işiniz yok mu sizin? Benden ne alamadığınız var, on beş yıldan beri. Tamam, yarın gele-yim. Sen okula gidip ders programını getir. Yarınki dersleri benim yerime hazırla. Yarın okula vardığımda, derse hazırlıklı gelmişler diye hiç olmazsa bu sefer sevinirler. Senin için de iyi olur; 'Bu adam çalışıyor' derler. Beni başka bir mahlûka mı benzettin yoksa. Bak sana yardım edip yol gösteriyorum. De haydi git. Otuz somu boşuna mı alıyorsun, biraz çalış!

Böylece Mamırov'un sınıf öğretmeni olarak her ay aylığıma ek olarak otuz som almak suretiyle çalışmaya devam ettim. Ama o otuz som eklenen aylığım bir ayın sonunu getirmeme yetmiyor. Hayatta her şey istediğin gibi olmuyor, bir sürü yere para harcamak zorunda kalıyorsun. Onun üstüne bir de Mamırov şehire çok gitmeye başladı. 'Bir şey olursa ben karışmam, sen sorumlusun.' diyerek beni de yanı sıra alıp götürüyor. İşin kötüsü harcamaların tamamı benim cebimden çıkıyor! Mamırov eğer derste cevap vermeye gönlü olursa, öncesinde ben konuyu bir güzelce hazırlayıp ona söylüyorum. O da gidip derste bül-bül gibi şakıyor! Ders sırasında soru sorduklarında, Mamırov'un havada mızırak gibi duran elini görünce, öğretmenler diğerlerini bırakıp soruyu sadece ona soruyorlar. Arada bir Mamırov usanıp ya da hafif rahatsızlanıp derse gelmezlik edince; 'Falanca dersin öğretmeni gelsin bana burada soru sorup sözlü yapsın.' diyerek haber gönderiyor. Deddiği öğretmeni alıp evine götürüyorum.

Sözün kısası işi rayına koyduk..

Geçenlerde Öğretmenler Kurulu toplantısında; 'Eğer Mamırov'u kazasız belasız buradan mezun ettirirsen seni Milli Eğitim'in Başarı Ödülü'ne aday göstereceğiz.' dediler. Her ne kadar aldığım para yetmediği için borç para alarak uğraşsam da Mamırov'u mezun etmek için söz verdim. İşin gerçeği, ödül alsam başım göğe mi erecek sanki?.. Bugün Mamırov'un okulu bitirmesine bir ay kaldığı için 'özel oturumlu' toplantı olacak... &

CAKİ TAŞTEMİROV*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

KÖTÜ ADET

Yirmiden fazla kadın çocuklarıyla ve ayrıca dört beş erkek epey bir süre beklediklerinden otobüs gelir gelmez üşüşerek bindiler ve köylerine doğru yola koyuldular. Araba beklerken havadan sudan devam eden konuşmalar, otobüste bir süreliğine kesilmişti. İkinci sıradaki koltukta oturan geniş alınlı, kocaman burunlu, esmer kadın, güllü büyük yazmasını düzelterek bağladı, sonra güreşe çıkacak pehlivan gibi iyice hazırlanarak etrafına göz attı. Herkes sessizce oturup giderken otobüsün hareketine eşlik ederek sallanmaktaydı. Her bir yolcu kendince düşüncelere ve hayallere dalmışa benziyordu. Bu kadın nasıl edip de söze başlayacağını yolunu bulamamanın verdiği sabırsızlıkla yazmasını tekrar çözdü ve başının arkasında bağlayıp yalandan öksürdü. Ancak hiç kimse onu dikkate almadı. Sonra kafasını uzatıp sol tarafındaki koltukta oturan yolcunun yanında oturan beyaz yazmalı, buğday tenli kadına, sesini yükselterek seslendi:

— Hey, Çınara'nın annesi beni dinliyor musun?

— Hı hı, dinliyorum, konuş.

— Şu Apaz denen adam Kökötöy'ün Aşı 'na' hazırlanıyor gibi epey bir hazırlık yapmıştı ama hiç de öyle olmadı değil mi? Misafirlerini ne doğru dü-rüst doyurabildi ne de onlara keyif çattırabildi.

— Meğer konuştuklarının hepsi boşmuş, aksi halde...

Çınara'nın annesi hafif çıkan sesiyle deminki kadının dediklerini tasdik eder gibi yaptı. Sırf bu sözü bekliyorlarmış gibi ikisinin lafı başlar başlamaz, arktan su içerek kenarında sakın bir şekilde sıra sıra dizilip bekleyen alagöçerlerin, birinin ürkütmesiyle uçup havada "gak gak" sesleri çıkarmaları gibi diğer kadınlar da her biri bir yandan konuşmaya başlayınca otobüsün içini bir anda gürültü şamata doldurdu. Bazıları olanca sesiyle konuştuğundan, kimin ne hakkında konuştuğunu anlamak da zordu. Bir süre devam eden bağır-ğırtıdan Tölöbek'in başı şişmiş olmalı, kalbi hızlı hızlı çarpmaya başladı. Biraz dayanmaya çalıştı ama ağzına daha fazla hâkim olamadı:

— Hey, analar, yengeler!

Tölöbek kadınlara dönüp sesini biraz yükseltince bağırımlar azaldı, gürültü biraz kesilir gibi oldu. Sonra, Tölöbek, kimseyi kırmak istemeyen ses tonuyla söze başladı.

— Kendi köyündeki halkı değil, başka taraflardan gelenlere de elindekileri tattırıp herkesin önünde dört döndü ya! Memnun etmek için daha ne yapsın za-

vallı? Var olan yemeğini sonuna kadar verdi, yiyebildiğimiz kadar yedik. Evindeki bir iki parça döşeği, minderi önünüze sermemekten başka geriye ne kaldı?

Esmer kadın dar çehresini yumruk gibi sıkıp sinirlenmiş gibi Tölöbek'e ters ters baktı, konuşmaya başladı:

— Onun malını talan edelim demiyoruz. Sen, düzgün konuş çocuk! 'Zavallı' diyorsun, zavallıysa, aş vermesin. Verirse de her şey dört dörtlük olsun. Verdiği kumaşlar, elbiseler kötü, biz onu demek istiyoruz.

— Aşa elbise için mi gidiyorsunuz? Tölöbek tekrar sordu.

Esmer kadının adı Sonunbübü idi. Çenesi oldukça düşük, olur olmaz şeyleri çok konuştuğu için sonunda asıl adı unutulmuş ve "karaçakıldak" adı ile nam salmıştı. Otobüse bindikten biraz sonra âdet olduğu üzere hastalığı yine nüksetmiş, deminden beri kapalı duran dedikodunun kilidini parçalayarak atıp büyük bir çuvalın ağzını açmıştı. Tölöbek'in; "Aşa elbise için mi gidiyorsunuz?" sorusu, onun canını epey sıkışmış gibiydi, arkasında oturan gence nefretle bakarak öfkeli sesiyle gürledi:

— Hey genç, sen ilginç birine benziyorsun. Biz evdeki kazanımızı boş bırakmıyoruz. Aşa yemek için değil, yüzümüzü göstermeye, hemşerilik görevimizi yapmaya gidiyoruz.

— Madem öyle, dedikodusunu yapmayın.

— Tövbe, tövbe, bu çocuk aklını yitirmiş olmalı? Yeğenimin yeğeni diyerek iki metre güzelim kadife kumaşımın karşılığında verdiği topu topu deminki iki metre adî kumaş. Fiyatı ne kadar? Farkı ne? Bu gerçeği söylemek dedikodu mu oluyor yani?

Karaçakıldak sert sert konuşarak cevap verince diğerlerinin deminden beri bağlanan ağızları çözülmüş gibi açıldı, alacakargalar gibi yine uğultu çıkarmaya başladılar. Çeneleri *bir an bile durmuyordu*. Araba duracağı yere gelince biraz yavaşladılar. Yolun diğer tarafında üç dört kadın yukarıya gidecek otobüsü bekliyorlardı. Karaçakıldak, onları görür görmez arabanın penceresinden başını çıkarıp bağırdı;

— Hey, Anarkül'ün annesi, nereye gidiyorsun?

— Yukarı köye, siz nereden?

— Aman, değiş tokuşa gitmiştik, işte görmüyor musun? Kalın kadifeye adî kumaş! Karaçakıldak çantasından kahverengi kumaşın ucunu çıkarıp yolun kenarındaki kadına göstermiş oldu.

— Oo.. O zaman zarardasınız demektir.

— Orasını hiç söyleme, eksik gün gelir ortaya çıkar. Adî kumaşı tekrar çantasına koyarken; "Yıkanmış çaput gibi kötü renklisini seçmiş olmalı." diye kendi kendine mırıldandı. Deminden beri yaşananları dikkatle izleyen ve iyice sinirlenen Tölöbek tekrar söze girdi;

— Adî kumaş verdi, rengi kötüydü diyerek suçlayacaktınız neden hediye-siz gitmiyorsunuz?

— Sen de tam benim savcım kesildin. Karaçakıldak öfkeyle cevap verdi.

— Babasının kırkına beş metre kumaş götürdüm, beş metre bez verdi. Şimdi yapması gereken bu mu olmalıydı? Kumaşı çantadan çıkarıp iyice kal—dırarak gösterdi.

— Sen insanları boş şeylerle yargılıyorsun, dedi doğrudan Tölöbek'e yö—nelerek. Evine gelip bir bardak çayını içip içimi bile ısıtmadım, durduk yere konuşup yorulma!

— Gelecek yıl Taalaybek'im için toy² yapacağım, o zaman içinizi yete—rince ısıtırim.

— Ölmez sağ kalırsam, görürüm o günleri.

— O günlere çıkın da görürsünüz.

Zaman sessiz esen yel gibi bazen de göçmen kuşlar gibi geçer ya, öyle böyle diyene kadar kışın zemherisi gelip etrafı kar kapladı. Yeniden bahar dört yanını neşeyle doldurdu. Sonra yaz oldu. Güz, olanca gücüyle geldi ve her zamanki cömertliğiyle bereketini saçtı. Tölöbek söz verdiği üzere, bereketli güzün tam ortasında Taalaybek'i için toy yaptı. İlk oğlumun eğlencesi, diye elinden gelen hiçbir şeyi eksik etmedi, sofrayı donattı. Nar gibi kızarmış boorsokları³ tabaklara tepeleme doldurttu, bembeyaz şekerleri, sarı nabat⁴, türlü renkteki kâğıtlarla özenle bezenerek kaplanmış çikolataları tabakların ağzlarına kadar doldurarak sofraya koydurdu. Türlü kuruyemişler, meyvelerse göz kamaştırmaktaydı. Karaçakıldak, Çınara'nın annesi Ümüt, Satkın, Canıl gibi kadınlar, ayrıca yaşlı ninelere, hayatın kanunlarına yeni yeni alışmaya başlayan genç gelinler ve diğer insanlarla salon ağzına kadar dopdoluydu. Herkes sofraya şöyle bir göz atıp iyi hâzırılık yapıldığını anladı. Tek eksiğin sofraya beyaz ve kırmızı içeceklerden konyulmayışı olduğunu fark ettiler. "Çay içildikten sonra verecekler herhalde." diye düşünmüşlerdi ama ellerini yıkamak için su getirildi, akabinde bekletmeden büyük tabaklara silme doldurulmuş halde etler geldi. Etle birlikte getirirler diye ümit ettiler ama ev sahibinin sesi çıkmadı ya da bilmezliğe vurdu. Etleri yemeye başladılar, içecekler hâlâ gelmedi. Artık vermeyeceklerini anlamış olmalı ki Karaçakıldak, imalı şekilde konuşmaya başladı:

— Tölöbek efendi, sofrayı olabildiğince donatmışsın; yiyeceğin her çeşidi var, böyle yapman çok çok güzel ama yaşlı kadınların dişlerine göre bir şey yok, göze de çirkin görünüyor, hah hah hah!

Karaçakıldak kahkahayı basınca, diğerleri de gülerek ona katıldılar. Tölöbek kadının sözlerine biraz bozulur gibi oldu. Biraz durakladıktan sonra üz—gün bir halde kadınlara dönerek konuştu;

— Analar, yengeler, hor görmeyin, sizlerin dişinize göre olsun diye, konyunun kuyruk yağıyla karın yağını, budunu, atın neredeyse iki parmak gelen yağından yapılmış sucuğu ikram ediyorum. İyice pişirilmiş koyun etiyle genç atın eti yumuşak değilse nedir?

Karaçakıldak taş çığnemişçesine, esmer rengi morardı. Diğer kadınlar da sessizliğe gömülerek oturmaya başladılar. Az ötede eti parçalara ayırarak geleneklere göre servise hazırlayan ihtiyar Alimbek, söze karıştı.

— Tölöbek doğru söylüyor. Koyunun kuyruk yağı ile karın yağından yumuşak ne varmış? Eskiden yaşlı kadınlar toyda azıcık bir şey yeseler, ona sevinir, öylece giderlerdi. Şimdikilerde yüz kalmamış gibi sanki?

Karaçakıldak bir şeyler söylemek için laf hazırlar gibiydi ama yaşlı Alimbek'in söylediklerinin üstüne sessiz kalmayı yeğledi. "Kırmızı ya da beyaz bir şeyler verseler keşke." der gibi gözleri düşüp nefisleri çeken kadınlar sustu ve sessizce etlerini yemeye koyuldular.

Etler yenildi, ellere yeniden su döküldü. Ardından dışarıda kaynatılıp hırlanan semaverle çay getirildi. Küçük bacasından hafif dumanlar yükselerek çıkarken fokurdayan suyun sesi duyuldu, buharı yukarıya doğru süzülmekteydi. Çaylar içildikten sonra dualar edildi. Kadınlar hediye bir şeyler koydukları çantalarını aramaya başladılar.

Tölöbek diğer taraftaki küçük odadan büyük bez çuvalı getirdi ve deminden beri yayılı duran sofrayı toplattırdıktan sonra, çuvalı tam ortaya bıraktı. Çuvalın içinde ne olduğunu kadınların birçoğu bilmiyordu. Bazıları kendilerine verilecek giyimler var diye düşündüler. Karaçakıldak görür görmez, düşünceye daldı ve geçen yıl olan olayı hatırladı: "Tölöbek, toyda sizin içinizi ısıtacağım, dememiş miydi, onur meselesi yapıp sözünü yerine getirmeye çalışıyor olmalı? Şu çuvaldakinin hepsini verirse, bizi ancak o zaman mutlu eder valla!" diye içinden yorum yaptı.

— Analar ve yengeler, Taalaybek'in toyuna geldiniz, büyük kıvanç duyuyorum. Toya hediye olarak bir şeyler getirmişsiniz, gerçekten hediye mi yoksa...

— Gerçek hediye.

— Tövbe tövbe, yalancıkdan hediye mi olurmuş?

— Taalaybek'in toyuna getirmiştik, diyen kadınlar hep bir ağızdan cevap verirken, her biri bir yandan, hediye için getirdiklerini göstermeye başladı. İçlerinden bazıları: "Böyle sözler de nereden çıktı, kimse duymasın." diye gücenmiş bir halde söylendi.

— Eğer gerçek hediyeysen çok teşekkür ederim. Eğer bu hediyein karşılığında, tekrar bir şeyler götürme gibi bir düşünceniz varsa, açık söyleyin. O zaman çuvalın ağzını açıvereyim, kendi getirdiğinizi tanıyıp alın.

Kadınlar iyice sessizliğe büründüler. Sanki gözlerine kötü bir şey görmüş gibi hepsi de ortada duran çuvala ürpererek baktılar.

— Amanın, hangi yüzle getirdiğimizi geri götüreceğiz? Böyle soğuk şeyleri konuşma, Tölöbek! Ümüt pire gibi yerinden fırladı.

— Hediyeimizi geri götürelim diye toya gelmiş değiliz, dedi başköşede oturan biri, nazikçe.

— O zaman çuvalın ağzı bağlı halde dursun. Size çok teşekkür ederim. Tölöbek çuvalın ağzını eski kendir ipe bağladı, yeniden diğer odaya götürdü.

— Götür, sende bağlı halde dursun, dedi başka biri fısıldarcasına.

Gözlerindeki hıstan her ne kadar almak istedikleri belli olsa da, çuvalı kendilerinin karıştırmaları nasıl olabilirdi? Tölöbek'in "kendi getirdiğinizi bulup alın" demesi hepsinin elini kolunu bağladığı için hiçbir şey yapamadan

sessizce oturdular. Heveslerinin kursaklarında kalmasının acısıyla kendi aralarında fısıldaşarak birer ikişer dağıldılar.

— Ah, Tölöbek oğlum ah, dedi yaşlı Alimbek, kıs kıs gülererek. Çoktandır içimi kemiren şeyi kolayca halledip yüreğimi iyice soğuttun! İyi de yaptın. Hepsi de hak etmişti. Geçen yıl aştan dönerken yaptıkları hâlâ aklımdan çıkmış değil.

Yaşlı Alimbek, Kırgızlarda böyle bir geleneğin olmadığını, 'aş çoksa, âdet de çok' dedikleri gibi toylara bir şeyler getirmiş olmanın karşılığında bir şeyler götürülmeyince, dedikodunun türüsünün yapıldığını, buna benzer kötü âdetleri, deminkilere benzeyenlerin çıkardığını, büyük bir üzüntüyle dile getirdi.

— Hepsinden de öte, dedi yaşlı adam, bütün kumaşı parçalayıp kadifele-ri yırtmaları, kesmeleri yok mu? Onu da pek değerliymiş gibi getirip kuru döşek yapmaları yok mu? O çok kıymet verdikleri şeyi bir de ayaklarının altında çiğnemiyorlar mı? İşte bu da kötü âdetin, kötü sonucunun ta kendisi!

— Aksakal⁵, geri götürsünler dediydim ama ona cesaret edemediler. Dilenci gibi bez parçasını getirip sonra yine bir şey verir mi diye dilenciden be-ter ümit etmeleri insanın canına tak ediyor.

— Söylediğinin hepsi de çok doğru oğlum. Kırgızların güzel örf ve âdet-lerini başka yönlelere çekip bozan kötü âdetler azalsa ne iyi olurdu. Senin bu yaptığın ders alınacak bir iş, ben bütün kalbimle destekliyorum. &

Caki Taştemirov: (1913-1988) 1913'te Çüy ilçesi Onbir Cılga köyünde doğdu. 1947 yılında Kırgızistan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nü bitirdi. 1953 yılında "Filoloji Bilimleri Doktora Adayı" unvanını aldı. 1950'de "Emekte" (Çalışma Hayatında) adlı hikâye ve denemeler kitabı çıktı. 1952'de çocuklar için yazılmış "Taalayluu Baldar" (Talihli Çocuklar), 1953'te "Askarbek" (Askarbek), 1956'da "Altın Bulak" (Altın Pınar), 1957'de "Bizdin Komanda" (Bizim Takım) adlı hikâye kitapları yayımlandı. "Togolok Moldonun Çıgarmaçılık Colu" (Togolok Moldonun Edebî Hayatı ve Eserleri, 1956) ve "Barpı Alımkulov" (1957) adlı bilimsel çalışmaları kaleme aldı. 1944 yılında SSCB Yazarlar Birliği Üyesi oldu. Eerleri: Emekte (İş Hayatında), Hikâyeler ve Denemeler, 1950; Taalayluu Baldar (Talihli Çocuklar), Hikâyeler, 1952; Askarbek (Askarbek), Hikâye, 1953; Altın Bulak (Altın Pınar), Uzun Hikâye, 1956; Bizdin Komanda (Bizim Takım), Hikâyeler, Okul Çağındaki Çocuklar İçin, 1958; Beş İsimduu Adam (Beş İsimli İnsan), Mizahî Hikâyeler, 1959; Taalaybek (Taalaybek), Uzun Hikâye, 1960; Cürök Sırı (Yürek Sırrı), Şiir Kitabı, 1963; Dankanay (Dankanay), Uzun Hikâye, Okul Çağındaki Çocuklar İçin, 1964; Toktogul cana Kırgız Adabiyatı (Toktogul ve Kırgız Edebiyatı), 1964; Kırgız El Tabışmak-tarı, Janıltmaçtarı, Kalptan (Kırgız Halk Bilmeceleri, Tekerlemeleri, Yalanları [Fıkraları]), 1971; Kırgız Elinin Oozeki Çıgarmaçılık Tarihinin Oçerki (Kırgız Sözlü Edebiyatı Tarihi Üzerine Bir Deneme, S.Baykocayev ve S.Zakirov'la birlikte), 1973; Toktoguldun Akındık Çeberçiliği (Toktogul'un Şairlik Yeteneği), 1974; Çon Ene menen Aygöl (Nine ve Aygöl), Hikâyeler, 1974.

Kökötöy'ün Aşu- Manas Destanı'nda geçen, Kökötöy'ün ölümü sonrasında verilen yemek.

Toy- Evlilik- sünnet vb gibi yemekli toplu törenler.

Boorsok- Hamurun dörtgen kesilip yağda kızartılmasıyla yapılan bir tür yiyecek.

Sarı nabat- Şeker pancarının işlenmesiyle elde edilen şekerin yıkanıp beyazlatılmamış hali.

Aksakal- Yaş olarak büyük olan, görmüş-geçirmiş erkeklerle saygı ifadesi olarak kullanılır.

CEKŞEN AŞUBAYEV
Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

SİPERDEKİ SÜRPRİZ

Gün batmaya yaklaştığında bizim bölük zor bela düşmanı saklandığı siperden kovmaya muvaffak oldu. Sağanak yağmur gibi bazen şiddetlenen bazen de yavaşlayarak yağıyor; tüfek, makineli, top seslerinden yer gök inliyordu. Çok uzaklardan arada bir gelen gök gürlemesine benzer seslerse ağır topların sesleri idi. Toprağı havaya savurup yeri silkeleyen şarapneller her tarafta pathyordu.

Hafif ve ağır makineli tüfeklerin ara sıra çıkan sesleri, ekin biçme makinesinin sesi gibi duyuluyordu. İşte bu karmaşalı ortamda kim kimi görecekti, toz duman birbirine karışmış, etrafı sis kaplamıştı. Akşam iyice yaklaştıkça bulundukları siperdeki durumlarını iyileştirmek için askerler olağanüstü bir şekilde çalışarak olası gece çarpışmasına hazırlandılar.

Çarpışma bir ara yavaşlayıp da savunmalarını sağlamlaştırdıktan sonra Mihail ile Askar, top makinesini temizlemeye giriştiler. Makinenin namlusuna dayanan Mihail:

— Buralar benim köyüme benziyor, ağaçları türlü türlü ve oldukça da gürlü. Bizim köyün batısından demin bizim geçtiğimiz ırmak gibi ırmak akıyor. Kıyısındaki ağaçlar baharda eğilip suya değdi. Kazılarımızı güderken çeşitli oyunlar oynardım. Bizim bir erkek kaz vardı, köydeki çocukların başına bela olurdu. Buradan çok uzak değil. Belki yakında oraları düşmandan temizlersek sizi götürüp oradaki her şeyi gösteririm. Kahrolası faşistler şimdi köyümü berbat etmişlerdir. Bahçemizdeki kirazlar parmak kadar iri taneli olurdu. Yani bizim topraklardan sanırsın altın akardı. Çok özledim. Köyümü, evimi hatırladıkça yüreğimi bir sıcaklık kaplıyor. Babam, annem, köylüler neredeler, başlarına ne geldi, tam sekiz ay oldu, bilmiyorum. Umudum, işte bu Maksimka¹, diyerek topun namlusunu sıvazladı.

— Ah, Mihail ne demezsin! "Halkını özlemeyen kahraman, otlağını özlemeyen at olmaz" diye bizim Kırgızların bir atasözü var. Faşistler olmasaydı, gece gündüz çalışarak karnımız tok, kaygımız yok, güle oynaya, huzur içinde yaşamaz mıydık? Bunlar nice yeri kana buladılar. Benim bunları yargılama fırsatım olsaydı, sadece bir soru sorup cezalarını keserdim. Birisinin emeğine, birisinin toprağına göz dikenlere; bir soruyla bir ceza yeter de artar bile. Bu yüzden faşistin askerini görünce yılanın kafasını görüyormuşum gibi iğreniyorum.

Sabahın köründen beri karşılıklı çarpışma devam ettiği için yemek yemeye fırsat bile olmamıştı. Bir yandan oraya buraya koşmaktan, bir yandan yere yatmaktan; makinelilerini, toplarını sürükleyerek ha bire oraya buraya kurtarmaktan bir hayli yorulmuşlardı.

H E C E Ö Y K Ü

Askar açlığını unutup topun tekerleğine yapışmış olan toprakları kazarak temizlemeye başladı. Ala-Too² dağlarının arasındaki köyü aklına geldi, mırıldanarak şarkı söylemeye başladı:

Savaşarak geçen anımda,
Olamadın, altınım, yanımda.
Bir gün sağ salım varırım,
Sevdiğim, şimdilik darılma!

Hasretle yazdığın mektuplar,
Yüreğimi yakıyor.
Özledim diyerek istersin,
Resimlerim sana bakıyor.

— Askar, ne hakkında söylüyorsun? Sözlerini anlamadım ama melodisi güzelmiş.

— Ah, Mişa³, bizim oralara Ala-Too derler. Yaylaları var, yazın ne kadar rahattır, sanki kaplıca gibi şifa dağıtır... Ya kımız? Sırt, Arpa, Son-Köl yaylalarının kımız bal gibidir, içer içmez, hemen vücuda dağılır. Ben yaz tatillerinde hep yaylaya giderdim. Yerdeki yeşil ottan toprağı göremezsin. At koştururken eğer düşecek olsan sanki kuş tüyüne düşmüş gibi olursun. Dağlarımız sığırlar için otlağı bol ve geniş, ovalarımız her türlü tarım için elverişli. Pınar olup akan süt gibi vücuttaki kan damarları gibi vadilerden, yamaçlardan çağlayan sular berrak mı berrak. İşte orada anne, baba, dost ve akrabalar var. Nazlı gelinler ve güzel kızlar var.

— Evet, bizim toprakların hepsi birbirinden güzel. Kızlarımızın hepsi de güzel ve sevimli. Bu yüzden, ömür için ölümle yaka paça olmuyor muyuz? İşte şu üzerinde bulunduğumuz topraklar geçen yıl bu zamanlar nasıldı? Her taraf ekin tarlalarıyla dolu, iş dersin bol, herkesin yüzünün güldüğü zamanlardı. Oysa şimdi, ot yerine çorak toprak her tarafı kaplamış, her yan kanla sulanmış. Hayır! Benim Ukrayna'm bu kadar pisliği daha fazla kaldıramaz. Şimdiye kadar nice eşkıyaları yuttu. Askarcığım, bunu tarih göstermedi mi? deyince o "evet" anlamında başını salladı. Topu tekrar toplarken, Askar ile Mihail sevdikleri şarkıyı mırıldanmaya başladılar:

Gevher gibi parlayıp
Dünyaya şule saçarsın.
Ormanı baştanbaşa geçen,
Yollarınla hayalimde yaşarsın.

Ukrayna'm şanlı idi,
Gururuyla başı dik.
Hatırladıkça özlerim,
Düşüncelere kapılıp.

Aydınlık ve çiçekli,
Ukrayna'm hazinemsin.
Kimseye vermem seni,
Ukrayna'm değerimsin.

Mihail topun kapağını kapattı ve;

— Maksimka'yı da temizleyip yağla doyurduk. Memleketlerimizi hatırlayıp moralimizi yükselttik. Daha ne olsun? dedi.

— Suliko ile Aziz gecikti. Ben de iyice acıktım. Dilim damağım kurudu, karnım karnıma yapıştı. Ben bir gidip geleyim, diyerek tam yerinden kalkarken Mihail kaputunun eteğinden çekip durdurdu.

— Askar, bugün benden çok senin emeğin geçti. Bu yüzden, yan taraftakilerden birini göndereyim, dedi ve sürünerek ilerlemeye başladı. Çabucak geri geldi.

— Geliyorlar mı?

— Şimdi gelirler, az kaldı. İyice dinlendin mi?

— Dinlendim... Bugün sabaha kadar savaşısam da gıkımı çıkarmam, dedi babasına şımaran çocuk gibi gülümsüyordu.

O sırada Suliko ile Aziz geldiler. Yemek kaplarını dağıttılar. Yemekler yenmeye başlandı, Suliko yemeğini her zaman hızlı bir şekilde yiyerek herkesten önce bitirirdi. Bu yüzden arkadaşları ona "yemek düşmanı" diye takılırlardı. Her zaman olduğu gibi şapır şupur ederek yemeğini yedi ve yanında duran küçük bir çıkını eline aldı:

— Askar! Bunun içinde ne var, biliyor musun? Gösterdiğimde sakın dilini ısıрма! Sakin ol. Acele etmeden yemeğini ye. Ben bir yere kaçmıyorum, tamam mı?

— De haydi söyleyeceğin lafı gevelemeden söyle. Her halde saklambaç oynarcasına bizi şaşırtmak istiyorsundur. Ben alıştım artık, kandıramazsın, dedi Askar, cebinden çıkardığı mendiliyle alnındaki teri silerken.

Suliko arkasına döndü ve küçük çıkını çözdü ve bir paket sigara aldı: "Ala-Too'dan Askar'a hediye. Birinci kalite, 25 tane, fiyatı 5 som. Arkadaşlarına ikram etmeye izin verilmiştir. İlk olarak kendisi açacak." diye yazıyor, dedi. Buyur, Kırgız balası!

Savaşın ortasında, siperde hiç beklemediği bir anda gelen bu sürprizle Askar'ın gözü fal taşı gibi açıldı, sigara paketini almak için ileri atıldı. Yemek kabını Mihail yakalamamış olsaydı, kap tersine dönerek içindeki yemeğin hepsi dökülecekti. &

Maksimka: SSCB döneminde üretilen bir top markası Maksim'in şımartmalı söylenişi.

Mişa: Mihail'in şımartma söylenişi.

Ala too: Kırgızistan'da yer alan Tanrı Dağları'nın bölümü.

H E C E Ö Y K Ü

KENEfi CUSUPOV*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

ANNELİĞİN GÜCÜ

...Görüyor musunuz, az ileride, Batma her zamanki gibi bugün de vadiye uzanan patika yolda, köye geliyor. At üstünde, kemik gibi katılaşmış, ağzı var dili yok, yaşlı bir kadın... Kuzum, gerçekten ne olmuş bu Batma'ya? Hayatı boyunca kaşlarını çatmamış olan Batma'ya bir bakınsana!

Aslında Batma bambaşka biriydi ya?.. Yol boyundaki bataklığın kenarları gür otlu olurdu. Oradan her geçişinde, atı kendiliğinden yolundan çıkar, kenardaki otlara yanaşırdı. Batma "öyle olsun zavallı!" diyerek atının yayılmasına sevinir, rüzgârın salladığı böğürtlenlerin yere eğilmesini dalarak seyrederek, bir süre düşünceye daldardı. Çağlayarak akan derenin sesi Batma'nın eğlencesi olurdu. Dünyada birçok dere olsa da Batma onların arasından, bu vadinin çağlayışını yanılmadan tanır, suyun kenarına geldiğinde atının yönünü çevirir, içmese de illa suyun ortasından geçirir, tam ortaya vardığında beklerdi. At çaresiz derenin akıntısına burnunu değdirip tadına bakar gibi derenin kenarındaki henüz sararmamış otlardan yemeye koyulurdu.

Ya bugün? Hayır, bugün öyle olmadı. Batma, derenin içinde durmadı. Atı da Batma'nın kederini anlamış gibi her zaman ortasından geçerken durduğu dereye dönmeden, başını öne eğip yavaş yavaş yürüdü.

Batma'nın hayatında ilk defa bir keder, hem de şimdiye kadarkilerden tamamen farklı bir keder başına geliyordu. Oğlu ve kocası öldüklerinde bile böyle acı yaşamamıştı. Kahırlı, acı ve keder dolu günlere, oğlunu defnederken dayanmış, acısını içine gömmüştü. O zaman bu kadar çok üzülmemiş, "herkesin gördüğünü ben de görürüm!" diyerek sabretmişti.

Batma, savaşın yeni başladığı günlerde, köye mektup taşıma işini başka birine devretmeyi istediğini bildirmişti. "Kendi hâlimde, ekin ekip ot biçerek köydeki ihtiyarların arasında hayatımı geçirsem mi acaba?" diye düşünmüştü. Ayrıca, yüreği önceden bir felâketi, belâyı hissetmiş gibi kendini korumak istemiş, bu işten uzaklaşmayı aklına koymuştu. Bu iş için köyden uygun biri çıkmayınca da tekrar vazgeçmiş, alıştığı iş değil mi deyip hatta aklına gelen kötü düşünceler için kendine kızarak, göreve devam etmeye razı olmuş, çalışmaya devam etmişti. Savaşın ilk günlerinde Batma, Savaş Komiserliği'nden gelen kâğıtları getirip götürdü. İlk zamanlar onun gözünde kâğıtların hepsi aynıydı. Bu kâğıtların mutluluk getirip getirmemesi onu ilgilendirmiyordu. Sonraki günlerde daha fazla sayıda genç savaşa gitmeye başlayınca, arkada kalanlar cepheden gelecek bir mektubu, iki kelâmdan ibaret haberi dört gözle beklediler. Zavallı ana babalar ne yapsın, bitap düşen, yorulan

oğulları ellerine geçen dörde katlanmış o kâğıt parçasının arasından bir anda çıkıp geliverecekmiş gibi öpüp koklayarak hasret gideriyor, ümitlerini taze tutuyorlardı. İşte onları görünce Batma her şeyi artık anlamıştı. Onun ana yüreği, özlemi, korkuyu, sevinci tam anlamıyla tanıdı.

Özellikle kadınlar, avuç içi kadar bir kâğıt parçasına yazılmış mektup aldıklarında bile gözlerinden yaş akmaya başlıyordu.. O zaman Batma'nın acıma hissiyle yanmayan yeri kalmaz, içi sızlar, arkadaşlarına çıkışarak konuşurdu:

Hey, hanımlar, mektup aldığınızda şu ağlayıp dövünmeyi ne zaman bırakacaksınız? Bari yerinize bir erkek çağırın. Haberinizi olsun, bir daha size mektup vermem ona göre.

Arkadaşları, yürük atı okşamaya devam ederek önünden çekilmezler; isterse ata tepeletsin, ne söylerse söylesin fark etmez, Batma'nın oğullarından gelen mektubu vermesini beklerler... Uzaktaki çocuğa hasret kalmanın ne demek olduğunu bilen ana üzülmez mi? Uzun süre bu inadını sürdürse de sonunda yüreği dayanamaz ve mektupları orada bekleyenlere tek tek verir. Mektubu, çoluk çocuğa okutan kadınlar, oğullarının yazdıklarını duyunca gözyaşlarını silmeye başlar.

Batma iyice dolar ve onların üzülmemesini isteyip söylenerek yoluna devam eder:

— Vay sizi yaptıklarıyla yolda kalasicalar. Dememiş miydim size, zıkkım yemeyesiceler! İşte bundan dolayı size mektup vermeyeyim diyorum. Niye hüngür hüngür ağlıyorsunuz? Bir daha size mektup verirsem iki olsun!... Sıradakilerden birinin mektubunu verinceye kadar öfkesi geçmez, söylenir de söylenir: Siz kadınlar niye böylesiniz, Allah sadece kadınlara mı vermiş bu gözyaşlarını? Boşuna kendinizi helak etmeyin. Öyle yapacağınıza, ah ah, zalim kader, oğullarınızın sağlığını dileyip teselli olsanıza...

Vadi boyundaki insanlar, Batma'nın sesini dinlemek için can atar. Onun sesinden hoş bir ses hiç bir yerde yok gibi. Ne zaman olursa olsun Batma'nın gür sesi, sokağın bir başından diğer başına ulaşır, özellikle erkekleri olmayan evlerin birinden diğerine ulaşır ve yankılanıyormuş gibi hissedilirdi. Diğer taraflardan eşlerini bekleyen kadınlar için sanki kocaları konuşuyormuş gibi altmışını aşan bu kadının uzaklardan dualarla haber getirmiş gibi hissedilen sesine bel bağlardı. Yaşlı kadınlar, savaşta ne olup bittiğini sanki Batma biliyormuş gibi onu görür görmez haline koymaz, ne var ne yok akıllarına gelen her şeyi sorarlardı. O da daha fazla sessiz kalmaz, içindekileri gizlemeden söylerdi:

— "Ne söyleyeyim ki? Zafer bizimkilerden tarafta diyorlar. Şu Almanlar gün be gün ölüyor olmalılar. Bire bir savaşmış olsalar, bizim oğlanlar kötülere günlerini gösterirlerdi...

Köyde Batma'nın lakabı, 'Ak Coltoy' idi.¹ Ak Coltoy lakabını ona, iki defa mektup aldıktan sonra Egemberdi'nin dul hanımı takmıştı. Ak Coltoy adını taktığı için mi, yoksa dert ortağı olduğu için mi bilinmez, Batma köyün ortasında Sonunbübü'nün evine her gün uğrardı.

Atlı biri için gözden ırak küçücük vadideki köy ile ana yolun kenarına kurulan postane binasının arası çay kaynatımlık mesafedeydi. Batma, o toprak yoldan sapıp vadiden aşağı inen ırmağın kenarını takip eden bu yolu kaç sefer kat etti acaba? Bin defa, on bin defa... hatta ömür boyu gelip gitti diyelim; kaç kere olursa olsun bunu hiç kimse bilmezdi. Hatta Batma'nın kendisi de bilmezdi... Ne olursa olsun Batma, o yolu sayısız defa gider gelir, görevli gibi atını sürer, uçarcasına adımlar bu yolu.

Hatta bu yaşlı kadın, vadiyi felâketten koruyacak biri gibi görülür. Diğer taraftan köydekilerden biri bile, Batma'nın suratının asılmasını, kara haber getirmesini akıllarına getirip istemediler.

Şimdi işte vadidekilerin hiç beklemediği ilk kara haberi Batma, hani şu 'Ak Coltoy' Batma getiriyor. Hem de Egemberdi'nin dul hanımı Sonunbübü'ye. Tek oğlunu gece gündüz demeden bekleyen dul kadına. Belki de kara haberin sonuncusu da bu olmalı. "Ah kara kader!" dedi, içten içe korkan Batma; "Bir bu eksikmiş... Benim gibi zavallı biri için yetmez mi daha..." Batma öfkesinden kendi kendini yemekte. Sadece postanedeki kısa boylu esmer kadınla konuştuklarını hatırlayıp suçu ona yüklüyor, içten içe kadıncağıza acısa da içinden ona karşı öfke var. Böyle yapmasına rağmen kızgınlığı geçmeyecekti. O kadın olmasaydı, şu kara çantadaki uğursuz kâğıdı hiç kimse almayacaktı. O zaman yüzündeki gülümseme de eksilmezdi ya heyhat!

Batma, kara çantadaki kâğıdı diğer mektupların arasına, sevindirici haberlerin olduğu mektupların arasına koymak istemedi. Onu hemen buldu ve avucunda sıkıca tuttu. Bu kâğıdı parçalayıp hatta dünyadaki bütün mektupları toplayıp ateşe vererek yerlerine başka mektup yazmayı arzuladı.

Hâlâ postanedeki kadınla karşılaşmasını hatırlayıp söylenerek yürüdü...

Batma, beyaz binanın yanındaki çama atını bağlayıp postanenin içine giriyordu:

— Nasılsın gelin kızım? Bugün bizi nasıl sevindireceksin, kurban olduğum?

Kadının üzgün hâlini gören Batma, afalladı. Kadın hiç konuşmadan, önceden toparlayıp bağladığı kâğıtları uzattı.

— Ne oldu kızım? Asılbek'inden mektup mu gelmemiş?

— Gelmiş anacığım...

— Peki öyleyse kızım, niye somurtuyorsun? Biz senin yaşlarındayken...

Kadın hâlâ tepkisiz, gözleri nemlenip dudakları titremeye başladı; avurtları birbirine geçti, Batma'ya vereceği kara haber ağzından dökülecekmiş gibi. Batma'nın gözünde oğlu Sabırcul'un hayali canlandı. Yaşlı kadın, birden oğlunun hayaliyle sonsuza dek vedalaşacakmış gibi hissetti. Batma; "Oğlum!" diye haykırıp kadının üzerine atılacak gibiydi. Bunu yapmasına ortadaki tahtadan çit engel oldu; gerçek mi, değil mi şeklindeki düşünceler haykırmasına engel oldu.

— Peki kim o halde, aman Allahım? dedi elden ayaktan kesilen Batma.

— Egemberdi'nin oğlu... Ölmüş, kâğıdı işte burada.

— Of, karanlık gece! Ne diyor bu kara suratlı? Batma büyük bir çığlık attı, fakat onun çığlığı yol bulup çıkamıyordu içinden, hiç kimseye ulaşamıyordu. Bu çığlık onu boğdu, yaktı, iliklerini sızlattı.

Sessizlik. Sadece pencereye takılarak dışarıya çıkamayan kelebeğin sesi, odanın içinde ikisinin kaygısına eşlik etti. Batma delirmiş gibi titremelerle sürünürcesine kapıya yöneldi. Kadın, arkasından yetişip kara çantayı eyerinin burnuna ildi. Beklenmedik bir şekilde üzüntüye kapılan yaşlı kadını güç bela uğurladı.

— Ah, zavallı...

İşte şu an attan düşmemeye çalışarak eyere eskisi gibi ustaca değil, gelişigüzel oturan Batma, köye doğru geliyordu. Evet, bir karaltı geliyordu gelmesine ama yakından bakıldığında cansız bir silüete benziyordu. Gözyaşları sel gibiydi...

Kurutulmuş deri gibi yüzünden gözyaşları süzülüp eyerinin burnuna damlıyor. Bıçare burnunu çekiyor, ara sıra da içini çekiyor. Kendisi de böyle başıboş nereye gittiğini bilmiyor. Nereye gidiyor acaba Batma?

"Nereye gidiyorum?.." Uzaktan köyün evleri görünmeye başlayınca Batma kendine gelip "delirdim herhalde." diye söylendi. Oradan buradan yükselen sesler Batma'nın kulağına bin türlü duyuluyor. Yaşlı kadın, bu uğultuya kulak verip üzölme yerine, tersine kendini savunmaya çalıştı:

— Benim sadece kâğıdı almış olmam suç mu? Bana acıyın kurban olduklarım. Benim bir suçum yok ki...

Başka bir ses, hem de oldukça çirkin bir ses, Batma'yı canından bezdirircesine rahatsız edip suç yükleyecek olur:

— Kâğıtları sen taşıyorsun ya! Haydi, götür de gör bakalım, halk nasıl parçalıyor? Kendine güveniyorsan götür de gör...

Her insanın içinde bazen böylesi kederli zamanlarda, kötü düşüncenin, şüphenin dolaştığını Batma o an aklına getiremedi.

Yardım ister gibi sersemlemiş bir hâlde, etrafına bakındı. Batma'nın bu kötü düşüncelerine sadece kalbi karşı çıkıp onu teselli etmeye çalıştı.

Zavallı kalbi yalvarırcasına dile geldi:

"Yahu Batma, senin hiçbir suçun yok, savaşı sen mi çıkardın sanki? Diğerlerinden geri kalmayıp öz oğlunu da göndermen yalan mı? Savaş, insan oğlunun başındaki dert Batma. Haydi, başını kaldır, onun yerine bir daha böyle kâğıtların olmamasını dilesene!"

Batma köye iyice yaklaştı. Aklına korkulu hayaller gelmeye başlayınca gözlerini yumdu... Egemberdi'nin hanımı eski evinin duvarlarını inletti, saçını başını yolarak ağladı, görenlerin yüreğini sızlatan görünüşüyle Batma'nın eteğine yapıştı. Kollarını açıp gözyaşlarını sel gibi akıttı, "Kötü haberi niye getirdin sanki!" der dibi Batma'ya soran gözlerle bakıyor ve olanca sesiyle hıçkırarak ağlıyordu. O sırada sadece Sonunbübü değil, oraya toplanmış köylüler de suçlarmış gibi bakmaya başladılar. Tövbe tövbe! Sonra da yaşlı genç demeden hepsi bir olup hâlsiz, zavallı Batma'ya doğru koşarcasına yaklaşarak iyi haberlerin yazıldığı mektuplar istediler.

Nasıl bir güç tesir ettiyse kim bilir, analığın gücü mü yoksa insanlardaki gururdan mıdır bilinmez, Batma atının dizginini çekip birden durdu. Gayret gelip karşısına çıkanlarla savaşacakmış gibi diklendi. Fakat gelen kalabalığın her yanı kaplaması yaşlı kadını korkuttu, yavaşlattı, içindeki düşünceden vazgeçirdi. Atını tekrar döndürerek kamçıladi. Bunu hiç beklemeyen at bir anda tökezler gibi oldu, sonra toparlanarak tırısı kalktı, dörtünale koşmaya başladı.

Arkasından, dilenci gibi ellerini uzatarak büyük gürültü koparan insanlar, ellerindeki sopalarla, kara haberi getirdiği için köyden kovuyorlarmış gibiydi. Sokak boyunca havaya yükselen toz kaldı.

Batma, çaresiz ana kaçarcasına uzaklaştı...

Batma, postanenin beyaz binasına nasıl ulaştığını bile fark etmedi. Atın gürültüsünü duyan postanedeki kadın, koşarak dışarı çıktı.

— Al diyorum bunu... Batma biraz önce aldığı, savaş komiserliğinden gelen kâğıdı kadına doğru fırlattı. Bazen kulağa hoş gelen, bazen de hoşlanılmayan, sanki insanoğlunun acısını artıran, yalvarırcasına tatlı bir sesle: "Ben bunu veremem, bu kâğıt bana, Sonunbübü'ye gerekmiyor. Bunu geri gönder-sene yavrum... Hatta yak gitsin... Kurban olayım.

Toprağa yüzüstü düştü yaşlı ana. İki kutsal ana; İnsanoğlunun anası ile bütün insanların Toprak anası kucaklaştı. İnsanoğlunun anasının gözünden süzülen sıcak gözyaşları, Toprak ananın omzundan aşağı yere düşüp dağılan cıva taneleri saçılmaya başladı. Batma'nın gözyaşları, Toprak anayı eritecek gibiydi. Bir süre sonra akan gözyaşları, Toprak ananın yüreğine ulaşmış olmalı ki, dağlar taşlar ciddiyete bürünüp gök de içten içe ağılıyormuş gibiydi. Şefkatli Toprak ana, bağrına basıp büyüttüğü insanoğlunun anasının önceki suçlarını, farkında olmadan işlediği günahlarını affedip hatta böylesi kederli zamanında yardımına koşup onu bir çocuk gibi bağrına basarak avutmaya çalıştı.

Etrafa insanlar toplandı. Onlar da iki anaya katılarak ağlamaklı oldular.

Batma, uzun süreden beri göğsüne biriken üzüntüsünü boşaltırken, kemikleri sızlayıncaya kadar ağladı, ağladı.

Ağlamaklı, acıyan bir ses duyuldu:

— Gadani alayım ana... Kalk artık..

Keneş Cusupov: 1937 yılında Narın şehrinin Tiyanşan kasabası Onarça köyünde doğdu. 1961'da Kırgız Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. 1961'dan itibaren Narın şehir gazetesinde, "Kırgızstan" yayınevinde redaktör, "Ala Too" dergisinde edebiyat ve redaksiyon şefi, Kırgızistan Yazarlar Birliğinin sekreteri olarak çalıştı. "Manas" destanını tanıtılması ve yayınlanmasında katkıda bulundu. Kırgız edebiyatının gelişmesine yaptığı katkılardan dolayı unvanlara, madalyalara ve ödüllere layık görülmüştür. Eserleri: Yaşam Zevki (Hikâyeler), 1965; Umut Dağları (Hikâye), 1967; Mikalenjelo'nun Vatanında (Deneme), 1971; Benim Yüreğim Dağlarda (Hikâye), 1972; Şiir Mısralarındaki Hayat (Alıkul Osmonov'un Hayatı ve Sanatı), 1974; Ata Yurt (Düşünce-Hikâye), 1977; Muhteşem Yıllar (Hikâye), 1979; Ana Yoldaki Düşünceler (Deneme), 1982; Dağların Beyanı (Hikâye), 1984; Yürük Atı (Gezi, eleştiri, Düşünceler), 1988. Ak Coltoy: Yolu açık, talihi açık.

H E C E Ö Y K Ü

KÖÇKÖN SAKTANOV
Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

YAŞLI KADININ AŞKI

Köşedeki burnu sivri, beyaz yüzlü yaşlı kadın, karşısında oturan yaşlı İslam'ı gençliğinden beri tanıyordu. Uzun, kıvrık kirpikli, incecik belli, gelinlik çağında, (o zamanlar İslam sarışın, yakışıklı bir gençti) kendisi gibi kalabalık genç parti üyeleriyle birlikte başka köyden gelmiş, onların kolhozunda çalışıyordu. O zamanlar İslam, gözünden ateş saçan, kılıç gibi keskin bir yiğitti. Hilkat garibesi güçsüz kocasına bir türlü gönlü ısınmayan genç kadın, işte o zaman gözü çakmak çakmak yanan bu yiğidi görür görmez, bir kadın olarak ondan hoşlanmıştı.

"Of, Allah benim canımı alsın... Peygamber yaşında, bunları hatırlıyorum." diye içinden kendi kendine kızıp düşüncelerini başka yöne çevirmek istedi ama o zamanlar yaşanmış olay sanki dün olmuş gibi gözlerinin önünden geçti, sanki gençliğini hissetti.

...Bir seferinde, ağılta süt sağmaktayken, yorga atının dizginlerini kavramış hâlde, İslam geçti. İneğin sütünü yenice sağıp bitirmiş, onu kazığa bağlamaya çalışıyordu. Bu sırada o attan aşağı sarkıp kazıktan biraz ileride duran kovaya, ikiye katlanmış bir kâğıt bıraktıktan sonra, ardına bile bakmadan atını sürüp gitti. Açıp okuduğunda şöyle yazmaktaydı. "Bugün Say Keçik'te bekliyorum, mutlaka gel."

Bedeni titredi. Bu iki kelam yüreğini heyecanlandırıp heveslerini uyandırdı. Kâğıdı itinayla katladı, göğüslerinin arasına koydu. İneği sağdığı içi süt dolu kovayı görmüyor, artık attan aşağı sarkıp kovaya, ikiye katlanmış kâğıdı bırakıp giden o yiğidin, çakmak çakmak yanan gözlerini görüyordu.

Gitsem mi, gitmesem mi, düşüncesi onu uzun süre meşgul etti. Gönlünün sesi; "Git, mutlaka git!" diyordu. Genç kadın nefesine uyup kocasına ihanet etme niyetinde olmasa da yüreğinin derinliklerinde gizli kalan aşk, mutlaka birine aitti.

Akşam oraya gitti. O, beklemekteydi. İlk kez kaplan göğüslü bir erkeğin yanına utanarak yürüdü, muhteşem görünüşüne dalıp yüreğinin göğüs kafesinden fırlayacakmış gibi çarptığını hissetti. İlk kez, gerçek bir erkek öptüğünde uyandığını, bedeninin mayıştığını, bütün dünyanın gözünde bir kuruş etmediği kısa dakikalar yaşadı. Eve bir ateşle döndü. Kocasının koynunda, çir-

kin soğuk döşekte yatsa da bir hoş oldu, attan eğilerek kovasına ikiye katlanmış kâğıdı bırakan o yiğidi gördü durdu.

Ertesi gün yine aynı yerde, karanlık çökerken buluştular. Oraya varır varmaz onu belinden kavrayıp kendine çekip öpmeye başladı. "Yapmayın, ayıp değil mi?" diyerek yüzünü kaçırdı, işte o an, attan eğilerek kovasına ikiye katlanmış kâğıdı bırakan yiğidin ne istediğini anladı. "Bu... bu yaptığınız da ne böyle?! İnsanlar görse ne der sonra?" diye söylendi. Bu sırada İslam çevik bir hareketle sol kolunu kadının boynuna attı. Kadın gözlerini yumup sırtüstü toprağa uzandı, uyuşuklukla gözlerini açtı. Gözlerini açtığı anda, en yüksekte, en uzakta parlayan yıldızlar gökyüzünü kaplamış, birbirlerinin üstüne çarparcasına onları seyretmekteydi...

"...Of, kahrolayım, bunların tümünün birden aklıma gelmesine bak! Abdestim bozulacak!" diye düşünen yaşlı kadın, düşüncelerini dağıtmak amacıyla dışarı çıkmak istedi. Ama biraz içtiği şarabın etkisiyle sallandı, bundan sonra mı yoksa kadınlık duyguları utancına üstün geldiği için mi bilinmez, hatırına başka düşünceler de geldi. Ama yine de şimdi bu odada hiç kimse—nin olmamasını, orada oturan gözleri çakmak çakmak yanan, temiz giyimli ihtiyarın kalkıp yanına yaklaşmasını, kolundan kavramasını arzuladı. İhtiyar adam ise yaşlı kadının, ona biraz soğuk davranıp nazlanarak nazikçe taranmış, sivri, sarı sakalını okşamasını bütün kalbiyle arzuladı...«

TÖLÖGÖN KASIMBEKOV*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

MEMLEKET

Mayıs ayının ortalarıydı. Tam öğle vakti, yalnız başıma Aksu tarafından gelmekteydim.

Çevrede irili ufaklı dağlar, bin bir türlü çiçeklerin salındığı kırlar, yeşil çayır-
yırlar, iğne atsan yere düşmeyecek sıklıktaki çalılar yer alıyor. Her yerde gu-
rurlu beyaz çiçekler, ceviz ve huş ağaçları boy gösteriyor. Uzakta ucu masal
kahramanlarının mızrağı gibi sivrilen çam ve ardıç ağaçları göze çarpıyor.
Meyve ağaçları da en az ormandaki ağaçlar kadar bol buralarda.

Yol eğri büğrü ve inişli yokuşlu. Atım yavaş yavaş gidiyor, adımlarını at-
tıkça ritmik ses çıkarması ve arada bir başıyla iki böğrünü sıvazlamaya ve ba-
şını sallayarak at sineklerini kovmaya çalışması benim için ayrı bir seyir hali-
ne geliyor. Epey yol yürüyen atımın terlemiş olacağı aklıma geldi. Sağrısını
yokladığımda eti hâlâ diriymi ama gem vurulan ağzı köpüklenmeye başlamıştı.

Kulağıma bülbül sesleri geliyor. Kuşların şarkı söylercesine makamlı şa-
kımasını dinliyorum. Kanatları mavimsi iri kelebekler arada bir etrafta uçu-
şuyor, arılar sarı akasyaların çiçeğine akın edip aralıksız vızıldayarak işlerini
yapıyor, bazıları yukarı doğru hareket edip sanki aceleleri varmışçasına uça-
rak gözden kayıp oluyorlar.

Ben de artık can sıkıntısından dil ucuyla şarkı söylüyorum. Arada bir eğiliyor,
atın yelesine bakıp düşünceye dalıyorum. Geçip giden olaylar aklıma geliyor ve
sanki gözümün önünde resm-i geçit yapıyorlar. Başımdan geçen olayları hatırla-
dıkça, atımı kamçılıyıp hızlandırıyor ve kendi kendime; 'Vay anasını, tam bir ço-
cukmuşum o zamanlar!' diye içimden biraz da olsa pişmanlık duyuyorum.

Yolum nihayet Burçuke'nin güneş görmeyen vadisine ulaştı. Şırıltıyla akan
berrak çay ve kenarına dizilmiş her birinin dalları göğe ulaşmak istercesine
uzanmış söğüt, ceviz ve huş, hatta dut ağaçları bulunuyor. Üzümlerin dalları sar-
maşıktan daha sık bir şekilde ağaçların başlarına doğru uzayıp gitmiş. Dibinde
biten otların haddi hesabı yok. Nane kokusu diğerlerinden ayrılıyor. Yaban çi-
lekleri böğürtlenle birlikte boy atmış. Baş meyveyle dolu dut ağacının yanına
gelince attan indim ve suya girip iyice bir serinlemeye niyetlendim. Ancak tam
o sırada sol tarafa bir köpek havlaması duyuldu. Biraz ilerleyip bakınca gördüm
ki az ileride bir boz üy (Kırgız çadırı) var, yanındaki Mart ayından kalma küçük
kulübeyle birlikte. Onun az ilerisinde tepenin eteğine yayılmış vaziyette keçiler
otluyor. Çadırın önüne çamaşırlar asılmış. Kulübeyle evin arasında küçük bir
çardak üzerinde kurumaya bırakılan kurut (kuru çökelek) serilmiş.

Oraya doğru giderken, beni görür görmez, 'Öyle şey mi olur, ben bu adamı nasıl bu tarafa geçirebilirim!' dercesine havlayarak bir kabarık tüylü it çık-
ka gelmez mi? Şöyle bir bakınca, sanki beni atımla birlikte kapıp fırlatacak
gibi azgın ve güçlü göründü. Ben gülümsedim ve onu önemsemeden, atımı
eve doğru mahmuzladım, ayran falan içip biraz dinlendikten sonra yola çık-
mayı düşündüm. Kırgız değil miyiz, sağımız solumuz belli olmaz! Ağzını
açabildiği kadar açıp sırtırcasına dişlerini gösterip havlamaya devam eden
azman hayvan, her nedense bana müsaade eder gibi aniden arkamıza geçerek
atımın kuyruğuna doğru saldırdı. Ne yapacak acaba, diye dizginini biraz çek-
tiğim atım, yorgunluktan kulağını bile oynatmadı. Böylesi bir durumla karşı-
laştığında sineklenen bir at olsa çoktan o ite iyi bir tekme savunmuştu. Ama
benim doru atım istifini dahi bozmadan yürümesine devam etti. Yedi dedesi-
nin öcünü almak istercesine, senin it olanca gücüyle atın kuyruğunu çekme-
ye ve bir hınçla ısırıldı. Arkama dönüp kamçı salladım ama ulaşmadı.

Ev tarafından bir kadının silueti göründü, 'bu kim acaba' dercesine baktı
ve ben yakınlaştınca birilerine haber vermek istiyor gibi arkasını dönüp gitti.

Ben şöyle bir öksürüp işaret vermek istedim ve atımı kamçılıyıp sürerek
cesaretli bir şekilde 'deh!' dedim ve tezeklerin oluşturduğu ufak tepeye var-
dım. İt iyice hırslandı, atımın önüne geçti ve burnundan kapmak istercesine
iki ayağı üzerine dikildi ve hiddetle uludu.

— Hoşt! Git hadi! Evin içinden hırıltılı bir ses duyuldu. Üzerini silkeleyip
üstünü başını düzelterek beli bükülmüş bir ihtiyar kadın dışarı çıktı.

— Hayırlı günler! dedim.

— Sağ olasin! Sen kimsin?

— Ben... dedim yavaş bir sesle, bakışımı ondan çevirmeden. Beri geldi.

— Defol haydi! Yapışkan hayvan! diyerek itini azarlayıp kovaladı. Sonra
kısık gözleriyle dik dik bana baktı.

— Kimsin sen?

Ben onu tanıdım. Bizim köyde Mamırbay adında bir adam vardı. Onun
hanımıydı.

— Seyde Ana, beni tanımadın mı? dedim gülerek. Ben Tilegen'im!

O ise dikkatli bir şekilde beni süzmeye devam etti. O zaman kısık gözle-
rinden, güneşten yanan buruşuk yüzüne doğru belli belirsiz bir yumuşamanın
işareti yayıldı.

— Aman evladım! İhtiyarlık işte! dedi ve çevik bir hareketle atımın diz-
ginini tuttu. Sen miydin, yavrum? İn haydi!

Ben attan inip Seyde Anamın halini hatırlarını sorarken, evden sülün yavrusu gi-
bi zayıf ve kısa boylu bir ihtiyar kadın çıka geldi. Maymunun gözleri gibi küçük
ve çekik gözleriyle beni süzdü, selamımı ağzını kıpırdatarak aldı ve başıyla işa-
ret etti. Yaşı yetmiş geçmişti ama hâlâ dinç görünüyordu. Yürürken eğilmiyor-
du. Beline oğlak postu bağlamıştı. Bu ihtiyar kadın Seyde Anamın annesiydi.

Tam o sırada, oynadığı yerden, evin öte yanından on bir yaşlarında bir esmer çocuk hoplayarak geldi:

— Aaa! dedi beni görür görmez ve koşarak geldi, kollarını açarak kucağıma atladı. Tilegen ağabey! dedi.

Kollarındann tuttum ve yukarı kaldırıp yanaklarını öptüm.

— Satış!¹ Artık kocaman adam olmuşsun be! diyerek başını sıvazladım.

— Ah, nasıl da kan çekti baksana! Sülün yavrusu gibi zayıf, ufak tefek ihtiyar kadın başını sallayarak dudaklarını oynattı. Babası dirilip de gelmiş kadar sevindi!

Seyde Anam, torununun böyle sevindiğini görünce, biraz morali bozulmuş şekilde baktı ve gözlerinden yaş aktı. Eski minderi sürükleyip getirdi, dut ağacının gölgesindeki sedirin üzerine yaydı.

— Otur, kurban olayım, dedi bana sevgi dolu bir sesle. Göz ucuyla baktığımda gördüm ki evin ve öndeki küçük odanın içi boş değildi, içeriden bir ahır dolusu oğlağın durmadan geviş getirirken çıkardığı bir ses gibi hışırtı geliyordu. Meğer hışırtı ipekböceklerinden geliyormuş. Dut yapraklarıyla iyice doyan kurtlar, iyice tombul olmuşlar. Bazıları kasanın içinde yukarı doğru çıkmaya çalışıyor, başlarını sağa sola sallıyorlar. Koza yapma mevsimleri gelmişe benziyor. Bu arada ipekböceklerinin varlığından ortalığa farklı bir koku yayılmaktaydı.

Satıkul bir dizime dirseğiyle dayanarak yere oturdu ve iri gözlerini ikide bir açıp kapayarak yüzüme bakıp aklına gelen şeyleri sormaya başladı:

— Tileğen ağabey nereden geliyorsun?

— Kara Köndöy'den. Ben orada öğretmenim ya.

— Ha! dedi, Satıkul şaşırarak. Ya şimdi nereye gidiyorsun?

— Kendi köyüme, Satış. Akcol'a gidiyorum. İlçede de biraz işim var.

Satıkul yerden bir otu kopararak iki eliyle tuttu ve ucunu dişleyerek susup yere baktı. Bir düşünceye daldığı belliydi. O sırada Seyde Anam, metal tasa ayran doldurup getirdi. Tam olgunlaşmamış duttan toplayıp bir tabağı silme doldurup önüme koydu. Karadut, ala bula olmuştu, arasında iyice kızaranları da vardı. Ben soğuk ayrandan birkaç yudum aldıktan sonra Satıkul'a uzattım:

— Gel Satış, ayran iç!

O ayrana bakmadı bile. Yamalarla dolu, çok giymekten dolayı güneşten iyice solan eski gömleğinin dut şırası ile kirlenmiş ucunu tutarak:

— Ben de seninle geleceğim! dedi.

— Sen nereye gideceksin? Büyük büyük annesi ona sert sert baktı. Büyüklerin sözünü dinleyeceğine ne dırdır ediyor bu?

— Akcol'a, dedi Satıkul. İhtiyar kadın çocuğun ne dediğini daha yeni anladı:

— Ne! dedi yüksek sesle. Yolcunun ardından gidip sahipsiz kalma da! Sen gidersen burada ninen ne yapar... Çok konuşup, mırın kırın edeceğine ağabeyinin sunduğu ayranı içsene!

H E C E Ö Y K Ü

Satıkul boynunu omzuna doğru eğdi, omuz silkti ve burnunu çekip kaşlarını yukarı kaldırarak ninesine baktı:

— İçmiyorum...

— Ağabeyin iç diyor ya.. iç oğlum, hadi iç!..

Satıkul iyice öfkeleni ve ayrı nı hışım la içti.

— Amaaan, öte git oğlum!

Boşalan kabın kenarını parmağıyla silip dibinde kalanı yudumladıktan sonra Seyde Ana:

— Annen nasıl iyi mi? diye sordu. Ha bu arada... Duttan ye oğlum.

— Annem Akcol'da. Sağlığı yerindeymiş çok şükür. Üç aydan beri ben de görmedim.

— Ha, doğru. Kara Köndöy tarafından geliyorum demiştin ya!..

Eyeri çözü lüp terliğı indirilen atım, ara sıra kuyruk sallaması dışında, uyuklarcasına büyük cevizin gölgesinde bekledi. Biz, birbirimizin halini hatırını sorup dertleşerek epeyce oturduk. Seyde Anamın Akcol Köyü'nden buraya göçmesinin üzerinden üç yıl kadar geçmişti. Bunun bir sebebi, Mamır-bay öldükten sonra Aksu'daki kardeşi Tökönali'ye bakmak içindi. Bu günlerde dutu bol bu civarda ipekböceğı besleyerek günleri geçirmekteymiş.

Ben yavaş yavaş kalkmak istedim. Satıkul, elbisemin ucundan tutup benimle birlikte adımlamaya başladı:

— Ben de gideceğim!..

— Oğlum, sen nereye gidiyorsun! diye bağırdı büyükbüyük annesi. Evin buradayken... Varıp köyündeki yıkılmış evini mi yapacaksın?

— Haydi bırak yavrum. dedi annesi de.

Ben saçını okşadım ve ilgisini başka şeylere yönlendirmeye çalıştım:

— Satış, sen artık kocaman bir yiğit olmuşsun. Akcol'a daha sonra kendin gidersin! Annen, gitme diyor, onu dinlemezsen üzölür! dedim. Satıkul'un söz dinlemeye hiç de niyeti yok gibiydi. Hıçkırarak ağlamaya başladı:

— Gideceğim. Ben de gideceğiiim!...

— De haydi öte git oğlum. Bir şeye hayır deyince ısrar etmesen ne olur sanki! Büyükbüyük annesi onu korkutmak için bağıarak konuşup elinden tuttu. Seni akılsız çocuk!

Ben atımı bağılı olduğı yerden çözdüm. Satıkul elbisemin ucuna yapıştı, bırakmıyor. Bu sırada annesi her nedense sesini çıkarmadan bekledi.

Sadece büyükbüyük annesi boş uğraşıyor, kızıp öfkelenerek çocuğı çekiyor, Satıkul ise onu dinlememekte kararlı, boşta kalan eli ile yumruk yapıp gözyaşlarını siliyor, büyük bir gayretle benden tarafa gelmek için çabalıyor. Ne yapacağımı bilemeden iki arada bir derede kaldım. 'Boşuna uğraşma, ben seni götüremem!' diyerek kan ter içinde kalan çocuktan uzaklaşsam mı, yoksa 'Yeğen akraba olmaz, boyun derisinden kürk olmaz, onun için siz bu çocuğı tutmak için boşuna uğraşmayın!' diye ihtiyar kadını uyarıp isteğini ye-

rine getirmemesi için kırsam mı? Karar veremedim! Bu sırada uzun süre öfkeyle karışık ağlayan Satıkul, beklenmedik bir şekilde büyükbüyük annesinin buruşuk elini ısırdı.

— Oy eliim! Allah belasını vermeyesice! İhtiyar kadın elini sallayıp çocuğu itti. Dişlerinin izi çıktı!

Annesi gelip elbisesinden tutmak isterken Satıkul fırladı ve haykırarak ağlar vaziyette hızlı bir şekilde benim gideceğim tarafa yöneldi:

— Ben de gideceğim... gideceğiiiiim! Biraz uzaklaşıp, 'artık bu tarafa gelmiyor musun' dercesine, yalvaran gözlerle bana baktı ve ağlamaya devam etti. Ühhüü. ühhüü!..

— Hey, beri gel! Seni yaramaz seni! Büyükbüyük annesi ağrıyan eline ikide bir bakarak öfkesinden dudaklarını ısırıp sızlanan bir edayla Satıkul'un arkasından gitti. Yok, artık ne yapsam boş, bu Allah'ın şaşkınına... Yalınayak, başı açık...

Seyde Anam da onları takip edip arkalarına düştü:

— Beri gel kurban olduğum beri gel! diye seslendi. Yarın ikimiz birlikte gidelim!

O durumda atıma binip de nasıl gideyim. Ya çocuğu bırakıp gitmek ya da oradakileri razı edip alıp götürmek gerekiyordu. Sesimi çıkarmadan gidecek olsam, çocuk mutlaka arkama düşüp koşmaya başlayacak gibi görünüyor. Arkamdan 'birden bire nerden çıkageldi bu yere giresice adam!' demeleri kesin. Çocuğu ne yapıp edip yakalayıp annesine teslim edip müşkülden kurtulmak istedim:

— Satış! Beri gel yeğenim! Gel terkime otur bari! diye kandırmak istedim. Ancak, Satıkul, iyice inatlaşıp geleceğine uzaklaştı. Başka çaremiz kalmadı.

— Üç yıldan beri bir kere bile köye gitmedi, diye mırıldandı ihtiyar kadın. Zavallı çocuk, Akcol denince gözleri dört oluyor! Akcollulardan birini görecektir olsa kendinden geçip aklı başından gidiyor. Sanki babası mezardan kalkıp da gelmiş gibi seviniyor.

— Ah canımı yoluna verdiğim, yavrum ah! Seyde Ana acımaklı bir ses tonuyla konuştu. Baba ocağını, akrabalarını özleyip... Neyse gel haydi, gideceksen git. Eve gel, temiz elbiselerini giy!

— Heee! Kandırıp da beni yakalarsanız?

— Kandırmıyorum, kurban olduğum, kandırmıyorum. Gideceksen git, ağabeyinin atının terkesine binersin!

— Hayır! Ben yaya olarak gideceğim! dedi Satıkul öfkeyle. Paltomu beri verin!

— Gerçekten de gönderecek misiniz? diye sordum. Gönderirseniz valla iyi olur. Hiç olmazsa hasret giderir.

— Başka ne yapabilirim ki? O böyle yaptıktan sonra...

Ben Satıkul'a el salladım:

— Satış, de haydi beri gel. Çabuk giyin, gidiyoruz!

Ancak, Satıkul inatla iyice yanını verdi ve gelmek bir yana, uzaklaştı:

— Gel- mi- yo- ruuum!

Başka çaresi kalmayan Seyde Ana onun paltosunu, kalpağını, çoktan beri giyilmediği için iyice buruşup sertleşen kösele tabanlı ayakkabısını benim koltuğumun altına soktu. Zaten kendisi kelimeleri karıştırarak hızlı konuşan biriydi, ağlamaklı bir edayla yalvarırcasına bakıp yalan dünyadan bulduğu rızkını bana emanet etti:

— Kurban olayım, dedi bana. Hısımlara ulaştır. Akrabalarıyla görüşsün, köyünü görsün de hasreti sona ersin. Kurban olayım oğlum, yakınlarımıza özellikle tembihle. Çocuğun karnı aç kalmasın, sıcak çarpmasın! Sonra. Kurban olayım, Tilegen, sen bu tarafa gelirken de terkine alıp bırakıp gider- sin! Satış! Yavrum, öyle yap oldu mu, ağabeyinle tekrar gel! Satış!

Atım dinlenip kendine gelmişti. Ayaklarından tıkr tıkr ses çıkararak yürürken yelesi de hafifçe dalgalanıyor ve sarsmadan ilerliyordu. Arada kamçı- mı şöyle bir sallamanın dışında, atımı kendi haline bırakmıştım. Yerden biraz ot yolup torbanın içine doldurdum, eyer örtümün bir ucunu onun üzerine örtüp Satıkul'u arkama oturtmuştum. O, eyerin arka ucunu iki eliyle sağlam bir şekilde tutmuştu. Sesi de çıkmıyordu. Karasu köprüsüne ulaştık. 'Acaba uyuklamaya mı başladı bu çocuk' diye düşündüm. Eğer uyukladıysa, atım beklenmedik bir şekilde ürkecek olsa ya da ayağı takılıp tökezlerse çocuğun düşmesi mümkündü. Arkama dönüp seslendim:

— Satış, uyumadın değil mi?

— Yook... dedi. Gerçekten de uyuklamamıştı, çekik gözleriyle bana baktı. Uyumadım, Tilegen ağabey!

Yakışıklı, esmer tenli, sürmeli patlak gözlü, saf niyetli, temiz bakışı ile daha ilk bakışta tanıdık birine babasını hatırlatırdı. Annesine eni sonu sadece yüzünün genişliği benziyordu. Mamırbay Ağabey, aynen böyle gözleri sürmeli, zayıf esmer biriydi. Arkadaşları ona Kara Mamırbay derlerdi. Yengele- riye Şiş Kara diye lakap takmışlardı. Yengelerinin yolundan gidip küçük çocuklar da 'Şiş Kara Ağabey' diyerek çağırırlardı.

Oynar köprüden geçtikten sonra sola döndük ve gittikçe dikleşen akarsu yatağı boyunca yol aldık. Karasu çağlayarak gürül gürül akıyor. İki tarafı in- li ufaklı ağaçların oluşturduğu ormanla kaplıydı. Akarken oluşturduğu çukur- lardaki gürültü, dar vadinin iki yakasında yankılandıkça iki ses birbirine ka- rışıyor ve ortalığı bir uğultu kaplıyor. Etraf serin; çünkü yol boyu hep gölge- lik ve suyun buharlaşmasıyla oluşan sis kaplı.

Bulun Sırtı'na ulaşınca küçük yoldaşımınla birlikte attan indik. Güneş ikin- di vaktine doğru kaymış, yamaçların aşağısı kısımlarında alaca bulaca gölgeler oluşmaya başlamıştı. Etraftaki gür otlardan biraz yesin diye, gemini çıkarıp

H E C E Ö Y K Ü

sırtındakileri çözüp atı bıraktık. Satıkul atın kaçma ihtimaline karşı yularının ucunu tuttu.

Bulun Sırtı, dağ olarak kabul edilmemesine rağmen epeyce yüksek bir geçide sahipti. Etrafta yer yer küçük tümsekler oluşturarak yetişebilen bodur çalılar vardı. Başka yerlere göre daha geniş ve açık bir yeri. Buradan Üçkurt, Malkaldı, Akcol vadileri tamamıyla avuç içi gibi görünür.

— Aaa! Akcol. Baksana Tileğen ağabey, Akcol! Satıkul büyük bir sevinçle ben burayı ilk defa görmüşüm gibi eliyle işaret ederek kendinden geçercesine konuşmaya devam etti. İşte, aaa bizim dam!.. Minbay amcanın damı... Nurkulların damı... Aaa... hâlâ yerinde duruyor. Nurkul ve ben, işte burada oynar, olgun ham demeden meyve yedik!

— Nurkul şimdi de ordadır, dedim. Ancak darı daha koçan bağlamamıştır, meyveler de hamdır.

— Biliyorum, dedi Satıkul. Biz Nurkul ile birlikte baharda nehre olta atardık! Yaa, işte o oltaların birine takılan balığı görseydin Tilegen ağabey, ne kadar da büyüktü. Sonra öğle üzeri nehirde biz balık gibi yüzüp oynardık. O zaman gerçekten de çok güzel oluyordu!

Sıra sıra ağaçlar, kenarında söğüt ve kavaklarla uzun boylu kamışların dizildiği arklar, gelişigüzel bölünmüş sekili bahçeler, dört bir tarafa uzayıp giden eğri büğrü yollar, kamış çatılı tümsek beyaz evler, gönlüne hasret dolan çocuğun gözüne öz annesinin şefkat dolu bakışları gibi sıcak, kutsal görünüyordu.

Satıkul'un siması ne kadar da parladı; sadece sağanak halinde yağan yağmur sonrası beyaz bulutların arkasından arzı endam ederek etrafa ışık saçan yaz güneşi, o bakışlara denk gelirdi. İri gözleri iyice açılıp kirpikleri kıpır kıpır etrafa mutluluk saçtı. Boynunu uzatarak ileriye doğru, Akcol tarafından gözünü alamadan bakarken içten içe sevince gark oldu. Kaderin cömertliği ona şimdi iki kanat verecek olsa, doğduğu yerin üzerinde yüz defa, bin defa kanat açıp uçmaya hazır. Öyle yapsa bile neşesi tam yerine gelmeyecek, hasreti bitmeyecek gibi göründü!

Onun o halini hissedip benim içime nedendir bir hüznün doldu.

— Eee, söyle bakalım Satış, köyünü özledin mi? diye sordum. Çocuk hâlâ gözlerini Akcol tarafından alamadan yavaşça başını salladı.

— Hı hı.

— Eee Satış, günlük hayat nasıldı evde?

— Hı.. Güzeldi. Ben her zaman anneme Akcol'umuza gidelim desem de o hiç oralı olmuyordu... Güzün gideriz diyor. Sonra kendi işine dalıyor. İşte o zamanlar gizli gizli ağlardım... İşte o zamanlar... Tilegen ağabey... o zaman ben türkü söylerdim. Sana da söyleyeyim mi?

— Ya!.. Haydi öyleyse, nasılmış. Söyle bakalım Satış!..

Kırlarda biten gül olsam,
Külük ata binip yol alsam.

H E C E Ö Y K Ü

Dizginini çekip atımın
Aah,
Köyüme bir kavuşsam!..

Etekte yetişen gül olsam
Eşeğe binip yol alsam
Dizginini çekip eşeğin
Aah,
Elime bir kavuşsam!..

Gönlüm iyice boşaldı. Ağlamamak için kendimi zor tuttum ve çocuğu birden kendime çekerek alnından birkaç defa öptüm! Yaşı küçük olsa da kurnazlıkta, yalan dolan bezinde hâlâ tarağı olmayan bu çocuk, akrabalarını, akranlarını arzuluyor, göbeğinin gömüldüğü yeri, adımını ilk attığı mekânları delicesine özlüyordu! Böylesi yavruların, olgunluk çağına geldiklerinde, avuç içi kadar bir köye değil, Kırgızların tamamına faydalı, memleketinin işine yarayan birer koç yiğit olmaları neden zor olsun? Böylesi gençlerimizin, yalan dünyanın işlerine dalıp orada burada gezmek yerine, damarı toprağın bağrına gömülen bir ağaç gibi kendi toprağında dallanıp budaklanıp kendi memleketinde meyveye durup halkının kârını artıran kutlu birer adam olacakları ay gibi aşikâr! Bu düşüncelerle biraz sonra külük atımızı yavaş yavaş sürerek sokaklarından anne şefkati dökülen, adamları değil, otları ağaçları, nehrinin kenarındaki iri taşları bile gönülde saygı uyandıran, kamışların tepesini sağa sola oynatan hafif rüzgârı derdimize deva gibi gelen, bacalarındaki duman rızık ve bereket kokan, doğduğumuz yere; memleketimiz Akcol'a ulaştık.«

* Tölögön Kasımbekov: 1931 yılında Oş ili Canıcol (Yeniyol), Akcol köyünde doğdu. 1949'da liseyi, 1957'da Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni bitirdi. Okul yıllarında tarih ve edebiyat ilgisi daha gençlik dönemlerinde onun edebiyata yönelmesine sebep oldu. "Kiçinekey Calkıçı (Küçük Yalkıçı)" (1956) adlı ilk hikayesinin ardından, "Küyüt (Keder)", "Ene (Anne)" hikayeleri yayınlandı. "Tuulgan Cer (Memleket)" (1958) hikayesi onun asıl yazarlığa başlangıç eseri olarak kabul edildi. Ancak, yazarlığını güçlü bir şekilde kabul ettirmesi 1960 yılında yayımlanan "Adam Bolgum Kelet (Adam Olmak İstiyorum)" hikayesiyle oldu. Sovyet Kırgız edebiyatında, T. Kasımbekov, tarihi roman ustası olarak tanındı. Onun "Sıngan Kılıç (Kırık Kılıç)" adlı tarihi romanı, zamanında başta SSCB ülkelerinin dilleri ve İngilizce olmak üzere dokuz dile çevrilip yayımlandı. Roman, SSCB ve Kırgız SSC'nin yakın tarihine ışık tutan bir arşiv çalışması olarak ün yaptı. 1986'da yayımlanan "Kel Kel (Gel Gel)" tarihi romanı da yazarın geniş yankı uyandıran eserlerinin arasında yer aldı. Yazar, son olarak önceki tarihi romanlarının tamamlayıcısı şeklinde "Çapkın" (Akın) ve "Baskın" romanlarını yazdı. Yazar, günümüz Kırgız Edebiyatı'nın Cengiz Aytmatov'dan sonra Dünya çapındaki temsilcilerinden birisidir. Eserleri: Calkıçının Uulu (Yalkıçının Oğlu), Kysa hikaye-1956, Bişkek; Tuulgan Cer (Memleket), Hikaye-1958, Bişkek; Adam Bolgum Kelet (İnsan Olmak İstiyorum), Hikaye- 1960, Bişkek; Sıngan Kılıç (Kırık Kılıç), Tarihi roman- 1966, Bişkek; Sıngan Kılıç (Kırık Kılıç), Tarihi roman- 1971, Bişkek; Cetilgen Kurak (Gençlik), Hikaye, tarihi piyes, vecize, roman- 1976, Bişkek; Ak Kızmat (Hak Hizmet), Tarihi deneme- 1980, Bişkek; Kel-Kel, Tarihi roman- 1986, Bişkek.

1 *Satkul* isminin şımartma amacıyla kısaca söylenişi.

H E C E Ö Y K Ü

ŞABDANBAY ABDIRAMANOV*

Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN

UZAKTA KALAN OĞUL

İstum Calil Temirov'un hatırasına

Şişkin beyaz çehresine ince siyah bıyığı oldukça yakışan subay Aleksey Kaparov, Manas Havaalanı'na indi, Kırgızistan toprağına ilk kez ayak bastı. Uyuşmuş bedeni üzerinde bir süre bekleyip çevresine şöyle bir baktığında, vadiyi korumak ister gibi bir uçtan bir uca çevrelemiş karlı dağları gördü. Bir müddet kımıldamadan öylece durdu. Etrafından gelip geçen insanların yüzlerine göz gezdirdi. Çocukluğunda hakkında annesinden bir şeyler duymuştu ama o zamana kadar Kırgızlarla yakından tanışma imkânı olmamıştı. Gençliğinden beri ömrünün tamamı SSCB'nin batı sınırındaki karakollarda geçmişti.

Kara saçlı, kara gözlü ağırbaşlı Kırgızlar onun gözüne ilk bakışta, kimseyi tanımamasına rağmen sıcak göründü. Aleksey'de onların her biriyle konuşma isteğı doğdu, Kırgızlara ait birçok şeyi öğrenmek istedi, fakat öyle yapamadı. Çünkü havaalanına iner inmez yolculuk sırasındaki morali biraz bozulmuştu. Aradığını bulması için Oş şehri tarafına gitmesi gerekiyordu. Hava alanı görevlilerinin bazıları: "Bişkek'e boşuna uçmuşsunuz, Moskova'dan direk Oş'a uçsanız da olurdu. Bugünden itibaren, Oş'ta sis olduğu için uçuşlar durduruldu." dediler. Bu durum onun içindeki sıkıntıyı daha da artırdı. 'Ta uzaklardan bunca yol kat ederek geldiğim iş acaba olur mu olmaz mı? 6000 km yolu çıkıp büyük ümitlerle gelmemin karşılığı olarak olumsuzluklarla karşılaşmadan, üzüntüye kapılmadan geri döner miyim acaba?' dedi. Bu sıkıntısı yüzden birileriyle oturup konuşmaya takati bile kalmamıştı.

Aleksey havaalanında iki gün kalmasına rağmen, gündüz şehri gezip görme imkânı olmadı: Çünkü 'uçak bir iki saate kalmaz uçar' dedi, büyük bir sabırla bekledikçe vakti habire uzatmalarından dolayı hep havaalanında kalmış, böylece ha uçtu ha uçacak diyerek beklemeyle geçmişti zamanı. Bundan dolayı da bu iki gün ona iki yıl gibi geldi. Sabrede ede sınıra geldi, siniri iyice gerilince kendi kendine söylenmeye başladı: "Başka işim yokmuş gibi ta buralara niye geldim? Neyi arıyorum? Kırk üç yaşına kadar kafam sakın değil miydi, bu halim iyiye mi delalet?" dedi, kendi kendine kızarak.

Kırgızistan'a beklenmedik bir anda gelişinin sebebini hatırladı: En yakın dostu subay Muraveyka'nın şakayla karışık söylediği sözünden dolayı böyle bir yolculuğa girişmişti. Aklına Beyaz Rusya'nın batısındaki küçücük bir şehirde arkadaşlarıyla oturdukları an geldi. Onlar dört kişiydiler: Üç subay ve ak saçlı asteğmen İvanov. İşten sonra günün yorgunluğu ile şakalaşarak sohbet ediyorlardı. Restoranın ön salonundaki orkestranın kulak patlatırcasına çaldığı müzikten, konuşulanlar nerdeyse duyulmuyordu. Nasıl olduğunu Aleksey o anda tam hatırlayamadı ama bir ara söz döndü dolaştı oradakilerin milletine geldi: Beyaz sarı saçlı asteğmen İvanov Rus, şişman subay Pavlička Ukraynalı, cılız ve zayıf Muraveyka ise Belarusyalı'yım dedi. Aleksey Kaparov da pasaportuna yazılanı söyledi: "Belarusyalı'yım" dedi. En yakın dostu zayıf Muraveyka her zamanki gibi kıs kıs güldü, Aleksey'le dalga geçti:

— Haydi oradan, sen nerden Beyaz Rus oluyorsun? Sen Türksün...

İvanov'dan başka herkes kahkahayla gülmeye başladı. Duyduklarından dolayı Aleksey'in tüyleri diken diken olup, sarardı. Bunu fark eden uyanık İvanov da lafa karıştı:

— Neden inanmıyorsun? dedi, Muraveyka'yla alay eder gibi. Fakat sarhoş Muraveyka onun alay ettiğini anlayamadı. O ise dostu Aleksey'i daha fazla sıkıştırmak için çabaladı:

— Bakın, yoldaş subay, Aleksey'in gözleri, kaşları, saçı simsiyah, yüzü yassı... Türk değilse kim peki?

— Yeter! İvanov eliyle masaya vurdu.

— Muraveyka ancak o zaman durakladı, Aleksey'in yüzüne dikkatle baktı: Beyaz çehresini üzüntü kaplamıştı. Hatasını anlamıştı; hızlı bir şekilde yerinden gülererek kalktı, kendini affettirmek istercesine Aleksey'i kucakladı. Fakat biraz önceki sarhoşluğun etkisiyle beliren ateşli halleri, su serpilmiş de sönmüş gibi sessizliğe büründü. Çünkü Aleksey'in iç dünyası taş kesilmiş, konuşmaya da gülüp şakalaşmaya da isteği kalmamıştı. Bunu anlayan İvanov:

— Hadi, çocuklar, herkes kendi evine, dağılalım! diyerek yerinden kalktı.

Biraz önceki gereksiz ve yersiz şakası yüzünden dostu Aleksey'i üzdüğüne pişman olan Muraveyka, Aleksey'e uzun süre eşlik etti, sonra elini sıkıca tutup vedalaştı. Bu sırada Aleksey, Muraveyka'ya da fazla aldırmadı. "Gerçekten de benim babam kim? Niçin onu bu yaşıma kadar öğrenmek için çaba göstermedim." o bir yana, biraz önce Muraveyka'nın, "Türksün" demesinin altında yatan; "Sen nereli olduğu belli olmayan bir Türkün kanındansın. Nikâhsızsın. Baban bellisiz. Annen meçhul bir serseriden doğurdu." "Yani beyaz Rusum demeye hakkın yok." der gibi söylediği sayısız yakıştırmalar Aleksey'in beynine çivi gibi çakılıp kaldı. İçindeki bu düşüncelerle Aleksey dengesini kaybedip sendeleyerek gitti.

Aleksey her gün yapmayı alışkanlık haline getirdiği gibi önce 12 yaşındaki kızı Nataşa'nın, sonra 8 yaşındaki oğlu Sereja'nın yattığı odaya girdi, uyan çocuklarının alnından öptükten sonra, iyice kilo alan karısı Tatyana'nın odasına girmek yerine doğrudan beyaz saçlı annesi Mariya Federovna'nın yattığı odaya girdi.

— Anne... Kalk! Giyinip mutfığa gel, dedi.

— Ne oldu, kurban olduğum? Her şey yolunda mı? dedi annesi tedirgin bir şekilde ak saçlı başını yastıktan kaldırarak.

— Oldukça önemli bir konu var...

Annesi gelene kadar Aleksey askeri elbisesini de çıkarmadan, sandalyeye çökerek düşünceli bir halde oturdu.

Mariya Federovna gelince onu karşısına oturttu ve söze nerden başlayacağını bilememenin sıkıntısıyla bekledi.

— Mesele neydi Aleşa?¹ dedi solgun yüzünün kanı kaçmış olan annesi.

— Anne, dedi üzüntüye yenilmiş Aleksey. Çoktandır kafasını kurcalayan meseleye can alıcı yerinden girdi:

— Benim babam var mı, yok mu, gerçeği söyle?

— Ne demek istiyorsun, oğlum? dedi Mariya Fedorovna irkilerek: Onun kırışık, solgun yüzü daha da solgunlaştı, ak saçlı başı sallandı. Yaşlı kadının dili damağı kurudu, konuşamadı.

— Bazıları "senin baban yok" diyerek dalga geçiriyorlarmış. Yaşlı kadının başı ile beraber elleri de titredi, gözlerinden yaş akmaya başladı. O iki avucuyla kırışık yüzünü kapatarak hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Daha sonra yaşlı gözleriyle oğlunun yüzüne bakarak sakın bir şekilde konuştu:

— Senin baban vardı oğlum! O, Kapar adında bir Kırgız'dı. Birbirimizi sevmiştik. O zaman Bryansk ormanlarında partizanlığın ağır hayat şartlarına alışmaya çalışıyor, başımıza gelen türlü dertleri çekiyorduk. İşte o zor duruma aldırmadan, birbirimizi çok sevmiştik. Partizanlar, Kapar ile ikimizi evlendirerek düğünümüzü yapmışlardı. Özel yemekler hazırlamışlardı. Partizanların müfreze komutanı yüzer gramdan ispirto içmeye izin vermişti. O komutan bizim nikâh kâğıdımızı da kendi elleriyle imzalayıp vermişti. Aradan birkaç gün geçer geçmez, babanı birçok seçkin partizanla birlikte bir göreve gönderdiler. Kapar, gözünü daldan budaktan sakınmaz kahraman biri olarak partizanlar arasında dillerde dolaşan biriydi. Onlar gittikleri bu son görevden dönmediler. Mariya Feodorovna yine buruşmuş elleriyle yüzünü kapatarak ağladı, sonra gayretle başını kaldırdı. Nikâh kâğıdını ormandan ormana kaçarken kaybettim. Yaşlı kadın uzun bir süre sessiz kaldı sonra tekrar devam etti. Sen partizanların o mücadelecî zamanında doğdun. Komutanın emriyle beni köyün birinde tanımadığım bir kadının evine götürüp bıraktılar. İlk ön-

ce süt müt bulup vererek seni öldürmeden besleyip büyütmem gerekiyordu... Çünkü o köy Almanların elindeydi. Oradaki çektiğimiz cefayı, açlığı öğrenip de ne edeceksin? Yaşlı kadın akan gözyaşlarını sildi. "Çok geçmeden bizim partizanların olduğu ormana faşistler bütün güçleriyle yüklenerek hepsini bozguna uğratmış, sağ kalanları oradan kovmuşlar. Böylece ben hepsinden, babandan da, bana yakın partizanlardan da ayrılıp yalnız başıma kaldım." Yaşlı kadının gözyaşı daha çok akmaya başladı. "Bu bahtsızlığımızdan dolayı ben de baban da suçlu değiliz. Bunda tamamen o lanetli savaşın suçu var. Acımasız savaşın, bunu anlıyor musun, sevgili oğlum?"

Aleksey başını aşağı eğdi, sustu. Sonra konuşmaya çalıştı. Ama nedense, boğazı tıkanmış, dili kuruyup kaldı. Zorlukla söze başladı:

— Bunun hepsi gerçekse... Aleksey sözünü bitiremeden, yaşlı kadın sözü onun ağzından aldı:

— Şüphe ediyorsan, ben o bizim düğüne katılan partizanları bulurum. Birçoğunun isimleri, soyadları hâlâ aklımda.

Aleksey güvenmeme düşüncesinden dolayı acele ile:

— Peki, anne, inandım. Bana partizanların şahitliği yetmez, benim şimdi kendi babamı bulmam gerek, dedi.

Yaşlı kadın düşünceli bir halde durdu, sonra:

— Fakat, baban o görevinden sağ dönmüş müdür? Sağ kalmış olsa da, savaşın uzun sürmesi...

— Belki de akrabaları falan vardır.

— Olsa bile... Fakat ben onun memleketinin adresini de kaybettim. Kapar'ın soyadı yanılmıyorsa Rahmanov ya da Rahimov'du.

— Ne olursa olsun benim onu bulmam gerek.

Aleksey bir yıl boyunca Koruma Bakanlığı'nın merkez arşivi başta olmak üzere farklı makamlara rica ederek babasına ait olabilecek bir adres buldu. "Adresi bulursam mektup yazarım" diyordu Aleksey. Fakat öyle olmadı: Adres eline geçtikten sonra içinden bir his onu öz babasını bulmuş gibi gizli bir sevince gark etti, türlü düşüncelerle geceleri uyuyamaz oldu. Tam o sırada yıllık izne ayrılmıştı, fırsattan istifade Orta Asya'yı, Kırgızistan'ı görme isteği daha da artmaya başladı. Böylece, o hiç beklemediği bir zamanda uzun yola seyahate çıktı.

Aleksey öz babasını aramaktaydı. Fakat içinde korku da vardı. O zamandan bu yana kırk üç yıl geçmişti. "Babam" dediği adam aradaki olayları, geçenleri unutmuştur. "Ben hiçbir şeyi bilmiyorum. O zamanki zor şartlarda birçok insanla birlikte yaşadık, türlü insanlara rastladık. Onların hangi birisi hatırdadır ki? Geçen geçti, giden gitti." diye dönüp giderse ne yaparım? Yoksa vakit varken buradan geri dönüp gitsem mi? Bu yaşıma kadar böyle yaşayıp gelmedim mi? Durduk yere şimdi niçin kendi huzurumu bozdum ki?"

Subay Aleksey Oş havaalanına varır varmaz orada vakit kaybetmedi, hemen bir taksi tuttu ve elindeki adrese doğru yola çıktı. Sarı taksi, uçsuz bucaksız pamuk tarlalarını, bahçelerle çevrili köyleri geçip ardından tozu dumana katarak hızla yol aldı. Aleksey yabancı olduğu çevreye düşünceli gözlerle bakmaktaydı. Bir köyü geçmek üzerelerken, kıvrık saçlı taksi şoförü arabasına su koymak için biraz durdu. Tam bu sırada yola yakın bir avludan elli altmış ihtiyar birbirinin ardı sıra çıktı. Bazılarının başında beyaz sarığı vardı. "Benim babam da tam bunların biri gibi olmalı..." düşüncesi Aleksey'in aklına geldi.

— Bu ihtiyarlar niçin burada toplanmışlar? diye şoföre sordu.

— Bugün günlerden Cuma. İhtiyarlar namaz kılmak için toplanmış olmalılar?

Aleksey buna şaşırmadı. Kendisinin görev yaptığı küçük şehirde kilise vardı, Hristiyan dinine inanan yaşlı kadın erkekler karışık bir şekilde tatil günleri kilisede dua etmek için toplanırlardı. Bu arada Aleksey'in anlayamadığı bir şey de ihtiyar erkeklerin arasında bir tane bile kadının olmamasıydı.

— Bir tane bile kadın görünmüyor? diye sordu Aleksey.

— Ee, dostum, şoför beyaz dişlerini göstererek cevap verdi. Bilmiyor musun? Müslüman dininde kadınlar Cuma namazı kılmazlar. Bunun için de bugün kadınlar camiye gelmezler. Şoför gülerek işini bitirdi ve yola devam ettiler.

Taksici daha sonra hiç durmadan sürdü ve Aleksey'i kâğıtta yazan adresteki köye ulaştırdı. Fakat taksiciyi bırakmadı. "Biraz bekle" dedi. Çünkü Aleksey'in içindeki korku onu habire sıkıştırıyor, sanki bir şey boğazını sıkıyordu. Eğer aradığı adam omuz silkerek "seni tanımıyorum" derse, tekrar bu taksi ile dönüp Oş'tan Moskova'ya uçacak olan uçakla memleketime giderim, diye düşünmüştü. Aleksey bavulunu alıp yolun kenarına bıraktı ve etrafına bakınmaya başladı: Köy türlü ağaçla kaplıymış. Yolda oraya buraya gelip gidenler tek tüktü...

Aleksey epey bir süre sonra yoldan geçen birisine sordu:

— Kapar Rahmanov adlı ihtiyarın evi hangisi? Dağınık saçlı yiğit sakın bir şekilde ileriye gösterdi:

— İşte orada, Kapar amca bahçesini sulamakta...

Aleksey bembeyaz sakalına rağmen oldukça gayretli görünen ihtiyarı fark etti. Biraz durakladı. Sonra varıp dış kapı yerine koyulan çiti tutup seslendi:

— Hey! dedi adını filan söylemeden.

İhtiyar başını kaldırarak güneşten yanmış esmer alnına nasırlı elini koyup yol tarafına baktı. Asker elbiseli adamı görünce, geçen seferki polis olmalı diye düşündü. Geçenlerde burada iki sarhoş kavga etmiş, birisi diğerinin başını taşla yaralayınca, polisler ihtiyar Kaparı şahit olarak sorguya almışlardı.

İhtiyar: "Baş belası, o sarhoşları neden ayırdım sanki." diyerek kendi kendine homurdandı, yola çıktı.

Aleksey yuvarlak çehreli ihtiyara doğru biraz yürüdü ve durdu. İhtiyar da durdu. Aleksey söze en can alıcı yerinden başladı:

- Siz Kapar denen adam mısınız?
- Evet, dedi üstünü başını silkeleyen beyaz sakallı ihtiyar.
- Soyadınız Rahmanov değil mi?
- Evet.
- Siz, 1942 yılında Bryansk ormanlarında partizanlık yapmış mıydınız?
- Evet. İhtiyar canlanır gibi oldu, merakı iyice arttı.
- Mariya adlı Belarus kızı ile tanışıyor muydunuz?
- Mariya? Mariya... Mariya...

İhtiyar birkaç kez bu ismi tekrarladığının farkında olmadı, sesi kesildi. Tanışmak ne demek, ben onunla evlenmiştim! Karlı kış günlerinde, nöbet tuttuğumuz zor şartlarda tanışmıştık. Partizanlar bizi evlendirmiş, düğün yapmışlardı. Zavallı Manyam! Ben daha sonra ayrı düştüm. İhtiyar yutkunup afalladı.

- O Manyanın sizden üç aylık hamile kaldığını da biliyor muydunuz?

— Elbette! Üç aylık hamile olduğu doğru. Altın kalpli Manyam... Acaba ne yaptı? Zor şartlarda çocuğumuzu sağ salim doğura bildi mi? İhtiyarın gözyaşı farkında olmadan boşalıverdi. İhtiyar belindeki kuşağı çözererek yüzüne bastırdı, gözyaşlarını durdurmaya çalıştı. Aleksey'in de içi bir şelale gibi gürlemeye başladı, burnu sızladı:

- İşte o Manyanızın üç aylık hamile olduğu çocuğunuz benim!

— Aaa! İhtiyar kendinden geçercesine bağırды. Sonra Aleksey'e atıldı, boynuna sıkıca sarıldı. Yüzünü, alnını öperek bağrına sıkıca bastı, kokladı. İhtiyarın gözyaşları Aleşa'nın yüzüne damlamaktaydı. "Kurban olduğum! Oğlum! Oğlum!" «

fiabdanbay Abdıramanov: (1930-1998) 1930'da Calal-Abad eyaleti Suzak ilçesi Kızıl-Köl köyünde doğdu. Kolhoz işlerinde çalıştıKöyün öğretmenliği yaptı. Kırgızistan Devlet Üniversitesini, Moskova'daki Gorkiy Edebiyat Enstitüsü'nün iki yıllık yüksek okulunu bitirdi. Edebi hayatına şair olarak başladı, şiirlerden oluşan iki kitabını yayımladı. Drama dalında birçok sahne eserleri de yazdı. Bunların bir bölümü profesyonel ve halk tiyatrolarında sahnelendi. Yirmiye yakın kitabı basılmıştır. Bunların içinde altı romanı var. Hikâye ve öyküleri de mevcuttur. *Çiftçiler* isimli ilk romanı sosyalist çiftçiliğin o günkü sorunlarını ele almıştır. Bu romanında, başkalarından farklı olarak kolhoz düzenini övmemiştir. Çiftçinin topraktan, toprağın çiftçiden ayrı kaldığını, parti diktasının onları zorla birlikte tuttuğunu göstermiştir. Sosyalist çiftçiliğin trajedi olduğunu belirtmiştir. Yazarın Yeşil Alem, Kader, Gülazık, Domok'un Kılıcı adlı romanları zamanın aktüel ve keskin sorunlarıyla ilgilidir. Eserleri çeşitli dillere çevrildi. *Aleşa*: Aleksey'in sevmeye şımartma hitap şekli.

ŞÜKÜRBEK BEYŞENALİYEV***Türkçesi: İbrahim TÜRKHAN****KIZIL DAĞ'DAKİ KAVGA**

O tlağın kenarındaki tepecikte, dış dünyanın dertlerinden uzak, dinlenmekte olan çobanın bakışları gökyüzünde gezinmekteydi. Tam o sırada yaylanın ebedî sahipleri, geçici konaklama yerinin arka tarafındaki mavi ufukta kendince uçan helikopteri görmez mi? Teknolojinin bu yeniliğine hayret doğrusu! Ulu dağın zirvelerinde bir taht misali kurulmuş düz alanın yeni, ebedî sahiplerine yaraşır bir taşıt gerçekten de. İsteddiği gibi aşağı yukarı süzülerek istediği yere konar. Günümüzün yayla şartlarına uygun, hem hızlı, hem de kullanışlı taşıt, şu helikopter. Helikopter buradaki hayvan sahiplerine kışın seyrek de olsa uğrardı. Havacı sağlık biriminden de doktorlar gelir, hayvan sahiplerine bakar, onları tedavi eder, varsa hasta olanları kasaba ya da şehirdeki hastanelere ulaştırmak için konarlardı.

Yine bir defasında artistleri, postacıyı, dükkâncıyı, yaylacılara gerekecek eşyalarıyla indirmişti. O zamanlar arabaların geçeceği yol yoktu. O zamana kadar hayvan sahipleri -onların arasında Askarbek de olmak üzere- eskiden beri, dedelerinin âdeti olduğu üzere herkes yükünü deveye ya da ata yükleyip göçerlerdi. Sonraki yıllarda jeologlar, araştırmacılar, ormancılarla avcılar kulübünün, tabiatı koruma derneğinin üyeleri toplanıp Doğal Koruma Alanı'na dönüştürülecek bu bölgenin, özel haritasını çıkarmak ve hayvanlarla bitkiler dünyasını filme almak ve fotoğraflamak üzere birkaç kere gelmişler ve haftalarca çalışıp gitmişlerdi. Yani gökyüzü ve dağları helikopterle az da olsa tanışmıştı. Helikopterler sadece göğü delercesine uzanan Kızıl Dağ'ın etrafına yaklaşmıyordu. Söylendiğine göre, sivri dağın bünyesinde türlü gizemli madenler, onların içinde mıknaatıslı küçüklü büyüklü nesneler de varmış. Onun üstünden helikopterler bir yana, uçakların bile alçaktan uçmasının tehlikeli olduğunu düşünen ilim adamları bu durumu önceden hatırlatmış. Helikopter, Kızıl Dağ'ın bir hayli uzağında, köknar ağaçlarıyla kaplı yamaçları, çalılıklarla kaplı, billur suların aktığı vadileri, kayalık sarp tepeleri aşmakta. Sanki hayvanların sayılarını daha havadayken tahmin etmeye, canlı olarak kameraya çekmeye uğraşıyorlardı... Postacı köyde önlerine çıkıp gazeteciler, mektup gönderenler, pilotları bekleyen temsilcilerle muhabbet ederdi. Çam ormanları, dağların taşların gizemini saklayan korunak, yırtıcı hayvanlar evcil hayvanlar mıydı da öyle kolay kolay sayısını, özelliklerini tespit edelerdi? Bunu ispat et-

mek elbette mümkün değildi. Çevrenin özelliklerini tahminî olarak belirlemek, işin sonucu ve gelecekteki çareleri ortaya koymak için zaruriydi.

Doğal parkçılarının tespit ettiği hayvanlardan hangilerinin Kızıl Dağ korusunda olduğunu Askerbek iyi biliyordu. Azalmakta olsa da soyları hâlâ tükenmeden var olagelen, Tiyanşan maralı, her türlü geyik, yabani keçi, teke, yaban koyunu, yaban domuzu, boz ayı, vaşak, su samuru, kaplan, kurt, tilki, su çulluğu, kartal. Türlü kanatlılar, bitkiler. Sayısını doğal parkın sahipleri hesaplasınlar. Kendini işine olabildiğince kaptırmış kimselere şimdilik katılsa da olur, katılmasa da. Şimdilik tam olarak üstesinden gelemeseler bile, zamanla alışıp sayım işlerini yoluna koyarlar. En önemlisi, gökyüzüne yükselen zirveleri, ormanlarıyla tam araştırılamamış Kızıl Dağ Korusu'nda yaşamakta olan merkezi Tiyanşan Dağlarının hayvanlar dünyasının epey bir çoğunluğu, SSCB'nin ve Kırgız Cumhuriyetinin Kızıl kitabına eklenmiş ya (özel koruma alanına eklenmiş).

Yöneticilerin söylediklerine göre, korunun ilmi komisyonu oluşturulmuş. Bu komisyona Avcılık Federasyonu, Tabiatı Koruma Derneği ve İlimler Akademisinin çalışanları girmiş. Onlar birlikte önemli meseleleri masaya yatıracaklar. Öncelikli olarak çeşitli araştırmalar yaparak Tiyanşanın endamlı maralını çoğaltma meselesini ele almaya karar vermişler. Bu düşüncüyü hayata geçirmek için ilmi geliştirme tesisinin kurulması kararlaştırılmış.

Korudaki canlı ve bitkileri ilmi araştırma, düzenleme ve geliştirmenin planlaması yapılmış. Yakın zamanda hayvanlar ve bitkiler dünyasını iyileştirmek, çoğaltma amacıyla veterinerlik ve zirai önlemler hayata geçirilecek. Özellikle doğum konusuna ağırlık verilecek. Koruda çalışanlar için evler ve köprüler kurulacak. Ek olarak yaban hayvanlarının beslenmesi için tedbirler alınacak. Bu yıl yaşanması muhtemel olan kışın zor, ayaz günlerinde hayvanların beslenmesi için uygun yerlere ot saçılacak, yemliklere yem, tuz konulacak ve hayvanları ek olarak elle besleme başlayacak. Velhasıl, Kızıl Dağ Korusu'nun yetkililerinin başlattığı işler de önlerindeki görevleri de gelecekte hayata geçirilecek çok yönlü tasarıları, düşünce ve fikirleri de bir hayli ilginç.

Askarbek, arada bir alçalan, bazen yükselen, bazen de bir yerde sanki yusufçuk gibi titreyerek dönüp duran helikoptere yeniden bakmaya başladı. Çukurlardan ilerleyip çay yatağı boyunca uçup çamlı geniş yaylara doğru ilerledi. O sırada dağların doğu tarafında epey bir uzakta, kocaman Kızıldağ'ın biraz yukarısındaki pürüzsüz yamacından aşağı doğru kanadı bir kulaç gelen bir yaşlı kartal aşağı yukarı kanat açarak derin derin ötüp çağrı yapar gibi ses çıkardı.

Askarbek, her zaman gördüklerinden farklı koca karakuşa benzer erkek kartala dürbünüyle baktı. Belki de başka bir kuşu, dürbün büyütüyordu. Karşısında uçan kuşa, dürbününü iyice ayarlayıp dikkatlice baktı. Allah Allah! Biraz önce gelişi güzel uçan kuş, kuşların şahı karakuşun ta kendisi olmalı! Çocukluğundan beri bütün ömrü bu geniş yaylada geçti ya. Kızıldağ'ın kartallarının göğü süsleyen akınları, heybetli sesi ona yabancı değildi.

Zaman ilerledikçe, Kızıldağ'ın heybetli avcısının doyumsuz güzelliğini seyre daldı. Tepede koyunları bir kenarda yayılarak duruyordu. Bir ara başının üzerinde yıldırım çakmış gibi acı bir ses duydu. Tam o sırada, koşarcasına gerile gerile gök yelesi dişi kurt gibi tepenin yamacında görünmez mi! Gökyüzündeki canını çıkarmaya niyetli avcıdan, yerdeki azılı kan içici kurtulmaya çare bulamayıp zamanı gittikçe azalıp kaçmaktaydı.

Belki de gök yelesi hırsız, çobanın koyunlarına vurgun yapmak için gözetlerken, gökte süzülerek uçan kartalın gözüne ilinivermiştir. Gök, yele kolay kolay teslim olacağı benzemiyordu; korkunç gölgesiyle kocaman kanatlarını açıp gözlerini nişan alır gibi saldırıya geçmiş kanatlı belanın gözüne, öfkeyle tüylerini kabartarak heybetli görünmeye çalıştı. Kabarmış boynunu çevirerek başını yukarı kaldırıp gözlerinden öfke saçarak keskin azı dişlerini gösterip hırslayarak üzerine doğru hızla gelen kartalın kanadını ya da boynunu parçalamaya hazırlandı. Gök yelesi dişi kurt kurtulamayacağını anlamış olmalı ki savaşılmaya hazırlanmak ister gibi koşusunu yavaşlattı. Bahtına denk gelen düşman ile mücadele etmeye niyetliydi. Gökyüzünün avcısı ile yerin kan içicisinin hayatlarındaki ilk mücadele miydi sanki!

Askarbek, az ilerideki seslerden ürkererek telaşla sağa sola kaçışıp sonra yanında toplanan koyunların yanında gök sırtlanı ile yer sırtlanının mücadelesini iyice merak etmiş, gözlerini kırpmadan seyrediyordu. Daha önce kendisi şahit olmasa da yaşlılardan, kartal besleyen avcılardan, usta ve çömez kartalların, kurtlara fırsat vermeden başlarını parçalayıp götürebildiklerini, ender olarak da genç kartalların bu saldırılardan, kurdun çelik pençesine kanatlarını, boyunlarını parçalattıklarını duymuştu.

Şimdi bu çevik kartalı acaba nasıl bir kader bekliyordu. Hangisi yenecekti? İkinin de heybeti, görünüşü, canını korumaya çalışması müthiş bir şeydi.

Doğduğundan bu yana böyle bir olaya, böyle gökle yerin ortasındaki Alp-lerin mücadelesine ilk defa rastlıyordu. Askarbek, hayatta bundan daha korkunç ve ilginç hiçbir şey yokmuş gibi her şeyi unutarak önünde cereyan eden olayı seyretmeye kendini kaptırmaz mı? Korkusundan ve ardında saklanacağı ufak bir taş bile bulamamasından orta yerde çaresizce duran gök yelesi dişi kurt ne bir tarafa dönebiliyor ne de gidebiliyordu. Gözüyle gökyüzündeki düşmanını takip ediyordu.

İlk kez arkasından takip ederek kuytuda duran kan içiciyi, düz bir yere çıkarmak için yüksekten heybetli gölgesi ve korku salan sesiyle şaşırtan kartal, uzaklığı mı ölçtü, yoksa korkutup şaşkına döndürdükten sonra saldırıyı mı düşündü, bilinmez; boz tüylü hırsız düz bir yere ulaştırdıktan sonra gökyüzünde uçmaya başladı. Belki de aşağıda kendisini ondan geri görmeyen, azılarını gösterip sivri dişlerini bileyleyerek onun yaklaşmasını bekleyen, hazırım, dercesine etrafını kollayan, düşmanını aniden yere vuracakmış gibi heybetini gösteren kurdun hükmeder tavrı kartalı korkutmuştur.

Çaresiz kalan kurnaz kan içicinin, geçit tarafına birden fırlayıp kaçmak yeri- ne beri tarafta açık arazide çapraz ilerlerlemisyle ezelden beri onlardan bir iyi- lik görmeyen koyunlar, sıcak rüzgârla gelen yırtıcıların kötü kokusundan mı yoksa sesinden mi ödleri kopup sahiplerinin başına toplanmıştı. Kahrolası kur- naz kurt, çobanla hayvanlara doğru yaklaşırsa kartalın saldırıdan vazgeçeceğini düşünmüş olmalı. Can havliyle kaçmayı düşündüğü şey, kartalın gördüğü cefa- nın bütün acısını çıkarmak istercesine, kocaman azılarını koyunlara batırmasıy- dı. Yırtıcıdan neler beklenmez ki. Topuz gibi ağır değneğini düzeltip sıkıca tu- tarak vücudu heyecan ve korkuyla titrerken, sanki yırtıcının dişi, kartalın tırna- ğı, onun ciğerini, bağrını parçalayacakmış gibi öfkeye kapıldı Askerbek.

İşte vakit geçip kaşla göz arasında bu beklenmedik olay gözler önüne se- rilmesin mi? Yukarısında kartalın acı sesi, karşısında kurdun uluma sesi, et- rafında gürültülü koyun melemelerinden yüreği ağzına gelip fırlayacakmış gibi vücudu titredi, elinde sallamaya hazır değneğiyle donmuş gibi durdu... Birden bire önünde başlayan olaya sadece baktı kaldı.

Yaklaştıkça ve uzadıkça uzayan kanatlar... Yerde savrulup saklananların yanı sıra hava bile tedirgince titriyordu... Süratini arttıran kartal nice zor müca- deleden galip ayrılmış gibi önünde başını çevirip sırtını kamburlaştıran boz yeleli kurdun bütün hareketlerine dikkat ediyor ve ona nasıl acı vereceğini, yaralanmadan nasıl yakalayacağını düşünüyordu. Etrafını kontrol ederek pençelerini hazırlayıp saldırmak üzere alçaldı. Kurt ilk hareketle yuvarlana- rak sırtüstü düştü, boynunu büküp dört ayağını birleştirdi, tırnaklarını bir el gibi açtı, saldırganın bağrına pençesini sapladı, göğsünü parçalamaya, güçlü, keskin pençesini tabına getirip ön azı dişleriyle baldırı mı olur, omzu mu olur, boğazı mı olur, kısaca düşmanın en güçsüz yerlerini parçalamaya ça- lıştı. O gürültü patırtı içerisinde kanatlarını birleştirerek sivri pençelerini gös- terdi, sıcak kana bandırmak için çelik gagasını havada bileyip atılan kartal, işte, işte yeşil meydanda tos topalak yumaklaşıp tırnakları ve azıları ile kar- şılık vererek kim bilir kimle savaştığı hınçlı nice savaştan ganimetle dönen kurdun pençelerine yakalanmak üzereyken, dürbüne yapışan gözünü çekti Askerbek! Kalbinin derinliklerinden bir inleme çıktı.

— Vah zavallı hayvanlar vah! Zavallı devler. Hanginiz hanginize acırsınız? Gayretinize de gücünüze de maşallah! İkiniz de boşuna uğraşırsınız değil mi?

Gökle yerin acımasızca çarpışan pehlivanlarının heybetli, acımasız sesle- ri birbirine karışıp ortalığı velveleye veriyordu. Askerbek'se iliği kurumuş gibi titredi. Çobanın gözleri fal taşı gibi açıldı. Gözleri önünde birisinin tüy- leri, diğerinin yünleri etrafa yayıldı, meydana kan kokusu doldu, etraf sessiz- liğe büründü. Kahrolasıcılar! Güçlerinin denk olmasından insanlar değil, hayvanlar bile çekinip boşuna ölmekten kaçmıyorlarmış demek ki... Dikkat- li kartal biraz korkar gibi geri çekildi, sırtını yere dayayıp güç almaya çalışır- ken aynı zamanda düşmanını öldürmek için tekrardan gücünü toplayıp kılıç

H E C E Ö Y K Ü

gibi azı dişlerini, iğne uçlu pençelerini düşmanına doğrultup ani bir hareketle kaslı baldırlarını koparıp rast gele parçalamaya niyetlenen öfke dolu kurdu keskin gözleri net görüyordu. Saldırısının işe yaramamasının verdiği hınçla sanki öleceğini anlayıp son nefesini mücadele ederek vermek ister gibi önünde kıvranan ve düşmanını pençeleyip eninde sonunda öcünü almak için hızla atılarak korunmasına ve manevra yapmasına fırsat vermeden kaldırıp tiz bir ses çıkararak havaya yükselmesin mi! "Kaçan da kovalayan da Allah diyor!" İkisinin de dayanağı Allah, ikisi de bu kavgadan sağ salim kurtulur mu acaba? Yürekliğinden, güçlülüğünden kahırlı düşmanının atağını savuşturan boz kurt bir an gerçekten kurtulmuşçasına sivri tırnaklı ayaklarını uzattı, azılarını gösterdi, yerde yayılıp kaldı. Sonra onurunu kurtarmasına sevinmişçesine çimlerde yuvarlanarak silkinip ayağa kalktı, toparlandı, iyice kabaran yeleli boynunu silkeledi, başını ileri uzattı ve üç dört defa heybetli bir şekilde uludu. Yayılan koyunlar, kurdun kendi kanlarına gözü düşüp biraz sonra telef edeceğini hissetmişler gibi endişeyle meleyerek bir araya toplandılar. Dişi köpek, kuyruğu bacaklarının arasında sahibinin yanında, gözlerini yırtıcı kurttan alamadan ona karşı havlarmış gibi yaptı.

Avcı kartalla mücadele ederek ağzının payını veren boz yeleli kurt, çoban köpeğinin korkakça havlamasını hiç önemser mi? Kurt, korkarak bir kenara toplanan ve korunacakları bir şey kalmayan zavallı koyunlardan gözlerini alamadı, ağzının suyu akarak aralarına dalmak, bazılarının kalçalarını koparıp bazılarını da boğazlayarak fişkıran sıcak kanları ile susuzluğunu gidermeyi düşünerek kendinden geçti.

Olaçakları anlayan çoban, farklı bir heybete bürünerek koyunlarını korumak için hazırlandı. Onun tüfeğinin olmadığını gören kan içici, kuru değnekten korkar mı hiç! Yanına yaklaştırmı? Biraz önceki mücadeledeki can acısıyla hınç içinde adama saldırmak için gözünü kararttı ve dişlerini göstermeye başladı. Aç kurt bu, ne yapacağı belli olur mu? Üstelik kendine cesaret gelmişçesine sinirlenip yırtıcılık hissi daha da arttı, kartalı yenmiş olmanın özgüveniyle kendisiyle güreşecek rakip yokmuş gibi iyice hırslandı. Toprak, ona zor dayanıp da kaldırıyormuş gibi bütün ağırlığıyla silkindi, hafif esen yelden daha yumuşak yağlı kuyrukların, sıcak kanın tadı ve kokusunu içine çekti, sızlayan dişlerinin kaşınmasını dindirmek, köz gibi yanan gözlerinin alevini söndürmek istercesine, bakışlarını ürpermiş halde bekleyen koyunlara dikti. Issız yerde yalnız başına yakaladığı kuru değnekli çobanı da onun korkak itini de yok sayarcasına ağzının suyunu akıtarak dilini çıkarıp yalandı. Uzun çenesini iyice açtı, dişlerini gıcırdatarak az ötede duran ganimetini, birazdan tadına bakacağı yemeğini, henüz büyümemiş körpe kuzuları ele geçirmek üzere, kasları iyice beliren dört ayağıyla toprağı iyice kavradı ve otlara yelesini sürüp silkinerek daha hızlı bir şekilde hırlamaya başladı.

Doğrudan saldırıya geçti. Şimdiye kadar arada bir, koyunlarını fazla sıkıştırmadan otlatan tembel çobanın kapkaranlık gecede ağılına girerek ya da ot-

lağı sis basıp darmadağın olan koyunlarının arasına dalarak etrafı birbirine kattığı, onların birçoğunu boğazlayıp birçoğunu da yaralayıp hevesini giderdiği zamanlar da olmuştu. Bu kez ne kadar arzulayıp yırtıcılık hisleri kayna- sa da öncekiler gibi yapamazdı. Bu yorgun haliyle direk saldırarak kenardan bir kuzuyu kapıp kaçmaya ancak yarayabilirdi. Köpek yanına yaklaşmaya cesaret bulamadan, kuyruğu bacaklarının arasında geri geri giderken, havlarmış gibi yaptı. Sahibi belki değneğini fırlatarak onu korkutabilirdi. Yaya kişinin kovalayıp yakalaması mümkün müydü?

Çoban onun niyetinin kötülüğünden, yırtıcılık iştahına yenilip saldıracağından şüpheli, kartalla kavgasından sonraki yorgunluğuyla şaşırıp nereye yöneleceğini bilemeden kafayı oynattı her halde, diye düşündü. Keşke, omzunda tüfeği olsaydı; hazır buralarda kurt vurmaya hâlâ izin varken! Derisini verip ödül de alırdı avcılar kulübünden. Taş atmak, sopa fırlatmak neye yarardı... Ya korkup gitmezse? Silahsız olduğunu anlamış gibi hiç aldırış etmeden karşısında dikilip durmasına baksana. Güpegündüz yanında sahipleri olan, üstelik dağılıp yayılmadan sahibinin yanında kümeleşen koyunlara yaklaşmak da nerden çıktı? "Etrafımda dolanıp da ne yapacaksın? Sinsice karşımda bekleyeceğine yoluna gitsene. Yırtıcı olsa da akıllı kartalmış. Sağ bıraktı ya! Haydi, gel bakalım, ölümün benim elimden olacak."

"Dikkatsizliğinden değil, aç gözlülüğünden ölür." atasözü her zaman için gerçek olsa gerek. Boz yelelinin ateşli gözüne ötede beride kıpırdayan semiz kuzular göründükçe, biri olmazsa diğerini bir hamlede sırtlayıp salınarak gitmek için bir an önce davranmak istedi. Ani bir saldırı ihtimaline karşı toplanarak sahibinin önünü kesip etrafında kümeleşen ve nereye kaçacaklarını bilmez bir halde birbirleriyle çarpışıp duran koyunlara bakarak çoban da telaşlanmaya başladı. Ya hayvanlardan birisini aniden öldürür ve silahsız halinden yararlanıp çeker giderse! Karanlık gecelerde birçok koyunu perişan eden kurt, çok ender de olsa güpegündüz de saldırır ve avıyla dönerdi. Yine öyle bir fırsat yakalamış gibiydi. Boz yeleli, hırlayarak hışımla koyuna doğru atıldı.

Sahibinden uzaklaşmadan köpek ha bire can havliyle havlamaya devam etti. Meleyerek, şaşkın bir halde oraya buraya ikişerli üçerli koşuşturan koyun ve kuzularını gören çoban, haykırıp bağırarak bir eliyle değneğini sallıyor, diğer eline de taş alıp oraya buraya kaçışan hayvanlarını koruyamamanın acizliğiyle koşturarak kudurmuş gibi gelen kurdu korkutmaya çalıştı. İnatlaşan kurt daha da hırslanarak ağzını iyice açıp gözlerini karartarak gelişini bir görseydiniz...

Böyle yüz yüze karşılaşmayı beklemeyen Askarbek'in, biraz önceki titreyen korkulu hali kayboldu. Yüreğine de bedenine de güç geldi, dişini sıkarak sopasıyla taşı sıkıca tutup hazırladı, oldukça hızlı bir şekilde "kaybol!" demeye hazırlandı. Gelenin yassı başını ezip beynini parçalayarak iri burnunu som demir gibi dövüp kalın sopasıyla kanını fışkırürçasına cezasını vermek istiyordu. Kurt, ayı, kaplan gibi canavarlarla teke tek mücadele edecek adam, eskiden değil, şimdi de vardı Allah'ın izniyle.

H E C E Ö Y K Ü

— Kudurmuş hırsız! Kartaldan gelmeyen ecelin benim elimdenmiş demek ki!

Araları bir adım daha daraldı. Köpeğin havlaması, koyunların acıyla melemesi, adamın bağırması, kulağı patlatıyor, birbirine karışıyordu. Boz yeleli korkacağına iyice hırslanıp kulaklarını daha da dikerek aslan gibi heybetli ve korkunç görünerek yaklaşırken, gökyüzünden olağanüstü bir şey, şimşek mi yoksa alev mi bilinmez, onların yerdeki haykırışlarını bastırarak aniden parlamasın mı? Gözlerini kırpmadan saldırarak darbe vurmak üzere bir elinde kocaman taş, diğerinde topuz gibi ağır sopasıyla hazır bekleyen Asarbek'i bu olağanüstü şey hayretler içerisinde bıraktı.

Bu bir mucize değilse neydi! Kuduran dişi kurdun biraz önce dürbünle fark ettiği soğuk suratı, hayvanlarına gözü düşüp saldırmak üzere korkunç bir hal aldığında, aradaki onca yolu birkaç adımda uçarcasına geçip kurşundan dahi çekinmeden yaklaşırken, gökten gelen bir şeyin onun yolunu kapatması mucize değil de neydi? Kuzunun tatlı etiyle, sıcak kanına gözü düşen, hislerine yenilen, verdiği korkudan hayvanların gözünde aslan kesilen boz yelelinin, gökyüzünden fark ettirmeden şimşek olup gelen ecelin sesini de karaltısını da fark etmeye hali olmasa gerekti.

Dişlerini öne çıkarıp dilini sarkıtarak dik kulaklarını kıpırdatıp yeleli gök sırtını kabartarak göğsünü silken, kuyruğunu uzatarak aslan gibi atılan, güçlü, yassı tabanlarıyla çimenleri çiğneyerek korkuyla o yana bu yana koşturup duran kuzuları darmadağın etmek üzereyken, beklenmedik bir anda çıkagelen de neydi? İyice açtığı ağızıyla kurbanının ensesinden yakalayıp çelik pençelerini atmayı ümit ederek kuzulara doğru koşarken kapı gibi geniş yeleli beli büküldü ve yuvarlandı. Mengene gibi sıkıca kavmayan eşsiz gücün avucunda kala kaldı, kuvvetinin nereye kaybolduğu belli olmayan canı acıdı, kan isteyen azılarından şevk kaçtı, nazarları göreni korkutan gözünü zorla açıp kapadı, nefesi kısıldı. Son nefesini, son gücünü toplayıp kaçmaya çalıştı, silkindi, çırpındı. Kocaman kılıç gibi pençenin, çelik çengellerin sahibi meğer biraz önce bağrını parçalamak istercesine pençe atıp boynunu koparırcasına çiğnemek isterken güç bela kaçabilen kartalın ta kendisiymiş.

Öcünü yerde bırakmayan kindar bir avcıymış meğer. Biraz önceki kavga—dan sonra, ağzının payını alıp pılı pırtısını toplayarak bir daha boz yeleli kurdunun yoluna çıkmayacak şekilde kayboldu dememiş miydi? Dere kenarındaki çalılar arasında sürünerek gitmiş olsaydı, bu belaya nerden bulaşacaktı. Açgözlülüğün ve dikkatsizliğin cezasını çek şimdi! Gökyüzü sırtlanının geri dönüp aniden saldırarak onu öldürmek isteyeceğini hiç hesaba katmamıştı. O kurtulmak için çırpınırken kartal debelenip yerden destek alıp sürtünerek ve gittikçe hızlanarak kanatlarını çırpıp göğe yükselmesin mi!

Can tatlı ya, dudağına gelse bile çıkana kadar bir hayli çırpınıp mücadele edersin. Dört ayağı, iğne gibi sivri tırnakları vakit geçtikçe gücünü kaybede-

rek aşağı doğru sallanmaya başlamıştı. Keskin ön dişleriyle düşmanını parçalaması bir yana, avını sıkıca kavrayan sivri pençeleri bir an da olsa açıp havaya almaya dermanı olsaydı keşke. "Güçlüyü daha güçlü yenerse yorulurmuş" dedikleri buydu işte.

Boz yeleli kurt, sadece bugün yapmış olduğu ataktan değil, artık toprağa heybetli bir şekilde basarak yürümekten, rüzgâra alnını vererek gerine gerine nefes almaktan, havayı koklamaktan da mahrum, büzülüp kalmıştı. Kartal onu acaba nereye, zirvedeki yuvasına mı götürecekti? Kendisi yavrularına koyun başlarını götürüp de oynattığı gibi kartal da kendisinin başını yavrularına götürüp alay ederek rezil rüsva eder miydi?

Daha canı çıkmamış, yaşamak için ümidi vardı; damarlarındaki kan hâlâ akıyordu. Şimdiye kadar hesaba gelmeyecek çok ganimetlere konan toprağın sırtlanı eninde sonunda göğün sırtlanına yem olurmuştu. Sıkıca kavrayan pençeler yavaş yavaş gevşeyince, ağzı yumulup bükülen beli boşanıp kalmıştı. Sanki esaretten kurtulup rahatlamıştı. Fırsattan istifade ağzını zorla açıp havayla doldurarak dişlerini çıkartıp kendisini taşıyan düşmanını hızlıca dişlemek isterken kendisini ısırdı. Son bir hamleyle ağzını yeniden açıp bir daha ısırmayı deneyecekken taşlara çarptı ve ezildi...«

fiükürbek Beyşenaliev: (1928) Narın Eyaleti Ak Talaa ilçesi Kurtka köyünde doğdu. Köyünde Togo-
lok Moldo ortaokulunu bitirdi. 1952'de Kırgız Devlet Üniversitesi'nin Filoloji Fakültesi'nden mezun
oldu. 1962-64 yılları arasında Moskova'daki SSSR Yazarlar Birliği'nin düzenlediği Sovyetler Birliği
Yüksek Edebi Kursu'nda eğitim aldı. Ak Talaa'da bir ortaokulda öğretmen, sonra da müdür olarak ça-
alıştı. 1952'de Kırgız Bilimler Akademisi'nde bilimsel çalışmalar yaptı. 1954 yılında Kırgız LKCS'nun
Merkezî Komisyonu'nda sekreter, 1956 yılında Çaş Leninçi (Genç Leninci) dergisinin baş redaktörü,
1964 yılında Ala Too dergisinin baş redaktörü, Leninçil Çaş gazetesinin sorumlu redaktörü olarak ça-
alıştı. 1959-1964 yılları arasında Kırgızistan Yazarlar Birliği'nin sekreteri, 1968-1986 yılları arasınday-
sa Kırgız Cumhuriyetinin Yabancı Ülkelerle Kültür ve Dostluk İlişkileri Derneği'nin başkan yardımcı-
lığını ve yöneticiliğini yaptı. Beyşenaliev 13 yaşından başlayarak kasabada Kolhozçu gazetesinin mu-
habirliğini yaptı. 1950 yılında Çınıgı Dostuk (Gerçek Dostluk) hikâyesi yayımlandı. Yazar Taalay Colu
(Mutluluk Yolu) (1962), Bolot Kalem (Çelik Kalem) (1981), Dankka Carağa Cük (Şana Göre Yük)
(1973) romanlarıyla tanındı. Beyşenaliev'in çocuklar için yazdığı Kaçan (Ne zaman?), Ak Taylak, Sü-
zönök Kozu, Karlıgaç, Amanat, Sarbaydın Uulu vb. eserleri Sovyetler Birliği içinde ve yabancı ülke-
lerde basıldı ve sevilirdi. Beyşenaliev'in birçok eseri SSSB dillerine ve yabancı dillere çevrildi. Kıçan,
Boydoktor, Dos, Uçkan Uyam vb. piyesler de yazdı. Kırgız diline birçok yabancı eser kazandırdı.
1976'da Süzönök Kozu adlı kitabı Uluslararası G. H. Andersen adlı ödülü aldı. 1982'de Toktogul
adındaki Kırgız Devlet Hizmet Ödülü'ne layık görüldü. Ayrıca Kırgız Cumhuriyeti'nin sanatına yaptı-
ğı katkılardan dolayı da ödül aldı (1974). 1950'de KPSS'nin, 1951 SSSR Yazarlar Birliği'nin üyesi.
Halkların kardeşliği madalyası, 1941-1945 İkinci Dünya Savaşındaki Gayretlerinden dolayı vb. birçok
madalyaları Kırgız Cumhuriyetinin ve SSSR yönetimini Moğol, Çekoslovak, Uluslararası Barış Koro-
ma Birliği'nin Hizmet Ödülü 'barışa yaptığı katkılardan dolayı' 'Hizmet Nişanı' vb. ödülleri aldı. Kırgız
Cumhuriyeti'nin meclisine X. dönemde halk temsilcisi olarak seçildi.

SELİM İLERİ'YLE *BU YALAN TANGO* ROMANI ÇERÇEVESİNDE SÖYLEŞİ

"Yazmak, Sisypheos'un başına gelenlerdir."

Konuşan: Nalan BARBAROSOĞLU

— *Söyleşimize "yalan" kavramıyla başlamak istiyorum... Yalan'ın ilişkiler içindeki yerine her zaman bakan bir yazar oldun... Yalan sence insana nerede konfor sağlıyor?.. Nerede ya da nerelerde sıkıştırıyor? Söylediğimiz yalanlarla ne kazanıyoruz, ne yitiriyoruz sence? Ve hayatımızdaki yalanlarla yüzleşmek çok mu zor?*

— *Söylediğimiz yalanlarla, hatta 'pembe yalan' olsa bile, herhalde hiçbir şey kazanmıyoruz. Ama ben çok yalan söyleyen bir çocuktum. Önce bunu itiraf edeyim. Yalanlarım ilkençliğimde de sürdü. Bugün altmışımda belki, bir bakıma, yine sürüyor. Çocukluktaki, yeniyetmelikteki yalanlarıma hayal gücümün yol açtığını söyleyen dostlarım oldu. Yarın yazar olacaktım, şimdi yalan söylüyordum... Keşke inanabilsem! Bence yalan korkunun, baskının sonucu. Cezalandırmanın kurumlaştığı toplumlarda, hayatlarda, kirli, karanlık siyasetlerde, bir anlamda 'tiranlıklarda' yalan korunma, savunma yerine geçer sanılır. Ve hem bireysel hem toplumsal dünyada yalanın kurbanları çoğaldıkça çoğalır.*

— *Bu Yalan Tango'yu her şeyden önce bir yazarın ödeşmeler romanı olarak okudum. Her ödeşme eylemi bir ödeşmemeyi de içinde taşıyor doğal olarak... Sence ödeşmeler, hayattaki duruşumuzu nasıl etkiliyor?.. Ödeşemediklerimizle ne yapıyoruz?.. Ödeştığımızda istediğimiz insan olabiliyor muyuz sence? Ödeştığımızda istediğimiz toplum olabilir miyiz de sormak istiyorum elbette.*

— *Haklısın, Bu Yalan Tango'yu ödeşmeler romanı sayabiliriz. Fatma Asaf da, kıyısından köşesinden Ufuk Işık da ödeşmek istiyorlar. Fonda, belki Fikret Demiray da. Ama hiçbirini ödeşemiyor. Doksanındaki Fatma Asaf, önünde yaşam kalmamışken bile, 'başkaları ne der!' kaygısını sürüklüyor. Ufuk Işık, yolun ortasında ama, çalkantılar toplumunda, handiyse pısmış, sinmiş, gençliğinin coşkularını, ataklığını, hiç değilse 'bireysel' cesaretini tek tek yitirmiş. Fikret Demiray kısıtlanmış. Ötekiler, bütün o yan kişiler kadrosu için de ödeşmemek geçerli, Böylesi bir tuzağa yakalanılınca, hayattaki duruş da sürgit endişelerden, kaçışlardan, kemkümelerden, hatta yarıdakçılıktan nasibini bol bol alıyor galiba.*

— *Tabii... Ödeşmek için önce yüzleşmek gerekir... Kişi ve toplum olarak yüzleşme konusunda Bu Yalan Tango'da da gördüğümüz gibi pek de iyi sınav vermiyoruz aslında. Bu sence neden kaynaklanıyor?.. Örneğin, iyi mi düşünemiyoruz, ya da duygulanımlarımızın mı farkında değiliz?.. Bu konuda senin gözlemlerin neler?*

— Bana öyle geliyor ki, en az iki yüz yıldır, yüzleşmekten kaçmıyoruz. Klasik değerlendirilişe kapılarak, Batılılaşma, tarihi sürekliliğin kırılması, şu bu, kültür gömleği değiştirmek falan demeyeceğim. Bunların hepsi etkili olmuş olabilir. Ama hem göreneğe, geleneğe, hem yeniye, Batılılaşmaya aynı çingiraklı kahkahayı atmış Hüseyin Rahmi örneği de var. Şıpsevdi hiçbirini savunmaz, hiçbirinin yandaşı değildir. Adeta 'anarşistçe' bu yaklaşım çoktan beri beni daha çok ilgilendiriyor, daha çok düşündürüyor. Hüseyin Rahmi'yi böylesine toptan reddedişe, hatta toptan bir hor görüğe yönelten acaba neydi? Bence yanıtlamak zorundayız. Tanpınar sentez arıyordu, ama çevresince dışlanıyor, kendisinin uzak durduğu çevreler ise onun eserinden gerçekten beslenebiliyor muydu? İşte, birbirinden farklı, meseleleri de farklı, ama ikisi de sınavı vermiş iki yazarımız. Gelgelelim birini müstehcenlikten yargılamışız, ötekine 'Kırtıpıl Hamdi' demişiz.

— *Romanda Fatma Asaf, "hatıralar perdelerini ağır ağır açar" diyor... Bu cümleyi yüzleşmenin doğası olarak yorumlayabilir miyiz sence? Ve perdelerini ağır ağır açan hatıralara soğukkanlı bakmayı nasıl becerebiliriz?*

— Hayır, imkânsızdır. Bende imkânsız. Hatıralar bende vicdan azabı. Olsa olsa 'gecikmiş' yüzleşmeler. Ama roman yazarken, bir roman kişisini var etmeye çalışırken aldanişlar içinde olabilirsiniz. Bu kez anılar işe yarar şunabilirsiniz...

— *Bu Yalan Tango, aynı zamanda Fatma Asaf özelinden yola çıkarak yazar sorumluluğu ve yazar samimiyeti çerçevesinde düşünmemiz, tartışmamız için de bize oylumlu bir malzeme sunuyor...*

Katherine Mansfield'den Miss Brill'i Türkçe'ye ilk kez çevirmiş bir yazar olan Fatma Asaf, bir "Garden Party" yazamamanın ezikliğini dışa vuruyor roman boyu. Diğer yazar Ufuk Işık'ın Orman'ı örnek göstermesi Fatma Asafı avutuyor. Toplumla uzlaştığını, kendi istediklerini değil de, kendinden beklenileni yaptığını düşünüyor... Hatta bunu acımasız bir şekilde şöyle ifade ediyor: "Topluma, hayata meydan okuyabilirdi. Çünkü biraz kendisiydi, meydan okumak istemişti, içinde isyanlar, başkaldırıları. Dünya korkunç bir harbe sürüklenirken, elâ gözlerdeki ateşli bakışlarla uğraşıyordu." Peki sence, Fatma Asaf'ın yaşadığı bu hesaplaşmadan yola çıkarsak, yazarın sorumluluğu, bir misyonu var mıdır?.. Sence nedir bu misyon?

— Yazarın misyonu, bence, toplum yazarın misyonuna değer verdiğinde belirir. Günün modası satış kitaplarının edebi eser sayıldığı ortamlarda ve dönemlerde, ya-

Selim İleri

zar, yani gerçekten yazar olmak isteyen kişiler misyonsuz hale getirilir. Köşelerinde susmak zorunluluğu doğar. Bazıları köşelerinde sessiz sedasız, yazıyı çizişi sürdürür. Kimileri de, değerli Selçuk Baran örneğinde olduğu gibi, yazmayı bırakırlar. Bu sadece bir küskünlük müdür? Sanmıyorum. Yeni, bambaşka, irkiltici bir misyon yükleniştir belki de. Şunu da ekleyelim: Fatma Asaf'ın avunamayışında, misyon ve sorumluluk ötesinde, sanat karşısındaki kaygılarımız da söz konusu. Yazdıklarımızı noktadık sanırsınız ama, yayımlar yayımlamaz, pişmanlık çıkagelir. Eksikliğini püksüğünü gördükçe, tedirginlikler başlar. Sil baştan aynı mücadele. Yazmak, Sisyphos'un başına gelenlerdir.

— *Yine Fatma Asaf'ın yazarlığıyla hesaplaşmasından yola çıkarak soruyorum: Yazarların koşulları ve yazma uğraşları düşünüldüğünde, egemen eleştiri ortamının dışında kendilerine bakmaları ve kendilerini değerlendirmeleri mümkün mü sence?*

— Egemen eleştiri ortamını Bu Yalan Tango'da Fikret Demiy ve özellikle Yaşar Bengi'yle betimlemeye çalıştım. Sanrılı kutlama gecesine gelenler arasında, bir de, Sait Faik için bir şeyler yazmış o adam... Fakat bunlar üzerinde pek durulmadı. Fondaki siyasi ortam daha çok ilgi devşirdi. Senin tanımlayışınla "egemen eleştiri", bence edebiyat sanatının dışındadır. Çünkü eleştiri, tıpkı roman, öykü gibi, yaratıcı bir çalışmadır. Oysa egemen eleştiri papağandır. Doğrusu, isterdim Yaşar Bengi'nin üstünde durulmasını...

— *"Yalnızca acıyı yazmak istemiştin" diyen diğer yazar Ufuk Işık da, kendinden ve yazdıklarından memnun değil romanda. Fatma Asaf gibi yazmak istediklerini yazmadan yaşlanmaktan korkuyor. Bir yazarın yazar olarak kendisi olması, kuşkusuz hiç kolay değil ama olabilmesinin toplumsal ve bireysel zemini ne sence?*

— Tam bilemiyorum. Bildiğim, Bu Yalan Tango çerçevesinde, Fatma Asaf'ın yeteneğini sınıadığı romanlar, öyküler yazdıktan sonra okur kaybına uğradığı. İronik geliyor bu bana. 1940'lardan 2000'lere pek bir şeyin değişmediğine işaret ediyor sanki. Ufuk Işık için yazarlık yaşamı biraz daha şanslı başlamış. Hiç değilse içinden geldiği gibi yazabilmiş. Fatma Asaf geçimini sağlamak uğruna içinden gelmeyi, hatta hiç inanmadıklarını yazmış, başlangıçta. Ufuk Işık, git git, özdenetimler kuşanmış. Hatta, bir noktada, fatma Asaf'ın "uyuşmacı" bir tutumu olduğunu bile düşünüyor. Fakat üzerinde fazla durmuyor. Okura bırakılmış bir saptamaydı.

— *Romanda "Fatma Asaf hiçbir zaman kendim olamadım, Fatma Asaf olmadı diye iç geçirdi. Oysa Necdet'le evlenince, Maçka'daki evde kendine ait odası" diye düşünüyor... Ve kendine ait bir odanın yazmak için yeterli olmadığını Fatma Asaf'ın yaşamından da anlıyoruz... Peki, kendine ait bir oda yazmak için sence neden yeterli değildir?*

— Fatma Asaf, galiba, Virginia Woolf'la hesaplaşmaya yelteniyor, kalkışıyor. Aynı ortamda yaşanmadığını fark ettiğinde iş işten geçmiş. Her kültürel ortamın kendine özgü imkânlarını kabullenmezseniz, çok geçmeden, hayal kırıklığıyla yüz yüze gelirsiniz. Simone de Beauvoir'ın *Konuk Kız*'ıyla Fatma Asaf'ın elbette farklı kızlar. Ama Türkiye bunu sezinleyinciye kadar o ağır pahayı ödemek zorunda kalmış. Kendine ait bir oda değil,

H E C E Ö Y K Ü

kendine ait hiçbir şeyin olmadığı milyonlarca insan var olma mücadelesi verirken, Fatma Asaf herhalde talep ettiği kendine ait odadan vicdan azabı duyacaktı. Galiba duydu da.

— *Fatma Asaf'ın lavanta rengi gecede başlayan karşılıksız aşkı, karşılık görseydi, sence yazarlığı daha doymun olur muydu Fatma Asaf açısından? Aşk mı daha çok yazdırır sence, aşksızlık mı?*

— Aşksızlık. Aşktan kırılgan çıkmış olmak.

— *Bu Yalan Tango, genelde, Türkiye'nin tarihi açısından okundu ve Fatma Asaf'ın Demiray'a duyduğu karşılıksız aşka, bu aşkın fırtınalarına, Fatma Asaf'ın savruluşlarına pek bakılmadı... Bu tutumu nasıl değerlendiriyorsun?*

— Bu beni de çok ilgilendirdi. Ama saptama doğrudan doğruya Nalan Barbarosoğlu'na ait. Pek kimsenin dikkatini çekmedi. Ben, başlangıçta, bireysel bir kırılma noktasının romanını yazmak istiyordum. Türkiye'nin geçmişi, yakın geçmişteki çalkantıları bu bireysel yıkılışa rol oynamadı sanıyordum. Ama yazdıkça, yol aldıkça, yakın geçmiş adeta kendiliğinden karşıma çıktı. Fikret Demiray'la ona âşık Fatma Asaf'ın iletişim koputluğu, git git, 'toplumsal baskı'yla kaynaştı. Geri dönmeye, başta tasarladığım gibi sadece 'bireysel' sandığımla yetinmeye çalıştım. Oysa toplumsal dünyayı belirleyen; ister istemez boyun eğdim. Sonuçta, Fatma Asaf'ın "eziyet toplumu" dediği ortam ve koşullar ağırlık kazandı. Bende, yazan kişide ağırlık kazandığına göre, okuyanda da öyle olmasını doğal karşılıyorum. Fakat bu 'yanılışlar aşkı'nın böylesine gözden ırak kalışına şaşırmadım değil. Romanda birçok gönderme ona açılıyor. Üzerinde durulmadı.

— *Fatma Asaf'ın "Yalnızlığa dökülmüş bir adam. Yazdığı insanlardan başka kimsesi yoktu" dediği Ahmet Hamdi, "Sisler içinde yazınız" diyor Fatma Asaf'a... Sence, sis, sisin çağrıştırdığı örtüklük, belirsizlik ne katar bir metne?*

— Bilmiyorum. Belki bir sezgi, seziş, söylemek istediğim. Tanpınar kendi eserini sislerle kuşatmış mı, onu da bilemem. Şunu söyleyebilirim: Türkiye'nin son iki yüz yılı derin yaralanışlarla yüklü, Kimin, hangi kesimin, hangi topluluğun, ferdin, zümrenin nasıl yaralandığını, neden yaralandığını her birimiz kendi açımızdan ancak 'üstünkörü' duyumsuyoruz; o da duyumsamak 'istersek'. Her sözün, her ifade edişin, 'öteki'ni hesaba katarak dile getirilmesi mi gerekiyor? Bu, bir yandan da 'yalan'a mı yol açıyor? Gerçekte bilmiyorum, kestiremiyorum. Belki de eziyet toplumu olduğu kadar, 'ıstırap toplumu' ve her yaranın onması gerekiyor. Yaralayanlardan olmak istemem. Belki bu kaygıyla sisler, puslar gereksiniyorum. Yaşlandıkça, her acıyla özdeşlik kurmaya çalışıyorsunuz. Çünkü her acı, her 'sahici' acı, belki bir çıkış yolu, bir rota. Gecelerde, uykuda, geçmişin vicdan azaplarıyla... Öyleyken ve yolun sonuna yürürken, yaralamak değil, sadece anlamak, o siz olmasanız da özdeşlik kurmak; sis dağılıp gidinceye kadar beklemek, koşulları olgunlaştırmak. Bir 'giz' dili. Ama bir yandan da yarın o gizi çözeceklere seslenmek...

— *Bu Yalan Tango, aynı zamanda yaşanmamış hayatların, yazılmamış romanların da romanı... "Herkes kendinin başkası" diyen Fatma Asaf tan yola çıkarak soru-*

yorum. Bir türlü kendi olamadığımız için mi yaşamak istediğimiz hayatları yaşayamıyor, yazmak istediğimiz romanları yazamıyoruz?..

— *Bu Yalan Tango'nun* çerçevesinde, çerçelendiğinde, Kavafis'in şiirini hatırlıyorum, sormayın bana kim olduğumu diyor, yarın çıkar biri yaşar başka bir zamanda, başka bir toplumda özgürce diyor. Yarın o toplum, o ütopya çıkar gelir mi, yoksa bugünün karanlık dünyası büsbütün mü kararır, bilinmez. Yaşamak istediğimiz hayat nedir, elbette tartışmaya açık. Milyonlarca insanın korkunç koşullarda yaşadığı bir dünyada, bireysel mutluluk bence utanç verici.

— *Bu Yalan Tango*, bireysel yaralarımızla toplumsal yaralarımızın nasıl da birbiriyle iç içe örüldüğünü soğukkanlılıkla serimleyen bir roman... Adeta birbirini kışkırtan, birbirini çoğaltan bir yanı var yaralarımızın... Ve sen hep bu yaralara bakan bir yazar oldun. Bireysel acıların arkasındaki toplumsal etkenleri, toplumsal acıların arkasındaki bireysel etkenlere bakmayı ısrarla sürdürdün... Bu tutumunun dinamiklerinden söz edebilir misin?

— Öyleyse, bakabilmişsem, çok teşekkür ederim sözlerine. Demin söylemeye çalıştıklarımla koşut bir akış herhalde. Daha en başta, Reşat Nuri'nin "Kirazlar" hikâyesini okuduğumda, ya da Tennessee Williams'ın *Sırça Kümes*'iyle karşılaştığımda, acı gönlümü çelmişti. Herhalde yarım yüzyıl geçti; ama bugün de...

— Reyhan Yıldırım, www.sabitfikir.com kitap sitesinde yayımlanan yazısında "*Bu Yalan Tango'nun* konusu kadar dili de bir ustalığın ürünü olarak öne çıkıyor. Doksan yaşındaki Fatma Asaf'ın bilinç akışının ritmine uymakla kalmayıp belleğindeki eksikliklere denk eksiltmelerle Bach'ın füglerini andıran ve okuyanın deneyimiyle yoğrulan bir dil ustalığı sergileniyor. Nerdeyse uçucu - ağırlıksız, sözcük ekonomisini bire bir gözetken bu dil, Selim ileri metinlerinin tipik özelliği olan biçim ve içerik ahengini sağlamakla kalmayıp hem atmosferi kurmasının hem de romandaki yazarların duygularını soyutlamasının özgün bir aracı haline dönüşüyor" saptamasında bulunuyor. Ve ben bu saptamanın her cümlesine katılıyorum. Buradan yola çıkarak şunu sormak istiyorum: *Bu Yalan Tango'nun* dili nasıl oluştu?.. Bu süreçten söz edebilir misin biraz?

— Reyhan Yıldırım'a şükran duyuyorum, başka bir şey söylemeyeceğim.

— Haydar Ergülen'in senin hakkında tamamen katıldığım bir saptaması var: "ileri içsel tarihimizin bir vakanivüsü gibi hepimizi yazıp bize gösterdi." Bu kadar öznel bir üslupla bu kadar nesnel nasıl kalabiliyorsun?.. Hiç düşündün mü?.. Nasıl oluyor?..

— Haydar Ergülen'e şükran duyuyorum. Başka bir şey söylemeyeceğim. Yok, şunu eklemeliyim: Yazıp çizdiklerim için yorulanlara ödenmez gönül borcum var.

— Okurlarının da sana ödenmez gönül borcu duyduğundan emin olduğumu, kadim bir okurun olarak rahatlıkla söyleyebilirim.&

H E C E Ö Y K Ü

AHMET YASİN SEZER

GÜNCEL GEÇMİŞİN OTOBİYOGRAFİK KRONİĞİ

*"Gerçekliği olmayan bir dünyada
gerçek değerleri aramanın öyküsü olan roman,
zorunlu olarak hem bir biyografi
hem de toplumsal bir kroniktir".*
L.Goldmann¹

Romanları, işledikleri konuya göre gruplandırmak edebiyat bilimciler arasında yaygın bir eğilim gerçi ama yanıltıcı yanıları da yok değil. Hele uzun soluklu bir romanı konusuna göre 'aşk romanı', 'polisye roman', 'belgesel roman', 'tarihsel roman', 'siyasal roman' vb. olarak sınıflandırmak çarpıcı olabilir ama aralarındaki ayrım çizgisini nerden çekeceğiz? Selim İleri yeni romanında bir yandan kendi geçmişini, yaşantılarını anlatıyor, öbür yandan da yakın tarihin siyasal gelişmelerini sergiliyor, gerçek olaylara değiniyor, belirli çevrelerin, yazarların davranış biçimlerini, politik görüşlerini tartışıyor. Ama belgesel bir roman değil kuşkusuz, belgelere dayansa bile onlara kendi yorumunu da ekleyip kurmaca bir çerçeve içine oturtuyor, yarattığı roman diliyle de bütünlük kazandırıyor. Bu nedenle *Bu Yalan Tango*'nun türüne girmeden ama onun temel yapısının toplumsal siyasal bakımdan belirgin olan yanını da ihmal etmeden romanı farklı açılardan okumaya, roman dilinin zenginliğini izleyerek romandan farklı yönler çıkarmaya çalışacağım.

Bu Yalan Tango, Selim İleri'nin son yayımlanan romanı. Konu evreni bakımından oldukça yoğun olan bu roman, ele alınıp bir solukta bitirilemeyecek, ayaküstü okunup bir çırpıda tüketilemeyecek ve okuru sürekli yaşanan uzun günün içine gönderen bir roman. Çünkü, romanın kurgusu sıradışı bir kurgu, yani nehir söyleşi. İçine sinmeyen romanlar yazmış yaşlı bir yazar olan Fatma Asaf'la "orta yaşlı" romancı Ufuk Işık'ın yaptığı nehir söyleşi çevresinde şekilleniyor temelde. Romanın sadece bu iki karakter etrafında dönen bir kurgu olduğu sanılmasın. Yazar bir yandan on dokuzuncu yüzyıl roman yazarları gibi; 'kişilerin dış dünyada edindikleri deneyimlerden oluşan 'toplumsal' yaşantıyı öte yandan olayların kişilerin iç dünyasında uyandırdıkları yankı ve etkilerden oluşan 'bireysel' yaşantı'yı önemsemekle bir senteze de ulaşmıştır. Sağ sol çatışmasından Türk(iye)

modernleşmesine, köy romanı tartışmalarından Tanpınar'ın yalnızlığına kadar birçok konuyu romancı gözüyle aktarıyor. Bir bakıma zorunlu olarak toplumsal bir kronik olarak da okunabilir. Ama aynı zamanda otobiyografik olarak da. Çünkü Ufuk Işık'ın dünyası Selim İleri'ye oldukça yakın. Fatma Asaf'ın yaşlı olması da Selim İleri'nin geçmişe duyduğu ilginin hatta bağlılığın metaforu olarak da okunabilir. Geçmişe bağlılıktan dolayı Fatma Asaf; *'Hayata, loş ışıktaki tahammül edebiliyorum'* diyor. Yazarlığını da sorguluyor; *'az yazdım, yeterince yazamadım'* diyor. Gerçekliklerini yazamadığı insanlara üzüyor; boş harcanmış gençliklerini ve yitirishlerini yürek yangını içinde seyrediyor: *'Kim niye solcu, kim niye milliyetçi, yol nerede ayrılıyor, birleşemez mi ki bu yol, komünistler, faşistler, kızıklar!'* diyor. Var olan parçalanmadan, yılgınlıklardan yitirishlerden geçmişin

iyi olduğu düşünülen güvenli yıllarına kanat çırpmanın niteliği ise sorgulanabilir bir durumdur. Bu noktada Selim İleri'de geçmiş bir tür mazi cenneti olarak işlemese de bugüne göre biraz daha yaşanabilir bir durumdur. Yaşadığımız dünya tarihsel durumun Türkiye seyrine ilişkin okumalar da yapılabilir romanın bu yönünden hareketle. Verili siyasal, sosyal, ideolojik ve kültürel düzlemlerde işleyen iktidar aygıtlarının meşruluklarını çeşitli biçimlerde kimi zaman açık kimi zaman da örtük biçimde sorgulayabilen romanın var olan hemen bütün kültürel yüzeylerde karşılık bulabilmiş olması da bundandır.

Bu durum Gallimard Yayınları Anglo-Sakson bölümü sorumlusu, editör, romancı Christine Jordis'in şu sözünü de hatırlatıyor: *"Yaşanmış deneyim her yazının temelinde zorunlu olarak yer alır. Oradan sonsuza gidebilir yazı. Yaşanmışlık temeldir ve öz-kurmacayı oluşturur. Ben bu akıma yakın duruyorum."* Dahası Selim İleri'nin alıştığımız ama gitgide daha da yetkinleşen dil şenliği içinde imbiikten süzülerek damıtılmış bir yoğunluk içinde sunuluyor.

Anlatılanların bel kemiğini Fatma Asaf'la Umut Işık'ın konuşmaları oluşturuyor. Özellikle toplum içindeki cepheleşme Asaf'ın en temel dertlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Ayrışmaların temeline inip yaranın orta yerine parmak basıyor yazar. Kitabın adındaki 'yalan' vurgusu da bitmeyen kargaşasına rağmen süregiden sosyal hayatın ısrarlı biçimde 'mış gibi yapılanları' na gidiyor ve bir biçimde romanın suçluluk çağının biçimi olduğu yargısını hatırlatıyor okura.

"Bu *Yalan Tango*'yu, hiç değilse, 'tasarlarken' bireysel maceralar, kişisel yaşamlar üzerine kurmuştum. Ama öyle yol alınamıyor. Yakın tarihin sarsıntı-larını görmezden gelmek galiba imkânsız. İlk adı romanın, 'Yalan Tango'ydu, giderek *Bu Yalan Tango* oldu. Çünkü toplumsal hayatımızın var ettiği pek çok yalan, mesela yalan hürriyetler, mesela yalan mutluluklar, yalan iktidarlar, ya-lan onarışlar, düzeltişler surdan burdan metne sızdı. 'Bu' vurgusuna böylece ihtiyaç duydum." diyen Selim İleri'nin bu kurgusu, aynı zamanda bireysel ben'in sınırlarından çıkarak roman yazmanın oldukça güç olduğunu belirten İtalo Calvino'nun: "*Her yaşam, her şeyin, akla gelebilecek her şekilde yeniden karıştırılıp, yeniden düzenlendiği bir ansiklopedi, bir kitaplık, bir nesneler en-vaneri, bir üsluplar dizisidir. Ama belki de yüreğimin en derinliklerindeki ya-nıt bir başkası: Keşke benlik'in dışında tasarlanmış, bireysel benin sınırlı ba-kış açısı dışına çıkmamızı sağlayacak bir yapıt mümkün olsaydı...*"² sözlerinin açılımı gibidir. Öte yandan karşıtlıkları eş düzeyde görmesiyle *Cehennem Kra-lıçesi* romanıyla da bir sürekliliği vardır *Bu Yalan Tango*'nun.

Kültür endüstrisinin, olabildiğince çok ve çabuk tüketen, yine aynı biçim-de çabuk okunabilen ve atılabilen son/lu/suz seçenekler arasından seçip tüt-kettiği oranda kendini var kılabilen insanlar ürettiği bu toplumda korkarım pek ilgi görmeyecek bu hesaplaşmalı roman. Çünkü *Bu Yalan Tango* özenli ve sağlam Türkçesi ve okuru şaşırtacak kurgusu ile ancak okuma eylemini ciddiye alan sabırlı okurların keşfedebileceği bir derinlik taşıyor.

Selim İleri'nin gerek kurgusal gerekse denemesel tüm yapıtlarında geliştirdiği, bize artık tanıdık gelen bir 'dili' var. Anlattığı konular ne denli ilgi-mizi çekse de onları yazarın kullandığı bu 'edebiyat dili'nden soyutlayamı-yoruz. Kılı kırk yaran bir titizlikle ince elenip sık dokunarak yazıldığı, emek ve sabırla işlendiği daha sayfasından anlaşılan bu roman, şiirsel bir dille or-taya konan romanlardan. Selim İleri'nin en saygıdeğer yanlarından biri de di-li kullanmada gösterdiği özen ve dikkattir. Uzun, çok uzun cümleler kurmaz. Büyük bir maharetle kısaltır cümleleri; hızını alamaz da üç nokta ile açık bı-rakır bir de kimi zaman uçlarını. Cümleyi okurun düşgücüne teslim eder.

Aceleci ve telaşlı okurlar için çekici bir üslup olmasa da dilini çok başa-rılı bir biçimde kullanan Selim İleri'nin ustalığı yadsınamaz. Bu tutumunu şöyle temellendirir: "*Yetişme çağında romanlar, öyküler sevdalıyıldım, şiir yazmazdım; ne gaflet! Sonra şiirle tanışınca, düzyazıda şiir arayanları baş-tan beri daha çok sevmiş olduğumu hissettim. Örneğe Sait Faik, Halikarnas Balıkcısı, biliyorsunuz, edebiyat tarihlerimizde ikisinin de savruk yazdığı söylenegelmiş... Handan'ın sayıklama bölümleri çok hoşuma gider, anlatımı sarakaya alınmış Halide Edib'den... Dönene dönene yükselen, savrulan an-latımlardı gönlümü çelen. Sonra şiirle beslenmenin tadına vardım ve şiiri*

kıskandım. Şairlerin yazdığı romanları dikkatle okudum; örneğe, *Bay Lear ya da Kayıp Aranıyor*. Ziya Osman'ın hikâyeleri, Necatigil'in radyo oyunları, Edip Canseverden bir roman havasındaki *Ben Ruhi Bey Nasılım ya da Bezik Oynayan Kadınlar...* (....)Bu Yalan Tango, benim için, bir yandan da bir söyleyiş arayışıydı. El yordamıyla şiire yaklaşılmaya çalıştım."

Kısa ama yoğun sözcüklerin yarattığı bir iç ritimle, zaman zaman bile isteye yinelediği sözcüklerle anlatısına bir ahenk katan yazar, özenle seçip bir linçle kullandığı sözcüklere yüklediği çok anlamlı çağrışımlarla da özgür ve şaşırtıcı imgeler yaratarak anlatımındaki şiirselliği katmanlaştırıyor. Hiçbiri ni yerinden oynatamayacağınız, kaldırıp atamayacağınız sağlamlıkta bir anlatı yapısı kuruyor sözcüklerle. İletmeye çalıştığı anlamı aktarabileceği ve yerine bir başkasını getiremeyeceğiniz kadar doğru sözcükler seçiyor, seçeneksiz bırakıyor sizi. Süzölmüş bir sözcük ekonomisiyle yaratılan şiirsel bir anlam zenginliğiyle baş başa kalıyorsunuz. Romandaki şiirsellik yanında iç seslerde dikkat çekici. *Her Gece Bodrum'da* da bu dil yoğun. Bunu Virginia Woolf'un *Dalgalar*'ının yazar üzerindeki etkisiyle açıklayabiliriz.

Selim İleri'nin bu romanını da bundan önceki romanlarını okumayı denediğimiz gibi 'bir roman', çok yönlü bir 'edebiyat yapıtı' olarak okumakta yarar var.&

AYŞE SEVİM

ŞİRKET

Yağmur, çukurun içinde doğrulmaya çalışan Bay M'yi tokatlıyordu. Zavalıyı bu halde gören biri onu ilkçağla ilgili çekilen bir filmin oyuncusu zannedebilirdi. Çünkü üzerinde günümüze ait hiçbir aksesuar yahut kıyafet yoktu. Saati, telefonu, kravatı, atkısı, pantolonu, ceket, gömleği yahut iç çamaşırı... Gökten fırlatılmış gibiydi. Belki de hırsızlar tarafından anadan doğma soyulup, dövülüp gebersin diye atılmıştı buraya. Bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey Bay M.'nin yaşamının bugün kısa çöpü çektiği idi. Tıkır tıkır işleyen hayatının yayları atmış onu bu çamur havuzunun içine fırlatmıştı. Şehir ise kilometrelerce uzaktaydı. Bay M.'nin çalıştığı kırk katlı plazanın terasından bile bu çukurun bulunduğu ormanlık alan görünmüyordu. Yani bağırması, bulacağı bir odunu taşa vurarak düzenli sesler çıkarması işe yaramayacaktı.

Bay M.'nin doğrulmaya çalıştığını söylemiştik. Fakat sağ bacağı şiddetle buna itiraz edince zavallı yere yığıldı. Bir taraftan da uluyup inlemeye başladı. Sonunda sürüklenerek çukura yaslandı ve eliyle ayağını yokladı. Ne yazık ki bacağı elini bıçak gibi algılıyordu. Çevresine bakınıp gözleriyle kırığı sabitleyeceği bir tahta parçası aradı. Eğer tahta parçasını bulursa kemeriyle ayağını bağlayabilirdi. Bu düşünceyle eli beline dokunduğunda çıplak olduğunu anladı. Aslında dakikalardır çıplak olduğunu görüyordu. Çamurun içinde debelenirken çiğ beyazı teniyle göz göze gelip durmuştu. Bay M.'nin kalp atışları hızlandı. "Yardım edin, buradayım, buradayım, yardım edin!" diye bağırarak sesi yukarıdan sarkan hayali bir ipe tırmanmaya ve birilerinin kulağına yapışmaya niyetlendi. Yalnız saat boyunca bağırıp durdu. Sonunda takatinin iyice kesildiğini hissetti ve üst dudağı bir kanepenin üzerine yığılır gibi alt dudağının üzerine düştü.

Bugün günlerden Salı olmalıydı. "Salı bir iş günüdür." diye geçti Bay M.'nin aklından. İşe gitmeyince birileri muhakkak onun yokluğunu fark edecekti. Zihni kırk katlı plazanın zemin katındaki asansöre binip on altı yazan düğmeye bastı. On altıncı katta tam yedi senedir çalışıyordu. Asansörden inince etrafına bakındı. Bir sürü bilgisayar, masa, çalışan, onları birbirlerinden ayıran bölme, kahve fincanı, tükenmez kalem, kalemlik... Bunca şeyi aynı anda nasıl görebiliyorum acaba, dedi. "Herkesi yukarıdan izliyorsun." diye cevap verdi zihni. "Tavana yapışıp kalmış bir örümcek gibi yukarıdasın." Bay M. tavanın köşesinden birden şefini gördü. İşte orada: Janti! Arkasından herkes böyle derdi ona. "İki dirhem bir çekirdeğin" içine kıskançlık

azıcık da alay koyup karıştırdınız mı bu sözcük peydahlanıyordu. Şimdi beni sorar diye düşündü Bay M. Yokluğumu fark edecek ilk adam jantidir. Gerçekten de şefinin gözaltlarındaki ve dudaklarının kenarlarındaki çizgiler, üzerine mühür basılmış gibi sabitlenmişti. Suratı ancak çok kızdığında böyle donardı. Bay M. gülümsedi. Şefinin birilerine evini arattırdığını gördü. Evindeki telefonun sesini işitti, ardından da cep telefonun internetten indirdiği melodisini duydu. Peki şimdi ne olacaktı? Tavandaki ağların arasından şefinin kendini yeniden ve yeniden telefonla aratışını seyretmeyi sürdürüyordu. Bir sonraki aşamaya geçemiyordu. Mesela jantinin kızarak aramaya son verişini ve işlerinin başına dönüşünü göremiyordu. Janti hep daha sinirli bir şekilde yeniden ve yeniden ulaşmaya çalışıyordu Bay M.'ye.

Yağmur durdu. Bay M. ise yeniden bağırmaya başladı. "Buradayım kimse yok mu? Buradayım..." Geçenlerde sekreter kız kahve makinesinin başındayken ona buna benzer bir şey söylemişti: "Buradayım ama kimse yok gibi. Anlatamıyorum aslında yani beni kimse görmüyor, seni de kimse görmüyor, bir başkasını da. Buradayız ama burada olduğumuzu, bu kırk katlı binanın hangi deliğinde çalıştığımızı, aynı kattaki insanlar bile bilmiyor." Bay M. bağırmaya devam ediyordu: "Buradayım, kimse yok mu, buraydım."

Başını geriye doğru yasladı. İçinden "Janti muhakkak beni bulacak" dedi. "Şirket çok güçlüdür istediği kişiyi hemen bulur." Gerçi güçlü şirketinin kendisini bulmak için zaman harcayacağından oldukça şüpheliydi. Geçen ay yanındaki kırk yaşlarındaki adam birdenbire kaybolmuştu mesela. Tam on dört senedir şirket için çalışıyordu. Onun sandalyesi sadece bir gün boş kalmış, yerine sopa gibi uzun bir delikanlı işe girmişti. Ne şef ne Bay M. ne de diğer ofis çalışanları kayıp adamı bulmak için çaba sarf etmişti. Herkes o kadar meşguldü ki. Onu şimdi merak etmeye başlamıştı işte. Neden işe gelmemişti? Telefonuna niye cevap vermemişti? Sokakta hırsızlar tarafından soyulup öldürülmüş müydü? Başını bir yere çarpıp hafızasını mı kaybetmişti? En azından kendini benim gibi çırlıçıplak bir çukurun içinde bulmamıştır dedi ve aklına o korkunç fikir geldi. "Ya bulmuşsa... Ya şirket kırk yaşlarındaki adamı çırlıçıplak çukura attıysa... Ya beni buraya..." Kırık ayağına rağmen doğrulup tırnaklarını çukura geçirdi. Bedenini yukarıya çekerek tırmanmaya çalıştı. Bir iki dakika için başarılı da oldu. Sonra yere yığıldı.

Bay M. artık bağırmaı güvenli bulmuyordu. Şirketin, hata yapan çalışanlarını cezalandırdığını milyonlarca kez işitmişti. Gerçi o bu cezayı işten çıkarılmak gibi bir şey zannediyordu. Çukur aklına gelmemişti. Ne zaman bu deliğe girmek için yanlış yapmıştı peki? Yedi yıldır bayramlarda bile izin almamıştı, akrabaların cenaze, düğün, doğum merasimlerine işi aksatmamak için katılmamıştı, akşamları ondan önce ofisten çıkmamıştı, başına ileride vırvırıyla dert

olur, yükselmesine mâni çıkarır diye evlenmemiştir, parasını gezip tozarak harcamamış kendine, evine, arabasına sigorta yaptırmıştır. Gerçi sonuncusunun şirkete bir faydası yoktu ama bu bile onun ne kadar sistemli olduğunu göstermez miydi? Tam bir makine gibi işlemişti. Tıpkı yanındaki kırk yaşlarındaki makine adam gibi. Elleriyle yüzünü kapatıp hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı.

Tam o esnada sesler duydu. Köpek sesleri. Avcılar. Keyif için avlanmaya çıkan birkaç zengin adam olmalıydı. Şirketin adamları da olabilirdi pek âlâ. Yine de Bay M. bağırmağa başladı: "Buradayım, buradayım, buradayımmmm!" Bir iki dakika sonra ağzından salyalar akan üç köpek ile iki avcı çukurun başında gözükte. Avcıların üzerinde turuncu renkte tulumlar vardı. Bay M. ise bağırmağa devam ediyordu. "Oh sonunda, buradayım, çıkarın beni." Avcılar ise şaşkınlıkla Bay M.'ye bakıyordu. Sonunda biri: "Hayatımda hiç böyle bir şey görmedim." dedi. Diğer: "Allah'ım bu ne biçim bir hayvan böyle..." deyip çukurun içine tükürdü. Bay M. aniden sustu. Avcılar şirketin adamları olmalıydı, üniformalarındaki yazıyı okumak için turuncu rengin üzerine yapıştırdı gözlelerini. Birinci avcı: "Ulumayı kesti sonunda, Tanrım şu dişlere bak ne kadar sivri, pençeleri de bir ayınınkinden daha kuvvetli, eline düşmek istemezdim." dedi. Bay M. yedi sene önce şirkete girdiğinde mutluluktan uyuyamadığı günü hatırladı. Herhalde şu anda avcılar korkarak baktıkları hayvan o günlerde içinde doğmamıştı. O ilk günden sonra gündüzün geceye an an dönüşmesi gibi değişmişti. İçindeki hayvan her gün biraz daha semirmiş, güçlenmiş, yırtıcı hale gelmişti. Birinci avcı: "Vuralım şu pisliği" deyince Bay M. korkuyla: "Durun, ateş etmeyin, durun, şirket bir gün sizi de çukura atacaktır, ona inanmayın, şirket, hayvan..." diye bağırmağa, hırlamaya, dişlerini göstermeye, pençelerini savurmaya başladı. İkinci avcı: "Yine uluyor, şunu mihlayalım." diyerek nişan aldı. Hâlbuki Bay M. turuncu tulumdaki yazıyı henüz sökemiştir. Acaba adamlar gerçekten şirketin çalışanları mıydı? «

SERKAN TÜRK

FOTOKOPİCİ DÜKKÂNI

Bazı günler akşam erken çöksün, evime gidip dinleneyim istiyorum. Sokağın sesinin değiştiğini ve akşamın geldiğini bizim komşunun küçük oğlunun pasajın önünden başı öne eğik, dikkatsiz, seğirterek geçişinden anlıyorum. Sonra yavaş yavaş toparlıyorum masanın üzerini, notlarımı. Günün kazancının iyi olup olmadığını, kasanın çekmecesini çekerken kafamdaki rakamı yakalayıp yakalayamadığımı düşünüyorum, o gün iyi iş çıkarmışsam neşeleniyorum. İşimi zevkli hale getirmek için bu kadar çaba harcıyıp bazen hayli keyifsiz olduğum da oluyor. Öyle zamanlarda hayal dünyanın kapılarını açıyor içeri girecek her şeye izin veriyorum. Genelde içeri sızmayı başaran kişiler o günlerde karşılaştığım tipler oluyor. Sıradan günlük işler arasında öyle değişik insanlar dükkâna uğrayıp bir iki senet fotokopisi çektirirken bütün hayat öykülerini bu dört duvarın arasında bırakıp giderler. Bana kalansa o kısacık anda dile getirdiklerini içimde büyüterek kendi öykümü oluşturup bu dükkâna biraz daha dayanabilmek.

Aslına bakarsanız bugüne kadar duyduğum en iyi hikâye nedir diye düşündüğümde orta yaşlarda emekli bir haciz memurunun anlattığı o olayı söyleyebilirdim bir çırpıda. Düne kadar kafamın içinde evirip çevirdiğim haciz memurunu şoke eden bu olay benim başıma gelse ne yapardım, diye düşünürken bulurdum kendimi. Sürekli müşteriler dükkânda olmadıkları için boş geçirecek bir sürü vaktim olurdu. Gazeteleri evirir çevirir, mankenlerin yeni çekilmiş fotoğraflarına bakarken bize bunlar gibisi neden denk gelmez, diye iç geçirirdim. Şimdi evde bekleyen hanımımın şikâyetçi olduğum zannına kapılmayın. Betül oldukça anlayışlı bir kadındır. Evliliğimizin sekiz yılını kavgasız gürültüsüz geride bıraktık, desem yeridir. Ama yine de insanın gözü bazen dışarıya kayabiliyor. Sanki bunlardan biriyle evlenmiş olsam daha başka türlüünü yapacaklar, Kafdağının ötesini gösterecekler. Altı üstü bir iç geçirme benimkisi. Betül böyle düşündüğümü bilse ne kadar kırılır kim bilir.

"Bütün gün senin için saçımı süpürge edeyim, sen bu yarı çıplak kadınları düşün." der, mutfakta bir yandan bulaşıkları yıkar, bir yandan da gözlerinde birikmiş yaşlarını görmeyeyim diye özenle silmeye çalışır. Belki de aklımdan geçen her şeyi rahatça anlatabilseydim başka türlü olurduk.

Gazetede yalnız mankenlere değil, borç batağındaki ülke haberlerine göz atarken, köşe yazarlarının gayrisafi milli hasıla, iç ve dış borç stoku şu kadar oldu, türünden haberlerini anlamaya zorlarım kendimi. Günlerdir bulunmamış başsız cesedin katilinin çok tanıdık biri olduğu yönündeki açıklamaları özenle takip eder, söylenirdim. İnsan nasıl olurdu da gözlerinin içine bakabilirdiği, kendi kanından birini hiç acımadan, eli titremeden hatta öldürebilir. Özenle kesmiş eşşoğlu kafasını. İnsanlıktan utandıracak şeyler bunlar.

Benim dükkân küçücük bir pasajın girişinde. Hemen yanından otoyol geçer, diğer yanındaysa bir dere akar. Bazen coşarak, bazen ince ince uzayarak akar. Güneşli günlerde pasajın önüne esnaf arkadaşlarla taburelerimizi atar, tavla oynar güneşleniriz. Bu kasabaya yerleştiğim günlerden beri çevresinde elma ağaçları, kıyısında sıra sıra kavaklar uzamış derenin sesini duymak, zihnimdeki dünyaya yabancılaşmayı geciktirir. Kıyı boyunca dolaşırım. Yer yer çöplerin içinden geçip giden dere beni rahatlatır. Bir sigara içimlik zamanda otoyolun hemen altındaki büyük kayalarda oturur, suyun yüzeyinde görüntüler yakalamaya çalışırım. Sanki ben dereye bakarken arkamda biri duracak ve ben onun gölgesini suyun yüzeyinde göreceğim. Ondan bahsetmek istemiyorum. Bilirsiniz, bir şeyden bahsederken böyle olur, en azından bana olur. Konu konuyu açar ve zihnim bütün yaşanılanların saklı olduğu perdeyi aralayıp ve en gizlisinin belirmesine neden olur. Suda yansıyacağını düşündüğüm de böyle bir görüntüydü.

Dün sabaha dönecek olursam, herhangi bir sabahtan farkı yoktu. "Trabzon ekmeği almayı unutma" dedi evden çıkarken Betül. Ben de tekrarladım, unutmam Trabzon ekmeği alacağım. O, bir şeyler ister benden. Eve dönene kadar unutmam istediğini. Tam merdivenleri çıkacakken gelir aklıma. Hay ben senin aklını. Senetlere, ödemelere yüklerim unutkanlığımı. Betül üstelemez görünür. "Yarın alırsın hayatım" der. Biraz kırgınlık sezerim sesinden. Ben etli biber dolması isterim. O iki etmez. Tereyağlı bol lapa yap derim anneminkine benzer. Öğleyin küçücük bir tencerede gönderir komşunun oğluyla. Hemen yumuşamaz, inat eder. "Kız bugün sen ne tatlısın" der, oynamaya çalışırım o surat yaptığında. Gece koynuma girmeyi geciktirir. Beklerim inatla. On iki olmadan uyurum normalde. Böyle zamanlarda komodinin çekmesinde bir şey arar, vidası çıkmış sandalyeyle oyalanır, uyumamak için bahaneler yaratırım. Yatağa girer, pencereyi kapasana Betül, içeri sinek girecek, diye seslenirim odaya hâlâ gelmediyse.

Sabah erken saatlerde yağmur yağıyordu. Şemsiyem tutukluk yaptı, açamadım. Seni yapanın da satanın da. Güldüm sonra yapanla satanın yakınlığına. Bu kasabada herkes birbirinin yakını.

Komşunun okula yeni başlayan kızı; "Ergin Abi, ben a harfini yazabiliyorum" dedi. Benim adımda var mı a harfi, dedim yanağını çekerek. Düşünür gibi yaptı, gözlerini kaçırdı. "Onu öğrenmedim" diye bağırdı hızla koşarken.

Sola yatık bir çizgi. Sonra bir tane daha... Sağa yatık mıydı yoksa? Böyle başlamıştım ilk defterimi doldurmaya. İlkokul zamanlarımı hatırlamaya zorladım belleğimi. Pek bir şey çıkmadı o günlere ait hafıza kuyumdan. Ortanca ablamın defterime yaptığı ay yıldızlı bayrağımızdan başka.

Yolda giderken Bekir'e rastladım. Bir kolunu gizlemeye çalışarak selam verdi bana. Çocukken nasıldı bu Bekir acaba? dedim mırıltıyla. Osman Amca o anda yanımda belirdi. "Eskiden de eksikliğini çok sorun ederdi, şimdi de öyle" dedi. Zor dedim, böyle yaşamak. "Senin çocuk yapacağın yok, sevsek" diye konuyu değiştirmek istedi. Düşünüyoruz diye geçiştirdim anneme söylenir gibi.

Kısırım ben, tutmuyor dölüm, lanet olası, demek geçti içimden. Betül'e toz konduramadım. Rahminin içinde daha küçüklüğünde oluşmuş bir yarayla arızalı olduğundan çocuk sahibi olmamızın tehlikeli olacağını. Ben karımı seviyorum. Boşanmayacağım. Ne zaman görsem Osman Amcayı aynı şeyi sorar. Ne yapacaksa elin çocuğunu... Sanki kendi torunlarını seviyorsun da demediğime hayıflandım. Elin piçine ilgi göstereceksin. Dünya bunun gibilerle dolu. Evlerinde karılarına dünyayı zehir ederler. Allahtan uzun kalmadı yanımda, dolmuş geldi de binip gitti.

Evimle dükkânım arası on beş dakikalık yolu yürüyerek giderim. Akşam iş çıkışında güzergâhımı biraz değiştirerek pazar yerinden veya kuyumcu Hamdi'nin dükkânın önünden geçip kıraathaneye uğrar soluklanırım. Eğer arkadaşlar orada oturuyorsa ki genelde orada otururlar. Ali hepsini karılarından çok görür, tanır. Bir yarım saat kadar kalır, sonra giderim eve. Yok, orada değilseler Ali'nin şehzade çayını içtiğim gibi evin yolunu tutarım. Öyle dışarıda çok takılan biri değilim. Evlenmeden önce neyse de sonra evcimen oldum. "Huyun değişti senin bu karıyı alalı." diyenlere aldırmadım. Betül merak eder biraz gecikirsem. Hem bu akşam televizyonda seyrettiğimiz dizinin yeni bölümü var. Doğru eve gitmeli çarşambaları.

Dükkânın önü su dolmuş. Pasajın girişinde merdiveni genişletmek için kırılan duvarın olduğu yerden içeri girmiş yağmur. Bizim çantacıyı söylenirken buldum. Dert etme kardeşim, hemen duruma el atarız dedim, sırık gibi boy, habire mızızlanıyor. Yanında kısacık kalıyorum.

Hem suyu küreklerle pasajın dışına atıyor hem de ikide bir pantolonuna çamur bulaşmasını diye özen gösteriyordu.

"Bilmezsin Ergin ağbi, ben ne dayaklar yedim bu çamur suları yüzünden çocukluğumda."

O sırada gençten bir çocuk elindeki çantanın içinden bir defteri çıkarmaya çalışarak benim dükkândan içeri girdi. Çocuğun yüzü tanıdık değildi. Küreği duvara yaslayıp içeri girdim.

"Ağbi, bunun tamamı çekilecek. Şimdi işim var. Ne zaman geleyim almayay?" dedi.

İşim yoktu. Biraz tembellik yapmak istiyordum bugün. Duvardaki saate bakıp öğleden sonra hazır olur dedim. Tezgâhın üzerine bıraktı defteri ve çıkıp gitti.

Ben bir süre daha bizim sırkla kapı önünde şakalaştım. Güneş çukurlardaki yağmur sularından yansıyor, gökyüzünün maviliği içimizdeki sıkıntılarını alıp götürüyordu. Tezgâhın üzerindeki defteri unutmuştum. Birkaç öğrenci geçmiş sınav döneminin notlarının fotokopisini çekirmek istemişti. Onların işlerini hallederken defteri yeniden gördüm. Lacivert kaplı bir ajandaydı. Elime alıp ilk sayfayı çevirdim. Ne yazdığına dikkat etmemiştim. Sayfanın başında tarihler yazıyordu. Ajandanın yaridan fazlası yazılmış, sonra bir bölümü boş bırakılmıştı. Yazılı olan sayfaları tek tek fotokopisini çekip hazırladım. Bir yandan da pasajdaki esnaf arkadaşlarla konuşuyorduk. Rutin bir işti benimkisi. İkindiye biraz geçe bir arkadaşıyla dükkâna geldi delikanlı.

"Ağbi, bizim iş tamam mı?"

Tezgâhın üzerindeki kâğıtları ve defterini uzattım. Bir yirmilik çıkardı iç cebinden. "Yeter mi bu" dedi. Yetsin, bu kadar var der gibi. Bereket versin, dedim.

Şimdi bu olayı anımsarken mahkeme salonunda ifade veriyor gibi hissettim kendimi. Üzerinde mavi, yeşil arası bir süveter, siyah pantolon... Yanındaki delikanlının sırtında kırmızı bir polar. Öyle dikkat etmedim doğrusunu söylemek gerekirse. Ne bileyim bir gün sonra böyle bir şey beni bekliyor. Haciz memuruna, bir şey içer misiniz, diye soran köylü kadın gibi rahattım. Şöyle demiş anlatılana göre; "Yeni ayran çalkaladım, içer musunuz?" Yüzünde hiçbir ifade değişikliği yokmuş. Az sonra abla evinde o ayranı koyacak dolap bulamayacaksın, diyememiş memur. Bir güzel içmiş, soğuk soğuk.

"Ankara'nın yazını bilirsiniz. Ter sırtımdan çıkıyor. Onca yol teptikten sonra bu yalnız kadıncağızla karşılaştım. Kadın buzdolabından ayranı çıkardı, bardağa döküp uzattı, şaşırdım. Anlamadı zahir dedim. Ben evindeki her şeyi neredeyse haczedeceğim. O, her Karadenizli kadın gibi misafire ikram derdinde."

Ne oldu, dedim. Sen tası tarağı toplayıp alacağını söylediğinde?

"Alamadım. O kadar içtendi ki kocasının evde olduğu zamanı sorup oradan ayrıldım o gün."

Bizim sırık; "Hiç acımayacaksın böylelerine. Onca borcu yap et, ondan sonra ödeme." dedi.

Haciz memuru gülerek konuşmasını sürdürdü.

"Oraya defalarca gittik sonra. Yalnız ben değil, Ayşe teyzenin evine dairedeki diğer memur arkadaşlarda gittiler. Her birimize aynı intizam içinde hizmet ediyor. Bağından kopardığı üzümlerden, bahçesinde büyüyen salata-

lıklardan tattırıyordu. Kocasından bahsederken hınç dolu sesiyle; "Boyu devrilsun, inşaat yapayrum diye diye baturdi bizi. Haçan anlamaysın ne diye zorlaysın kendini. Gelsun, alın nesi varsa kışından. Vermem ineklerumi. Onlar benim." dedi. Buzdolabı, televizyon umrunda değildi. Kadıncağızın tek derdi ineklerini kurtarmaktı."

Bunu anlatan haciz memuru sonraki yıllarda emekli olup bizim kasabaya yerleşmiş. Babadan kalma bir tarla yüzünden kardeşleriyle mahkemelik olmuş. O günde dosya tutanaklarının fotokopisini çektiirmek için gelmişti dükkâna. On dakikada bütün yaşam öyküsünü anlattı bize.

Süleyman -bizim sırık- adamın ardından; "Ergin Ağbi, bu adam yapmıştır bir dalavere." dedi. Nedense bir şey söylemek gelmedi içimden. Lacivert defterle dükkândan çıkan delikanlının fotoğrafını ertesi gün gazetede görünce çok şaşırdığımı söylemeliyim. Günlerdir başı kesilip gövdesinden başka bir tarafa atılan kızın haberlerinden sonra, katilin bizim kasabada olabileceğini aklıma getiremezdim. Şimdi çıkmış itiraf etmiş. Üstelik başka bir davanın orta yerinde fırlamış hâkimin karşısına. Dinleyin beni, onu ben öldürdüm." demiş. "Başını çuvala koyup dere yatağına attım."

Salonda bulunan insanlar bakmışlar genç adamın suratına. Anlamamışlar önce neden bahsettiğini. Arka sırada duran arkadaşına dönüp seslenmiş. "Sana verdiğim notları hâkime ver." demiş, nazik bir sesle. Kürsüsünü tokmaklayıp salondaki uğultuyu kestirmiş ihtiyar hâkim. "Susun yoksa hepinizi dışarı atarım." diye bağırılmış. Arka sıradaki genç önlere doğru adım atmış ve yaklaşmış benim çektiğim fotokopileri uzatmış hâkime. Birkaç sayfasına bakmış notların ve homurtulu bir sesle avukatı ve orada bulunan savcuyu yanına çağırılmış.

Mahkeme salonunda beş dakika önce öne fırlayan ve ortamın bir anda gerilmesini sağlayan genç adam yerinden kıpırdamamış. Uzun bir sessizlik olmuş. Hiç kimse yaklaşmamış yanına. Kapının önündeki mübaşirin ağzı kurumuş, gazeteciler öyle ballandırarak anlatırlar ki görmediğimiz olayları, cidden öyle oldu sanırsınız. Kafa kafaya vermiş iki genç adam sokulmuşlar hâkimin kürsüsüne doğru. Tam hâkim bir şey diyecek olmuş savcı ve avukata, salonun ortasında dikilmiş bir boşluğa bakar gibi duran genç adam yığılmış yere. Mahkeme salonu karışmış bir anda. Böyle yazıyordu gazete.

Betül sessizce yüzüme baktı. Gözlerimin içine. Sevdği adam tarafından öldürülen genç kızın fotoğrafı gazetenin manşetinden gülümsüyordu. Bense kahvaltılık masasında oturmuş hiçbir şey olmamış gibi zeytin tabağını onun tarafına doğru koyup çayından bir yudum alıyorum.^

EKREM SAKAR

KAYBETMEK

Uyanır uyanmaz mağruz kaldığı tuhaf çağrışımlar karşısında, hatıralarına bakmak ihtiyacı duymuştu. Kahvaltı ve gazete faslını hızlı bir şekilde sona erdirip fotoğraf albümlerinden, günlüklerden, kartpostallardan, bilumum hatıra ihtiva eden unsurlardan oluşan büyük karton kutuyu oturma odasının ortasına boşalttı. Albümleri, defterleri ve kartpostalları, "o" sayfaya gelinceye kadar bakmaya ve okumaya devam etti.

Hikâyelerini neşreden edebiyat dergilerine, kendisini mükâfatlandırmakta ısrarcı olan edebiyat kurumlarına karşı daima bir kin beslerdi. "Yazma hevesi kırılan ve 30 yıldır yazamayan bir insana Nobel Edebiyat'ı verseler onu mutlu edebilirler mi? Keza geçen gençlikle birlikte sağlığını da kaybetmiş biriyse, mutlu olması mümkün değildir." diye cevaplamıştı bir dergide; "Mutlu musunuz?" türünden bir suali. "Neden biliyor musunuz?" diye devam edip; "Sizin gibi edebiyat kurumlarının hikâye beğenirken fikre tahammülü yoktur. Siz sadece teferruata önem verirsiniz!" diye çıkıştığı gün, dergilere evinin kapısını açtığı son gün olmuştu.

"O" tarihli sayfaya takılı kaldı gözleri. Hatıratları yüzlerce kez karıştırmış olmasına rağmen, her nasıl olduysa bu sayfalar her defasında saklanmayı başarmıştı. Sayfadaki tarihi görünce yazdığı günü anımsadı. Kopuk kopuk hatırlıyordu yazdıklarını, esasen yazdıklarından ziyade yazarken içinde bulunduğu ruh halini daha iyi hatırlıyordu. "O hâldeyken bile yazmışım, yazmayı işte bu kadar çok seviyorum." diye bir kez daha edebiyat piyasasına kin kustuktan sonra büyük bir hevesle yazdıklarını okumaya başladı. Bu sayfayı okumak iştiyakı, zahirde, gözden kaçmış bir günlüğü okumak hevesinden ileri geliyordu. Lâkin içinden bir ses, sabahleyin hatıralara bakmasını telkin eden dürtülerin sebebinin bu metin olduğunu fısıldıyordu ona. Merakla ve arzusuyla o sayfaları okumaya başladı.

Duyularımın dördüne birden nüfuz eden bir hastahane koridorundayım. Burnumun kemiklerini sızlatan keskin ilaç kokusu, gözlerimi kamaştıran parlak beyaz bir ışık, kulaklarımdan girip beynimde yankılanan iniltiler, sırtımı sızlatan sert tahta sandalye. Nihayet idrakimin felç olmasını istercesine beşinci duyum faaliyete geçiyor: Ağzımda acı bir tat. Sanırım kusacağım. (O ânı hatırlayınca bir müddet gülümsedi.)

Tuvalete şoursuzca koştuğum vakit defteri kapatmayı unutmuşum. Allah-tan kimse merak edip ne yazdığma bakmamış. fiu an yazdığım defteri muhtemelen, gazeteden kesilmiş şarkıcı resimleri kupürlerinden ve arabesk şiirlerden müteşekkil bir şey zannediyorlar. Yaşıtlarımda, bilhassa kızlarda pek moda böyle şeyler. Yahut hiç fark etmediler defteri, hatta tuvalete gittiğimi bile fark etmemiş olabilirler. Döndüğümde kimse dönüp bakmadı bile. Olsun, ileride büyük bir yazar olunca onlara bu yazdıklarımı okuturum. Kıymetimi bilemedikleri için pişman olurlar.

(Burada edebiyat muhitlerine olan kızgınlığı bir kat daha arttı. Bu çevrelerin duyarsızlıklarını her şeyden evvel küçük bir çocuğun saf muhayyilesine karşı büyük bir vicdansızlık olarak yorumladı.)

Ara sıra defterden başımı kaldırıyorum, aslında defteri başımdan kaldırıyorum; çünkü sırtüstü yatar vaziyette yazıyorum. Bu sert sandalye acaba bu şekilde yattığım için mi sırtımı ağrıttı? Tavandaki beyaz ışıık böyle yattığım için mi gözlerime hücum ediyor? Cevaplarını bilmek istediğim sualler bunlar değil aslında. Yatar pozisyonda durduğum için herkesten fazla gergin olduğum belli olmuyor. içimden geçenleri ya kelimelerimle yahut hareketlerimle hissettirebilirim. Ettirmeliyim de. Zaten umurlarında değilken büsbütün yabancılaşmamalıyım onlara. Onlar gibi gergin olduğumu görmeliler. Aslında benimkisi yalnız gerginlik değil, kaybetmek korkusu da var. (Bu korku ona çok tanıdık geldi. Şimdi korktuğu şey büsbütün değişmişti.)

Babam, koridoru tavaf edercesine, devamlı olarak önümden geçiyor. Gözlerinde hâsıl olan tedirginliği ve gezinerek üzerinden atmaya çalıştığı bir korku olduğunu anlayabiliyorum. Belki de benim gibi kaybetmek korkusu var. Babalar korkar mı hiç? Demek ki bazen korkarmış. Yine de bir baba olarak, her ne kadar korku içinde kıvransa da beni yalnızlığa mahkûm etmemeli. Buna mukabil korkularımızın sebebi farklı olsa da ortak bir duygunun mevcudiyeti, bu yoğunlaşan yalnızlığın içinde büyük bir teselli benim için. (Mevzubahis babası olunca iki haftadır aramadığı aklına geldi ve günlük okumayı bitirir bitirmez telefon açıp hâl hatır sormaya karar verdi.)

Annem, kaybedeceğim onu. En iyi ihtimalle yine kaybedeceğim. Bir daha saçlarımı okşamayacak, uykum kaçtı numarası yaptığında başucumda beklemeyecek, sinirli zamanlarımda ağzımı açmayacağımı bildiği hâlde konuşmam için ısrar etmeyecek ilh... Annemle olan münasebetim tarih olacak. Niye beni yalnız bırakıyorsun anne? Evet, senin suçun buralara gelmek. Babamın bencilliği ortada, peki sen hiç mi beni düşünmedin? Sana kızgınlım. Fakat seni kaybetmek korkusu elbette daha ağır basıyor. O odadan ölü de çıksan, diri de çıksan beni her halükârda yalnızlığa mahkûm edeceksin! (İleride halet-i ruhiyesinin değişeceğini bildiği halde, düşündüklerini bu denli alenileştirecek cüretkârlığı gösterdiği için kendisini takdir etti.)

H E C E Ö Y K Ü

Babamın ritmik adımlarıyla uyuyan kulaklarım, bir uyarım vererek tüm dikkatimi dağıttı. idrakimin üzerine çöken muhayyile sislerini dağıtmak için ortamı şöyle bir temaşa edince, babamın ameliyathane kapısına koştuğunu gördüm. Ben bu esnada yazmayı tercih ediyorum. Bu bir tercih mi? Değil. Kötü haberi işitmek korkusundan doğan zoraki bir bekleyiş. Nereye kadar kaçabilirim? Kaybedeceğim. işte, hekimin yüzündeki o sevimsiz gülümseme, söylediklerini tahmin etmek zor olmasa gerek. Babam bana doğru gelmeye başladı. Şimdi mi hatırladın beni baba? Kesin bana doğru geliyor. Yazmayı bırakmalıyım. (O an kendisine bakan babasının yüz ifadesini, bir fotoğraf çıplaklığıyla hatırladı.)

*Arabadayım. Eve götürülüyorum. Amcama talimat vermek yerine hiç olmazsa son bir kez benimle ilgilenebilirdi. Hâlâ kaybettiğimi kabullenemiyorum galiba. Yalnız tüketeceğim ömür, tam on dakika evvel, babamın hekimin yanından gelerek yüzüme haykırmasıyla başladı bile. Ne kadar vicdansız adammış! Kaybettiğimi anlamam için illâki ferman mı okuması lâzım? Yüzüme söyledikleri, kelimesi kelimesine hâlâ zihnimde dönüp duruyor: Kızım hâlâ ne yazıp duruyorsun? Kardeş geldi sana!&**

H E C E Ö Y K Ü

CEM MEHMET EREN

OKAZYON

Bit pazarındaydım dün. Uykusuz geçirdiğim gecelerde kurduğum hayallerimi, rüyalarımın henüz taze olanlarını (hepsini bir anda elden çıkarmak istemedim, antikalara kıyamadım), çocukluğumdan beri yanımdan uzaklaştıramadığım ileride yaparım düşüncesinin psikodinamik temelleri üzerine yaptığım araştırmaların müsveddelerini, lise yıllarında aldığım parka ve potinimi, üzerinde bir türlü etraflıca çalışma fırsatı bulamadığım 'yasal olsun izinsiz olsun eylemlerde neden hep davul zurna eşliğinde halay çekilir de meydana bir viyolonsel dörtlüsü getirilmez?' konusunda yaptığım fikir jimnastiklerinin aletlerini ve sarı ceketimi; aldığımdan beri bir kere dahi giyemediğim, zati eşyalarımın en mutena parçalarından biri olan sarı ceketimi sattım. Yakaza ilhamlarıma değerinin çok altında teklifler geldiğinden satmaktan vazgeçtim. Tasalarım, endişelerim, iç geçirmelerim, eyvahlarım, özenle biriktirdiğim serzenişlerim beş para dahi etmedi. Çöpe attım. Cebimde üç onluk, elimde yine satamadığım birkaç karakalem eskizle, hafiflemiş bir şekilde eve dönerken, telaşlı telaşlı pazara koşturan bir eski dosta rastladım. "Yol edindim." dedi. "Son günlerde en sık ziyaret ettiğim mekanlardan biri oldu bit pazarı." ... "Acilen üç onluğa ihtiyacım var ve elimde kalan son parçayı satmaya gidiyorum." Acıma ile karışık merak duygusuyla son parçanın ne olduğunu sordum. "İntihar planlarım." dedi. "Hiç denenmemiş bir yolla nasıl intihar edeceğimi en ince ayrıntılarına kadar yazdığım on iki sayfalık notlar ve edebiyat tarihine geçecek bir şaheser: Veda mektubum." Cebimden biraz önce en kıymetli varlıklarımı satarak elde ettiğim üç onluğu çıkarıp uzattım: "Dönebilirsin!"^

ÇAĞDAŞ AFGAN ÖYKÜSÜ

MUHAMMED CEVAD HÂVERÎ*

Türkçesi: Ertuğrul ERTEKİN

KEDER

Kaseti aldı, teybe yerleştirdi. Yüreği çarpıyordu. Yedi yıldır Nazgül'ün se-XVsini duymamıştı. Teybin düğmesine basmaya cesaret edemiyordu. Teybi çalıştırınca Nazgül'ün ağıllamalarını duymaktan korkuyordu. Yüreğinin dolu olduğunu biliyordu. Parmağını düğmelerden birinin üstüne koydu. Parmağı titredi. Kaset dönmeye başladı. Boğuk, kırık bir ses yükseldi:

Ciğeri yanmış bu kul, Molla Muhammed Rahim kızı Nazgül, Mihrab Ze-var'a selam eyler, hayır dua eder. Allah'tan ilahî koruma altında sağlıklı olma-sını diler. Yine gözünün nuru Nesim'ciğine selam eder. Nesim'ciğim, biricik evladım, gönlümün sultanı, inci tanem... Görüyorsun, boğazım düğümle-niyor. İsmi andığımda elimde olmadan gözlerimden yaşlar boşanıyor. Sana gelen bana gelsin. Gece gündüz senin özleminle yanıp tutuşuyorum. Ama sen, Allah rızası için bir kerecik olsun beni hatırlamadın. Doğru, insan yedi yıl gör-mediği anasını unuttur. İyi ettin de ananı unuttun. Herkes unuttu onu. Sen sağ selamet ol da anan başının sadakası olsun. Benden geriye bir şey kalmadı ar-tık. İki gün daha özleminle yanar, sonra yola düzülür, giderim. Senin özlemin ve acın, kaderin cefası bana bir şey bırakmadı. Tek arzum dünya gözüyle se-ni bir kerecik görebilmek. Evladımsın, bedenimden bir parçasın. Senin için çok şey arzuladım. Sen şimdi cahilsin, ananın halinden anlamazsın; hiç anam olmadı, olmayacak da, dersin. Hayırsız baban benim hakkımda sana neler söy-ledi de benden bu kadar soğudun, bilmiyorum. Her gün birileri gidip geliyor. Avutmak için bile olsa bir selam, bir dua yazıp yollayabileceğin bir kâğıt par-çası bulunmaz mı İran'da? Allah'a şükür büyüdün artık. Benden ayrıldığında yedi yaşındaydın. Şimdi on dört yaşındasın. Burada olsaydın, ev bark sahibi olurdu. Kербelaî¹ Ali Hüseyin'in oğlu senle yaşıt. Babası çalışamaz olunca evin bütün işlerini o çocuk yapar oldu. Ne zaman onu görsem seni hatırlıyo-rum. Anasına, ne mutlu sana, diyorum. İyi kötü evladın yanında. Dayanağın. Keşke Nesim'im burada, yanımda olsaydı da hiç iş yapmasaydı. Bütün işleri-mi ben kendim görseydim. O yalnız elleriyle saçlarını tarazlayarak yanımda yürüseydi. Millet, işte Nazgül'ün oğlu deseydi. Hâlâ insanlarla bir araya gel-diğimde oğlum İran'da okul okuyor, diyorum. Yazı yazmayı öğrenmiş, diyo-rum. Gelgelim hangi kâğıdı gösterip bakın bu Nesim'in yazısı, İran'dan yol-lamış, diyeyim. Ben böyle konuşunca millet dalga geçiyor. Daha birkaç gün

önce Hatice'nin anasıyla bizden konuştuk. Sen iyi olsaydın eğer kocanla oğlun seni terk etmezlerdi, dedi, çıkıştı bana. Bu sözleri şefkatle söylediğini biliyordum ama oracıkta yüreğim burkuldu, gözyaşına boğuldum. İnsanın koca-sıyla oğlu yedi yıl ayrı kalır da bir kez olsun adını anmazlarsa millet böyle insanın başının etini yer. Allah bu insanlara lanet etsin! Bazen köpekler gibi ürüyor, falancanın oğlu, ağzımdan yel alsın, şöyle olmuş, böyle olmuş diyorlar. İşte bu söylentiler yedi bitirdi beni. Bir yıldır duyuyorum bunları. Bu sözler yüreğimi dağlıyor. İçimi yakıyor. Ahımı alıyorlar benim; ben de halt etmişsiniz siz, babanızı lanetliyorsunuz. Allah yüzünüzü kara çıkarsın! Oğlum sağ selamet İran'da. Gündüz erkek gibi çalışıyor, gece okula gidiyor. Hayırlısıyla bugünlerde gelecek ve hepinizin ağzının payını verecek, diyorum.

Anasının kuzusu! Babana benzeme sakın! O beni unuttu. Ama sen oğlumsun. Bedenimden bir parçasın. Sütümü emdin. Gelen giden az değil ki! Bir parça kâğıda iki satır yaz da elden yolla. Evelallah yazı yazmayı da biliyorsun. Beni bu ateşten kurtar. Kurban olayım, sana gelen bana gelsin. Anasının biricik oğlu, kuzum... Boğazım düğümleniyor, ağlamam geliyor. Yüreğim dolu. Ağlamayım da ne yapayım? Ne yaparsın ki kasette yer yok; yoksa senin için, içimdeki yangından haberdar olman için şöyle iyice bir ağlardım. Mihrab Zevvar bilsin ki, ben selam göndermekten yıldım usandım. İran'a giden herkesle elden mektup gönderiyorum ama senden hiç haber gelmiyor. Sağ selamet olduğunu duyuyorum ama senden iz yok. İnsafa gel! Bana niçin böyle davranıyorsun? Ben ne günah işledim, bilmiyorum. Seninle kavga etmedim, sana bir kötülük de etmedim. Ne diye benden soğuyup küstün. Kendi isteğinle gittin. Gitmemen için ayaklarına kapandım. Başımı önüne koydum. Sakalina, eteğine yapıştım. Nesim'i götürüp tedavi ettireceğini söyledin. Herkes gidiyor ama kimse onların yoluna çıkmıyor, dedin. Böyle olmadı mı? Ne kadar düşünürsem düşüneyim ne günah işledim bulamıyorum. Benden soğumadın da. Sen bana âşık oldun. El demedin, aşına demedin her yerde kaş göz ettin. Bıkılmış, usanmıştım artık. Çeşme başına inerdim, gelir karşıma oturur şiir okurdun. Bir gün peşim sıra ahıra kadar gelen de sendin. Ben kaçmıştım; sen de koşup bileğimi yakalamış, sana âşığım, demiştin. Çadorumla² yüzümü örtmüş, git şuradan utanmaz adam. Utan utan, demiştin. Gülerek, beni sev, demiştin, benim koyunum, ineğim var, seni istemeye geleceğim. Evimize ne çok görücü yolladın! Şimdi gel Nazgül'ü gör bakalım ondan geriye ne kalmış? Başımı ayranla, yumurtayla yuduğum zamanlar geçti; o zamanlar örgülerim güneşin altında parıl parıl parlardı. Ot sepetini başımın üzerinde dağdan getirdiğim zamanlar geçti; sen sepeti başımın üstünden indirirken zorlanırdın. Gençliği, körpeliği kurt aldı götürdü. Nazgül şimdi bir acuzeye döndü. Server'in anası, benden iki kat daha yaşı olduğu halde benden genç gösteriyor. Ben on beş yaşımda senin evine geldim. O zamandan bu yana on beş yıl geçti. Kimse otuz yaşında olduğuma inanmıyor. Tanımayanlar elli yaşında olduğumu söylüyorlar.

Bütün bu yıllar boyunca senin elinden çektim. Beni bırakıp gideli tam yedi yıl oldu. İki tıfilla el kapısında tek başıma bırakıp gittin beni. Başında gölge olmayanın arkasından bin türlü lafedilir. Her yerde bedbaht olur. Sen İran elinde gezip tozarken hayırsız kardeşin cadaloz karısıyla bir olup bana her gün kapıyı gösteriyor. İşsiz güçsüz, işe yaramazın teki olsam neyse, sabahtan akşama kadar it gibi çalışıyorum. Nasırlı ellerimle şu iki tıfılın boğazından ekmek geçsin diye uğraşıyorum. Kardeşine yük olduğum filan da yok. Benim canım cehenneme; olan durmadan ekmek yerine kardeşinin karısıyla çocuklarının dayağını yiyen şu iki masuma oluyor. Hayırsız kardeşin beni teselli edeceğine her gün Mihrap'ın yaban ellere gitmesine sen sebep oldun deyip bırakıyor. Karşı çıkmış olsaydın, malını mülkünü satmasına razı gelmeseydin gitmezdi, diyor. "Mihrap malın mülkün parasını kuşağına bağladı, seni eli boş bana bırakıp çocuğu tedavi ettireceğim bahanesiyle gitti." diyor. İşte bu sözler yakıyor benim canımı. Ben bu yedi yıl boyunda ekmek yemedim, zıkkım yedim. Boğazımdan bir yudum tatlı su geçtiyse zehir zıkkım olsun! Her gün binlerce söz işitiyorum. Günde bin kez ölüp diriliyorum. Ne yapayım? Kocasız kadın kapaksız kazana benzer. Sorumsuz kardeşin oradan buradan duyduğu bir söze bin söz ekleyip bütün köyde anlatıyor. Bu benim namusum da demiyor. Kaç kez baba evine dönmek istedim, belki boğazımdan tasasız bir lokma ekmek geçer diye. Nerede olursam olayım zorluklar ve bedbahtlık beni bekliyor ne de olsa. Orada da zorluk çekerim ama çocukların ekmeğini bulurum hiç olmazsa. Ama senin bu merhametsiz kardeşin yoluma dikildi. Kardeşimi kaçırttın için soğumadı, şimdi de benim sakalımı mı saydıracaksın, dedi. Gitmekle falanca bize bakamadı mı, dedirtmek istiyorsun. Falanca ekmeğimizi veremedi mi, dedirteceksin? Benim bir adım sanım var. Ölecekse burada öl, yaşayacaksan da burada yaşa. Allah beni senin bu merhametsiz kardeşinin elinden kurtarsın! Adam değil. Doğru yolun Şimir'i.³ Beklemekten gözlerim ağardı. Millet bir yıl gidiyor, ertesi yıl geliyor. Kimse senin gibi çalışmıyor. Birlikte gittiğin Kerem Ali o günden bu yana dört kez İran'a gitti geldi. Nikbaht'ın kocası her yıl gelip gidiyor. Her gelişinde de oradaki her bir şeyden getiriyor. Evi kap kacaktan, elbiseden geçilmiyor. Siz İran'da iki kişi çalışıyorsunuz. Nasıl oluyor da yedi yıldır bir iğne bile gönderemediniz? Gerisinin canı cehenneme; beni öldüren milletin lafı, sözü. Gelen; nasıl koca seninki, nasıl çocuk seninki, yedi yıl olmuş bir iğne bile göndermemiş evine? diyor. Eslem'in karısı beni her gördüğünde kıkır kıkır gülererek, senin kocan yok, boşuna bekleme, gel de ben sana koca bulayım, diyor. İşte bu sözler ihtiyarlattı beni. Seninse aldırдың yok. Söylentiler kulağına geliyor da kılın kıpırdamıyor. Sen bu kadar gamsız değildin, sana ne oldu böyle? İran'ın ekmeği mi seni böyle gamsız yaptı. Hadi ben neyse, şu iki yavrucağın ne günahı var? Masum yavruların. İnsanı gamsızlaştıran ekmeğe lanet olsun! Lanet olsun insanda ar namus bırakmayan paraya! Ben ve şu iki masum yavrucak, iyi de olsak kötü

de olsak senin adınla tanınıyoruz. Senin adınla anılıyor. Kûhband⁴ kötüdür, diyorsan eğer gel bizi de İran'a götür. Millet her gün geliyor, evini barkını toplayıp götürüyor. Senin onlardan ne eksiğin var? Nesim, Allah'ın izniyle büyüdü, sen de bekârlıktan kurtulmuş olursun. Biz de kimsesizlikten, sığıntı olmaktan kurtuluruz. Geç değil, erken; kaseti getiren Hekim Zavar, İran'dan geleli bir ay olmadı, evini barkını toplayıp İran'a gitmek için hazırlandı. Rahmetli baban, rahmetli anan hakkı için, gittiğin ziyaretler hürmetine, beni bu durumdan kurtar! Allah'ım hangi derdimden ötürü inleyeyim! Söylentilerden biri de Nesim hakkında. Gece gündüz bu yüzden ateş gibi yanıp tutuşuyorum. Diyorlar ki, dilim tutulsun, Nesim yokmuş artık. Tövbeler olsun! Allah'ım keşke ölseydim de bu sözleri işitmeseydim. Bu sözler içimi yakıyor, parçalıyor. Ben anayım. Yüreğim taştan değil ki! Sabaha kadar rüyamda Nesim'i görüyorum. Aklımı yitirdim. Bazen boş boş orada burada dolaşırken gittiğim her yerde Nazgül, Mihrap'ın karısı delirmiş, dediklerini duyuyorum. Nazgül delirmesin de kim delirsin? Nazgül'ün içinde yanan ateş, Nazgül'ün babasını bile delirtir. Nazgül'ün halini Allah'tan başkası bilmez. Kulundan fayda yok. Kulundan Nazgül hayır görmedi. Ağladım, sızladım, dört bir yana koştum ama elini yüreğimin üzerine koyacak birini bulamadım. Sen kocamsın, başımın üstündeki gölgesin, yedi yıldır bir kâğıt parçası bile göndermedin bana. Bense yolcu bırakmadım. Köyde okuma yazma bilen bırakmadım. Onca yolcu halimi, ahvalimi sana ulaştırdı, kulaklarını kapaman reva mıdır? Namaz kılıyorsun, oruç tutuyorsun, elin İmam Rıza'nın⁵ türbesine değdi, zavallı bir kâdıncığa bunca eziyet çektirmen reva mıdır? Sen gelmeyeceksen, yüreğimi teselli etmem için çocuğu gönder. Nesim büyüdü artık. Şehir gördü. Tek başına gelebilir. Olmadı bir resmini yolla. İran'da fotoğrafçı vardır. Milletın çocukları gelirken yanlarında bir torba resim getiriyorlar. Güzel bir resim yolla da evin başköşesine asayım, gelen herkes görsün, oğlum diyeyim. Böylece söylentilerin önü alınmış olur. Nesim sonuçta genç, cahil. Ana şefkati de görmedi. Daha ne diyeyim? Gerisini sen bilirsin. Ben gönlümün bir köşesini açtım. Sözlerim bitmez. İşim gücüm konuşmak oldu. Geceleri sabaha kadar yataкта oturuyor, kendi kendime konuşuyorum. Allah razı olsun Hekim Zavar teybini buraya getirdi de şu birkaç sözü söyledim. Bu işi hayırsız kardeşinden habersiz yaptım. Haberi olursa canıma okur. Dedim ya benim derdim bitmez. Akşama kadar konuşsam konuşurum. Bırak da son sözlerimi söyleyeyim. Ne zamana dek içimde tutacağım. Eğer bir gün.

Kaset bitti. Mihrap Zavar bir of çekti. Kaseti çıkardı, baktı. Bitmişti. İçi titredi. Karşısında yanan kandilin fitilini yükseltti ve bacaklarını etrafına doladı. Alev sararmıştı; aydınlatmaksızın yükselip alçalıyordu. Mihrap Zavar'ın yüreği kabardı. Dişlerini sıktı. Dişlerinin gıcirtısını duydu. Teybin kapağı buz tutmuş bir köpeğin ağzı gibi açıktı. Mihrap Zavar teybi kendine doğru çekti, kasetin ön yüzünü teybe yerleştirip düğmesine bastı:

Evet, Molla Rahim'in kızı! Ben Mihrap. O bahsettiğin gamsız namert. Sözlerini işittim. İçini bir güzel dökmüşsün. Yüreğin soğudu mu bari? Evet, ben burada, İran'da para biriktirdim, yan gelip yatıyorum. Bir de bir kadın buldum, birlikte gezip tozuyoruz. Nesim'i büyüttüm, okula gönderiyorum.

Ey akılsız, saf kadın! İran'ın taşı toprağı altın mı ki gelen eteğini doldursun? Her Allah'ın günü mektup gönderip şöyle yap, böyle yap diyorsun. Ben burada padişah filan olmuş değilim. Ne desem boş, kadın dediğin eksik etek işte! Aklı olsa söyleneni anlardı. Nesim, Nesim deyip duruyorsun. Nesim nerede? Sen yedi yıldır görmüyorsan ben beş yıldır görmüyorum. Bırak da burada sana açık seçik anlatayım. Kulaklarını iyice aç ki bir daha Nesim, Nesim dediğini duymayayım. Nesim'in artık yok! Ben Nesim'ine sahip çıkamadım. Nesim'ini kaybettim. Nesim'in yanı başımda kayboldu. Beş yıldır nerede olduğu belli değil. Nesim hakkında duyduğun her şey doğru. Rahatladın mı? Benim yüreğim taş kesildi, şimdi sıra sende. Anladın mı? Anladıysan eğer ağla, sızla, saçlarını yol. Çocuğu ölen saçlarını yolmalı, değil mi ya? Çocuğun kara kuru bir şey değildi. Tedavi ettirmiştim, sağlığına kavuşmuştu. Rengi gelmiş, şişmanlamıştı. Ne var ki ikimizin de bahtı karaymış. Çocuk kayboldu. Ben ne sana düşmanım ne de İran'a âşık; kadere karşı koyamıyorum. Geleyim de milletin diline mi düşeyim? Geleyim de millet, gamsız bir çocuğa baş gelemedi mi desin? Geleyim de beni, "çocuğuna sahip çıkamayan adam" diye parmakla mı gösterebilirler? Yok, ben o kadar geniş yürekli değilim. Ben, senin de dediğin gibi gamsızım. Burada yaban ellerde kapı kapı dolanıyorum. Beni bekleme artık. Ne bana minnet duy ne de mektup yolla. Ben artık sana kocalık yapamam. Git başının çaresine bak. Başka bir erkeği koca olarak kabul edersen her şeyi unutursun. Bir değil, on Nesim'in olur. Artık bana selam da yollama. Git, dört bir yanın kible, yedi âlemde de özgürsün.

Teybi kapattı. Etrafa sessizlik hâkim oldu. Kendini hiçbir dayanak bulunmayan bir boşlukta hissetti. Birden yüreği kabardı, ateş bastı. Kalktı, odanın içinde yürümeye başladı. Sanki ayaklarının altına kor dökmüşlerdi. Yere göğe sığmıyordu. Nefesi göğsüne sığmıyordu artık. Güç bela nefes alıp vererek teybe doğru yürüdü. Bitkin parmaklarıyla kaseti çıkarıp kandilin alevinin üstüne bıraktı. Kaset, cansız alevin üstünde büzüştü. Yanık plastik kokusu odayı doldurdu. &

Muhammed Cevad Hâverî 1967'de Bamyan'da doğdu. 1990'da öykü yazmaya başladı. Öykünün yanı sıra halk bilimiyle de ilgilendi. İlk öykü kitabı *Seng-i Melâmet (Melamet Taşı)* 1998'de yayımlandı.

Hız. Hüseyin'in Irak'ın Kerbela şehrindeki türbesini ziyaret edenlere verilen lakap. (ç.n.)

İranlı kadınların üzerlerine aldıkları, genelde siyah renkte tek parçadan oluşan geniş örtü. (ç.n.)

Kerbela'da Hız. Hüseyin'in başını bedeninden ayıran zalim. (ç.n.)

Afganistan'ın doğusundaki Kapisa Vilayeti'nde yer alan bir şehir. (ç.n.)

Türbesi İran'ın Meşhed şehrinde bulunan İmam Rıza, fiillerin sekizinci imamıdır. (ç.n.)

LÜTFİ BERGEN

MUSTAFA KUTLU'NUN *SIRRI*

Mustafa Kutlu'nun 1990'da basılan *Sır* adlı hikaye kitabının yansıttığı bir "gerilim" var: Kentleşme süreciyle geleneksel hayatı kucaklayan tekkenin 'yeni hayat' ve mekandaki rolleri. Kutlu'nun köyde resmettiği tekkenin kırdaki ekonomi-politiği, 'geçim'i mesele edinir. Filtreli sigara içemeyen ve 'tütün saran' bir müntesib figürüyle karşı karşıyayız önce. Ekmeğini pancardan kazanan fakiründen bir adamcağız. Bir gün 'efendi' gelir ve ihvanın içinde ferman buyurur: "Benden sonra posta, işte şu gördüğünüz zat oturacaktır." Hayatını pancardan kazanan ve efendisine hizmette geçiren; ne ilim ne hikmetten yana "nasibe ermeyen" fukaraya, Efendi hazretlerinden ihvanının yanında; "Bize âlem-i mânada böyle göründü... Emaneti sana tevdi ettik." denir ve hatta biat edilir: "Şahit olun ve usulünce biat edin diye o iki hatırı sayılır ihvanı sıkı tembihledi." Biatı perçinleyen bir namaz da kılınır: "O günkü sabah namazını efendim lütûf buyurup beni imamete geçirerek oracıkta, alnım gözyaşından ıslanmış toprağın çamuruna bulanarak eda ettik."¹ Namaz hadisesi insana Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında cemaate imamlık yapan Hz. Ebubekir'i hatırlatmaktadır. Cemaat Ebu Bekr'i bu vesileyle 'halife' kabul etmişti: "Resul-i Ekrem'in yol arkadaşı 'yar-ı gâr-ı: mağara dostu" olan, Efendimiz'in vefatından evvel, onun emriyle müslümanlara on yedi vakit namaz kıldırın Hz. Ebubekir."² Hikayenin kahramanı (bundan sonra O'na 'Sırrı' diyeceğiz) cemaate halife seçilmekle Efendi hazretlerinden sonra oluşacak çekişmenin sıkıntılarından kurtulur ise de sıradan hayatının 'değişme' ve çözülme eksenine oturmasından da endişelenir aslında. Bu hikaye ile Türk sinamasında özgün bir çalışma olan 'Takva'³ filminin hikayesi arasında 'değişme' problemi ekseninde mukayeseler yapılabilirse de kanaatimizce Sır'daki hikayeler bambaşka çözümlemelere yönelmeyi icbar eder. Takva'daki Muharrem'in kendi halinde mürid iken cemaatin tahsilatçılığına gelişle ortaya çıkan 'günah' hissi ve giderek kendi özüyle çelişerek 'delilik' hali, hikayemiz Sır'daki Sırrı'nın gelenekten getirdiği değerler nedeniyle benzerliğe yol açmıyor ve kendini yaban'da yalnız bırakmıyor.

Ters çevrilmiş bir 'yaban' algısı üzerinde durmak yanlış değil. Hikaye, Yakup Kadri'nin Yaban'daki tezinin aksine modernleşmeyi reddeden, moderne alttan alta muhalif ama isyana kalkışmayan, biraz ironik itiraz'ı seslendiriyor. Yaban'daki okumuşları ve okumuşluğun ağırlıklarını, 'kitabî bilgiyi'

ilm nazarıyla görmeyen bir bilinçle ters yüz ediyor. He Ne Var Âlemde hikayesinde şeyhe intisap etmek isteyen âlime verilen cevap, hikayedeki dergahın yapısı hakkında bize ipuçları verecektir: "Bir tarihte, bir alim zât, bir şeyhe intisab etmek istedi. Şeyh dahi o âlim zata şöyle dedi: 'Sizde çok kitaplar olduğun duyduk. Kendinizde birkaç parça eser yazmış imişsiniz. Doğru mudur? O âlim zat 'beli' deyince, şeyh bu defa şöyle buyurdu: 'Önce kitaplarınızı suya atın, sonra buraya gelin.'" (Kutlu, 1990: 35) Kutlu'nun sözlerini naklettiği şeyhin talebinin, sufiliğin temel tavırlarından olduğu görülmektedir. İmam Şarani (1491-1565), kitabında bunu belirtmiştir: "Tasavvuf yoluna girmiş müridin, bu vadiye atacağı ilk adım, elindeki dünyalıkları çıkarıp Ayas denizine atmasıdır."4 Kitabın mütercimi Sıtkı Gülle düştüğü dipnotta: "Ayas İskenderun körfezinin garp kıyısında, Ceyhan nehri ağzının vücuda getirdiği Yumurtalık limanıdır (...) Tasavvuf eğitiminde izlenilen yöntemlerden biri de müridin dünya malından uzaklaştırılmasıdır. Bunun çeşitli yolları vardır: 1. Malın fakirlere dağıtılması, 2. Eşe dosta verilmesi, 3. Gerçekten denize atılması." (Şarani, 1997: 10)

Mustafa Kutlu'nun hikayesindeki tavır (Sır adlı kitabın diğer hikayelerini de 'tek' hikayenin parçaları gibi okumak, bu tavrın varlığını güçlendirir) Yakup Kadri'nin *Yaban*'ında verilen 'merkezî' bakışı tersine çevirecek bir paradigmayı/modeli yansıtmaktadır. Öncelikle Kutlu'nun hikayesinde post'a getirilen kişi 'adsız' bir kahramandır. Âlemde 'varlık' sahibi olduğu dahi belirsizdir. Oysa *Yaban*'ın Ahmet Celal'i, hem modernleşmenin 'misyoneri' ve hem de düşmanla savaşan, halkı tasallut altında kalmaktan kurtarmaya adanmış bir 'üst kimlik' halinde temayüz eder. İlk bakışta özellikle mektep görmüş okuyucu açısından, muhatap bile kabul edilmeyecek kadar 'silik' olmasına özen gösterilmiş bir kahramanla karşı karşıyayız. Okuyucuya kahraman hakkında hemen hiçbir ayrıntı verilmez. Hiçbir vasıfla temayüz etmemiş ve geçimi de okuyucunun geçim modelinden tamamen ayrılmıştır. Okuyucunun bir 'meçhul' karakterle muhatap olması sağlanmıştır. Çok para getirmeyen bir çiftçilikle iştigal eder, demek ki fakirdir. Böylece paradoks, *Yaban*'daki Ahmet Celal'in köylüye dair tiksintisinin benzeşebileceği bir temelde (modern eğitim süreci içinde) uyarılmış duygulara, hemen bütün öğrencilerin bir şekilde yakalanmış olması ile üretilmiştir. Okuyucu, vasıfsız ve köylü, hatta fakir bir dergah başlısının ismi dahi olmayan meçhul kimliği karşısında, bir tür 'ben bilirim' üstünlüğü duygusu ile yüklenir, hatta yazar tarafından âdeti buna itilir. Bu nedenle *Yaban*'daki karakter ile Sırrı'nın meçhullüğü ironik bir paradoks kurar; gariptir 'okuyucu' bütün bilgisine rağmen yazar tarafından 'kapatılmışlığı'nın farkında değildir. Zaten ironi buradadır. Yazar hikayenin içine girmiş ama bir türlü çıkamayan 'okur'a evet 'alay' değil ama iro-

nik bir gülümseme içinde anlatır durur. Okur 'biliyordur' ama ne kadar 'cahil'dir. Çünkü bilmekle 'irfana ermek' aynı değildir ve hikaye Kutlu'da hikmet vermektir. *Yaban*'da Ahmet Cemil'in köylüye dair duyduğu tiksintiye dönersek, bu da tıpkı az önce zikrettiğimiz paradoks gibi bir modernleşme paradigmasından beslenir, köylüyü 'değersizleştirir': "Köylüler bu halin farkında değildir. Farkında oldu mu, hepsi bir ağıl yaratıkları gibi başbaşa verip ses çıkarmadan âdeta kafaları ile burunlarıyla konuşuyorlar. Bana bu yabana, bu düşmana uzaktan yan gözle bakıyorlar."⁵

"Bu zavallı insanlardan sevgi, şefkat ve insanlık namına artık ne bekleyebiliriz. Bu iklimin çoraklığı, ruhlarını kurutmuştur. Bu ıssızlık ve bu gurbet onlara müthiş bir egoizm dersi vermiştir. Onun için her biri kendi yuvasında bir kunduza dönmüştür." (Yakup Kadri, 1990: 212). Romanda hayat tarzları arasında yaşanmakta olan bir kırılmadan bahsedilmiyor sadece; yani köylü ve kentli değerlerin çatışması değil problem: "Ama *Yaban*'da vurgulanan karşıtlık, vatani kutarmak için savaşılan ilerici aydınlarla Kurtuluş Savaşı'na inanan köylüler arasında. Ahmet Celal ile köylüleri ayrı dünyanın insanı yapan, okumuş kentli ile cahil köylü arasındaki farktan çok, bu ikisinin Kurtuluş Savaşı karşısındaki farklı tutumlarıdır."⁶ Cumhuriyet'in ilanı sonrası, seçkinlerin köylülüğe bakışı bu psikolojiyi besler. 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde köylünün karşısına yeni bir sosyal sınıf çıkarılması devlet politikası yapılacaktı: "Hakimiyet-i Milliye, hakimiyet-i iktisadiye ile tarsin edilmelidir. Siyasi ve askeri muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferle tetvic edilemezse semere, netice paydar olmaz. Bence halk devri, iktisat devri mefhumıyla ifade olunur. Öyle bir iktisat devri ki, memleketimiz mürmur, milletimiz müreffeh ve zengin olsun. Bu noktada bir felsefeyi hatırlayınız: 'El kanaa'tu kenzün la-yufna' (Kanaat tükenmeyen hazinedir). Bu felsefe yanlış tefsir yüzünden bu millete büyük fenalık edilmiştir... Eğer vatan kupkuru dağ ve taşlardan, viran köy, kasaba ve şehirlerden ibaret olsaydı onun zindandan farkı olmazdı. Artık bu memleket fakir, millet hakir değil, belki memleketimiz zenginler memleketidir"⁷ Bu nedenle Mustafa Kutlu'nun *Sır*'daki adsız kahramanı hakkında muhafazakar okuyucunun da dahil edileceği geniş bir öbeğin algısında köye ve geçim ekonomisine yönelik önyargılı ve menfi hislerin gelişmiş olması pek muhtemeldir. Zaten hikayeyi ilk okuyup bitiren herhangi bir okuyucunun hafsalasında "bir pancar yetiştiricisinin, dergahın başına mürşid edilmesinde hata edilmiş olduğu"na dair kanaatin yer etmesi için çok sebep vardır. Bir kere ilk başta eğitimin yönü bu politikayı tahkim etmeye meyillidir. Amaç eğitilen 'kadrolarla bir 'seçkin' tabaka oluşturmak ve onu 'yeni burjuvazi'yle desteklemektir: "Cumhuriyeti kuran kadrolar kendini İttihat ve Terakki yönetiminin yokluğunu derin bir şe-

kilde hissettiği yerli burjuvaziyi yaratmakla da görevli saymışür."8 Oysa Kutlu, Nurettin Topçu'nun 'Millet Mistikleri' söyleminden gelmektedir; ve Topçu, "bozulmanın-elit bir 'kadro'nun dümeni eliyle çözülebilecek-ârizi ve teknik bir problem olduğunu varsayan" yaklaşımlardan rahatsızdır.9 Mollaeer, Topçu'nun eleştirisini yorumladığı makalesinde Kutlu'nun hikayesine nüfuz edebilmeyi de kolaylaştırır: "(Topçu'nun) Türkiye'nin kentleşme, modernleşme ve kapitalistleşme süreçlerini hızla yaşadığı 1952-8 yıllarında yazdığı *Taşralı* başlıklı hikâyeler, kent ve medeniyete karşı radikal bir eleştirinin ürünleridir ve yıkıcı bir umutsuzluğun etkisini yansıtır: 'Yıkılmalıydı bu şehir! Bu hayat bu insanlar yok olmalıydı. Nereye koşuyor bunlar? (...) Kimdi bu insanlar? Kardeş, yurttaş, dindaş kelimeleri neyi ifade ediyordu?' Cemaat duygudaşlığının yitimi ve yurttaşlığın zayıflaması, çok daha derin bir öfkenin ve yıkıcılığın konusu olmaktadır. Topçu'ya göre, sorunlar, Yakup Kadri için 'tamamlanmamış bir proje' olarak görülen Kemalizm'in sahih bir yorumunu yapmakla ya da sanayileşme, teknoloji transferi veya imalatı, kentleşme gibi pozitivist-kapitalist modernleşme süreçlerini denetim altına alan ve fakat hızlandıran uygulamalarla çözümlenemezdi." (Mollaeer, 2007: 147). Topçu'da gördüğümüz eleştiri dozu aynı derecede olmasa da Kutlu'da da yaşamaktadır; gazete yazılarını sık sık bu tür 'köy idealizmi' ve 'geçimlik-kanaat ekonomisi' meseleleri ile örür: "Modern teknolojinin hiçbir ürünü hayra hizmet etmez (.) İnsanoğlu toprağı terkederek etrafını âletlerle çevirip bir 'sanal dünya' kurdu. Burada sıkılıp duruyor. İki serap görüyor: Hız ve haz. (.) tarım 'kanaat ekonomisi'ne uygundur. Az üret, az ye, israf etme. Çünkü elindeki ürün kıymetlidir. Dünyamız bugünkü nüfusunun kat-be-kat fazlasını besleyebilir. Yeter ki biz hakkımıza razı olmaya alışalım. Başkalarının hakkını gasbetmeyelim (...) Toprak kendisine sevgiyle yaklaşanları bağrına basar; onları besler, büyütür. Yeter ki biz 'Ne kadar tüketiyorsan o kadar mutlusun' gibi pagan inanışından vaz geçip 'Çok şükür bugün de karımız doydu' diye Rabbimiz'e şükretmeyi bilelim."10 *Sır* adlı hikayenin arkasında kente inanmayan ve direnişini de sufiliğin kanaat-rıza-tevekkül kavramlarından alan bir yazar vardır; hikâyesini de bilinçle yazmaktadır. Okur yazarın gerçeğiyle yüzyüze durmak zorunda kalır. Oysa okuyucu temel eğitimi vesilesiyle tarih boyunca tekkelerin içinde cibiliyetsiz, vasıfsız, cahil bir takımın halkı istismar ettiği propagandası altındadır. Dahası sanayileşmeye yani Cumhuriyet pozitivizmine inanmış, kıstmlmıştır. Bu çerçevede yazarın hikâyesinde, efendinin adsız kahraman hakkında 'mana aleminde gösterilen' (Kutlu, 1990: 9) emaneti yükletmesinde bir hikmet aramaz. Oysa hikâyenin adı *Sır*'dır ve Kutlu gibi yıllardır metinlerini tasavvuf diline yaklaştırmaya cehdeden birinin rastgele yazdığı tasavvur dahi edilemez. "Şarkta sanat iki

şeyin peşindedir: Hikmet ve ahenk."¹¹ "Tasavvufi dil üzerine çalışmaktayım." (Lekesiz, age, c:4/115) diyen bir yazarın Sır'daki tavrının bilinçle geliştiğine hiç şüphe yoktur. Yakup Kadri'nin 'Kuvva-i Milliyeci-gerici köylü' diyalektiğine ya da modernleşmenin 'şehirli-taşralı' diyalektiğine boyun eğmeyen yeni bir diyalektik, kitabı oluşturan bütün hikâyelerin derununa sindirilmiştir. Yazar, modernleşme süreci içinde kendini 'kırdı' saklayan (ama Yakup Kadri'nin 'kunduzlaşma' dediği) tavrıyla ihtilaflı; yeni gelişen durumla yani dünyevileşmeyle de hesaplaşmak zorunda kalan bir 'kahraman'ı ortaya çıkarmaktadır. Böylece hem modernleşmeyle ve hem de dünyevileşmeyle çatışmalı 'üç katlı diyalektik' yazarın 'yazı' eylemini inşa eder. Bu nedenle ortaya 'sentez' çıkamamaktadır. Bu perspektif Ahmed Hamdi Tanpınar'ın da niçin 'arada kaldığını' açıklar. Tanpınar şiirindeki 'içte' de 'dışta' da olamayışı andırır şekildeki 'bunalım' Kutlu'da da vardır. Tanpınar'ın şiirini vereceğiz ama çözümlemesine girmeyeceğiz:

NE İÇİNDEYİM ZAMANIN

Ne içindeyim zamanın/Ne de büsbütün dışında;/Yekpare geniş bir anın/Parçalanmış akışında/Bir garip rüya rengiyle/Uyumuş gibi her şekil/Rüzgarda uçan tüy bile/Benim kadar hafif değil

Başım sukutu öğüten/Uçsuz, bucaksız değirmen;/İçim muradıma ermiş/Abasız, postsuz bir derviş;/Koku bende bir sarmaşık/Olmuş dünya sezmekteyim,/Mavi, masmavi bir ışıltı/Ortasında yüzmekteyim.

Hikayede, Sırrı'nın okuyucu algısını bozan bazı ipuçları verilmiştir. Sırrı her ne kadar 'adsız' yansıtılmışsa da ipuçları dolayımında Türk sufiliği açısından çok değerli bir intisabla bağlıdır. Bu intisabın mahiyetini çözümlemekten önce bir iki değinmeye yer vermek istiyorum: Sırrı, dergahın başına geçtikten sonra ihtimal hizmette bir 'gayret' vukubulmuş. Bir canlanma ihya vukua gelmiş. Bunu Kutlu'nun az ama, çok (kesif) mana anlatan uslûbunun eseri küçük bir paragraftan anlıyoruz: 'Gerçi bizim bağımız, bahçemiz, tarlamız tumbumuz fazla sayılmazdı ama, Kadir Mevlam çoluk çocuğumuzu fazla vermişti. Efendim gibi mücerret bekar olmadığımızdan bir hanemizi bekler olup, rençberliğe devam ile bir de tekke hizmetini üzerimize aldık ya; geleceğimizin gidenin haddi hesabı tutulmaz oldu.'" (Kutlu, 1990: 10) Demek ihvan üstünde meşruiyet tutulmuş, ihvan Sırrı'nın manevi 'büyüklüğünü' kabul etmiş. Sırrı, evlatlarının da yardımıyla cemaatin hizmetini eder olmuş ve hizmeti miktarı da 'gına' bulmuş. Üstelik hizmette de 'gayret'e gelmiş. Hatta bir de Hacı Bayram'dan dörtlük okumuş:

Nagehan ol şara vardım/Ol şarı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldım/Taş u toprak arasında

Yani, "ansızın şehre geldim (erenler meclisine) ve şehri yapılırdı gördüm. O hizmette hamdım piştirdim kemale erdim." Tasavvufta 'gayret': "Gayretullah aşırısı sevgiden kaynaklanan bir husustur. Sevgiyi de vefayı da ifade eder. Allah'ın sıfatlarından biri de 'Gayyur'dur. Manası çok kıskanandır. Bu, kulun taatinde kendisinden başkasını ortak kılmamasına yönelik olarak Allah'ın kıskanma sıfatını gösterir."12 Hikaye'den anladığımıza göre Sırrî, mürşid postunda aşkı ziyadeleşmiş. Hatta şiir söyler olmuş. Kutlu, meseleyi dallandırmadan iki kelimelik cümlelerle anlatıyor, 'Gayrete geldik' dedirtip Hacı Bayram'dan bir dörtlük söylettiriyor. Sırrî'nin intisabının Bayramilik olduğunu ayan ediyor.

Hacı Bayram Veli (1352-1430), Somuncu Baba'ya intisab etmiş bir müderristir. Ankara'da Melike Hatun'un yaptırdığı Kara Medrese'de ders verirken Somuncu Baba'nın daveti üzerine O'na (Ebu Hamid Aksarayî) intisab eder ve işgalini (müderris) terkeyler. İntisab tarihinin 1403 olduğu kayıdır. Mürşidinin yanından ayrılırken Somuncu Baba'ya; "Sultanım ne amel üzerine olalım, sanat bilmem, ne işleyelim?" diye sorar ve "ekin ek, burçak ek" cevabını alınca da Ankara'ya döndüğünde tekke ve zaviye inşa etmetip çiftçilikle meşgul olur. Bu yıllarda manevi şahsiyetinin insanları etkilemeye başladığı ve çevresinde bir derviş grubunun oluştuğu söylenir."13 Sırrî'nin intisabının Bayramiliğe varması ile hikayede bahsi geçen dergahın melami-feta meşrebde yol tuttuğunu anlıyoruz. Bu meşreb halkın içinde kendini izhar etmeden yaşamıştır. Yani melamilik bizatihi 'sır'dır. Melamilik hakkında en kapsamlı çalışmalar Abdülbaki Gölpınarlı'nın kaleminden çıkmıştır; O der ki: "Melâmetle fütüvvet aynı şeydir. Biri ideolojiyi temsil etmekte, öbürü, o ideolojiyi halka yaymakta, halkı teşkilâtlandırmaktadır. Fütüvvetle mürüvvet, yâni erlik, yiğitlikle adamlık, insanlık, daima beraber anılmaktadır. Yâni onlarca Melâmet ehli, aynı zamanda erdir, yiğittir ve insandır; Melâmetî, hem nefsiyle savaşırdı, hem yaşayış savaşında müsbettîr; çalışırdı, yaşardı ve yaşatırdı. Bu yolda, herkesin, bir iş, bir güç sahibi olması şarttır. Herkes elinin emeğiyle, alınının teriyle yaşayacak, kimse, kimseye eğilmeyecek, kimse, kimsenin sırtından geçinmeyecek, kesesine ortak olmayacaktır. Vakıf maliyle değil, el emeğiyle yaşanacakür."14 Böylece Sırrî, hem meslek ve hem de meşreb hüviyetiyle 'geleneğe' bağlanmış olur. Melami şeyhleri, tekke-dergah kurumlaşmasından ziyade esnaf-çiftçi-köylü içinde teşkilat eylemişlerdir. Kutlu'nun hikayesinde de buna işaret edilmiştir: "Kavl üzerine uzak dağ köylerinden yüzleri güneş çalığı dağ gibi ihvan duyup gelerek, ve ova köylerinden dahi nice insanlar gelerek, bizimle birlik sırtı ile taş taşıyıp ayağı ile çamur çiğneyerek işe koyuldu" (Kutlu, 1990: 10). Sırrî'nin 'birlik sırtı' dediği 'Tevhid zikri'dir. Nitekim az ileride Kutlu, dergahın tamamlanması sırasında Sırrî'nin zikre devam ettiğini, zikirden mahrum kalmadığını ifade eder: "Efendimizin himmeti ile bu

işler tamam olup biz dahi zikrullahı devama devam ettik." (Kutlu, 1990: 11). Böylece dergahın silsileye münasip bir mürşide emanet edildiğini de anlamış oluyoruz. Bayrami Melamiliği kendilerini halktan ayıran özel giysi ve sembollere itibar etmemiş klasik tarikat organizasyonları oluşturmamış, görkemli ayinler düzenlememiştir. Her türlü tarikat ritüelini reddetmiş, özel giysi ve sembollerde ifadesini bulan mistik kurumlaşma anlayışını terk ederek fütüvvet geleneklerine bağlı mistik bir kurum olarak dikkati çeker.¹⁵ Bayramiliğin Horasan kökenli Halvetilik ve Nakşibendilik ile fütüvvet teşkilatına dayalı Ahi gelenekleriyle kaynaşmasından meydana geldiği söylenebilir. Tekke dışında mekanlarda gerçekleşen bir örgütlenme vardır. İdris-i Muhtefi'nin İstanbul'da Peştemalciler Hanı'nda esnaf kesimini kuşatan geniş bir zümreyi içine alarak başlattığı yatay örgütlenme çalışmasında melami mistisizmiyle esnaf ideolojisi tam anlamıyla kaynaşmış ve vakıf gelirleriyle geçimin geleneksel şeyh tipi yerine belli bir zanaat koluna mensup mutasavvıf tipi içtimai hayatta yerini almıştır. (Işın, 1994, c/384)

Kutlu, Sırrî karakteriyle melami bir kutbdan bahis açmaktadır. Bu, Türkiye'nin modernleşme süreci içinde köylülüğü tasfiye eden politikalara çekince/ihtiraz-ı kayıt anlamında okunmalıdır. Hikayedeki şeyhin kente gelişini ya da kentte idame-i hayata razı oluşunu köylülüğün tasfiyesi ile ilgili görmek gerekir. Özellikle DP iktidarı dönemi tarımda makinalaşma (traktör kullanımının artışı) büyük bir işsizlik dalgasına neden olmuş ve şehre akın başlamıştı. Sırrî de bu ekonomik alt-üst oluştan etkilenir, köyde geçim tutabilecek imkanları yitirir. Yahut ihvanın bu sürece kapılması karşısında çaresiz kalarak kentte mekan tutmaya 'kerhen' razı olur. Bir proleterleşme süreci ortaya çıkacaktır. 1960 ihtilalinden sonra yayılan sol kültürün de şeyhi kente sürüklediği akıldan çıkmamalıdır. Sol kültürün köyden kente göçmüş ve kentte yer tutmaya çabalayan kesimleri kucaklaması tesadüf değildir. Göçten önce bu kesimin küçük toprak sahipliği ile ilintili din-iktisat aidiyetleri vardı. Tarımda makineleşme ile baş edemeyen küçük toprak sahipleri kentteki hayatlarına duydukları öfkeyi seslendirmede sol-ortanın solu-sosyalist söylemlere yakın kaldılar. Bunda 'sağ' zihni temayüllerin hak-adalet ekseninde mağdurlaştırmış kesimlerin taleplerine yabancı kalmaları da etkilidir. Mübeccel Kıray'ın çalışmalarında proleterleşme sürecini izleyebiliriz: "Elli dönümden daha az toprağı olan köylüler genellikle öyle büyük bir hızla çöküş yaşadılar ki, kısa sürede topraklarını kaybettiler ve kente yönelen diğer kırsal göçmenlere katıldılar (...) Makinalaşmanın yani tohum türlerinin ve başka tarımsal ekonomik gelişmelerin girişiyle, ortakçılar kısa sürede kendilerini yaşamını geçimlik seviyede sürdürmek için bile gün geçtikçe zorlanan, henüz makinalaşmamış ve üretimin artık çok küçük bir kısmını oluşturan çiftlik işlerinde çalışan

ücretli tarım işçisi konumunda buldular. Tarımda ücretli işçi olarak çalışacak işi bile bulamayanlar kentlere göç ettiler, sanayi ve hizmet sektörü için aktüel ve potansiyel kentsel proleterya rezervlerine katıldılar ve (.) gecekondu bölgelerinde yaşamaya başladılar."16 Bu bilgi, Sırrî'nin, dergahını şehre taşımasının nedenini izah eder.

Kutlu'nun, Sırrî üzerinden kent hayatına mesafeli durmasını kurgulatan tutumunun, sadece sosyal değişimle açıklanamayacak bir dünyası vardır. *Sır* kitabında yer alan *Mürîr* hikayesinde de 'köylü mürîr'in şehir adamına nazaran protest konumlanmış duruşu, Kutlu'nun köylülükte 'ısrar' ettiğine şüphe bırakmamaktadır. Kutlu, üstadı Nurettin Topçu'nun 'köycülüğünden' etkilenmiş bir yazardır. Kutlu'nun sık sık kente öfke savurması ve kimi zaman nostaljik/romantik, kimi zaman da kaçış psikolojisi içinde 'köye dönüşü' savunması, kentte sindirilmiş bir dindarlığın ama en çok düşüncenin zuhur etmemesiyle ilgilidir. Kutlu, Nurettin Topçu'nun köylücülüğünü aşamayacak ve kahramanı Sırrî'yi de 'kentin alayını' isteyene bırakıp hikayenin ortasından çekip alacaktır.

Mürîr adlı hikayede de şehrin maddiyatçılığı, materyalizmi ile bir hesaplaşma görürüz ve mürşid Sırrî'nin 'dünyası' hususunda aydınlatılır. "Gazeteden, havadislerden filan uzaklaştı." (Kutlu, 1990: 56) Gündelik dertlerden uzaklaştırılan müridin azık torbasını insanlara açtığını, insanların yediğini ama onun sanki el sürmemiş gibi durduğunu anlatır: "Sonunda mürid sanki hiç el sürülmemiş gibi azığını topladı. Kısacık bir yemek duası yaptı (...) bereket yağdı." (Kutlu, 1990: 56) Müridin şehrin kirliliği ile karşılaşması birtakım irfani sembollerden cevap alamama neticesinde zuhur eder. Bir yaprağa dokunur, okşar ve eli tozlanır. Yaprak 'nefes darlığı' çektiğini dillendirircesine iner. Sufi ıstılahta 'nefes' kalblerin rahatlamasıdır. "Vakitler kalp ehline, haller ruh erbabına, nefesler ise sırlar ehline mahsustur." (Cebecioğlu, 1997: 542) Yaprığın nefes alamaması, mertebesinin düşmesidir. Çünkü nefes sahibi müntehi'dir. Sufi ıstılahta müntehi olmak, 1001 günlük çileyi tamamlamak ve 'dede' olmak, yani mertebelerin hitamına ermek anlamına gelir. (Cebecioğlu, 1997: 525) Mürid, yaprağın nefes alamadığını görünce kendi hakkında korkar. Nitekim kenti terk etmesinde sebep ikinci bir deneme daha geçirir: Kediye selam verir. "Kediye selam verdi mürîr. Hayvan oralı değildi, burnunun dikine gidiyordu. Galiba ipin ucu kaçmıştı buralarda." (Kutlu, 1990: 57)

Sırrî'de temsil edilen sufiliğin, şehir sufiliğiyle kırılğan bir ilişki geliştirdiğini yansıtan kurgu ile karşılaşırız sonra. Dergâhta şehrin ekonomisinden istifade, konformizm, İslam-Siyaset ilişkileri, İslam'da sağ-sol olur mu? vs. türden meseleler çıkmıştır. Şeyh Sırrî sorulara cevap veremezse de olan bitenden rahatsızlığı ayyuka çıkmıştır. Rüyasında kendini Muaviye suretinde görür. Şam'da İslam'ın ilk sarayını inşa ettirmektedir. Ebu Zer ona der ki:

"Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan, bil ki bu zulümdür. Yok kendi parayla yaptırıyorsan, bil ki bu da israftır." (Kutlu, 1990: 15). Kutlu, "İslam'ın kapitalistleşmesi" türünden mevzularda yazılı bir beyan sahibi değilse de konuya vâkıftır. Hatta vukûfiyeti Nurettin Topçu'nun ona 'himmeti' denebilir. "O halde ne yapalım? (...) mülkiyetin gittikçe ferdileşmesi (...) insanlar arasında servet ve geçim bakımından uçurumlar açtı (.) evvela kapitalist esaretten sıyrılalım."17 diyen Topçu'nun anti-kapitalist eleştirisi, Kutlu'nun hikayelerinde altta yürüyen fikir halindedir. Ancak yine Kutlu, Nurettin Topçu'nun 'sosyalistliğini' fazla öne çıkarmaz. Sırrı üzerinden zenginleşmeyi eleştirmesi gönül boyutunda kalır. İdeolojiye yenilmez ya da meseleyi 'ideoloji problemi' yapmaz. Bunda Türk muhafazakar tavrın yapısal duruşunun etkisi açıktır: "Kültürü muhafaza ederek dahil olunabileceği düşünülen medeniyet, dizginlenmiş bir kapitalist modernliği çağırıştırır. Türk muhafazakarlığında anti kapitalist öğeler bulmak zordur. Muhafazakar ideolojide erken bir postmodernist tema belirgindir: Ekonomik kategorilerin kültürel kategorilere dönüştürülmesi. Ortalama bir muhafazakar açısından gerçek sorunlarımız, kültürel sorunlardır. Muhafazakar için ürkütücü olan, ekonomik sorundan ziyade, kültürel buhrandır." (Mollaer, 2007: 95-6). Sırrı'nın tepkisi de bilmekten değil, irfandan gelir: "Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de samur kürklü bir şehzade imişiz gibi bizi koltuklayıp mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler (...) Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ve ne yoldan kazandınız da bu tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız (...) Bir köşede büzüldüm kaldım." (Kutlu, 1990: 14) Büzülüp kalma ve müslümanların 'protestanlaşmasına' karşı bunaltı: "Bunaldım. Demek bunalmamda hayır var idi." (Kutlu, 1990: 17) Olan bitene ses çıkarmazsa da (çünkü, "hem tekkemiz itibarı artar, hem ihvanın işleri daha bir yoluna girer"-s: 17) yavaşça sarığını çıkarır yere kor, cüppesinden soyunur: "Tekke'den çıkıverdim." (Kutlu, 1990: 18)

Tekkeden çıkıvermesi, Mustafa Kutlu'nun müslümanların zenginleşmesiyle ilgili bir tartışmayı da dolaylı şekilde cevaplamasıdır. Bilindiği üzere Mustafa Kutlu, editörü olduğu aylık *Dergâh* dergisinde Mustafa Özel'in yazılarına da yer vermiştir. Özel, çok önceden beri "Adam zengin olur mu?" (aslında olmalı mı?) sorusunun 'kültür' dünyamızdan cevaplarını aramaktadır. Cevabı da vermiş gibidir: "Anadolu müslümanları asırlar boyu 'hür ve bağımsız' yaşadılar. Ancak ondokuzuncu yüzyılda (...) bir ekabir sınıf oluşturma ihtiyacı hasıl oldu (.) bu komprador zümre müslüman ahalinin gözünde hiçbir zaman meşruiyet kazanmadı. Anadolu insanının 'Adam zengin

olmaz' anlayışının temelinde bir takım tasavvufi etkiler bulunmakla birlikte, esas olarak millet çoğunluğunun aleyhine zenginleşmeye doğal bir tepki yatmaktadır. İslami bir temeli olmayan bu tür zenginleşme, tabiatıyla şükürden uzak, insanın insanı kaba biçimde sömürmesiyle ortaya çıkan bir zenginleşmedir. Tıpkı cahiliyye Mekke'sinde olduğu gibi, Ebu Cehillerin hükümlerine göre bir iktisadi rejimin ürünüdür. Bu haklı tepkiyi, her türlü zenginliğin kötü olduğu şeklinde değil, İslam'ın meşru kabul etmediği zenginleşme biçimlerinden sakınılması gerektiği şeklinde anlamalıyız."18

Mustafa Özel'in savunusuna karşın Kutlu'da paranın hakimiyetinden uzak bir 'medeniyet' algısı vardır. Parayla elde edilebilir bir meta ve sınai zenginleşmeyle elde edilebilir bir 'huzur'a inanmaz. Hikayelerinden birinde Osman Turan ve Ahmed Hamdi Tanpınar'ın adını zikreder (Her Ne Var Alemde, 1990: 39). Osman Turan Selçuklu tarihi uzmanıdır. Selçukluların, Anadolu'da Türklüğü Müslümanlıkla meczetmesi meselesi hakkında kitaplar yazmıştır. Topçu, milliyetçiliğini Anadolu'dan başlattığı için Turan önemli bir adamdır. Ahmed Hamdi ise Cumhuriyet modernleşmesi ile müslüman geleneğin arasında kalmış 'mümtaz' adamların dramlarını anlatır. Bu nedenle Kutlu'nun 'meşru bile olsa' sanayileşme temelli bir toplum kurgusuna mesafeli duruş geliştirdiği düşünülmelidir. Kutlu, Topçu'ya inanmaktadır ve makina gürültüsü içinde yükselen bir 'medeniyet'e de Topçu gibi inanmaz: "Anadolu'da millet içinde içtimai bir sınıf doğmamıştır. Zira Anadolu'ya, ne ona doğuşunda ruh vermiş olan manevi kuvvet yar olmuştur ne de bu ülkenin yarattığı maddi kuvvet onun kendi çocuklarının elinde bırakmıştır. Şu halde Anadolu'da ne August Comte'un Avrupa'da ön safa geçmesini istediği zeka sahiplerinin sınıfı ne de Saint-Simon'un işbaşına geçmesini dilediği sanayi sahiplerinin sınıfı doğabilmiştir. (...) Şu halde bizim işimiz, bizim kurtarışımız, kurtarıcı inkılâp, memleketin müstahsil zümresini, Anadolu köylüsünü sınıf yapmak, ahlâki bir hayat içinde canlandırmak, cemiyetinin başına geçirmektir.19 Topçu'nun köycülüğü Özel'in 'dünya pazarı için üretim yapan işletme'siyle çelişir.

Mustafa Kutlu da kitabının son hikayesinde (Cüz Güllü) Topçu'ya olan inatını izhar eder ve tekkedeki para, kalkınma, zenginleşme temayüllerinden kopar. Ama bunu ideoljikleştirmeden, pasif görünümlü protestolarla yapar: "Gecenin bir vaktinde şehre girdim. Sokaklarda ne bekçi vardı ne asker. Hiçbir evin kapısı kilitlenmemişti. Gece gündüz ahalinin üzerine rahmet yağıyordu. Her mahalle bir mektep, her fert talebe idi. Bilenler bilmeyenlerden mesul, güçlüler zayıflardan sorumlu idi. Hastalar hastalıkları için üzülüyor, sağlar sağlık sebebiyle kasıla kasıla gezinmiyordu. İnsanların elinde para, mektupların üzerinde pul yoktu. Kimse amir değildi ve memur da yoktu" (Kutlu, 1990: 69).

Mustafa Kutlu'nun anlayabileceğimiz sırrı buydu.«

H E C E Ö Y K Ü

KAYNAKÇA

- Afet İnan, İzmir İktisat Kongresi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982
- Abdülbaki Gölpınarlı, 100 Soruda Tasavvuf, 1969
- Ahmed Hamdi Tanpınar, Bütün Şiirleri, Dergâh Yayınları, 2005
- Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bakış, İletişim Yayınları, 1987
- Ekrem Işın, Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih ve Toplum Vakfı Yayınları, 1994
- Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yayınları, 1997
- Fırat Mollaer, Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı, Dergah Yayınları, 2007
- Hüseyin Algül, İslam Tarihi, Gonca Yayınları, 1986
- İmam Şarani, Tenbihü'l Muğterin, Bedir Yayınları, 1997
- Levent Köker, Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi, İletişim Yayınları, 1993
- Mustafa Kutlu, Sır, Dergâh Yayınları, 1990
- Mustafa Kutlu, Toprağa Dönelim, Yeni Şafak, 22.04.2009
- Mustafa Özel, Birey Burjuva ve Zengin, İz Yayıncılık, 1994
- Mübeccel B. Kıray, Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme, Bağlam Yayınları, 1999
- Nihat Azamat, Osmanlılar Ansiklopedisi, YKY, 1999
- Nurettin Topçu, İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi, Dergah Yayınları, 1998
- Ömer Lekesiz, Yeni Türk Edebiyatında Öykü, Kaknüs Yayınları, 2001
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban, İletişim Yayınları, 1990

Mustafa Kutlu, *Sır*, 1990: 9.

- ² Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, Gonca, 1986, c:2/208.
2005 yapımı. Yönetmen: Özer Kızıltan, Senaryo: Önder Çakar.
- ⁴ Şarani, *Tenbihü'l-Muğterin*, 1997: 10.
- ⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, 1990: 199.
- ⁶ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bakış*, İletişim Yayınları, 1987, c:1/196.
- ⁷ Afet İnan, *İzmir İktisat Kongresi*, Türk Tarih Kurumu, 1982: 64-65.
- ⁸ Levent Köker, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, 1993: 217.
- ⁹ Fırat Mollaer, *Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı*, Dergâh, 2007: 146.
- ¹⁰ Mustafa Kutlu, *Toprağa Dönelim*, Yeni Şafak, 22.04.2009.
- ¹¹ Ömer Lekesiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yayınları, 2001, c:4/115.
- ¹² Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber, 1997: 291.
- ¹³ Nihat Azamat, *Osmanlılar Ansiklopedisi*, YKY, 1999, c:1/499.
- ¹⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, 1969.
- ¹⁵ Ekrem Işın, *Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih ve Toplum Vakfı, 1994, c:5/381.
- ¹⁶ Mübeccel Kıray, *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*, Bağlam Yayınları, 1999:149.
- ¹⁷ Nurettin Topçu, *İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi*, Dergah Yayınları, 1998: 183
- ¹⁸ Mustafa Özel, *Birey Burjuva ve Zengin*, İz Yayıncılık, 1994: 57.
- ¹⁹ Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, Dergâh, 1997: 227.

HERKESİN İÇİNDE HİÇ OLMAK

Tunç Kurt

Hayal Yayınları

"Herkesin İçinde Hiç Olmak" yeni ve genç bir öykücünün ilk kitabı. 14 öykü var kitapta. Birinci öykü *Indie Kahraman*'da sürekli aynı bara gelen ilginç bir adam ve onu tanımaya çalışan bir kız anlatılıyor. Silik bir öykü *Indie Kahraman*. Kitaptaki en başarısız öykünün okuyucuya ilk sırada sunulması kötü bir durum. Yazarın ve editörün özellikle editörün gözünden kaçmamalıydı bu durum. İlk öykü, ilk şiir çarpıcı olmalı, okuyucuyu çekmeli. Hatta okur sonraki metinleri bu heyecanla, bu ilgiyle okumalı. Kitaptaki **en bayağı** öykü; *Indie Kahraman*

Indie Kahraman'ın yurtdışında söylenmişlerden de anlaşılacağı gibi büyük bir konusu yok, bu öyküyü anlatmak için dikkatli bir okur olmak da gerekmiyor. Bir felâketsefesi yok denecek kadar az düşün var. Ayrıca yazar oldukça *izahlı metin* oluşturmuş. Olayları, durumları anlatmak için aşırı şeffaf ve sürekli açıklamaya meyilli bir üslup. Okuyucunun hafızasına, kavrayışına güvenmeyen bir yaklaşım sergiliyor bazı öykülerinde. Dolayısıyla yaptığı açıklamalar öykülerdeki ritmi zedeliyor. Karışık bir olay örgüsünün, entrikasının olmadığı böylesi kurgularda yazar okuyucuya karşı açıklayıcı bir rol üstlenince kurmacanın sanatsal esprisi, yerini adeta haber veren bir metne bırakıyor. Mesela *Indie Kahraman* adlı öyküde *İndie*'nin ne anlamı geldiğinin çok büyük bir önemi olmamasına rağmen bunun anlamı iki defa tekrar ediliyor.

Kibirli Şiir başlıklı öyküde İntihar eden kardeşinin intihar nedenini araştıran ve bunu polislerle dedektiflerle yapmak yerine edebiyatın imkânlarıyla yapmaya çalışan bir adamın öyküsü anlatılıyor. **En marjinal:** *Kibirli Şiir*.

Üçüncü öykü *Nirengi*, başlangıçtaki tasvir ve benzetmelerin iddialı olması açısından çok sıkı başlıyor ama devamında kurgunun gevşediğini görüyoruz. Amaçsız ve bağlamsız bir öykü.

Dördüncü öykü *Malihulya* bir öykü olmaktan uzak. Bir deneme, bir mektup hatta bir gün-

lük gibi. Rakı fashıyla başlayan öykünün arabesk bir tarafı da var. **En arabesk:** *Malihulya*

Plansız Başlayan Bir Yolculuk sıcak bir anlatı. Bu öyküde kahraman aşkın en saf halini yaşıyor. İnsana aşk uğruna yaşanan pişmanlıkları özleten, sevdiren, keşke demeyi arzulatan bir öykü. Yaşanmış ve mazide bırakılmış, unutulmamış bir aşkın öyküsü. Fakat kurgusal açıdan adındaki plansızlık kurguya da yansımış. **En savruk:** *Plansız Başlayan Yolculuk*

Romantik adlı öykü, sivil hayatında edebiyat öğretmeni olan ve romanla ilgilenen genç bir adamın askerlik hizmetini yapmak için gittiği bir kırsalda, roman yazmaya çalışan bir subayın kendisinden yardım istemesiyle başlar. Subay yazdıklarını incelemesi için askere verir ve asker kışlının o gergin ortamında "vıcık vıcık bir aşk"ın hikâyesini okumaya mecbur kalır. Sanatsal beğenisi yüksek olan asker komutanı-

nm romanını beğenmez. Üstelik yalnız kalınca romanı şiddetle eleştirir hatta duvara fırlatmak ister. Fakat komutanından korktuğu için yapamaz. Romantik kelimesi ise söz konusu romanı eleştirirken komutanının karşısında kullanabildiği tek eleştiri sözcüğü olur. Ama maalesef komutan bunu bir övgü gibi algılar. Öykünün en güzel yanı ise askerlikle ilgili argo kavramların belki ilk kez bir edebiyat metninde geçmesi ve askeri nizamla yönelik ironik bir dil kullanılması. **En ironik:** *Romantik*

Tunç Kurt'un başta *Romantik* öyküsündeki kahramanı olmak üzere çoğu kahramanı entelektüeldir. Kahramanlarına Thomas Mann, Henrich Böll, Rimbaud, Rilke, Coelho, James Joyce, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Paul Aster gibi Türk ve dünya edebiyatının önde gelen isimlerini okutur.

İbrahim'in Hikâyesi adlı öyküdeki ana iskelet Marquez'in "Benim Hüzünlü Oropularam" adlı öyküsüyle kurgusal bir benzerlik gösterir.

Dokuz adlı öyküde karısı tarafından aldatılan saplantılı bir adamın cinnete girişinin trajik öyküsünü okuruz. Öyküye adını veren dokuz rakamı aynı zamanda kahramanın saplantılarının birisidir. **En trajik:** *Dokuz*

Ölüm Defteri bir öykü olmaktan çok, yazarın yaşadığı ilçede ölüm saçan bir termik santralle karşı olan şikâyetlerini sosyal sorumluluk

duygusu içinde okurla paylaşmasıdır. Yazar da nitekim anlatının daha ilk cümlelerinde metnin bir öykü olup olmadığı konusunda tereddütlerini okuyucuyla paylaşır. "Bu bir hikâye mi? Evet, tam olarak hikâye denemez; ama ben yine de hikâye olduğunu iddia ediyorum. Hem de fazlasıyla gerçek bir hikâye..." (s. 71) Salt bu cümleler bile okuyucuya sunulan metnin bir öykü olmadığının habercisidir. Zaten bir anlatının salt yaşanmış olduğu için öykü sayılması öykü ve roman türünün mantığına aykırıdır. Üstelik yazar anlatının öykü olup olmaması konusunda ki endişelerini okuyucuyla paylaşmasının yanı sıra bu öykünün nasıl okunması, nasıl algılanması gerektiği konusunda da okuyucuya tavsiyede bulunuyor. Öyküde Türkiye'nin tabii enerji politikalarıyla ilgili bilgiler verilmekle kalmamış aynı zamanda bu bilgiler kronolojik bir sıra gözetilerek çevre kirliliğine ilişkin uluslar arası arenadaki politik süreç de aktarılmaya çalışılmıştır. Bu metin, yaşadığı ilçede ölüm saçan termik santrale karşı yazarın adeta dövizler açarak yaptığı bir protestodur. Dolayısıyla **en sosyal gerçekçi: Ölüm Defteri**.

Sigara Yanıklarında; karısına şiddet uygulayan psikopat ruhlu bir adamın dilinden terk edilmiş ilginç öyküsünü okuruz. Bu öykü kitabın en iyilerindendir. Ayrıca **en yamsal: Sigara Yanıkları**

Çivi; gözden düşmek, popülerliğini yitirmek korkusuyla yaşayan bir şairin ölüm ile ölümsüzlük arasında yaşadığı bir fikir çalkalanmasını konu alır.

Part-time inziva; günlük işlerin sıkıcılığın dan kurtulmak için birkaç günlüğüne bir sahil kasabasına giden genç adamın orada eski bir okul arkadaşıyla karşılaşmasının öyküsüdür. Öyküdeki kahramanımız bu birkaç günlük kafa tatilini 'part-time inziva' olarak adlandırır. Kasabada karşılaştığı arkadaşı ise bütün mal varlığını satıp tamamıyla bu kasabaya yerleşmiş yani kahramanımızın aksine 'full-time inziva'yı tercih etmiştir. Bu metinde, bir olay veya duruma öyküsünü yazmak yerine yazarın bol miktarda fotoğraf çekip bıraktığını görüyoruz.

ilenç; yıllarca trafik kazası olarak bilinen bir cinayetin öyküsüdür. İçten bir öykü ama kurgu eskil. Biraz da 70'li yılların Türk filmle-

rini andırıyor. Bu yüzden **en Yeşilçanvari: ilenç**

Herkesin içinde Hiç Olmak'da anlatılan aşklar sevmekten ve cinsellikten öteye gitmeyen oldukça yüzeysel olan, hiçbir derinliği, içselliği olmayan aşklardır. Bu öyküler insan ruhuna inmiyor. Her şeye yüzeysel olarak dokunup geçiyor yazarımız. Aşkın yanı sıra sıkça tekrar etmesine rağmen mekânları da derinleştiriyor. Bunun yanı sıra 'tanrıtanımaz' söylemleriyle karşımıza çıkan karakterlerinde bile bir felsefe yapma çabası göremiyoruz. Olumsuz eleştirilerde bulunduğumuz öykülerinde tek tek başarılı cümleler, benzetmeler var ama öykünün tamamında bu ihtişamı devam ettiremiyor. Öykülerin hepsinde sıradan insanları, sadece hayatların yalın öyküsü anlatılıyor. Hepsinde yaşanmışlığın izleri var.

Öykülerde geçen mekân adlarının bazen aynı bazen ise birbirine yakın coğrafyalar olması bu kanıyı biraz daha güçlendiriyor.

Kitaptaki öykülerin genelinde bir dağınıklık, bir savruluk söz konusu. Bunu tabii ki yazarın ilk öykü kitabı olmasına veriyoruz. Büyük bir konusu yok bu öykülerin. Bunları anlamak için dikkatli bir okur olmak da gerekmiyor. Tunç Kurt'un derinleştiğini, daha sağlam öykülerle karşımıza çıkacağını düşünüyorum. Bu yazdıklarından böyle bir damar olduğunu düşündüğüm için bu temennilerle dile getiriyorum. ^

SELİM SOMUNCU

SÂLİK YOLA DÜŞÜNCE

Yılmaz Yılmaz

Okur Kitaplığı

'Sâlik yola düşünce', Yılmaz YILMAZ'ın öykü kitabının adı. Okur Kitaplığı Yayınlarının Türk Edebiyatı- Öykü dizisinin ilk kitabı olarak yayınlanmıştır.

Kitabın adı Mürşid- Mürid- Dergah çevresinde geçen öyküler olabilir diye düşündürüyor insana. Kitabın içinde böyle öyküler var: "Suyun kaynağına varmak", "Bulduğunu sanmaktır aramak", "Şeyh Hazretlerinin ölümü ve fetih", "Gaybet" gibi.

Gündelik hayatın boğuntusundan kurtulmak isteyen insanlar "tasavvufî " hayatın içinde nefes alıyorlar. Oralarda hayat farklı kanalların içinde akıyor. Dergahta farklı cümleler kuruyor. Hergün , her yerde olup biten, insanları yoran işler orada dinlendirmektedir. "Gerçek huzur... huzursuz olmaktadır evlat." (sh2.43)

Kitapta, bir yandan gündelik hayatın içinde sıkça rastladığımız insan ilişkilerini, çalışma hayatını, insanî acıları anlatan öyküler var. Öte yandan Dergah- Mürşid çevresinde dönen öyküler var. Apayrı iki dünya. Belki hayatın iki yüzü de diyebiliriz. Bir yanda acıyı taşıyan insanlar, öte yanda acıyı hakkını vererek yaşayan sonra da onu aşan insanlar var. Bu iki hayatı birbirine bağlayan "Meczip Mustafa" var bir de. "Aramakla bulunmaz". (sh 2.73)

Kitabı okuyup bitirince geride bir 'fanilik' kalıyor, diye düşündüm, öyküler insanı getirip böyle bir yere bırakıyor sanki. Belki de bazı öykülerdeki 'tasavvuf ruhu' bütün öykülere sızmış denebilir.

Bir solukta okunuyor kitap. Akıcı bir üslupla yazılmıştır. Ne ki özellikle bugün eski sayılan bazı kelime ve tamlamaların yerinde kullanılmadığını düşünüyorum: "ömrümüzün **itmama** ermesi yakın gibidir." (sh 2.27) de olduğu gibi. Ancak: "çok uzaklardan gelen mehter sesleri **galebe-yi küffârı** haber vermek için çalışıyordu sanki." (sh2.51) cümlesinin yazarın amaçlamadığı şekilde, yanlış kurulduğunu sanıyorum. Yazar: "mehter sesleri küffâra galip geldiğini haber vermek için çalışıyordu" demek istemiş ama yanlış söylemiştir.

Yine: "benim bu halim onun romanında vardı zaten, yoksa roman beni öyle yapmış değil ki..." (sh 2.60) cümlesinin de yanlış kurulduğunu düşünüyorum. Yazar: "romanda anlatılan hali yaşıyordum zaten, yoksa roman beni öyle yapmış değil. " demek istiyor herhalde.

Hayatın içinden, hayata dokunan öyküler. Hayata ince dokunuşlar.

Yılmaz YILMAZ kendine özgü bir anlatma yetisine sahiptir. Umarım bundan sonraki öykülerinde anlatımı daha da yetkinleşir, durulur. ^

RÜZGÂRLI CAMLAR

Serkan Türk

Serander Yayınları

Herkesi Başka Türü Savurur Rüzgâr

Adı rüzgâr işte; ne yönden eseceği, nasıl eseceği hiç belli olmaz. Kimi zaman şarkıdaki gibi usul usul havalandırır pencerenin perdesini, kimi zaman da dağıtır ne var ne yoksa. İyi niyetli dokunuşlar yapsa da çoğu zaman, kırılır gerçekliğimiz. Perde havalanır, cam açılır; flû bir ekrandan seyre koyuluruz hayatı. Serkan Türk'ün öykülerinde olduğu gibi. *Rüzgârlı Camlar*, Serkan Türk'ün ikinci öykü kitabı. İlk baskısı Kül Sanat Yayınları'ndan çıkan kitap,

ikinci kez Serander Yayınları tarafından yayımlandı. *Rüzgârlı Camlar*, "Soluyorsun" şiiriyle başlıyor. Her ne kadar öykü formatında olsa da aslında kitap baştan sona lirik bir şiiri içeriyor. Hayatın insanın önüne koyduğu bilmeceyi şiirsel bir duyarlılıkla anlatıyor yazar bütün öykülerinde. "Gözlerim yorgun bir bulut. Ağlasam, yağsam sesime üşüşür bütün ölü kuşlar."; "Su da ağladı gidemeyiş öyküsüne." ya da "Boşluğa bakacak yüzüm yüzüne dururken. Hep göz dolacak içim. "Bu şiirsel seslere çokça rastlıyoruz kitapta. Yazarın ruhundan sızdığını şiir, okuyucuyu da içine çekiyor.

"Camlar, Rüzgârlar, Bulutlar"

Geçmişin şimdiyle kesiştiği ya da ayrıştığı görüntülere bakarız camlardan. Sanki bir başkası gibi izleriz içimizde olup bitenleri. Anıların ne zaman canlanacağı, ne zaman bizimle konuşacağı hiç belli olmaz. Çağrışımın coğrafyası sonsuz, sokakları karışıktır. Hafıza labirentinin hangi bölümlerinde gezindiğimizi bilemeyiz çoğu zaman. "Sokağınızı değiştirmekle dünyanızı değiştireceğinizi düşünüyorsunuz belki de." diyor yazar bir öyküsünde. Ama değişiyor ruhumuzun yükü. Herkes, ne düşmüşse hayattan payına yanında taşıyor bir ömür boyu. Her mekâna sızıyor yaşanmışlıklarımız. Alınımızı dayadığımız camların serinliği de yetmiyor ruhumuzun ateşini düşürmeye.

"Günlerce korunaklı hale getirmek için çaba harcadığın, üzerine titredığın ne varsa, bir kı-

İSHAK YETİŞ

sa an, hepsini silip götürecektir." Tam da bu cümledeki gibi oluyor her şey. Bir rüzgâr tozunu kaldırıyor içimizin. İçimiz ne kadar kalabalık, ne kadar çoğul. Bunca şeyi nasıl taşıyor insan diye şaşırıyoruz bile. Öyle gölgeler taşıyoruz ki içimizde, kımıldanmadıkları sürece varlıklarından bile haberdar olmadığımız. Yaşadığımız günlerin sayısı arttıkça o gölgelerle olan bağlarımız daha da sağlamlaşıyor. Mekânlar değişiyoruz, yeni yüzlere gülümsüyoruz, kokular deniyoruz, hayatın sesine katıyoruz sesimizi. Büyük bir gürültü oluşturuyoruz belki de duymamak için. Oysa bu gürültü bile bastıramıyor içimizdeki sesi. Bu kadar uzak ve ayrı yaşamışlıklar nasıl oluyor da aynı anda kesişiyor? Yazar da soru cümlelerini sıkça kullanarak soruyor bu kesişmeyi. Her okuyucu kendi sorularıyla içindeki sesi çözmek için yeni yolculuklar başlatıyor.

En sonunda bulutlar kümeleniyor göğümüzde. Her yaşamışlıktan bir bulut. Onları dağıtıp dağıtıp topluyoruz. Bulut aralıklarından bakıyoruz resimlere, bulutların arkasından din-

liyoruz sesleri. Hayat herkese aynı senaryoyu oynatan bir yönetmen gibi. Herkes kendince oynuyor son sahneyi. Kimi bol bulutlu uzatmalı sahnelerde ruhunu avutacak görüntülere sâhne olurken kimi öylece bırakıyor tüm bulutları. "Ruhu bir ipten geçirip altındaki sandalyeyi iteleyip sallandırmak geçmişti." kolay olmasa da tek seçenek oluyor bazıları için. Herkesin bulutu kendi göğüne düşüyor. Kimse bilmiyor bir başkasının bulutunu. Bulutları gezdiren rüzgâr her cama başka şekilde dokunuyor. Bazılarına tıkırtılar bırakıp geçip giderken bazılarının sırça saraylarını tuzla buz ediyor.

Hayatın süzgecini iyi gözlemleyen Serkan Türk, bir iç âlemden konuşuyor *Rüzgârlı Camlar*'da. Üst üste yığılan düşünceler soru cümlelerine dönüşüyor. Farklı bir söz dizimi var yazarın. Alışılmış okuma tarzını zorlasa da okuyucuya ayrı bir tat sunuyor cümleleri. Okudukça tanıyor kendi rüzgârıyla herkes. Her okuyucu senaryosuna yeni sahneler ekliyor. ^

FATMA ESTİ